4143

T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ORTAÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME SİSTEMİNİN PEDAGOJİK TEMELLERİ

(DOKTORA TEZİ)

Mustafa YILMAN

Tez Danışmanı Prof. Dr. İlter AKAT

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İZMİR - 1987

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TABLOLAR VE ÇİZELGELER	III
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ VE ARAŞTIRMANIN TANITIMI	1-48
Sorun.....	3
Araştırmanın Amacı.....	21
Araştırmanın Önemi	22
Araştırmanın Varsayımları	36
Araştırmanın Sınırları	37
Araştırmanın Yöntemi	38
Araştırma İle İlgili Kavramlar	42
İKİNCİ BÖLÜM	
KONUNUN TARİHİ GELİŞİMİ	49-56
Cumhuriyet Öncesi	49
Tanzimat Öncesi ve Tanzimat	49-52
Birinci ve İkinci Meşrutiyet	52-53
Cumhuriyet Sonrası	53
Atatürk Dönemi ve Sonrası	53-56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR VE GÖRÜŞLER.....	57-145
Yasalar	57
Yönetmelikler	61
Genelgeler	76
Milli Eğitim Şûraları	79
Öğretmen Yetiştirme Proğramları	108
Diğer Çalışmalar	125
Başka Ülkelerde Öğretmen Yetiştirme	138
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
YÜKSEKÖĞRETMEN OKULU İLE EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN NİTELİKLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ALAN ARAŞTIRMASI	146-186
Okula ve Yaşa Göre Dağılım	149-150
Oturulan Yerleşim Birimi	151
Cinsiyet ve Bölümlere Göre Dağılımı	152

Sayfa

Anne ve Babaların Öğrenim Durumu 153-154
Anne ve Babaların Mesleği 155-156
Ailelerin Gelir Dağılımı 157
Bitirilen Ortaöğretim Kurumları 159
Öğretmenliği Seçme Nedenleri 160
Alan Değiştirme Nedenleri 162
Mesleği Tanıma Derecesi 163
Öğretim Kurumunun Kişiye Uygunluğu 165
Yükseköğretim Kurumuna Uyum ve Akademik Başarı..... 166
Mesleki Doyum Beklentisi 167
Sürekli Temel Uğraşı 169
Temel Kişilik Özelliği 170
Kalabalığa Karşı Tepki 172
Mesleki Benlik Tasarımı 173
Mesleğe Bağlılık 175
Okul Bitiminde Yapılacak Seçim 176
Öğretmenliğin En İlginç Yönü 178
Türk Toplumunda Öğretmenin Görevi 179
2000'li Yılların Öğretmen Özellikleri 182
Seçilmek İstenen Gerçek Meslek 184
Yükseköğretmen Okulu ve Eğitim Fakültelerinde
Tercih Sırası 186

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER 187-209
Genel Sonuçlar 189
Özel Sonuçlar 195
Genel Öneriler 200
Bir Model Geliştirilmesine Yönelik Öneriler 204
Özet 210

KAYNAKLAR 212

EK 219

Sayfa

Tablolar

1. Eğitim Fakültelerinde Ortak Zorunlu Pedagojik Formasyon Dersleri, 1982..... 77
2. Eğitim Fakültelerinde Ortak Zorunlu Pedagojik Formasyon Dersleri, 1985..... 78
3. X.Milli Eğitim Şûrasında Öğretmen Adaylarının Almaları Zorunlu Görülen Pedagojik Formasyon Dersleri ve İlgili Oldukları Amaçlar, 1981..... 96
4. Öğretmen Yetiştirme Komisyonunun Önerdiği Pedagojik Formasyon Eğitimi Dersleri, 1981..... 97
5. Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü Müfredat Proğramı 1968 111
6. Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü Müfredat Proğramı, 1968 112
7. Yükseköğretmen Okulu Matematik Bölümü Müfredat Programı, 1981 116
8. Yükseköğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Müfredat Programı, 1981 117
9. Eğitim Fakültesi Matematik Bölümü Müfredat Programı,1986 120
10. Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Müfredat Programı, 1986 121
11. Öğretmen Yetiştiren Üç Yükseköğretim Kurumunda Mesleki Formasyon Derslerinin Dağılımı 122

Çizelgeler

1. Örnekleme Giren Kurumlara İlişkin Adayların Dağılımı ve Anketi Cevaplandırma Oranları 42
2. Deneklerin Yükseköğretim Kurumlarına Göre Dağılımları....
3. Deneklerin Yaşlarına Göre Dağılımı 150
4. Oturulan Yerleşim Birimine Göre Dağılımı 151
5. Deneklerin Cinsiyete Göre Dağılımı 152
6. Örneklemin Bölümlere Göre Dağılımı 152
7. Annenin Öğrenim Durumu 153
8. Babanın Öğrenim Durumu 154
9. Annenin Mesleği 155

Sayfa

10. Babanın Mesleği 156
11. Ailenin Geliri 157
12. Bitirilen Ortaöğretim Kurumu..... 159
13. Öğretmenliği Seçme Nedenleri 160
14. Alan Değiştirme Nedenleri 162
15. Mesleği Tanıma Derecesi 163
16. Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumunun Öğretmen Adaylarına Uygunluğu 165
17. Adayların Kaydoldukları Kuruma Uyumu 166
18. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Akademik Başarı Durumları 166
19. Deneklerin Mesleki Doyum Beklentileri 167
20. Boş Zamanları Değerlendirme Yönünden Sürekli Temel Uğraşı 169
21. Temel Kişilik Özellikleri 170
22. Adayların Kalabalığa Karşı Tepkileri 172
23. Benlik Tasarımı 173
24. Öğretmenlik Mesleğine Bağlılık Dereceleri 175
25. Okul Bitiminde Yapılacak Seçim 176
26. Öğretmenlik Mesleğinin En İlginç Yönü..... 178
27. Türk Toplumunda Öğretmenin Görevi..... 179
28. 2000 Yılların Öğretmenlerin Nitelikleri..... 182
29. Seçilmek İstenilen Gerçek Meslek..... 184
30. Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumunun Kaçıncı Sırada Tercih Edildiği 186

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ VE ARAŞTIRMANIN TANITIMI

Eğitim, ilkçağlardan günümüze değin insanoğlunun biçimlenmesinde ve niteliklerinin işlenerek yükselmesinde ana etken olma özelliğini artan bir önemle sürdüregelmiştir.

Eğitimin kapsamı ve yöntemi tarihsel gelişim içinde, insanın fiziki, zihni ve moral değerlerine, yaşanılan topluma ve sosyal çevreye göre farklı görünümler almaktadır.

Eğitim düzeyi ve bulunduğu nokta ne olursa olsun, hemen herkesin açıkça görebildiği bir olgu vardır ki o, bulunulan çevrenin bütün yönleriyle çok hızlı bir değişim içinde olduğudur.

Bilim ve teknik alanındaki başdöndürücü ilerlemeler elektronik, haberleşme ve ulaşım sektörlerindeki onca atılımlar, sürekli yenilenmeler, dünyamızı giderek küçültürken aynı zamanda sorunlarını daha da karmaşıklaştırmaktadır. Bu nedenle toplumların kalkınıp ilerliyebilmesi doğrudan doğruya değişimlerin etkilerinin yurdun en küçük ve en ucra yerleşim birimlerine kadar götürülebilmesine ve kitlelerin bilinçlendirilmesine bağlı olmaktadır.

Bunca oluşumun temelinde ana dolgu maddesi olarak bulunan ise eğitimden başkası değildir. Çünkü eğitim bilgi ve becerinin en sağlıklı ve en güvenilir bir taşıyıcısı olduğu gibi verilerden yeni ve değişik ürünler üretebilmenin de önkoşuludur. Nitekim eğitim sistemleri salt bilgi kazandırmaya yönelik toplumlarda bilginin akışı ve yenilenmesi çok yavaş yürümekte ve buna bağlı olarak evrim şeklinde değişmeler gözlenmektedir.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Eğitim çok geniş kapsamlı bir olgu olup genelde ana-babaların ve yetişkin kuşağın, kendilerince doğru saydıkları değerler doğrultusunda genç kuşakları biçimlendirip yönlendirmesini amaçlıyan evrensel bir eylemdir. Eğitim bütün zamanlar ve toplumlar için geçerlidir.

Zamanımızda eğitim sistemlerinden beklenilen, belirli bilgilerin ve becerilerin sadece öğrencilere kazandırılmasından çok bunların işlenmesi, analiz edilmesi ve sentez yoluyla yeni, özgün ürünler meydana getirebilme yeteneğinin geliştirilmesi, kazanılanları gerektiği zaman ve yerde özgür bir şekilde kullanabilmesidir. Bundan dolayı okul öncesi eğitimden lisansüstü öğrenime kadar bütün bir eğitim sisteminin bu doğrultuda düzenlenmesi bir zorunluluk olarak algılanmaktadır.

Bu amaçla, eğitimin bir sistem yaklaşımı içinde ele alınması ve bütün öğelerinin diğerleriyle bağlantılarını gözönünde tutan düzenlemelere gidilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Türk Eğitim Sistemi üzerinde Tanzimattanberi yapılagelen çalışmalar ve iyileştirmeye yönelik düzenlemeler, sisteme bir bütünlük içinde yaklaşılamadığından onca çabalara karşın tam başarı sağlanamamış sistemin sorunları bugüne değin sürüp gelmiştir. Başka bir anlatımla eğitim sorunları bütünden soyutlanmış ve tek tek çözümlenmeğe çalışılmıştır. Çoğunlukla sistem öğelerinin birbiriyle olan bağlantısı hesaba katılmamış, özellikle öğretmen öğesine gereken önem verilmemiştir.

Gerçekten öğretim programları ve eğitim kurumlarının işleyişiyle ilgili yasal düzenlemelere ağırlık verilmiş, bunlar düzeltilebilirse iyi öğrenciler yetiştirilebileceği düşünülmüştür. Açıkçası sistemin başarısı öğretim proğramları ve yapısal işleyişe dayandırılmış, onun asıl işleyişini sağlayan güce, öğretmen faktörüne yeterli ilgi gösterilmemiştir. Yahut bu konuda alınan kararların sürekli uygulamasına gidilmemiş ve birtakım geri gidişler önlenememiştir.

Dağınık, düzensiz hatta birbiriyle çelişkili karar ve uygulamalarla bir bütün olmaktan çıkarılan eğitim sistemi, ulusça kendisinden beklenilen verimi sağlayamamış ve sürekli eleştirilere neden olmuştur. Oysa

sistemde yapılacak her türlü değişikliğin, ancak sistemin bir bütün olarak algılanmasıyla başarıya ulaşabileceği ve tüm öğelerin aynı anda ele alınmasının zorunluluğu kabul edildiğinde sorunların çözümü çok daha kolaylaşabilecektir.

Fakat yüzyıla aşkın bir zamandır, sürekli ve düzenli çalışma yerine, aklımız estikçe yaptığımız düzenleme çalışmalarının beklenilenin çok gerisinde kalmasının gerçek nedeni, sistemin iyileştirilmesine yönelik girişimlerde her düzeyde sistemin yürütücüsü öğretmenin eğitimi üzerinde gerektiğince durulmayışıdır.

Ülkemizde eğitim çevrelerinde ve kamuoyunda en fazla konuşulan ve yorumlar getirilen sorunlardan birisi, şüphesiz, nitelikli öğretmen yetiştirilmesidir. Bu araştırma eğitim sistemimizin başarısında nitelikli öğretmen yetiştirilmesinin önemini vurgulamaya yönelmiştir.

Sorun

Eğitim; ana-babaların ve öğretmenlerin çocuklar üzerinde uyguladıkları bir aksiyon (1) olup insanın yaşadığı çevreye ve değişimlere zamanında ve başarılı uyum yapabilmesinde temel bir değerdir. Eğitimin önemi uygar toplumlarda çok büyüktür. Çünkü bu toplumlarda her türlü değişme son derece hızlı bir biçimde seyretmektedir. Nitekim yaşadığımız zamanda dünyamızda bilgi birikimi öylesine çok artmaktadır ki, her geçen 7 yılda bir ikiye katlanmaktadır. Artık evrenin gerçek başlangıcının keşfine yönelinmiştir (2).

Bugün bilim adamları ve araştırma kurumları yarının mesleklerinin neler olacağı ve hangi özelliklere sahip insangücü gerektireceği konusunu araştırmaya koyulmuşlardır. Nitekim Fransız Ekonomik Tahminler ve Bilgiler Bürosu (BIPE)nun 2000 yılındaki mesleklerle ilgili araştırmasına göre, yeni işler gittikçe daha yüksek nitelikli bir eğitimi gerektirecektir. Bu eğitim çok yönlü nitelikte olacak, belli bir dalda iyice yetişmiş olmanın yanında, komşu disiplinlerin ve bir yaşayan dilin bilinmesini de zorunlu kılacaktır. Yüksek kadrolardan böylesine bir yetişme bekle

(1) Michel Salines. Çev., Araştırmacı, Pédagogia et Education, Mouton Editeur, Paris, 1972, s.59.

(2) T.C.Devlet Bakanlığı, Türk Bilim Politikası 1983-2003, Başbakanlık, Ankara, 1983, s.1

lenirken ara kadrolarda daha üst düzeyde bir yetişme aranacaktır[3].

Burada şu soru akla gelmektedir: Geleceğin tüm meslekleri ve işleri, bugüne göre, daha yüksek nitelikli bir insangücünün istihdamını zorunlu kılacağından, söz konusu insangücünü sağlayacak ve hizmete sunacak öğretmenler nasıl yetiştirilmeli ve hangi özelliklere malik olmalıdırlar?

Aslında Atatürk bu gerçeği yıllarca öncesinden görebilmiş ender kişilerden biridir. Nitekim; "Öğretmenler.' yeni nesli.... sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin değeri, sizin maharetiniz ve özveriniz derecesiyle orantılı bulunacaktır." sözleriyle, öğretmenlerin nitelikleriyle yetiştirecekleri öğrencilerin kalitesi arasındaki bağıntıyı veciz bir biçimde vurgulamak istemiştir [4].

Bugün artık herkesçe bilinen bir gerçektirki, lise demek öğretmen demektir. Onun yerini ne programla, ne konularla, ne de iyi kitaplarla tutamazsınız [5]. Çünkü eğitim öğretmenle olur.

İnsanın öteki canlılardan ayrılan en önemli özelliği, onun eğitilebilirlilik sınırının oldukça yüksek olması olup gerçekten eğer gerekli ortam ve koşullar sağlanabilirse en düşük kapasitedeki bireylerin bile belli bir noktaya getirilebilmesi her zaman mümkün olabilir.

Bunun başarılabilmesinde şüphesiz en büyük rolü, ortam ile birey arasında yer alan ve öğretmen denilen eğitici uzmanlar oynamaktadır. Çünkü olgular, salt başına ne ortamının, koşulların kendisinin, ne de bireyin yeteneklerinin uygun bulunmasının fazla bir anlam taşımadığını göstermektedir.

Böyle bir durumda, üçüncü bir öğe olan öğretmenin yokluğunda, sonuç, istenilen nitelikte olamamakta ve mutlaka bir yerlerde eksiklik göstermekte, insanın eğitimi estetik değer ve pedagojik bütünlükten yoksun kalmaktadır.

---

(3) Fransız Büyükelçiliği, Fransa'dan Haberler, Sayı 1010, Ankara, 1985, s.3

(4) Genelkurmay Başkanlığı, Atatürkçülük I, GKB, Ankara, 1982, s.118.

(5) Mümtaz Turhan, Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul, 1964, s.27.

Geçen her yeni gün biraz daha karmaşıklaşan sosyal yaşam ve buna bağlı olarak ortaya çıkan uyum sorunları, eğitime duyulan gereksinimi giderek arttırmaktadır. Bundan dolayı da insanın eğitimini meslek edinen öğretmenlerin sorumluluklarının boyutları hızla genişlemektedir.

Temel bilgi kaynağı olan öğretmen tipi, yerini değişik kaynaklardan sağlanan bilgileri ve etkileri bir senteze ulaştıran, öğrencinin yeteneklerini işleterek onun başarılı ve mutlu olmasını mümkün kılan kaliteli, iyi yetişmiş öğretmenlere bırakmaktadır. Bu öğretmenler, aynı zamanda modern teknolojinin sağladığı en son araç ve gereçleri ustalıkla kullanabilecek yeterliktedir.

Yine zamanımızda eğitimin bireysel olmaktan kurtulup toplumsal bir boyut kazanmasının sonucu, belli bir kesimin eğitiminden topyekün toplumun eğitimine geçilmesi, eğitimin toplumun bilinçlendirilmesinden sorumlu tutulması, kendisine her tür kalkınmada öncelik verilmesi, öğretmenlerin görev alanlarını önemli ölçüde etkilemiştir.

İşte bütün bunca değişmeler ve gelişmeler, öğretmen eğitiminin niteliğini ve öğretmen kalitesini daha da yükseltmek gereğini doğurmuş ve geniş kapsamlı araştırmalara neden olmuştur.

Çünkü genellikle kabul edildiğine göre, hiçbir eğitim modeli, modeli işletecek personelin kalitesinin üzerinde bir hizmet üretemez. Bu nedenle, herhangi bir eğitim sisteminde yeniden düzenleme yapılırken, anılan personelin yetiştirilmesi üzerinde önemle ve dikkatle durulması gerekir (6).

Herşeyden önce iyi öğrenci iyi öğretmen demektir. O halde temel sorun, bu öğretmenin yetiştirilmesidir. Kalkınmada, eğitim etkinliklerinin çok özel ve önemli bir yeri vardır. Ulusların refah düzeyleri ile eğitim düzeyleri arasında görülen yakın ilişki, bunun gözlenebilen sonuçlarındandır.

---

(6) Milli Eğitim, Şûra Özel Sayı 54 MEB, Ankara, 1981, s.71.

Azgelişmişlik olgusunu değiştirmede, eğitimin yeri tartışmasız kabul edilirken, bunun düzey, tür ve nitelikleri konusunda değişik önlemlerin geliştirilmesi çabaları sürmektedir (7).

A.Marsahl'a göre en değerli sermaye, insan varlığına yatırılan sermayedir. İktisatçı Abromovitz ise ABD'nin gelişmesinde, gelir artışında etkili olan etkenlerin başında,... eğitim, bilgi ve yöntemde görülen gelişmelerin payı olduğunu ileri sürmektedir (8).

Bilindiği gibi eğitim, toplumların kalkınmasında ve sosyal değişmesinde belirleyici bir etkendir. Nitekim iktisaden geri kalmış ülkelerin karakteristik özelliklerinden biri, belki en önemlisi cehalettir. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde eğitimin hem sayı, hemde kalite yönünden düşük bir düzeyde bulunduğu bilenen bir gerçektir.

> "...Bizim, eğitim imkanları ile iktisadi seviye arasındaki münasebette işaret etmek üzere bilhassa belirtmek istediğimiz husus, halkın iktisadi şartlarındaki gelişmelerle öğrenim durumundaki değişmeler arasında mevcut olan karşılıklı tesir münasebetidir. Eğitimin, milli gelirin büyümesinde mühim bir faktör olarak rol oynadığı fikri, son zamanlarda genellikle kabul edilmiş olan bir fikirdir." (9).

Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hemen sosyal hayatın bütün yönlerindeki gelişmeleri son 50-60 yıl içinde gerçekleştirmiştir. Bunun nedeni şüphesiz Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte eğitime büyük bir önem verilmesi, okulun ve öğretmenin toplumun en uzak köşelerine kadar götürülebilmesidir.

Türkiye; Atatürk'ün bir hedef olarak koyduğu "Bilimde Çağdaş Uygarlıklar Düzeyine Ulaşmak" ülküsüne, önümüzdeki yirmi yıl içerisinde erişmeyi amaç olarak almıştır.

"... Dünya bilim literatürüne katkı açısından halen 41. sırada olan Türkiye'nin gelecek 10 yıl içinde ilk 30, 20 yıl içinde de 20 ülke arasına girmesi hedef alınmaktadır." (10).

---

(7) Niyazi Karasar. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, 1982, s.270.
(8) Kamil Tüğen. Rapor, 20.1.1982 (Makale) İzmir,; s.2
(9) Amiran Kurtkan, Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları, İstanbul, 1972, s.37.
(10)T.C.Devlet Bakanlığı, Türk Bilim Politikası 1983-2003, Ankara, 1983, s.IV.

Bu ülkünün gerçekleştirilebilmesi için başlıca iki temel şart koşulmaktadır:

1. Bilim ve kültür düzeyinin yükseltilmesi, zenginleştirilmesi,

2. Sosyal ve ekonomik alandaki gelişmede bilim ve teknoloji kullanımının arttırılması.

Oysa bunların oluşabilmesi doğrudan doğruya eğitim olgusuna bağlı bulunmaktadır. Çünkü meydana getirilecek insangücünün niteliği kendisine verilecek eğitim değerleriyle orantılı olacaktır.

O halde; gelecek kuşakların istenilen nitelikte yetiştirilebilmeleri nasıl mümkün olabilecektir ve bu konuda hangi önlemlerin alınması zorunluluğu vardır?

Sosyal değişme ve gelişmenin ancak bilimsel çalışmalarla sağlanabileceği, bunda ise temel etkenin eğitim olduğu çoğunluk kabul edildiğine göre, asıl sorun; söz konusu eğitimin koşullarını belirlemek ve genel çerçevesini çizmektir.

Eğitim ana çizgileriyle üç temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar öğrenci, öğretim proğramı ve öğretmendir. Eğer bu üç öğe uzlaştırılamaz ve kaynaştırılamazsa, başka bir deyişle organik bir bütün haline getirilemezse, eğitim kendisinden beklenileni veremez, doyurucu olamaz. Eğitimde verimlilik gerçekleştirilemez.

Hiç şüphesiz eğitimde, sonucun belirlenmesinde, yeni eğitim anlayışına göre, en önemli faktör öğretmendir. Çünkü insana, çocuk ya da gence, istenilen şekli verecek, değerleri kazandıracak usta, öğretmendir.Bu gerçek, her geçen gün daha iyi kavranabilmekte, eserin değeriyle öğretmenin nitelikleri arasındaki ilişki üzerine ilgi artmaktadır.

Zamanımızda, teknoloji alanındaki bütün gelişmelere karşılık, eğitim hizmetlerinin belkemiğini "öğretmenlik" oluşturmaktadır ve bu büyük bir olasılıkla gelecekte de böyle olacaktır. Gelişen teknoloji, öğretmenin yerini alamamaktadır. Tersine daha kaliteli öğretmenler gerektirmektedir.

"Öğretmenlik, belli düzeyde bilinç ve bilgi isteyen, uzun sürede ilke, yöntem ve teknikleri kazanılan bir inanç mesleği olma özelliğini sürdürmektedir (11). Öğretmenlik, gelişmiş bir bilim ve kültür ortamında, mesleki değerleri yeterince özümlemiş eğitimciler arasında, uzunca bir süre yaşanarak kazanılabilmektedir. Öğretmen yetiştirilmesinde, yetiştiricilerin tutum ve davranışları, kişisel yaşamları çok önemlidir.

Herhangi bir toplumun hızla kalkınabilmesi, ekonomik ve kültürel alanda çağdaş ülkeler düzeyine çıkabilmesi, buna bağlı olarak bilimsel gelişmesini yapabilmesi için, eğitim sistemini bunu sağlayacak biçimde düzenlemesi kaçınılmazdır.

> "Gerçekte bugün bütün uygar ulusların eğitimcileri gibi fikir adamları da okulun öğretmen demek olduğuna; onun yerini ne müfredat programıyla, ne kitapla, ne disiplin veya herhangi bir araçla tutmanın mümkün olmadığına kanaat getirmiş bulunmaktadırlar. Bu nedenle öğretmeni hesaba katmayan hiçbir eğitim reform planın başarılı olmasına ihtimal verilmemektedir."(12)

Bununla beraber, ülkemizde eğitim sistemi ile ilgili iyileştirme çabaları Tanzimattanberi aralıklarla, fakat daha yoğun biçimde Cumhuriyet döneminde yapılgelmesine karşın, her derece ve türdeki okullara öğretmen yetiştirme sorunu, nedense gerektiğince ele alınmamış ve kesin bir çözüme bugün bile ulaştırılamamıştır.

Cumhuriyetle başlatılan eğitim çalışmaları sonunda, yaşadığımız zamanda öğretmen yetiştirme konusunda sayısal sorunlar büyük ölçüde çözümlenmiş bulunmasına karşılık nitelikle ilgili sorunlara henüz bir çözüm getirilebilmiş değildir. Bu durum Cumhuriyetin ilk yıllarında ve daha sonraki yıllarda belki haklı görülebilir. Ne varki o zaman için önemli olan yurdun herbir yerine ivedilikle öğretmen gönderme kaygısı artık şimdi söz konusu değildir ve üstelik istihdam fazlalığı vardır (13).

---

(11) Mustafa Yılman. Çağdaş Eğitim Sosyolojisi Ders Notları, İzmir, 1983, s.186.

(12) Mümtaz Turhan. Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul, 1964, s.103

(13) Yücel Gerger. Öğretmen Yetiştirmenin Planlanması, Ankara, 1986, s.50.

Aynı zamanda bugün eğitimin ağırlığı, ilköğretimden ortaöğretime kaymış bulunmaktadır. Çünkü sadece okuyup yazmak yetmemekte, belli bir iş ya da meslekte beceri kazanmak, bunun için de en azından ortaöğretimden geçmek zorunlu olmaktadır.

Ortaöğretim öğretmenliği, günümüze kadar bağımsız ve bir bütün olarak eğitim sistemimiz içinde, özellikle nitelik yönünden doğrudan bir problem olarak ele alınıp incelenmemiştir.

Gerçekten ortaöğretimle ilgili yasa, yönetmelik ve öğretim proğramları değiştirilmiştir. Fakat yine de yeni beklentiler içerisine girilmiştir. Bununla birlikte soruna, eğitim sisteminin bütünlüğü içinde yaklaşılmamış, sistemin vazgeçilmez öğesi olan öğretmenin niteliklerinin yükseltilmesi, kendisinin milli ülkülere ve ortaöğretimin değişen işlevlerine uygun bir biçimde yetiştirilmesi ciddi şekilde araştırılamamış ve gerekli önlemler alınamamıştır.

Tarihi perspektif içerisinde genelde her derecedeki okullara, özelde ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunda esaslı, köklü ve kalıcı bir çalışmanın yapılamadığı, yapılan ya da yapılmak istenilenlerin ise sorunun özüne inemediği ve çoğunluk geçici çözümleri içerdiği gözlenmektedir. Birçok noktada başlatılan işler bitirilememiştir.

Ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusu Cumhuriyetle önem kazanmıştır. Nitekim ileride görüleceği gibi ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlar bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Yaklaşık 60 yıldanberi konuya ilişkin düzeltmeler yapılagelmesine karşılık, yaklaşım yanlışlığı ve tasarıların oluşma aşamasında yeterince tartışılamamış bulunması nedeniyle sorun, şu anda bile çözümden uzak ve boşlukta bulunmaktadır. Bizi, bu araştırmayı yapmaya sevkeden asıl neden de budur.

Yakın zamanda yapılan bir araştırmada, son çeyrek yüzyılda Türk Eğitimi'nde açık seçik gözlenebilen değişmelerin, konumuzla ilgili olanları şunlardır (14).

---

(15) Aytaç Açıkalın. Ortadereceli Okul Öğretmenlerinin Atama, Yerdeğiştirme İlkeleri, Ankara, 1980, s.10

a) Eğitim hizmetlerinin ve ürünlerinin niteliği, toplumun her düzeyinde eleştirilmektedir.

b) Öğretmen kadrosu genişlemektedir.

c) Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde yeni yöntemler uygulanmaktadır.

d) Mesleki değerler zayıflamaktadır.

e) Eğitim; toplumsal, ekonomik ve özellikle politik sistemlerden giderek daha çok etkilenmektedir.

f) Eğitim amaçlarının ve temel ilkelerinin yasa ile belirlenmesi yeğlen mektedir.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere açıkça bir nitelik sorunu ile karşı karşıya bulunmaktayız. Oysa izlemekte olduğumuz politikalar sorunu çözebilecek nitelikte görülmemektedir.

Gerçekten yavaş da olsa eğitim hizmetlerinin niceliğinden çok niteliği tartışma ve eleştirme gündemine girmiş bulunmaktadır. Artık toplum yarım yüzyıl öncesine göre daha da demokratikleşmiş ve ilköğrenim büyük ölçüde çözümlenmiş olduğundan eleştiri gücü artmıştır. Halkın dikkati çevrede olup bitenlere karşı daha uyanık bir duruma gelmiştir. Kendisine sunulan hizmetlerin değerlendirmesini yapabilecek düzeye ulaşmıştır.

Öğretmen arzı bugüne değin artarak gelmiştir ve artmaya devam etmektedir. Birçok alanlarda çoktan doyum noktasına varılmış ve istihdam sorunları ortaya çıkmıştır. Ayrıca işsizliğin artması ve kaliteli öğretmenlerin özel okul ve dersanelere kayması yahut maddi yetersizlik nedeniyle başka alanlara gitmesi, öğretmen kalitesinde önemli gerilemeler oluşturmuştur.

Öğretmenlik mesleğine, buna yatkın ve yetenekli öğrenciler yerine başka okulları kazanma şansı bulunmıyan yahut kazanamıyan öğrencilerin alınması, öğrenci alımından öğretmen istihdamına kadar mesleki değerlerin birtakım etkenler sonucu savsaklanması, mesleki geleneklerin yaşatılamaması ve yıkılması, öğretmenliğin kalitesinde ciddi boyutlarda, hizmet öncesi okul eğitiminde düşüşlere neden olmuştur.

Öğretmenlik mesleğinin böylesine kalite kaybına yolaçan nedenlerden birisi de, bakanlık merkez örgütünün, başta bakan olmak üzere, mes-

lekten olmayan kimseler tarafından temsil edilmesidir. Uzmanlaşmanın böylesine ilerlediği bir zamanda bu durum eğitim sistemimiz için gerçek bir çelişkidir.

Açıkça söylemek gerekirse, eğitim sisteminde gerçekleştirilecek her türlü ileriye dönük, olumlu düzenleme ve değişimin doğrudan doğruya "öğretmen" faktörüne ve "onun niteliklerine" bağlı bulunduğu gerçeğini göremediğmiz müddetçe eğitimde başarıya ulaşabilmemiz çok güçtür. Çünkü öğretmenler sistemin hareketini sağlayan elemanlardır. Kendilerinin belirli bazı mesleki nitelikleri kazanmış olarak yetiştirilmemeleri ve bir yükseköğretim kurumunu bitiren herkese "öğretmenlik" hakkının verilmesi, hem ulusun ve hemde mesleğin geleceğini tehlikeye atmak demektir.

Şüphesiz öğretmen sorunları yalnız nitelik sorunundan oluşmamaktadır. Öğretmenliğin, her meslekte olduğu gibi, birçok sorunları vardır, fakat bunların başında kalite sorunu gelmektedir.

Öğretmenlerin meslek öncesi eğitimi ile mesleki nitelikleri arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Meslek öncesi eğitimle kazanılamıyan değerlerin sonradan kazanılmasının ne güç birşey olduğu bilinmesine karşılık, ülkemizde meslek öncesi eğitime gereken önemin verilmediğini görüyoruz.

> "Türk Eğitim tarihi bize, öğretmen yetiştirilmesinde niteliğe önem veren ciddi girişimlere nadiren gidildiğini gösteriyor.
>
> .....
>
> Nitekim MEB'nın Haziran 1982'de yayımlanan bir araştırmasında şöyle denilmektedir: "Toplumda öğretmenlik mesleğine verilen değer giderek azalmakta, öğretmenler arasında mesleğe, çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin yakınmalar, huzursuzluklar yaygınlaşmakta, öğretmenlik gençler için çekiciliğini yitirmekte ve en son tercih edilen bir meslek haline gelmektedir." (15)

Cumhuriyetle birlikte Türkiye için iki nokta önem kazanmıştır; bunlardan birisi ve en önemlisi toplumun bütün kesimlerinin ilköğrenimden geçirilmesi ve cehaletin hızla giderilmesi, diğeri ise muhtaç olduğumuz yeter sayıda ve kalitede, değişik alanlarda uzman yetiştirilmesidir.

---

(15) Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, A.Ü.E.F. Yayını 149, Ankara 1985, s.396.

Türkiye şu anda birinci aşamayı geçmiştir. Bu nedenle asıl sorunu, insangücünün niteliğini yükseltmek ve bütün sektörlerde üstün nitelikli insangücü istihdamını gerçekleştirmektir. Bu açıdan bakıldığında öğretmenlik mesleği apayrı bir değer taşımaktadır.

Oysa tam tersine öğretmenlik mesleği zaman içinde büyük erozyona uğramakta, öğrencilerin kalitesi oldukça düşme göstermektedir. Buna bağlı olarak da mesleki saygınlık yitirilmekte ve etkinlik azalmaktadır.

Çünkü insanların malik oldukları nitelikleri ile ürettikleri mal ve hizmetlerin kalitesi arasında anlamlı bir bağımlılık bulunmaktadır. Bir mesleği veya sanatı yücelten, onunla uğraşanların ortaya koydukları ürünlerin değeridir. Kullanılan malzeme ne kadar iyi olursa olsun, işin ustası olmayanların elinde, rastlantılar dışında kötü sonuç verir. Halbuki kötü bir malzeme iyi bir usta tarafından işlenirse durum değişir, değer kazanır.

Öğretmenliğin hızla kalite yükseltilmesine ihtiyacı vardır. Buna karşılık ortada bir kalitesizlik sorunu bulunmaktadır. İşte araştırmanın vurgulamaya çalıştığı nokta budur.

Kaliteli öğretmen yetiştirme sorunu, Türkiye gibi kalkınmakta olan ve bunu kısa zamanda başarmak durumunda bulunan ülkelerde öteki sorunlara göre daha çok önem kazanmaktadır. Çünkü her türlü kalkınmanın temel taşını oluşturan insanı yetiştirecek öğretmenlerdir. Eğer öğretmenler istenilen insanı yetiştirecek biçimde yetiştirilemezlerse kalkınma gerçekleşemez.

Ortaöğretim proğramları kapsamlı ve çok boyutlu olduklarından öğretmenlerin kendi alanlarında tam bir mesleki formasyon kazanmış olmaları zorunludur. Eğer proğramlar tam formasyonlu öğretmenler tarafından yürütülemezse, bunun olumsuz etkileri sistemin birçok noktalarında kendini gösterir. Tam formasyonlu öğretmen sözünden, alan bilgisi, genel kültür ve pedagojik formasyon yönünden en iyi şekilde yetiştirilmiş ve gerekli bütün değerleri en üst düzeyde kazanmış öğretmenleri kastediyoruz.

Tam formasyonlu öğretmen sözcüğü farklı anlamlarda kullanılabilmekte, konunun gerçek uzmanı bulunmıyan birtakım kişiler, sadece alanında gerekli bilgiye sahip olmayı ölçü olarak almakta ve mesleki formasyon için yeterli görmektedir. Bazıları ise genel kültüre, yahut pedagojik formasyo-

na öncelik tanımaktadırlar. Her üç tür yaklaşım da yanlış olup tam bir mesleki formasyon, bunların dengeli biçimde ve yüksek dozda kazanılmış olmasını ifade etmektedir.

Tam formasyonlu, başka deyişle kaliteli öğretmen; kendi alanında en son bilgilere sahip bunları en yetkin bir biçimde kullanabilen, komşu disiplinler hakkında yeterince bilgisi bulunan, içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı anlayabilecek ölçüde genel kültürü olan ve daha da önemlisi eğitim ve öğretim işinin başarıyla yapılabilmesi için zorunlu yöntem, teknik, tutum ve yaklaşımları özümlemiş, işinin ustası bir kimsedir.

Milli bir ülkü olan uygarlaşma olgusunun gerçekleşebilmesi, hiç şüphesiz böylesi kaliteli öğretmenler sayesinde mümkün olabilecektir. Ancak bütün çabalarımıza karşın bunu henüz başarabilmiş değiliz. Nitekim MEB'nın yaptığı bir araştırmanın sonucuna göre; ortaokullarda çalışan öğretmenlerin % 63.4'ü, liselerdekilerin % 20.4'ü gerekli mesleki formasyona malik değildir (16). Bu oranın halen % 40 dolayında olduğu bilinmektedir.

Özellikle küçük yerleşim birimlerinde, büyük köy ve küçük ilçelerde öğretmeni bulunmıyan her çeşit ders, asıl mesleği öğretmenlik olmıyan diğer devlet personeli tarafından doldurulmakta ve öğrenci kalitesinin düşmesini hızlandırmaktadır. Halbuki başta ilgililer olmak üzere hemen bütün bir toplum ortaöğretimde verim ve kalite düşüklüğünden şikayet etmektedir.

Kanımızca ortaöğretimdeki kalite düşüklüğünün temel nedeni öğretmenlerde aranmak gerekir. Okul binaları ne kadar kullanışlı ve ders araç-gereçleri ne denli gelişmiş ve yeterli durumda olursa olsun, yetersiz mesleki formasyonlu öğretmenlerle başarı elde edilemez. Nitekim;

> "Dünyaca kabul edilmiş bir söz vardır: 'Bir okul ancak orada çalışan öğretmenler kadar iyidir.' Bu söz, öğretmen kalitesi ile çocuklara verilen eğitim olanakları arasında kabul olunan yakın ilişkiyi ifade etmektedir. Bu bakımdan öğretmen niteliklerine bakarak okul kalitesi ve yeterliği hakkında bir fikir edinmek mümkündür." (17);

---

(16) Jefferson N.Eastmond. Türkiye'de Eğitim İmkânları, MEB, Ankara, 1964, s.59-60

(17) Jefferson N.Esatmond. a.g.e., s.55.

Bu kural ülkemiz için de geçerlidir. Türkiye'nin öğretmen eğitimi konusundaki sorunu, sayısal olmayıp tamamen bir nitelik meselesidir. Halk giderek artan bir ölçüde yerleşim alanlarına ortaöğretim ve hatta yüksek-öğretim kurumları istemekte ve aynı zamanda buralara yetenekli, iyi yetiş miş ve çalışkan öğretmenler istediğini üstüne basarak vurgulamaktadır. Bu olgu Türk halkının yenileşme ve ilerleme konusunda öğretmenin, hele kaliteli öğretmenin oynadığı rolü o kendine özgü sağduyusu ile nasıl kavrayabildiğinin somut bir örneğidir.

Bu noktada devlete düşen görev, ilerleme istek ve kararında olan bir topluma, kaliteli öğretmenler eliyle daha kısa bir zamanda amaçlarına ulaşabilme olanağını verebilmektir.

> "Yetiştirilen insangücünün niteliği, öğretmenin niteliği ile yakından ilgili, hatta özdeş durumda görülmektedir.
>
> Konuya öğrencinin kalitesi açısından baktığımızda gideceğimiz her yol bizi öğretmenin niteliğine götürmektedir." (18)

Dev adımlarla gelişen ve değişen bir dünyada sayısal açıdan öğretmen yetiştirme sorununu çözmüş olmayı yeterli görmek çok tehlikeli ve aldatıcı bir yaklaşım olabilir.

Türkiye yaşamak ve uygarlaşmak için mutlaka ilerlemek zorunda olan bir ülkedir. Varlığının ve bağımsızlığın doğası bunu emretmektedir. Böyle si bir hedefe ancak, her alanda amaca uygun araçlar geliştirilerek varıla bilir. Bu araçlar şüphe yokki yarının insangücünden başkası değildir. Her türlü etkin ve kalıcı gelişme bir ülkenin kendi insan kaynaklarıyla gerçekleşebilir olduğuna göre, anılan kaynağın en iyi şekilde işletilebilmesi sorunun özünü oluşturmaktadır.

Her ülkenin mevcut bir insangücü kaynağı vardır. Bunun iyi yada kötü işlenmesi, o ülkeyi ileri veya geri bir duruma getirir. İleri veya geri, yoksul yada zengin olma bir bakıma insangücü kaynaklarının işlenmesine bağlı bir olgudur.

---

(18) Hüseyin Korkut. Toplumun Mimarları Olan Öğretmenlere Sahip Çıkın. Milliyet Gazetesi, 17 Kasım 1985, İstanbul, s.2

İnsangücü kaynağını işleten temel kurum okul ve orada üretimi gerçekleştirenlerse öğretmenlerdir. Öğretmenler, ülkenin her alanda kullanacağı ve muhtaç olduğu insangücünü üreten en gerekli elemanlardır. Bütün iş ve mesleklerde çalışanların hepsi az yada çok onların eseridir.

Bir toplumda sosyal hayatın temelini oluşturan iş ve meslekler eğer yetkin, becerikli ve usta insanların elinde değilse, o toplumda hızlı kalkınma, sosyal değişme ve ilerleme hemen hemen mümkün görülmemektedir. Oysa bütün bunların mimarları öğretmenlerdir.

Toplumsal üretimin her yönünde kalite yükseltebilmek için öncelikle işe, öğretmenlerin tam formasyonlu olarak yetiştirilmesinden başlamak zaman, emek ve sermayeden büyük tasarruflar sağlar. Üstün nitelikli öğretmenlere sahip toplumlar, bunlara malik bulunmıyanlara kıyasla daha önde giderler. Çünkü oralarda insangücü savurganlığı asgari düzeye indirgenebilmiştir.

Genellikle kabul edilen gerçek odurki, ilerliyebilmek için, topluma verilen eğitimin düzey ve kalite bakımından yüksek olması ve iyi yetişmiş yeter sayı ve nitelikte insangücü sermayesi birikimine ihtiyaç vardır. Bu kalkınmanın ön-şartıdır.

İş ve meslekler bireysel oldukları kadar toplumsaldırlar. Çünkü, insanlar iş ve meslekleri aracılığıyla topluma önemli katkılarda ve etkilerde bulunurlar. Öğretmenler ve bilim adamları bunların başında gelir. Gerçekten;

> "Bir toplumda yaşayan bireyler mesleklerinde başarılı olamazlar, mesleki bilgi ve becerilerini geliştiremezler ve bunları yeni kuşaklara aktaramazlar ise, o toplumun hayat seviyesi düşük olur." (19)

Buradan hareket ederek öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri ile toplumların yaşam düzeyleri arasında bir bağlantı kurulabilir. Yaşadığımız zamanda bunun sayısız örnekleri verilebilir. Batı toplumları bunun en belirgin kanıtlarıdır.

---

(19) İlhan Akhun. Meslek Seçimi. A.Ü.E.F.Dergisi C.16 Sayı 1, Ankara, 1983, s.489.

Kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesi bir başka açıdan da gerekli dir. Çünkü eğer yeter sayıda kaliteli öğretmen yetiştirilemezse, bunların yerini yetersiz elemanlar alır. Bu durum hatırlanacağı üzere öğrenci kalitesinin daha da düşmesine neden olur ve genel toplumsal yaşamı etkiler.

Aslında bu kural bütün iş ve meslekler için geçerlidir. Bir iş ya da mesleği gerektiği şekilde ve yeterlikte yapabilecek yetkili insanlar bulunamıyorsa, bunların toplumdaki işlevini yerine getiren düşük nitelikli kimselerin devreye girmesi önlenememektedir.

Her türlü hizmetin en yeterli personel tarafından yerine getirilmesi, özellikle eğitim ve öğretim hizmetlerinin bunca önemi dikkate alındığında, nereden bakılırsa bakılsın, öğretmenlerin en iyi şekilde yetiştirilmesi, ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bir bakıma doğaldır. Çünkü eğitim sisteminin işleticisi öğretmenlerdir. Yine kabul edilen bir görüşe göre, ortaöğretimin öteki öğretim basamaklarına göre, toplum kalkınmasında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çünkü ortaöğretim düzeyinde gençlerin çoğu hayata atılmaktadır yahut okullarını terketmektedir. Bu bakımdan ortaöğretimde verilecek bilgi ve becerilerin ve bunları verecek öğretmenlerinin nitelikleri büyük önem taşımaktadır.

Buna karşılık;

> "Ortaöğretim sistemimiz, bugünkü durumuyla sosyal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmemize katkıda bulunabilecek bir düzeyde değildir... Bu sistem; proğram geliştirme, öğretmen yetersizliği, araç kıtlığı vs. ile ilgili pek çok sorunla karşı karşıyadır." (20)

Konu edilen öğretmen yetersizliği sayısal değil, çoğunluk niteliksel düzeydedir. Bunun gözle görülebilen kanıtı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığının artık her yükseköğretimi bitireni öğretmen olarak atayamaması ve bir seçme sınavı yapma durumunda kalmasıdır.

---

(20) Kemal Kaya. İnsan Yetiştirme Düzenimiz. 4.Baskı, H.Ü.Ankara, 1984, s.233-234.

Genel bir gözlem olarak ortaöğretim sistemimizin kendisinden beklenilenleri yerine getiremeyişinin nedeni; özellikle 1970'li yıllardan başlıyarak günümüze değin işlevlerine uygun ve bunları gerçekleştirebilecek nitelikte öğretmenlerden yoksun bırakılmasıdır.

1982 yılında ortaöğretime öğretmen yetiştiren tüm yükseköğretim kurumları üniversitelere bağlanmış olmasına karşılık; sisteme öğretmen sağlamasına karar verilen üniversiter düzeydeki yükseköğretim kurumlarıyla ortaöğretim okullarının amaç ve proğramları arasında bir bağlantı kurulamamıştır. Üniversiteler, proğramlarında ortaöğretim kurumlarına bağımlı değillerdir.

Yetiştirilmekte bulunan öğretmen adayları asıl mesleği öğretmen yetiştirmek olan uzman personelle, temel uğraşısı bilimsel bilgi üretmek olan akademik personelin çelişkili davranışları ve tasarrufları arasında bocalamakta, mesleki bakımdan neyin doğru neyin yanlış olduğuna bir türlü karar verilememektedir.

Akademik personelin bilgiyi ön plana geçirmesine, genel kültür ve pedagojik formasyonu gereksiz görmesine yahut ayrıntı olarak algılamasına karşın; uzman eğitimci personel genel kültür ve pedagojik formasyona, mesleki aksiyona, en az bilgi kadar önem verilmesini, mesleki değerlerin ve geleneklerin bilgi adına heba edilmemesini savunmaktadır. Akademik personelin mesleki alanda uzmanlaşmamış bulunması, öğretmen adaylarına verilecek eğitimin niteliği konusunda uzlaşmayı güçleştirmektedir.

Ayrıca sınav sistemleri de kaliteli öğretmen yetiştirilmesine engel oluşturmaktadır. Sürekli çıkarılan af'lar ve yönetmelik değişiklikleri öğrencilerde kolay sınıf geçme eğilimlerini arttırmakta ve etkili öğrenmeyi engellemektedir. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında okulu bitirebilmek için bir kredi limiti yahut düzeni bulunmamakta, bütün derslerden yüz üzerinden 50 puan alan her öğrenci mezun olabilmektedir.

> "Bugün ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenlerin yüzde 40 kadarı öğrettikleri alanlarda özel olarak yetiştirilmemiştir. Çünkü... okullarımız sadece yeter sayıda öğretmene muhtaç değildir; aynı zamanda bilgili, yetenekli, mesleğine bağlı iyi yetişmiş öğretmenlere gereksinme vardır." (21)

---

(21) Kemal Kaya, a.g.e., s.231.

Fakat bu gerçek öğretmen eğitiminde neredeyse unutulmuş ve "bilen herkes öğretmen olur" düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır.

Eğitim sistemini şekilde görüldüğü gibi kısaca bir geometrik şekil olan eşkenar dörtgene benzetebiliriz. Bu sistemde yer alan başlıca öğeler yönetim, proğram, öğretmen ve öğrencidir.

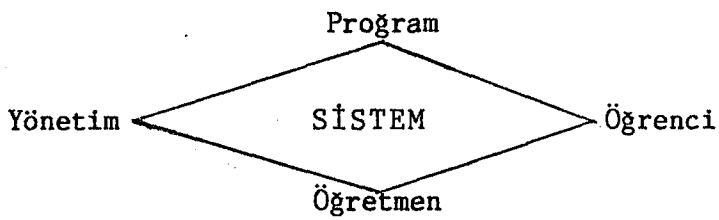

Bu sistemin herhangi bir öğesinde meydana gelecek bir değişme, sistemde bulunan öteki öğelerin niteliklerinde birtakım değişmelere neden olacaktır. Başka deyişle sistemin bütününü hesaba katmadan gerçekleştirilecek değişmeler, arzu edilmeyen yan değişmelere yolaçacağından sistemin başarısı tehlikeye girecektir. Çünkü her sistem bir bütün olarak işler ve öğeleri birbirine bağımlıdır. Ancak öğelerin işlevleri farklı olabilir.

Örnek şekil esas alındığında, eğitimin sisteminin gerçekten iyileştirilmesi yahut yeniden düzenlenmesi istendiğinde, sistemin bir bütün olarak algılanması ve değerlendirilmesi gerekir. Daha açıkçası yönetim, proğram, öğretmen ve öğrenci öğelerinin birlikte düşünülmesi zorunludur.

Halbuki bugüne kadar yurdumuzda üzerinde en fazla durulan ve değişiklikler yapılan öğretim proğramları olup sistemin öteki öğeleri, özellikle uygulayıcı durumunda bulunan "öğretmen" öğesi, büyük ölçüde iyileştirme ve yeniden düzenleme çalışmaları kapsamı dışında tutulmuştur. Çok yanlış bir yaklaşımla ve gerektiğinden fazla bir şekilde öğretim proğramları değiştirilmiş, birtakım düzenlemeler yapılmaya çalışılarak sorun çözümlenmeye gidilmiştir.

Fakat süregelen bütün bunca çalışmalara karşılık, sistem hiçbir zaman kendisinden beklenilenleri verememiş, her zaman toplumun gelişim çizgisinin altında kalmıştır. Bu yönüyle de devamlı eleştirilere hedef olagelmiştir.

Kanımızca bunun nedeni, sistemin itici gücünü oluşturan öğretmenin, sistemi yürütebilecek niteliklere malik olup olmadığının yeterince araştırılmamış olmasıdır. Sistemde değişikliğe gitmeden, söz konusu değişikliklere uyum yapabilecek yetkin öğretmenlerin yetiştirilmesine öncelik verilmemesidir.

Eğitim tarihimize bakıldığında defalarca; iyi programlar yapılabilirse iyi öğrenciler yetiştirilebileceği yanılgısına düşüldüğü görülmektedir. Bu yanılgı halen devam etmektedir.

Ortaöğretimde sistemin verimli işleyişi yeter sayıda, nitelikli, göreve ve mesleğe bağlı bir öğretmen kadrosunun varlığına bağlıdır(22). Fakat öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının kendilerine devredildiği üniversitelerin öğretmenlik formasyonu kazandırmak için geliştirmiş oldukları proğramlar, mesleki tutum ve tavırlar birbirinden oldukça farklıdır.

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları 2809 sayılı yasa ile üniversitelere bağlandığı halde 2547 sayılı Yükseköğretim Yasasında, üniversitelerin öğretmen yetiştirme görevine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık 1739 sayılı yasanın öğretmen yetiştirme işini Bakanlığın görevi saydığı 44.maddesi halen yürürlüktedir.

Üniversiteler; öğretmen adaylarını herhangi bir üniversite öğrencisi olarak kabul etmekte, bu nedenle sadece akademik başarıları üzerinde durmakta, asıl öğretmenlik mesleği için gerekli olan birleştiricilik, sağlıklı düşünebilme, çevreye uyum, kolay ilişki kurabilme, mesleği benimseme, düzenlilik, çalışkanlık, başkalarına saygı, örnek davranışlar geliştirme türünden tepkilere önem vermemektedir. Üniversitelere göre, belirli bir akademik başarı düzeyine ulaşan herkes öğretmenlik yapabilir.

Mesleki açıdan öğretmenin bilgisi kadar, bazı durumlarda ondan daha önce kişilik ve karakter yönünden sahip olduğu değerler gelir. Nitekim yapılan araştırmalar göstermiştir ki, öğrenciler beğenmeseler de kabul etmeseler de öğretmenlerinin davranışlarından epeyce etkilenmektedirler. Bu nedenle "bilgisi var" düşüncesiyle bir kimseyi sınıfın başına getirip ders verdirmenin öğrencilere ve topluma nelere malolacağını iyi hesaplamak zorunluluğu vardır.

---

(22) Ferhan Oğuzkan. Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Ankara, 1981, s.165.

Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığınca 1984 yılında hazırlanan bir raporda özetle şu noktalara yer verilmekte ve düzeltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (23).

1. Öğrencilere verilen bilgiler günün bilim düzeyinden uzaktır.
2. Öğrencilerin kafaları gereksiz bilgilerle doldurulmaktadır.
3. Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenilmemektedir.
4. Öğrenciler ezberciliğe yöneltilmektedir.
5. Öğrenci yetenekleri dikkate alınmamaktadır.

Bu maddeler dikkatle incelendiğinde, asıl sorunun "kaliteli öğretmen yokluğu" olduğu kolaylıkla görülebilir.

Çünkü kaliteli, iyi yetişmiş bir öğretmen, söz konusu edilen sorunları kolaylıkla çözümleyebilir. Başka deyişle verilen bilgileri günün düzeyine yükseltebilir, proğramlarda yer alan gereksiz bilgileri ayıklayabilir, öğrencilerin sorunlarıyla yakından ilgilenir, öğrencileri ezberciliğe götüren davranışlardan sakınır ve bütün bir eğitim-öğretim etkinliklerinde daima yetenekleri dikkate alarak hareket eder.

Zaten hergün ne proğram yapmaya, nede kitap yazmaya olanak vardır. Aslında buna gerek de yoktur. Çünkü hergün yenileri eklenen bilgileri, teknikleri çok yakından izlemesi gereken öğretmenden başkası değildir.Burada da görülüyor ki, ana sorun, iyi yetişmiş kaliteli öğretmen sorunudur.

Öğretmenlerin yetişmişlik düzeyi ile öğrencilerin başarıları arasında doğru orantılı bir ilişki vardır ve çoğunluk gözardı edilen nokta budur. Toplumdaki etkisi ve önemi son derece önemli olan bu ülkenin eğitim sistemine damgasını vuran öğretmenlerin yetiştirilmesi... kuşkusuz zorunludur.(24) Ancak bu yetiştirme işi çağdaş bilim ve eğitim gereklerine uygun, alınacak görevi en iyi şekilde yerine getirebilecek ölçülerde gerçekleştirilmek zorundadır.

Türkiye'de eğitim sistemi ile ilgili olarak yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun proğramlarla ilgili olduğu gözlenmektedir. İkinci sırada ise yasal düzenlemeler yer almaktadır. Halbuki asıl üzerinde durulması

---

(23) Milli Eğitim Bakanlığı. Tanıtma I. İstanbul, 1984, s.389.

(24) Kemal Kaya. İnsan Yetiştirme Düzeni... 4.Baskı, H.Ü. Ankara, 1984, s.184.

gereken konu, bunları hayata geçirecek ve uygulayacak olan öğretmenlerin eğitimidir.

İyi proğramlar yapılır ve gerekli yasal düzenlemeler getirilirse, iyi öğrencilerin yetiştirilebileceği varsayılmakta, sistemin taşıyıcısı öğretmenin nitelikleri hesaplanmamaktadır.

Gerçekten böyle bir yaklaşım sonucu ortaya çıkarılan eğitim ürünleri olan öğrencilerin genel düzeyleri daima beklenilenin altında kalmış ve gerilemeye engel olunamamıştır. Programlar ile öğrenci arasında"köprü" durumunda bulunan öğretmen niteliklerinin iyileştirilmesine gerekli özen gösterilmemiştir.

> "Şimdi bütün bu gerçekler gözönünde tutulmak suretiyle toplumun gerçek ihtiyaçlarına en uygun bir eğitim sistemi meydana getirebilmek veya mevcut düzeltilmek istendiği takdirde, işe iyi öğretmen yetiştirmekle başlamak gerektiğine artık inanabiliriz." (25)

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; tarihi gelişimi içinde genel ortaöğretim öğretmenliğinin geçirdiği değişimleri, öğretmen yetiştirme alanındaki yaklaşımları ve bunlar arasındaki ilişkileri, alınan sonuçları belirlemektir. Ayrıca ortaöğretime öğretmen yetiştirme yöntemlerini, bunların dayandıkları psiko-pedagojik temelleri analizci bir tavırla incelemektir.

Özet olarak bu şekilde formüle edilebilecek olan araştırmanın amacı başlıca şu noktalara ayrımlaştırılabilir:

a. Sosyal ve ekonomik kalkınma ile eğitim, özellikle ortaöğretim öğretmenliğinin ilişkisini vurgulamak,

b. Ortaöğretimin kendisinden beklenileni verebilmesi ve kalkınma sürecinde etkin bir rol oynayabilmesi için burada görev alacak öğretmenlerin niteliklerine dikkati çekmek,

c. Ortaöğretim öğretmenlerinin, ortaöğretim aşamasında yüklendikleri sorumlulukları tam anlamıyla yerine getirebilmeleri açısından nasıl bir yetiştirme proğramından geçirilmeleri gerektiğini araştırmak,

d. Zamanın ve toplumun gerekli kıldığı öğretmen niteliklerinin nelerden oluştuğunu belirlemeğe çalışmak

---

(25) Mümtaz Turhan, Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul, 1964 S? 106-107.

e. Amaca uygun öğretmen adaylarının seçiminde temel alınacak ortak ölçütleri oluşturmaya katkıda bulunmak.

Araştırma; eğitim ve öğretimde amaç-araç ilişkisinin önemi, daha açık olarak ortaöğretimin işlevleriyle bunları gerçekleştirecek öğretmenlerin nitelikleri üzerinde durmaktadır. Ortaöğretim öğretmenliğinin gerektirdiği yeterlikler ile bunların hizmet öncesi eğitim sırasında kazanacakları değerlerin hangi pedagojik (eğitim bilimsel) temellere dayandırılması gerektiğinin araştırılması temel çabayı oluşturmaktadır.

Araştırmada ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına alınan öğrencilerin belli başlı özellikleri de ele alınmakta ve tanıtıcı bilgiler verilmektedir. Bunun için karşılaştırmalı bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma aynı zamanda ileride konuya ilişkin yapılacak çalışmalara da kaynak oluşturma gibi pratik bir amacı içermektedir.

Araştırmanın Önemi

Öğretmenlerin bir toplum için taşıdığı değeri; onların toplumdaki rollerini, etkilerini vurgulayan öylesine çok örnek bulunmaktadır ki, bunların hepsine ulaşabilmek mümkün değildir. Bu tür bir çaba araştırmanın amacı da değildir.

Biz, konuya ilişkin olarak ulaşabildiklerimizi iletmeye çaba gösterecegiz. Gerçekten öğretmensiz bir toplum, hele ilerlemiş bir toplum düşünülemez. Çünkü her türlü kalkınmanın temelindeki harç da öğretmenin emeği bulunmaktadır.

Nitekim Ulu Önder Atatürk;

> "...Öğretmenden, eğiticiden mahrum bir millet henüz millet adını almak istidadını kazanmamıştır.
>
> Ona herhangi bir kitle denir, millet denemez. Bir kitle millet olabilmek için mutlaka eğiticilere, öğretmenlere muhtaçtır." (26).

sözü ile bunu ne kadar anlamlı bir biçimde anlatmıştır. Çünkü öğretmenlerin bir toplumun ilerlemesindeki payını O, yaşayarak görmüştür. Onun için

---

(26) Genelkurmay Başkanlığı. Atatürkçülük I, Ankara, 1982, s.118.

dir ki öğretmenlik mesleği en yüksek statüsünü (değerini) O'nun zamanında bulmuştur.

Yine Atatürk'ün imzasını taşıyan 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı "Orta Öğretim Öğretmenleri Kanunu'nun 19.maddesi öğretmenlere verilen değerin ne ölçüde samimi olduğunun bir kanıtıdır. Madde aynen şöyledir:"Öğretmenler tören ve protokolda daire müdürlerinin statüsüne sahiptirler ve milli eğitim müdürleriyle beraber protokola dahil olurlar. Kıdemleri fazla olan öğretmenler diğerlerine göre önceliklidirler." Bu kanun halen yürürlüktedir.

Bir başka örnek ise bir Fransız Mareşalinindir. 1870 savaşında Prusya göz kamaştıran bir zafer kazanmıştır. Fransa yenilmiştir. Bu büyük zafere "öğretmenlerin zaferi" denmiştir. Bu savaşı yenilen Fransa'nın ünlü bir Mareşali şöyle özetlemiştir:

- Bizi yenen Prusya'nın zırhlı muazzam orduları değil, öğretmen ordusudur (27).

Aslında öğretmenlerin toplumsal değerini, önemini kavramak için öyle fazla büyük bir insan olmaya da gerek yoktur. Çünkü, öğretmenlerin etkileri somuttur, gözle görülebilir.

Kitleleri, halk yığınlarını başarılı ve mutlu kılmak yahut başarısızlığa ve umutsuzluğa boğmak, yoksul yada müreffeh bir toplum yaratmak tamamen öğretmenlerin elindedir. Öğretmenlerin yürekten desteklemediği ve öncülük etmediği bir sosyal değişmeyi gerçekleştirmek olanaksızdır.

Zamanımızda ülkelerin ekonomik ve teknolojik kalkınmalarının ortaöğretimden geçtiği tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Bir bakıma ortaöğretim kalkınmanın altın anahtarıdır.

Bunun en güzel örneğini Japonya vermektedir. Nitekim Japonya'da... ulusal ekonomi ve ileri teknolojinin ustalarını, yaratıcı öncülerini yetiştirmek üzere, ortaokula dayalı beş yıllık teknoloji kolejlerinin eğitim sisteminde önemli bir yeri vardır (28). Ortaöğretim kalifiye insangücünün en temelli kaynağıdır. Ortaöğretim iyi organize edilirse, kalkınma çabuklaşır.

---

(27) Mübeccel Ataşen. Ruh Sağlığı Bilgisi, İzmir Eğ.Ens.Yayını 16, İzmir, 1972, s.169.

(28) Bozkurt Güvenç. [illegible]on Kültürü. T.İş.B.N.213, Ankara, 1980, s.275.

Her ülkede öğretmenler, eğitim sisteminin temel taşını oluştururlar ve onun başarısında birinci derecede pay sahibidirler. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirilmeleri, öteki mesleklerin üyelerinin yetiştirilmesinden çok daha farklı ve özenli olmak durumundadır. Dolayısıyla öğretmen eğitimi üzerinde titizlikle durulması zorunludur.

Psiko-pedagojik kuralların gereği olarak insanlarda en sürekli tepkiler, çocukluk ve gençlik yıllarında edinilen etkilere dayanmaktadır. İnsanlar gelecekte hangi iş ve mesleklerde çalışırsa çalışsınlar, söz konusu yıllarda kazanılan değerlerin izlerini taşırlar ve davranışlarında gösterirler.

Öğretmenlik meslekler içerisinde en stratejik olanıdır. Çünkü askeri, politikacıyı, hakimi, doktoru, sanatçıyı kısaca tüm iş ve mesleklerde çalışanları yetiştiren öğretmenlerdir. Öğretmenler, insana şekil vermek, onu biçimlendirmek gibi çok güç, fakat onurlu bir işi başarma sorumluluğunu yüklenmişlerdir.

Israrla vurgulamak gerekirse öğretim proğramları, okul yapıları, kitaplar, ders araç ve gereçleri ne kadar uygun olursa olsun, sınıftaki öğretmenler, mesleğin gerektirdiği özelliklere tam anlamıyla sahip değillerse sistem işlemez, iflas eder.

Eğitimin plan hedeflerine ulaştırılabilmesinin gerçek yolu niteliklı öğretmenlerden geçmektedir. Bundan dolayı öğretmen eğitimi ve mesleki değerlerin bilinçli bir şekilde korunması büyük önem taşımaktadır. Kalitesiz öğretmenlerle hedefe varılamaz.

Öğretmenlik en son 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile yasal bir tanımlamaya kavuşturulmuştur. İlgili maddesi şöyledir (29):

> "Madde 43. Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir uzmanlık mesleğidir.
>
> Mesleğe hazırlık; genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

---

(29) Milli Eğitim Basımevi, Milli Eğitim Temel Kanunu, Ankara, 1973, Madde 43.

Yasanın bu maddesinde açık seçik belirtilmesine karşılık öğretmen eğitiminde bir birleşme sağlanamamaktadır. Hele öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları bakanlık bünyesinden üniversite çatısı altına alındıktan sonra koordinasyon oldukça yitirilmiştir. Her üniversitenin öğretmen eğitimine ilişkin yaklaşımı birbirinden oldukça farklılıklar göstermektedir.

Görünüşte ortaöğretime öğretmen yetiştirme işi eğitim fakülteleri ne verilmesine karşın isteyen her fakülte öğrencilerine, süresi ve kapsamı kendisi tarafından belirlenen mesleki formasyon eğitimi vermekte,özel alan bilgilerini dilediği biçimde düzenlemekte özgürdür. Üstelik konu edilen proğramları yürütmekten sorumlu kimselerin çoğunluğu ortaöğretimden ve ortaöğretim öğretmenliğinden haberleri olmıyan elemanlardır.

Oysa eğitim fakültelerinde, hiç olmazsa şimdilik mesleki formasyon dersleri yarıyıllara dağıtılmış olarak ve sindirilerek verilmekte, alan bilgisi ile birleştirilmiş bulunmaktadır.

Bu nedenle eğitim fakültesinde öğrencilerin diploma alabilmeleri bütün derslerden başarılı olmalarına bağlı olmasına karşılık fen-edebiyat fakültelerinde yahut diğerlerinde sadece alan bilgisi derslerinden başarılı olmak yeterlidir. Mesleki formasyon tamamen isteğe bağlıdır ve "ne olur olmaz" türünden alınmaktadır.

Fakat bununla beraber, öğretmen atamalarında eğitim fakültesi öğrencileri de aynı sınavlara alınmakta ve kendilerine herhangi bir ayrıcalık tanınmamaktadır. Bu uygulama öğretmen kalitesini olumsuz yönde etkilemekte ve öğretmen olmayı düşünmiyenlere öğretmenliğin kapısını aralamaktadır.

Bu durumda eğitim fakültelerinin öteki fakültelerden adlarından başka bir farkı kalmamakta, mesleki tutum ve tavırlarına bakılmaksızın belli bir puvanı tutturan herkes öğretmen olarak atanabilmektedir.

Ortaöğretim öğretmenlerin yetişmesinde kaynak birliği sağlanmak istendiği belirtilmesine rağmen, bunun gereği ve önemi ötedenberi vurgulandığı halde, başarı sağlanamamakta ve farklı uygulamaların önüne geçilememektedir. Her kurum ya da birim kendi değer kavramlarına göre öğretmen yetiştirme işine devam etmektedir. Böylece öğretmen yetiştirme sorunu, eğitim sistemi içinde kısır bir döngü oluşturmaktadır.

Burada asıl unutulan nokta; öğretmenliğin birçoklarının sandığı ve anladığı gibi yalnızca alan bilgileri kazanmakla başarılabilecek kadar basit, kolay bir meslek olmadığı, tersine bunda kişilik ve karakter özelliklerinin, istek ve yatkınlığın önemli rol oynadığıdır. ÖSYM'de bu yönde bir seçim yapılmamaktadır.

Yeterli mesleki formasyonu bulunmıyan ve benlik tasarımı mesleğe uygun düşmiyen bir kimsenin öğretmenlikte verimli olması beklenemez. Bu nedenle öğretmen adaylarının öncelikle kendilerini öğretmenlikle özleştirmeleri, verilecek mesleki değerleri yeterince özümlenebilmeleri için gereklidir.

Alan eğitiminden soyutlanmış kısa süreli ve yığın eğitimi biçimindeki mesleki formasyon kurslarıyla öğretmen yetiştirilmesi, geçmişteki olumsuz uygulamalarla çağrıştırılmakta ve mesleğin yarını bakımından sakıncalı görülmektedir.

Günümüzde öğretmenlik, yalnızca çok bilenlerin mesleği olmaktan çıkmıştır. Bugünün teknolojisi kaliteli öğretmenlere duyulan ihtiyacı giderek arttırmaktadır. Zamanımızda öğretmen, öğrencinin karşısındaki tek ve en önemli bilgi kaynağı değildir.

Öğrencilerin bilgi kaynakları hızla gelişmekte ve bilgi edinme alanları çoğalmaktadır. Öğretmenin, öğrenci karşısındaki rolü, onun değişik kaynaklardan sağladığı bilgilerin bir değerlendirmesini ve sentezini yapabilmek, aralarındaki ilişkileri gösterebilmek ve böylece yeni bilgi üretimine yardımcı olmaktır. Öğretmen adayları birtakım bilgilerin yükleneceği birer bilgisayar olarak düşünülemez.

Öğretmenin sınıftaki işlevi bir bilgisayarın çok üstündedir ve bunun gerektiğince anlaşılabilmesi bile iyi bir öğretmenlik eğitimini zorunlu kılmaktadır. Bir öğretmenin alanında bilgili olması ne kadar gerekli ise genel kültür ve mesleki formasyon yönünden de aynı oranda yetişmiş bulunması şarttır. Çünkü, öğretmenlik bir bütün olup parçalarla anlatılamaz.

Öğretmenlik, gelişmiş bir bilim ve kültür ortamında uzunca bir süre yaşanarak kazanılabildiğine göre öğretmen adaylarının içinde yetişecekleri havanın, ortamın psiko sosyal, kültürel ve eğitsel özelliklerinin öğretmen eğitiminde önemli yeri vardır.

Bu havayı ise ancak meslekten gelme, bilgi ve deneyimli uzman öğretmenler sağlayabilir. Bilim adamının böyle bir kaygısı yoktur. Yetişecek öğretmen adaylarının bilim adamlarıyla uzman eğitimcilerin ortak ürünü olmasını ancak bilinçli ve sorumlu yönetimler gerçekleştirebilir.

1982 yılında uygulamaya konulan yeni bir yaklaşımla; XI. Milli Eğitim Şûrası Kararlarıyla uyuşmadığı halde, ortaöğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesinde kaynak birliğini sağlamak amacıyla, ortaöğretime öğretmen yetiştiren bütün yükseköğretim kurumları üniversitelere bağlanmıştır.

Böylece hem öğrenciler, hem de öğretmenler açısından bazı huzursuzluk ve yanlış değerlendirmelere neden olan kaynak kargaşası çözümlenmek istenmiştir. Yaklaşım, ortak mesleki ölçülerin oluşturulabilmesi açısından olumlu sayılabilecek nitelikte olmasına karşılık aradan geçen 4-5 yılda alınan sonuçlar; hiçte yeni yaklaşımı destekler durumda değildir.

Nitekim bu zaman zarfında ve giderek artan ölçüde kurumsal farklılaşmaların ortaya çıkması, öğretim programlarında ortaöğretimle ilişkisi bulunmıyan düzenlemelere gidilebilmesi, mesleki formasyonun genel ders toplamı içindeki yerinin azaltılması gibi tasarruflar, öğretmen adaylarının yetiştirilmelerinde yeniden önemli sayılabilecek gerilemelerin meydana gelmesine neden olmaktadır. MEGSB giriş sınavlarındaki sonuç bunu kanıtlamaktadır.

İşin ilginç yanı, 120 yıla aşkın bir öğretmen yetiştirme geleneği bulunan Milli Eğitim Bakanlığının onca deneyimi bir anda rafa kaldırılmış, unutulmuş; öğretmen adayları bilgisayar proğramlanırcasına öğretime alınmışlar ve öğretmenliğin salt bilgi edinme işi olduğu izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Öğretmenlik mesleğini ayakta tutan bütün gelenekler kısa süre içerisinde yıkılmış ve mesleki bir boşluk yaratılmıştır.

Bütün bunlar ister istemez akla şu soruyu getirmektedir: Özde ve biçimde, gerçek anlamda, meslek adına ve ülke yararına somut bir fayda sağlanamadığına göre, üstelik mutlak gerekli değerler birbir yitirilmekte olduklarından, fakülte olmanın gerekçesi nedir? Salt bilgi (tartışmalı) bunca kayba değer mi?

Bugün birçok üniversitede alan bilgisi ve mesleki formasyon dersleri, ortaöğretimde çalışmamış, orada öğretmenlik yapmamış, öğretmenlik deneyimi bulunmıyan, pedagojik formasyonu olmıyan, gençleri tanımıyan ve gençlik sorunlarını bilmeyen kimseler tarafından verilmektedir.

Bu sakıncalıdır. En azından eğitim fakültelerinde görev alacak öğretim elemanlarının ortaöğretim deneyimi ve mesleki formasyon eğitimi almış olmaları sağlanmalıdır. Çünkü bütün iyi niyetine karşın, ortaöğretimi ve gençleri tanımıyan bir kimsenin sadece kağıt üzerinden öğrendikleriyle öğretmen adaylarına yardımcı olabilmesi mümkün değildir.

Yeni yaklaşımla kaliteli öğretmenler yetiştirilmesi amaçlandığı söylenmesine karşılık, bakanlıkça yapılan öğretmenliğe giriş sınavlarında adayların % 50'lik bilgi barajını aşamadıkları resmen doğrulanmış bulunmaktadır (30). Sonuç; kaliteli öğretmen yetiştirmek için kurulan eğitim fakültelerinde elde edilen başarı oranlarının aksine, mezun edilen öğrencilerin bilgi düzeylerinin ne ölçüde düşük olduğunu ve eğitim sisteminde kimlerin istihdam edildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır.

Ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorunu; ortaöğretimin kalkınmada ana etken olduğu kabul edildiğinden, kalkınma konusunda samimi olan her ülkenin öncelikle çözmek zorunda bulunduğu bir sorundur. Belirlenen kalkınma modelini destekleyici uygun öğretmenlerin yetiştirilmesi ve muhtaç olunan insangücünün oluşturulması devletin en önemli görevleri arasındadır.

"Hiç olmazsa öğretmen olmak" düşüncesini zihinlerden silip atmak, her türlü geçici ve siyasi çıkarlardan arınmak, mesleki değer ve onuru zedeleyecek davranışlardan kaçınmak, öğretmenlik mesleğine yatkın olmıyanlara ve buna gönül koymıyanlara mesleğin kapılarını kapamak ve "zoraki öğretmen yapmamak", Türk Milletine yapılabilecek en büyük iyiliktir.

> Öğretmenlik, herkes tarafından yapılabilen basit, kolay bir meslek olarak kabul edilmektedir... Ancak gerçek öğretmenlik, sanatkarlık gibidir."(31)

---

(30) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Genelge, Eğ./07.01002,1947-7858, Ankara, 1985.

(31) Mümtaz Turhan, Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri, İstanbul, 1964, s.103-104.

Ne var ki bunu kavrayabilen ve öğretmenliğe gerçekten layık olduğu değeri verebilen Atatürk'ten başkası olamamıştır.

Problem konuşunda sözü edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda şu görüşlere de yer verilmektedir (32):

> "Nasıl bir öğretmen yetiştirmek istediğimizin belli olmadığı, hele 'öğretmen yetiştirecek öğretmenlerin yetiştirilmesi' konusunda belirli bir politikamızın bulunmadığı, öğretmenlerimizin niteliğinde giderek belirgin düşmeler olduğu görülmektedir."

Görülüyor ki söz konusu rapor, buraya kadar söylenenleri doğrular nitelikte olup öğretmen kalitesindeki düşüşü resmen onaylamaktadır. Üstelik rapor, öğretmen yetiştirme konusunda nasıl bir yolun izleneceğinin de henüz bilinmediğini bildirmektedir. Halbuki hemen bütün kalkınmaya ilişkin politikalarımız nitelikli öğretmenlerin varsayımı üzerine kurulmuştur.

Gerçekten ciddi boyutlarda bir 'nitelikli öğretmen" sorunu ile karşı karşıya bulunmaktayız. Ancak sorunu çözümleyebilmiş olma ya da çözümleme yoluna girebilmiş değiliz. Çözümden uzak bulunduğumuz bir gerçektir. Sorunun geçiktirilmeden çözümlenebilmesi için mutlaka birilerinin bir an önce harekete geçmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin sorunun kaliteli öğretmen yetiştirme olduğu görüşünde uzmanlar birleşmektedirler. Bakanlık da aynı görüşleri paylaşmaktadır. Ancak sorunun çözümüne götürecek adım atılamamakta, kargaşa devam edip gitmektedir. Nitekim gerçekten;

> "Öğretim kademelerinde, öğretmen yetiştiren çeşitli kurumlardan yetişmiş öğretmenlerin yanında herhangi bir öğretmenlik formasyonu dersi görmeden öğretmen olarak atanmış öğretmenlerin de çalıştığı hatırlanırsa, öğretmen yetiştirmede kalite meselesinin önemli bir "sorun" olduğu ortaya çıkar." (33)

Öğretmen yetiştirmede kalite sorunun böylesine önemli olmasına ve bunun tüm ilgililerce anlaşılmasına karşılık, sorunun çözümü için fazla birşey yapılamaması dikkati çekmektedir.

---

(32) Yahya Akyüz. Türk Eğitim Tarihi, AÜEFY 114, Ankara, 1982, s.270-271.

(33) Leyla Küçükahmet. Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları, AÜEFY 55, Ankara, 1976, s.20.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının üniversite kapsamına alınması da soruna kesin çözüm getirememiştir. Çünkü,

> "Üniversitelerin öğretmenlik formasyonu kazandırmak için geliştirmiş oldukları proğramlar birbirinden oldukça farklıdır.
>
> ... belirtilen dersler ve bunların düzenleniş biçimi üzerinde ilgili üniversitelerin tam bir görüş birliği içinde olmadıkları anlaşılmaktadır." (34)

Üniversitelerin halihazır durumları; öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının, kaynak birliği sağlamak ve öğretmen eğitiminde belli normlar geliştirmek amacıyla YÖK kapsamına alınması ilkesiyle çelişki oluşturmaktadır.

Dış görünüş ve akademik konum olarak benzer görünen fakat sosyal yapı ve akademik kapasite bakımından oldukça farklı üniversitelerin bu durumu, belli düzeyde kaliteli öğretmen yetiştirilmesi alanında ciddi sorunlar getirmektedir.

Bir bakıma bu sonuç doğal sayılmak gerekir. Çünkü üniversiteler akademik özerkliğe malik kurumlar olup hareket serbestileri bulunmaktadır. Bundan ötürü öğretmen yetiştirme sorununa değişik şekilde yaklaşmaları, üstelik bu konuda bağlayıcı herhangi bir hüküm bulunmadığından, gayet normaldir.

Çünkü eğitim fakülteleri, diğer fakültelere göre, özellikle öğretmen yetiştirme amacıyla örgütlenmemişlerdir. Nitekim eğitim fakültelerinin hukuki ve akademik yapılarıyla başkalarından hiçbir ayrıcalığı ve özelliği bulunmamaktadır. Bunun en somut kanıtı, eğitim fakültelerini bitiren öğrencilerin istihdam yönünden herhangi bir fakülte mezunlarına göre bir farklılığı olmamasıdır.

Hatta dezavantajı vardır. Eğitim fakültesinde bir öğrenci herhangi bir öğretmenlik bilgisi dersinden başarısız olduğunda diploma alamazken, öteki fakültelerin öğrencileri için böyle bir zorunluluk yoktur. Buna karşılık ise öğretmen olarak atanabilmek için herkes aynı sınava alınmaktadır.

---

(34) Ferhan Oğuzkan. Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, s.171-182.

Bu durumda her fakülte öğrencisi istediğinde öğretmen olabildiğine göre, özellikle fen-edebiyat fakülteleri ile eğitim fakülteleri bir ikilem (duplication) oluşturmaktadır. Ancak tek bir fark, halen eğitim fakültelerinde önemli ölçüde asıl mesleği öğretmen yetiştirmek olan uzman eğitimciler bulunmasına karşılık fen-edebiyat fakülteleri bundan yoksundur.

> Mevcut öğretmen yetiştirme kaynaklarının nitelik yönünden yetersizlikleri sık sık söz konusu edilmektedir. Öğretmenlerin mesleki tutum ve anlayışlarıyla ilgili araştırmalar da bu gerçeği kanıtlamaktadır.
>
> Bu politika ve önerilerin, öğretmen yetiştirme proğramları ve hizmet içi çalışmalarıyla ilgili yeni düzenlemelere gidilmesini gerektireceği açıktır. (35)

Ülkemizde Cumhuriyetle yoğunlaşan öğretmen yetiştirme çabaları, sayısal açıdan olumlu sonuç verdiği halde, kaliteli öğretmen yetiştirme sorunu bugünde gündemdedir, önemini korumaktadır.

> Türkiye'nin her tür ortaöğretim okullarında hem nicelik hemde nitelik bakımından bir öğretmen yetersizliği sorunu vardır (36).

Bu gerçek hemen bütün ilgililerce bilindiği halde öğretmen yetiştirme konusunda çoğunluk sayısal gelişmelerden söz edildiği görülmektedir. Oysa sorun bambaşka bir boyut kazanmıştır. Bu, işinin ehli yetenekli öğretmenler yetiştirmedir.

Bugün ve yarın öğretmenler, öğrencilerin çok çeşitlenmiş bilgi kaynaklarından sağladıkları bilgilerin ve etkilerin analiz ve seçimini yapabilecek mesleki yeterliklere malik olmak zorundadırlar. Öğretmenler artık salt bilgi kazandıran kimseler olmaktan çoktan çıkmış bulunmaktadırlar. Öğretmen eğitiminden sorumlu çevrelerin bunun bilincinde olmaları ve gerekli önlemleri zaman yitirmeden alıp uygulamaları kaçınılmaz ulusal bir görevdir.

---

(35) Ferhan Oğuzkan. Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Hisar Vakfı 1, Ankara, 1981, s. 171-182.

(36) Kemal Kaya. İnsan Yetiştirme Düzenimiz. 4.Baskı, Ankara, 1984, s.228.

Kaliteli öğretmenler yetiştirebilmek için öğretim proğramlarının bunu sağlayabilecek biçimde düzenlenmeleri kadar, öğretmen yetiştirilmek üzere alınacak öğrencilerin de belirli bazı özelliklere sahip olmaları zorunluluğu vardır. Herkes öğretmen olarak yetiştirilebilir düşüncesi temelden yanlış olduğu gibi bilimsel bulgulara da aykırıdır. Çünkü başarıda ve belli değerlerin kazanılabilmesinde çaba kadar yeteneğin de önemli bir payı bulunmaktadır. Bundan dolayı;

> Öğretmenlik mesleği için elverişli kişilerin seçilmesi konusu, daha sonra da bunların yetiştirilmesi ve meslek içinde bilgilerinin durmadan tazelenmesi, öğretmenlerin toplumsal ve ekonomik durumları, meslek içinde sınıflandırılmaları ve yükselme olanakları, zamanımızda uluslararası ölçüde tartışılan bir problem olmuştur (37).

Nitekim gelişmiş ülkeler öğretmen yetiştirmede sayısal sorunlar yerine bilimsel çalışmalar yoluyla öğretmenlerin kalitesini nasıl arttırabilecekleri konusunda yoğun çalışmalara girişmiş bulunmaktadırlar.Çünkü kendileri eğitimin topluma katkısının öğretmen kalitesine bağlı olarak azalıp çoğalacağını çok iyi kavramış durumdadırlar.

Gelişmekte olan ülkelerde öğretmen yetiştirme sorunu henüz sayısal olmaktan kurtarılamamıştır. Çünkü;

> ...Öğretmen yetiştirmek için, oldukça uzun bir zamana gereksinme vardır. Bu da eğitim ürününün niteliğinin arttırılmasında önemli bir dar boğazdır (38).

Bütün ülkeler için geçerli bir öğretmen yetiştirme modeli bulunamamaktadır. Bununla beraber kalkınmanın eğitim, eğitimin ise nitelikli öğretmenlerle mümkün olabileceği noktasında birleşildiği görülmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde ortaöğretim ekonomik yönden olduğu kadar kültürel ve politik yönden de ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim kültürel bilinçlenme ve politik oluşum genelde hep ortaöğretim aşamasında gerçekleşmektedir. Çünkü kişilik ve karakter oluşumu bu öğretim döne-

---

(37) Ansiklopode Yayınevi, Eğitim Ansiklopedisi, Ankara, 1966, s.37-38.

(38) Mahmut Adam, "Eğitim Düzeninin Dengeli Gelişimi, Eğitim ve Bilim." Sayı 14, Ankara, 1978, s.16.

minde tamamlanmakta ve son şeklini almaktadır. Her türlü yönelme, okula veya işe burada olmaktadır. Örtaöğretimi bitiren gençlerin ancak %10 dolayında bir kesiminin yükseköğretime devam edebildiği hatırlanırsa, genel eğitim sistemi içinde ortaöğretimin konumu daha iyi anlaşılır.

Bu nedenle eğer böylesine önem taşıyan ortaöğretim kalitesiz öğretmenlerin eline bırakılırsa, eline her yükseköğretim diploması geçirene öğretmenliğin kapısı aralanırsa, bundan genç kuşaklar ve ülke büyük zarar görür.

Ortaöğretim kurumlarımız sadece yeteri sayıda genç öğretmenlere değil, aynı zamanda yetenekli, kendini mesleğine vermiş, üstün öğretmenlere muhtaçtır (39).

Öğretmen yetiştirmedeki yanlış yaklaşımın sonuçları daha şimdiden toplumda hissedilmeye başlanmış, hiçbir mesleki denetime tabi olmıyan öğretmen adaylarının, hukuki sorumluluğu bulunmıyan kurumların kişisel tercihleri doğrultusunda yetiştirildikleri belirlenmiştir.

Eğitim fakültelerinin kurulması ilke ve amaç olarak doğrudur. Ancak öğretmenlik mesleğinin ölçü ve değerlerini koruyup sürdürecek, ülkenin gerçekten büyük ihtiyacı olan nitelikli öğretmenleri yetiştirebilecek bir yapıya kavuşturulmaları, bilgilendirme ile değer kazandırma işini atbaşı götürmeleri sağlanmalıdır.

Yıllık uygulama programlarında (40),"YÖK ve MEGSB'lığı arasında yapılacak işbirliği yoluyla kaliteli öğretmen yetiştirilmesi sağlanacaktır", denilmesine karşılık söz konusu işbirliği istenilen ölçüde gerçekleştirilememekte, bakanlığın istekleri bir temenniden öteye gidememektedir. Yahut bakanlık üniversiteler üzerinde bir yaptırım yetkisi olmadığından mesleki ölçülere ters düşen uygulamalara ve kararlara seyirci kalmaktan başka birşey yapamamaktadır.

Nitekim eğitim fakülteleri diledikleri proğram değişikliklerini bunların ortaöğretim müfredat proğramlarıyla uygunluğunu hesaba katmadan ellerindeki öğretim elemanlarının akademik durumlarını dikkate alarak gerçekleştirebilmektedir.

---

(39) Ferhan Oğuzkan, Ortaokul ve Lise Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler. Eğitim ve Bilim, C.1, Sayı 5, Ankara, 1973, s.58.

(40) T.C.Başbakanlık. 1985 Yılı Proğramı, Ankara, 1985, s.287-95.

Örneğin uygulama süresinin kısaltılması, en az bir ay yerine üç haftaya sıkıştırılması, uygulamada ortaöğretim öğretmenliği deneyimi bulunmıyan elemanların görev alması, tezlerin kaldırılması, öğretmen adaylarının kişisel durumlarının değerlendirilmesinde bölüm kurullarının devreden çıkarılması, formasyon eğitiminin kurs şeklinde verilmesi, mesleki davranışların istenmemesi, geleneksel olarak sürdürülen bayrak törenlerinin ve mesleğe giriş günlerinin kısa zamanda unutturulması ve gereksiz görülmesi, öğretmen yetiştirmede uzman eğitimcilerin deneyimlerinden yararlanma yönüne gidilmemesi, öğretmenlik mesleğinin geleceği hakkında duyulan endişelerin haklılığını kanıtlamaktadır.

> Üzerinde önemle durulacak nokta, öğretimde ders araç ve gereçlerini etkinlikle kullanacak kalifiye öğretmenlerin.... bu konuda gerekli görüş, bilgi ve beceriyi kazanmalarıdır (41).

Öğretmen adaylarının alan bilgisi yanında, onunla aynı oranda, mesleki tavır, tutum ve anlayış kazanmaları, öğrenme ve öğretme kuram ve yöntemlerini bilmeleri, uygulayabilmeleri mesleğin hakkıyla yapılabilmesi için mutlak gereklidir. Bunun aksine bir uygulamanın yetersiz öğretmenler yetiştireceği açıktır.

Bilgili olmak öğretmenliğin yalnızca bir boyutunu oluşturur. Öteki iki boyutu genel kültür ve eğitsel formasyondur. Mesleki açıdan bunların herbiri diğerine tercih edilemiyecek ölçüde önemlidir ve öğretmenlik üçünün bir bileşkesidir.

Nitekim Külahçı'nın belirttiği gibi "bir okulun ve hatta tüm bir eğitim sisteminin başarısı, herşeyden önce sınıf içindeki öğretmenin uygulamalarına bağlıdır (42). Öğretmenin sınıf içindeki uygulamaları doğrudan doğruya meslek öncesinde edindiği kullanılabilir yeterliliklere dayanmaktadır. Öğretmen öğrenimi sırasında ne kadar iyi yetiştirilir ve kazandıklarını yetkinlikle uygulayabilecek duruma getirilirse, başarısı o oranda yüksek olur. Bunun için bilgilerin ve becerilerin yeterli bir zaman içinde sindirilerek kazanılması ve yeterli süre uygulama yaptırıl-

---

(41) Fatma Varış. Eğitim Bilimine Giriş, AÜEFY, 98, Ankara, 1981, s.26.

(42) Şadiye Külahçı."Öğretmen Yetiştirmede Yeterliğe Dayalı Eğitim Yaklaşım" Eğitim ve Bilim. TED, Sayı 52, Ankara, 1984, s.19-26.

ması, böylece öğretmen adaylarının kendilerine güven duygularının geliştirilmesi gereklidir.

Cumhuriyetin ilk 30-40 yılı içerisinde yükseköğretim hatta ortaöğretim kurumlarına bile yeter sayıda öğrenci bulabilmek mümkün olamamış birçok özendirici önlemler-yatılılık, burs gibi-alınmak yoluna gidilmiş ve sınav asla söz konusu edilmemiştir. Böyle bir dönemde bile yükseköğretmen okullarına ancak sınavla girilebilmesi, geleceğin öğretmenlerini seçiminde ne denli titiz davranıldığının somut bir göstergesidir.

Şu anda durum tam tersine dönmüş olup hemen her okula ancak sınavla, hemde yıllarca önceden özel olarak hazırlanılarak girilebilmektedir. Bütün okullara her geçen gün hızla artan sayıda, kontenjanların çok üstünde öğrenci talebi ile karşı karşıya bulunulmaktadır. Bazen istekli öğrenci sayıları, alınacak miktarın 10, 20 ve 30 katına kadar çıkabilmektedir.

Bu durumda, istekliler arasından okulun ve verilecek eğitimin türüne göre en uygun olan adayları, yine en uygun yöntemlerle belirleyerek seçmek, hem bu adayların kendisi ve hemde toplum yararına bir davranış olacaktır. Halbuki özel ilgi ve yetenek gerektiren öğretmenlik gibi bir meslek dalına büyük çoğunluğu rastlantılara bağlı öğrenci alınması, kaliteli öğretmen yetiştirmede büyük bir engel oluşturmaktadır.

Birkaç yıldanberi bakanlıkça yapılagelmekte olan öğretmenliğe giriş sınavlarında öğretmen adaylarının sağladıkları başarının giderek düşme göstermesi olgusu eğitim fakültelerine öğrenci alımında iyi seçim yapılmadığının göstergesi sayılabilir.

Bu araştırma; Türkiye'de başlangıçtan bugüne öğretmen yetiştirilmesi konusunda belli bir modelin oluşturulamadığını, konuyla ilgili belirli politikaların bulunmadığını, öğretmen yetiştirme işinin devamlı zikzaklar çizdiğini, sınırlı da olsa belirtmesi; yeniden ortaya koyması ve özellikle 1982-1983 öğretim yılından itibaren uygulamasına geçilen eğitim fakülteleri hakkında durum saptaması yapmayı amaçlaması bakımından anlam taşımaktadır.

Araştırmanın temel sorunu; genel öğretime çağın ve ülkenin gerçek ihtiyaçlarına uygun üstün nitelikli öğretmenler yetiştirilebilmesinin şartlarını araştırmak, kaliteli öğretmen yetiştirme amacıyla yapılacak çalışmalara materyal sağlamak şeklinde tanımlanabilir.

Araştırma aynı zamanda ortaöğretim öğretmenlerinin seçiminden yetiştirilmelerine kadar izlenecek proğramların hangi eğitsel (pedagojik) temellere bağlanması gerektiğini aydınlatmaya yönelmiştir. Bu nedenle öğrenci seçiminde temel alınması gereken ölçüler ve eğitimde izlenmesi zorunlu yöntemlerle de ilgilenmektedir.

Ülkemizde öğretmenlerin ortaöğretim kurumlarında değişik görevler yüklendiği gözönüne alınarak; örneğin yönetici, rehber öğretmen, proğram hazırlayıcı gibi, sistemin başarısında hangi ölçüde etkili oldukları vurğulanmaya çalışılmıştır. Gerçekten bakanın dışında hemen bütün görevlerde öğretmenlerin çalıştıkları düşünülürse, kaliteli öğretmen yetiştirmenin ne büyük önem taşıdığı kendiliğinden anlaşılır.

Bu araştırma ile ortaöğretime nitelikli öğretmen yetiştirme proğramının içermesi istenilen bilgiler, beceriler, eğitsel ve mesleki değerler ve eğitimin gerçekleştirileceği ortamın özellikleri üzerinde durulmaktadır. Çünkü öğretmenlerin üstün nitelikli yetişebilmeleri için eğitim görülen ortamın bilim, kültür ve yaşam bakımından seçkin, örnek oluşturabilecek birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

Eğitim sistemi baştanberi vurgulanmaya çalışıldığı gibi bir bütündür ve herbir parçası, öğesi ötekileriyle ilişkilidir. Bununla beraber sistemin herhangi bir öğesini alıp bağımsız olarak incelemek mümkündür.

Araştırmada hareket noktası olarak alınan temel varsayımları şöyle sıralayabiliriz:

1. Öğretmen yetiştirilmesi ve hizmet öncesi eğitim, bir alt sistem olarak araştırılabilir.

2. Yükseköğretmen okulu ve eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları evreninden alınan örneklem, benzerleri tüm öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerini temsil edecek güçtedir.

3. Öğrencilerin, araştırma konusu ile ilgili olarak düzenlenen anket sorularına verdikleri cevaplar, araştırmada kullanılan bilgi ve belgeler doğru ve güvenilir niteliktedir.

4. Öğretmen yetiştiren kurumların yaklaşım ve uygulamaları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

5. Ortaöğretim öğretmen adaylarına verilmekte olan akademik ve eğitsel değerlerle ortaöğretimin ilkeleri ve işlevleri çelişmektedir.

6. ÖSYM sınavları, ortaöğretim öğretmen adaylarının seçiminde meslesi ilgi ve yetenekleri ölçmemektedir.

7. Ortaöğretime öğretmen yetiştirme eğitimi konusunda temel alınacak eğitsel esaslarla ilgili görüşler birbirinden çok farklıdır.

8. Devletin, öğretmenlik mesleğinin durumunu belirleyen sürekli bir politikası yoktur. Öğretmen adaylarının seçimi, eğitimi, öğretim proğramı, mesleğe atamma şartları belirsizdir.

9. Nitelikli öğretmen yetiştirebilmek için öğretmen adaylarının bu mesleğe yatkın ve yetenekli gençler arasından seçilmesi gereklidir.

10. Ekonomik doyumsuzluk mesleğe olan ilgiyi azaltmakta ve kaliteli öğretmenlerin başka alanlara kaymasında önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmamıza neden oluşturan bu varsayımların doğruluk ve yaygınlık derecelerini elimizdeki olanaklar ölçüsünde göstermeye çalışacağız.

Araştırmanın Sınırları

Araştırmanın yapısında bulunan veya araştırmacı tarafından bu araştırma için getirilen başlıca sınırlılıklar şu noktalarda toplanabilir:

1. Araştırma yalnızca genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorununu içermekte, mesleki ve teknik ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunu kapsamamaktadır.

2. Ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorunu, salt proğram geliştirme açısından işlenmekte ve öğretmen eğitiminin dayanması gereken temel pedagojik ilkeler araştırılmaktadır.

3. Araştırmanın kuramsal kısmında, genel ortaöğretime öğretmen yetiştiren geleneksel yükseköğretim kurumları olan Eğitim Enstitüleri, Yüksek Köy Enstitüsü, Yükseköğretmen Okulları ve yeni bir yaklaşım Eğitim Fakülteleri amaç, ilke ve tavır yönünden karşılaştırılmaktadır.

4. Alan araştırmasında uygulanan anket çalışması sadece Yükseköğretmen okulu ile Eğitim fakülteleri öğrencilerini kapsamaktadır.

5. Araştırmada mevcut bütün veri kaynaklarına ulaşabilmek mümkün olamadığından yapılan gözlemler, sağlanabilen verilerle sınırlıdır.

6. Araştırma Yükseköğretmen okulundan Eğitim fakültesine dönüştürülen 10 okul temel alınmıştır. Amacı doğrudan ortaöğretim öğretmeni yetiştirmek olmıyan öteki fakülteler ve öğrencileri çalışmamızın dışındadır.

7. Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmaların özünde insan öğesi bulunmasından kaynaklanan sınırlılıklar, şüphesiz bu araştırma için de geçerlidir.

Bütün sayılan sınırlılıklara karşılık, araştırmanın ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorununun çözümüne önemli katkılar sağlayacağı ve kaliteli öğretmen yetiştirme konusundaki çalışmalara yardımcı olacağı kuşkusuzdur.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuramsal (betimsel) düzeyde bir çalışma yapılmıştır. Burada belgesel kaynaklar esas olarak alınmıştır.

Belgesel kaynakları; Türkiye'de günümüze kadar ortaöğretim öğretmenliği ile doğrudan ya da dolaylı olarak mevcut bulunan resmi ve üzel çalışma ürünlerinden ulaşabildiklerimiz oluşturmaktadır. Konunun teknik yönüyle ilgili yabancı kaynaklar da incelenmeye çalışılmıştır.

Kuramsal bölümde başvurulan temel kaynaklar şunlardır:

a. Anayasa ve yasalar
b. Yönetmelikler
c. Genelgeler
d. Resmi nitelikli kararlar
e. Ortaöğretim proğramları

f. Yayımlanmış eğitim malzemeleri (kitap, dergi, tez vb.).

Belgesel kaynaklar arasında özellikle birincil kaynakların kullanılmasına özen gösterilmiştir. Özel kişi ve kuruluşlara ait bilgilerin kullanılması sırasında objektif nitelikli olanların seçilip kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Sorunun öneminin ve bugünkü durumunun daha iyi anlaşılabilmesi için kısa bir tarihçenin verilmesi uygun görülmüştür. Verilen kısa tarihçeden sonra, değişik kaynaklardan sağlanan veriler ayrıntılı olarak incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Araştırma konusuna, sistem yaklaşımı içinde yaklaşılmış ve parça bütün ilişkisi sürekli biçimde gözönünde bulundurulmuştur. Sorunun, sistemden soyutlanarak değerlendirilmesinden kaçınılmıştır.

Araştırma, bir yönüyle, ortaöğretime öğretmen yetiştirme yaklaşımının mevcut durumunu değişik boyutlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Belgesel kaynaklar üzerinde çalışırken şu ilkelere uyulması araştırmanın güvenirliği bakımından gerekli sayılmıştır:

- Bilimsellik
- Tarafsızlık
- Geçerlilik
- Yaygınlık
- Yenilik.

Bütün bir araştırma süreci boyunca sözü edilen ilkelere uygun hareket edilmesi için azami titizlik gösterilmiş ve gerçekler oldukları gibi verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde öğretmen adaylarının özellikleriyle ilgili bir alan araştırması yapılmıştır. Bunun için öncelikle araştırma yönünden ilgilenilen bilgileri verebileceği düşünülen bir anket formu geliştirilmiştir.

Anketin uygulanması % 86.5 oranında doğrudan araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiş, geriye kalan % 13.5'lik kısmı ise yine uzman kişilerce, fakat başka yerlerde yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerle

sözlü olarak gerçekleştirilen görüşmelerden anketin gerekli bilgileri verebilecek kapsamda olduğu anlaşılmıştır.

Örnekleme, evrenin bütün özelliklerini yansıtabilmesi ve bölgesel farklılıkları temsil edebilmesi açısından yurdumuzun Batı, Orta ve Doğu bölgelerinden birer okul seçilmiştir. Bu okullar, yükseköğretmen okulundan eğitim fakültesine dönüştürülen toplam 10 yükseköğretim kurumundan üçüdür.

Araştırma evrenini anılan 10 öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumunun yaklaşık 20.000 öğrencisi meydana getirmekte olup bunlardan seçilen üç kurumun öğrenci toplamı 6.950 dolayındadır. Örnekleme giren öğrenci sayısı ise 545'dir. Örneklemin evrene oranı % 2.72 olarak belirlenmiştir. Örneklemin, alındığı üç yükseköğretim kurumu öğrencilerine göre yüzdesinin 7.84 olduğu görülmektedir (43). Bunların % 45.6 yükseköğretmen okulu ve % 54.4 eğitim fakültesi öğrencisidir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, İzmir
Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Konya
Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum

araştırma örneklemi olarak alınmışlardır.

Araştırma 1979-1980 öğretim yılından itibaren Yükseköğretmen okulu adını alan ve genel ortaöğretime branş öğretmeni yetiştiren ve daha sonra 1982-1983 öğretim yılında Eğitim fakültesine dönüştürülerek 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası kapsamına alınan tipik 10 yükseköğretim kurumundaki öğretmen eğitimi ile öğretmen adaylarının çeşitli niteliklerini içermektedir.

Bilgi Toplama Aracı

Araştırma için gerekli veriler, geliştirilen bir anketle toplanmıştır. Bir kopyası -Ek A'da verilen anket üç bölümden meydana gelmiştir. Anketin birinci bölümünde (4-21 soru) adayların kimliği ile ilgilidir. İkinci bölümdeki (22-34 soru) sorular ise adayların mesleki değerlere yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Üçüncü bölümde kişilik ve karakter eğilimleri hakkında ipuçları verebilecek (35-47 soru) sorulara yer verilmiştir.

---

(43) ÖSYM. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Klavuzu. 1982-1986, Ankara, s.18-28.

Anketin geliştirilmesi sırasında araştırmanın amaç ve sorununa ilişkin araştırma ve kaynaklar olabildiğince taranmış, elde edilen bilgiler sınıflandırılarak özel kartlara işlenmiş ve ilgilenilen verilerin sağlanmasını mümkün kılacak ölçme alanları tesbit edilmiştir.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının yapı, yönetim, öğretim proğramı ve elemanı, hava boyutlarının kuramsal içeriği ile bu boyutların değerlendirilmesinde kullanılan malzemenin incelenmesinden de yararlanılarak araştırmaya özgü soruların yazımına geçilmiştir.

Sorular öncelikle taslak şekline getirilerek alanın uzmanlarının görüş ve eleştirilerine sunulmuş, yapılan eleştiriler değerlendirilerek araştırma amacına hizmet edecek biçimde düzenlenmiştir.

Böylece yeniden düzenlenen anket taslağı; asıl evrenden alınan 30 kişilik küçük bir grup üzerinde uygulanarak, seçilen soruların; anlaşılabilirlilik, işlerlik, sorunu kapsama derecesi ve sıralaması yönlerinden test edilmiştir.

Yükseköğretim kurumlarında uzun yıllar öğreticilik ve yöneticilik yapmış eğitim uzmanlarının görüş ve değerlendirmeleri ışığında son durumu alan anket çoğaltılarak uygulanmasına geçilmiştir.

İşlem

Öğretmen yetiştirme sisteminin mevcut durumunu belirlemek için yasa, tüzük, yönetmelik, genelge ve her türlü basılı malzemeden ulaşılabilenler, araştırma amacına uygun olarak incelenmiş ve ilgilenilen konuların mevcut durumla benzeşen ya da ayrılan yönleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anket en büyük örneklem grubunu oluşturan İzmir-Buca Yükseköğretmen okulu ve Eğitim fakültesinin son ve birinci sınıfları üzerinde bizzat araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Diğer iki grup olan Konya-Selçuk ve Erzurum-Kazım Karabekir ise yine uzman eğitimciler, anketi belirlenen öğrenci gruplarına verilen talimatlar doğrultusunda titizlikle uygulamışlardır.

35 ve 50 kişilik anket formları İzmir-Buca dışındaki illere posta ile gönderilmiş ve aynı yolla uygulandıktan sonra geri yollanmıştır.

Anket uygulaması çalışması Mayıs 1985 başında başlatılmış ve bu ayın sonunda bitirilmiştir. Ankete katılan adayların kurumlara göre dağılımı ve cevaplama yüzdesi şöyledir:

Çizelge 1:

İller Okullar	Ankete Katılan	Cevaplanma Sayısı	Cevaplama Yüzdesi
İzmir D.Eylül	480	470	97.9
Konya Selçuk	35	30	85.7
Erzurum Atatürk	50	45	90
TOPLAM	565	545	96.4

Araştırmacı tarafından geliştirilip uygulanan anketle toplanan veriler, bilgi işlem makinalarında kullanılabilecek biçimde kodlanarak Ege Üniversitesi Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezinde istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur.

Bu analizler sırasında ilgilenilen alanlara ilişkin frekans ve yüzde dağılımları, aritmetik ortalama ve gerektiği durumlarda X^2(Ki Kare) bağımsızlık testi aranmış ve istenilen bilgiler sağlanmıştır. İşlemlerde virgülden sonraki 2.ci rakamlar kullanılmamıştır.

Araştırma İle İlgili Kavramlar

Eğitim

Eğitim toplumun bütün fertlerini kapsayan ortak bir aksiyondur. Birtakım bilgilerin, becerilerin kazanılması ya da kazandırılması işi olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumda, ailede ve okulda gerçekleşen her türlü etkileşimi içine almaktadır.

Eğitim çok geniş kapsamlı bir kavram olduğundan birçok şekillerde tanımlanabilir. Eğitimin tanımı zamana, topluma ve amaca bağlı olarak değişebilir.

Eğitim başlıca iki biçimde oluşmaktadır. Bunlardan birisi eski (geleneksel) eğitim ve diğeri ise yeni (aktif) eğitimdir. İlkinde bilgi ve otorite önde geldiği halde, ikincisi yeteneğe ve özgürlüğe dayanmaktadır.

> "İnsanın, esas olarak çocuğun ve gencin olgunlaşması ve gelişmesini sağlamak için oluşturulan şartların hepsine eğitim denir. Kavram, sadece bir doğal varlık olan insanın bir ülkü edinmesini, mükemmel bir duruma gelmesini de kapsamaktadır." (44)

Eğitim, bir başka yönüyle de yaygın ve örgün olarak adlandırılmaktadır. Bu şekliyle yaygın eğitim, okul kurumları dışında kalan etkileşimleri, dilin ve geleneklerin öğrenilmesini ve yaşam için gerekli alışkanlıkların kazanılmasını ifade etmektedir. Özgün eğitim ise örgütlenmiş okul kurumlarında gerçekleştirilen düzenli ve proğramlı, organize öğretim etkinliklerini içermektedir. Çağdaş sanayi toplumlarında egemen olan bu eğitim türüdür.

> Eğitim, bir anlamda gerçeği araştırma ve kişilik oluşturma sürecidir. Bu süreç, insanın zihinsel ve duygusal varlığını, diğer bir deyişle, insanın zihnini olduğu kadar kalbini de kültürleyen bir süreçtir. Bu sürecin en yüce amacı, bireyde insan onuru ya da kendini tanıma, kendine saygı bilinci oluşturmaktır. (45)

Görüldüğü gibi, eğitim insanın kişilik ve karakter oluşmasında temel etkendir. Bu bakımdan her insan içinde yaşadığı eğitim ortamının bir ürünü olarak belirginleşmekte ve ötekilerden ayrılmaktadır. Böylece kültürel farklılıklar doğmaktadır. Kısaca eğitim bir yaşam biçimi şeklinde görünmektedir.

---

(44) Paul Foulquié, Dictionnaire de la Lanque Pédagogiqus. Presses Universitaires De France, Paris, 1972, s.152-165.

(45) Cevat Alkan. Eğitim ve Din Arasındaki İlişki, Eğitim ve Bilim. TED. Cilt 5, Sayı 26, Ankara, 1980, s.33.

Öğretim

Öğretim bilgi kazanma demektir. Öğrenme sonucunda meydana gelir. Eğitim öğretimi içermekle beraber, her öğretimin sonucu eğitim değildir. Öğretimin eğitime dönüşebilmesi, başka bir deyişle davranış değişmesini gerçekleştirebilmesi için birtakım şartların oluşması gerekir. Bunların başında öğretim konusunun hayati önem taşıması gelir.

Geleneksel okulun amacı öğretim olmasına karşılık yeni okul davranışların değiştirilmesine öncelik tanımakta ve bu nedenle uygulamaya büyük önem vermektedir. Öğretimin eğitime dönüştürülebilmesi için öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını temel almaktadır. Böylece uygulama olanağı bulunmıyan öğrenme oluşumları önlenerek öğrencilerin zihinleri gereksiz yere doldurulmamaktadır. Öğrenmede ekonomi sağlanmaktadır.

Öğretmen

Öğretmen, öğretme eyleminin en temel öğesidir. Öğrenme işinin planlayıcısı ve uygulayıcısı olan kimsedir. Örgün eğitimin mimarı olarak öğrenciyi keşfeden, tanımlayan ve yönlendiren uzmandır. Uzmandır. Çünkü öğretme işi herkesin yapabileceği kadar kolay bir iş değildir. Çok yönlü beceriyi gerektirir.

Velidedeoğluna göre, öğretmen sözcüğü laik ve sivil eğitimi yansıtan bir sözcüktür (46). Oğuzkan ise öğretmen kavramını, okul ve sınıf ortamını canlandıran, öğretim için uygun, ilginç ve zevkli bir duruma getiren kişi şeklinde tanımlamaktadır (47).

Küçükahmet'in öğretmenin tanımı konusundaki görüşü de şöyledir: Öğretmen, bir bilgiyi, bir beceriyi başkalarına öğretme işini meslek edinmiş ve bunu planlı, proğramlı ve hepsinden önemlisi bunu bilimsel bir biçimde gerçekleştiren bir mesleğin üyesidir (48). Bu nedenle örgün eğitimin temelini oluşturur.

---

(46) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Cumhuriyet 24 Kasım 1985, İstanbul, s.2.

(47) A.Ferhan Oğuzkan. Orta Dereceli Okullarda Öğretim. AÜEFY, Ankara, 1985, s.51-52.

(48) Leyla Küçükahmet. Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları, AÜEFY 55, Ankara, 1975, s.3.

Öğretmen kavramıyla ilgili bir başka tanım da Evren'e ait olandır. Öğretmen, hayatının sonuna kadar öğrenci kalmaya mahkûm bir meslek adamıdır. Sürekli olarak öğrenmek zorundadır (49).

Yeterlik

Bir etkinlik ya da bilgi alanında yeteneği bulunan kimselerin, mevcut yeteneklerinin eğitim yoluyla işlenerek verimli ve yararlı duruma getirilmesidir. Böylece bir işin veya mesleğin ustalıkla yerine getirilmesi eylemidir.

> Yeterli olmak, belli istemleri karşılayabilecek gerekli bilgi veya beceri yahut hem bilgi, hemde beceri sahibi olmaktır.
>
> Yeterliğin kazanılabilmesi, girişteki güçlükler, gelişme hızı, ilgiler ve beklentilere göre değişir (50).

Bir mesleğin ya da işin gerektirdiği kazanılması zorunlu bilgi ve becerilerin bir eğitim görmeden sağlanması hemen hemen mümkün değildir. Bir iş yahut mesleğin yapılabilmesi için kazanılması zorunlu yeterliklere kritik yeterlik denir.

Her iş veya mesleğin gerektiği gibi yerine getirilebilmesi için birtakım kritik yeterliklerin kazanılması kaçınılmazdır. Örneğin öğretmenlikte alan bilgisi, mesleki formasyon eğitimi görmeden bilinen anlamda öğretmenlik yapılamaz.

Uygar toplumlarda her iş ve meslekte kritik yeterlik o iş ya da mesleğin yapılabilmesi için önşart olarak kabul edilmiş olup hiç kimse gelişigüzel bir etkinlikte bulunamaz.

Yine bu toplumlarda bütün iş, sanat ve mesleklerin kazanılma yeri, ortamı okul denen örgün eğitim kurumundan başkası değildir. Bütün yasal yeterlikler ancak burada kazanılabilir.

---

(49) Kenan Evren, 24 Kasım 1985 Öğretmenler Günü Mesajı. Ankara, 1985.

(50) Ziya Bursalıoğlu. Okul Yöneticisinin Yeterlikleri. AÜEFY 93, 2.Baskı, Ankara, 1981, s.4-5.

Yetenek

Bir işi, bir beceriyi başkalarına göre zaman ve kalite yönünden daha iyi ve güzel yapabilme gücüne yetenek denir. İnsanların yetenekleri birbirinden farklı olduğu için başarı sağladıkları alanlar da birbirinden oldukça değişiktir. Herkes her şeyi aynı düzeyde başarı ile sonuçlandıramaz. Şartlar aynı olması durumunda başarı farkları yeteneğe bağlanır.

Yetenek başlıca şu anlamlarda kullanılmaktadır:

> Herhangi bir şeyi öğrenmek, bir iyi yapmak ve tamamlamak ya da bir duruma başarıyla uymak konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç. Kişinin kalıtımsal olarak öğrenmesini çerçeveleyen sınır. Dışarıdan gelen bir etkiyi alabilme gücüdür (51).

Doğal yatkınlık; yetenek, yeterlik gibi sonradan eğitim yoluyla kazanılabilecek yetkinlik olmayıp tersine doğuşta potansiyel bir enerji olarak getirilmektedir.

Alan Bilgisi

Belli bir bilim dalında mevcut bilgilerin hepsi alan bilgisini meydana getirir. Uzmanlaşmanın ileri boyutlara ulaştığı çağdaş toplumlarda alan bilgisinin yeterince kazanılabilmesi mesleki başarının en önemli kısmını oluşturmaktadır.

Nitekim iyi bir eğitim almış olmanın başlıca şartlarından birisi zengin, somut ve yeni bilgilere sahip olmak ve bunları kullanabilme yeterliğine erişmiş bulunmaktır. Bunun yolu ise sürekli araştırmalardan geçmektedir.

Bilimsel alandaki hızlı gelişmeler sayesinde alan bilgileri de nitelik ve nicelik bakımından devamlı değişmekte ve genişlemektedir. Yeterli alan bilgilerine malik olmak bir öğretmen için vazgeçilmez bir niteliktir. Mesleki açıdan bilgisiz öğretmen en tehlikeli olanıdır. Bu konuda öğrenim sırasında gösterilecek hoşgörünün bedeli çok ağırdır.

---

(51) A.Ferhan Oğuzkan. Eğitim Terimleri Sözlüğü, TDKY 393, Ankara, 1981, s.165.

Genel Kültür

Genel kültür bir kimsenin yakın ve uzak sosyal çevresi hakkında geçerli ve yeterli bilgiye sahip olması ve böylece çevresinde olup bitenleri kavrayabilmesidir.

Genel kültür, bir insanın önündeki dünya haritasına benzer. Harita bilgisi olan kimse bu haritayı okuyarak dünyanın her tarafı ve ulusu ile ilgili bilgileri öğrenebilir. Böylece öncelikle kendisinin nerede ve ne durumda bulunduğunu bilir ve davranışlarını ona göre düzenler, yönlendirir.

Bugün öğretmen eğitimi proğramlarında genel kültür bilgilerinin yeterli olmadığı, anadili ve ülke tarihinin dışına çıkılamadığı görülmektedir. Oysa en azından öğretmen adaylarının ekonomi, demokrasi, çevre ve halkla ilişkiler konusunda bilgilendirilmeleri gereklidir.

Çünkü genel kültür çığ gibi gelişen bilgilerin analiz ve sentezini yapabilmek ve selektif bir eğitim verebilmek için şarttır.

Pedagojik Formasyon

Her işin bir bilgi yanı, bir de uygulama şekli vardır. Yine bilgi ya da becerilerin bir kısmı insanların sadece kendileri için olmasına karşılık bir kısmı başkalarına öğretilmek, aktarılmak içindir.

Bazı mesleklerde çalışanların bilgiyi salt kendileri için kazanmaları yeterli olduğu halde, bazılarında bu yetmez. Başkalarına öğretebilmenin yollarını da bilmek gerekir. Örneğin avukat, doktor, mühendis gibi kimselerin bilgilerini başkalarına öğretmeden, öğretmek zorunda kalmadan çalışmalarını sürdürmeleri mümkün olabilmesine karşılık öğretmen, usta türünden kimselerin sadece birtakım bilgi ve becerilere sahip olmaları yetmemekte, aynı zamanda bunları başkalarına kazandırabilme, öğretebilme işini de bilmeleri zorunlu olmaktadır.

Öğretmen konumundaki kimseler için durum tek değil, tersine iki boyutludur. İşin bir boyutu öğrenmek ve ikinci boyutu ise öğretmektir. Oysa en zor olanı, bir bilgiyi ya da beceriyi başkalarına öğretebilmek, aktarabilmektir. İşte burada, öğrenmek için öğrenmekle, öğretmek için öğrenmek olayı ortaya çıkar ve bir uzmanlaşma, bir işbölümü meydana gelir.

Özellikle insan gibi çok karmaşık ve biteviye değişen bir varlığın şekillendirilmesi ve yönlendirilmesi, onun kendisi ve toplumu için yararlı bir duruma getirilmesi son derece güç bir iş, uğraşı olduğundan bunun için ayrıca bir eğitim zorunluğu doğmuş ve öğretmenlik mesleği oluşmuştur.

Zamanımızda hemen herşey bilimsel bilgiler üzerine oturtulmakta olduğundan ve bütün iş ve mesleklerin kazanılabilmesi okulda verilen eğitime bağlı bulunduğundan öğretmenlik yapabilmek, başka deyişle öğretme sanatını meslek olarak seçebilmek için mutlaka bu iş işe ayrılan okulu bitirmek gereklidir. Ancak ülkemizde konuya ilişkin yaptırımlar çok az ve yalnızca bazı meslekler için geçerlidir.

Pedagojik formasyon dersleri; insanın, özellikle çocuk ve gençlerin bedensel, ruhsal, sosyal, cinsel ve zihinsel gelişimlerini, bunların özelliklerini; öğrenme olgusunun genel niteliklerini, öğretim ilke ve yöntemlerini, mesleki tutum ve tavırları, başarılı bir öğrenimin oluşabilmesi için gerekli koşulları içermekte ve bunların en iyi biçimde öğretmen adaylarına verilmesini amaçlamaktadır.

Öğretmen adayları pedagojik formasyon sayesinde işleyecekleri, kullanacakları malzemenin özelliklerini tanımakta ve verimli bir eğitim öğretim için uygun yöntemleri seçerek kullanabilme becerisini kazanmaktadırlar. Bu nedenle pedagojik formasyon öğretmenlik mesleği için mutlak zorunludur.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ GELİŞİM

Sorunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından, dünden bugüne gelişimi hakkında kısaca bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Böylece sorunun tarihi bir temele dayandırılması da mümkün olabilecektir. Türkiye'de öğretmen yetiştirme çabalarının yaklaşık 140 yılı aşkın bir geçmişi bulunduğu düşünülürse, az da olsa geçmişten söz etmenin önemi kendiliğinden anlaşılır.

Türkiye'de öğretmen yetiştirmeyi başlıca iki dönemde, Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak inceleyeceğiz.

Cumhuriyet Öncesi

Tanzimat Öncesi
(1299-1838)

Medrese, Osmanlı'ların Selçuklu'lardan aldıkları temel öğretim kurumu olarak görevini Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar sürdürmüştür. Tanzimat öncesinde ilk büyük medresenin İstanbul'un alınmasından sonra Fatih tarafından kurulduğunu görüyoruz. Fatih, ayrıca yönetici ve devlet adamı yetiştirmek amacı ile Enderun adında bir okul da açtırmıştır. 17.yüzyıl sonlarına kadar söz konusu iki öğretim kurumu, birbirlerine önemli katkılarda bulunarak devletin devamlılık ve büyüklüğünün sürdürülmesinde önemli rol oynamışlardır (52).

Osmanlılarda Tanzimat dönemine kadar, özellikle bir "öğretici", "öğretmen" yetiştiren herhangi bir öğretim kurumu, okul yer almamaktadır. Öğretici ya da öğretmen durumunda bulunanlar ya medreseden, ende-

---

(52) Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, 4.Baskı, Ankara, 1984, s.184-185.

rundan çıkmış yahut kendi kendine yetişmiş kimselerdir. Genellikle medreseden yetişen hoca (öğretmen) lar için burada özel bir proğram uygulanmamaktadır.

Biraz okuma yazma bilmek, ağırbaşlı olmak, medrese ya da enderunda okuyup ayrılmak öğretmenlik için yeterli sayılmaktadır. Yalnızca Fatih, ilköğretimde hoca(öğretmen) olacaklar için ayrı bir proğramın uygulanmasını sağlamış, fakat daha sonraları bu uygulama terkedilmiştir(53).

18.yüzyıla kadar memleketimizde başlıca eğitim kurumları olarak medreseler ve sıbyan mektepleri görülmektedir. Eğitim ve öğretimde bütünlük, bir birlik yoktur. Nitekim II. Mahmut, mevcut düzensizliğe bir çözüm bulmak amacıyla, o zamana kadar çeşitli makam ve otoritelere dağılmış bulunan ve eğitim-öğretimin düzenlenmesinde önemli bir rol oynayan Vakıfların, gözetim ve yönetimini bir elde toplamak için 1826 yılında Evkaf-ı Humayum Nezaretini kurmuştur.

Eğitim sistemimizi düzenleme ve bu konudaki başıboşluğa bir son vermek düşüncesiyle ilk önemli organın Tanzimat Fermanının ilanından bir yıl öncesinde, 1838'de oluşturulan Meclis-i Umur-ı Nafia olduğu anlaşılmaktadır (54).

Tanzimat
(1839-1876)

Tanzimat dönemi, Türk eğitim tarihi açısından ve özellikle öğretmen yetiştirme konusunda ileri adımların atıldığı bir dönem olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.

Gerçekten Sultan II.Mahmut'la başlayan yenilik hareketlerine Tanzimatla hız kazandırılmış ve birçok Batı örneği okullar ve kurumlar açılmıştır. Bunun bir sonucu olarak 1839 da Evkaf-ı Humayun Nezareti bünyesinde ve Meşihat makamının denetimi altında, gelecekte Milli Eğitim Bakanlığının çekirdeği sayılabilecek Mekatib-i Rüştiye Nezaretinin kurulduğunu görüyoruz.

---

(53)Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, AÜEFY 149, Ankara, 1985, s.75.

(54)Reşat Özalp-Aydoğan Ataünal. Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı, MEB. İstanbul, 1977, s.4.

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun (1839) yayımlanmasından sonra eğitim alanında yapılması kararlaştırılan yenilikleri gerçekleştirmek, okul sayılarını arttırmak, eğitim ve öğretim bakımından gerekli kuralları koymak üzere bir Geçici Maarif Meclisi oluşturulmuş, 1846 yılında da doğrudan doğruya ve sürekli olarak eğitim işlerini yürütmek üzere Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuştur. Bunu 8 Kasım 1846 tarihinde genel müdürlük düzeyinde kurulan Mekatib-i Umumiye Nezareti izlemiştir.

Konumuz açısından en önemlisi, bu dönemde bakanlık yapmış olan Kemal Efendi'nin öncülüğünde İstanbul'da Fatih'te ilk defa bir öğretmen okulunun Darülmuallimin adı altında 16 Mart 1848 tarihinde açılmış olmasıdır.

Önceleri Darülmuallimin-i Ali (Yükseköğretmen okulu) olarak açılmış bulunan okulun daha sonra 1868'de ilkokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla Darülmuallimin-i İptidaiye bölümünün hizmete sokulduğu görülmektedir. Bunları öteki öğretmen okullarının açılması izlemiştir.

İkişer yıl süreli Fen ve Edebiyat bölümleri bulunan yükseköğretmen okulunun amacı liselerle daha yüksek okullara öğretmen yetiştirmektir. Bu okulların öğrencileri İkinci Meşrutiyetin ilanından itibaren, bilim dalları ile ilgili alan bilgisi derslerini fakültelerde görmeye başlamışlardır.

1924-1925 öğretim yılından başlıyarak Yüksek Muallim Mektebi adını alan bu kurumun öğrencileri, ayrıca okullarında öğretmenlik bilgisi (Pedagojik formasyon) dersleri almaktan sorumlu tutulmuşlardır. Böylece alan bilgilerini akademik personel olan üniversite elemanlarından, mesleki eğitimi ise okullarından uzman eğitimcilerden alarak öğretmen olmaya hak kazanabilmektedirler. Öğrenciler aynı zamanda zorunlu hizmetle yükümlü olup atanılan yere gitmek zorundadırlar.

17 Mart 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti kurulmuş ve 3 Mart 1861 tarihinde bu bakanlığın görevleriyle ilgili olarak yayımlanan talimatın bir maddesinde; okullarda öğretimin Türkdili ile yapılacağı ve bu amaçla gerekli kitapların dilimize çevrileceği, öğretmenlerin de Türkdili ile öğretim yapmaya yetenekli kişilerden seçileceği bildirilmektedir.

Zaman içinde Maarif Nezaretinin kurulmasıyla eğitim sisteminin düzenlenmesi konusunda gerek görüldükçe yeni talimatlar ve padişah emirnameleri yayımlanmıştır. Bunlardan en önemlisi devrin Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından hazırlanan ve 1 Eylül 1869 tarihinde yürürlüğe giren yeni Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. Bu nizamname; düzenleme, yönetim ve denetim işlerinin hepsini bir bütün halinde kapsaması yönünden Türk eğitim tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

Yine ilk defa bu nizamname ile öğretmenlerin mesleki itibarları ve terfilerinin ele alındığı ve öğretim yöntemlerinin belirlendiği bilinmektedir. Nizamnamenin eğitime yeniden bir çekidüzen vermesi ve birtakım kurallara bağlamak istemesi bir yenilik sayılır.

Birinci Meşrutiyet
(1876-1908)

Milli eğitim alanındaki iyileştirme çalışmalarına bu dönemde de devam edilmiştir. En önemli gelişme 25 Mart 1879'da yürürlüğe giren Rumeli-i Şarki Vilâyetinin Mehadi-i Tedrisî Hakkındaki kanun olup bundan öncekilere daha derli toplu bir biçimde eğitim, öğretim, proğram, ders kitabı ve öğretmen yetiştirme ile ilgili maddelere yer verilmiştir.

Gerçekten anılan kanunun 94. maddesinde; muallim mektepleri mekatibi iptidaiye ehliyetli muallim ve muallimeler yetiştirmeye mahsus bir nevi tesisattır, denilerek öğretmen yetiştirilmesi işi hemen hemen ilk defa devletin sorumluluğuna verilmiş ve bu konuda ileri bir adım atılmıştır.

II.Abdülhamit devrinde birçok defa sadrazamlığa getirilen Sait Paşa'nın hazırlayıp padişaha sunduğu, eğitim sisteminde yenilik yapılmasına ilişkin tasarısında göze çarpan en önemli nokta ise; öğretmen okullarının ilkokullara ve ortaokullara öğretmen yetiştireceği, liselerden mezun olan öğrencilerin öğretmenlik sınavı vererek bu okullara kabul olunacağı ve böylece öğretmen olabileceklerinin hükme bağlanmasıdır. Burada yine ilk defa, ortaöğretime öğretmen yetiştirmekten söz edildiğini görülmektedir.

Aynı şekilde, 1904 yılında padişahın emri ile Maarif Nazırı Haşim Paşa'nın başkanlığında toplanan bir komisyonun aldığı kararlar arasında; öğretim hizmetlerinde çalıştırılan öğretmenlerin durumları incelenmeli, bunlar arasında vicdan ve düşünce sağlığına sahip olmıyanların yerine, istenilen nitelikteki kişilerin görevlendirilmesi sağlanmalıdır maddesinin bulunması cidden ilgi çekicidir. Çünkü böylelikle öğretmenlerin akıl ve ruh sağlığı bakımından normal olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

İkinci Meşrutiyet
(1908-1920)

Bu dönemde gerek Balkan ve Gerekse Birinci Dünya savaşları nedeniyle önemli ölçüde, özellikle öğretmen yetiştirme konusunda önemli gelişmeler kaydedilememiştir. Hazırlanan Maarif-i Umumiye Kanun tasarısından bir sonuç alınamamıştır.

1911 tarihli Maarif-i Umumiye Teşkilatı Nizamnamesi ile eğitim, öğretim ve Maarif Kanununa tabi bütün eğitim kurumlarını kurmak, yönetmek ve denetlemek yetkisi Maarif Nezaretine verilmiştir.

Bu dönemde Maarif Nazırlığı yapmış olan Emrullah Efendiye göre; ilk ve ortaöğretimde yapılacak reformun başarısı bu sahada gerekli öğretmenleri yetiştirmekle mümkün olabilecektir. Öğretmen okulları öğretmenlerini de ancak yüksek dereceli okullarla Darülfû'nun hazırlayabilir.

Cumhuriyet Sonrası

Atatürk Dönemi
(1920-1938)

Milli eğitim alanındaki, köklü ve kalıcı yenileştirme çalışmalarının ve uygulamalarının en önemlileri Atatürk zamanında gerçekleştirilmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin habercisi olarak girişilen çalışmalar, daha Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş sıralarında başlamıştır.

Bunların ilki 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 numaralı Kanundur. Bu kanunla bugünkü Milli Eğitim Bakanlığı resmen kurulmuştur. Yine ortaöğretimle ilgili ilk daire (birim) bu bakanlığın kuruluşunda yer almıştır.

15 Temmuz - 15 Ağustos 1923 tarihlerinde toplanan I.Heyet-i İlmiye'de birçok konular görüşülmüştür. Bunların içinde çalışmamızla ilgili olarak, İstanbul Kız ve Erkek Öğretmen Okullarında orta kısmın kurulması, Yüksek Öğretmen okulu öğrencilerine mesleki (öğretmenlik) bilgi verilmesi konuları bulunmaktadır.

En önemlisi ise temel kanunlar arasında yer alan ve 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayı taşıyan Tevhid-i Tedrisat Kanunu olup bununla Türkiye içindeki bütün bilim ve eğitim kurumları Milli Eğitim bakanlığına bağlanmışlardır.

1924 yılında Ankara'da toplanmış olan II. Heyet-i İlmiye yaptığı görüşmeler sonunda:

- İlköğretmen okulları öğretim süresinin dört yıldan beş yıla çıkarılması,
- Ortaokul, lise ve öğretmen okulları ders proğramlarının genişletilmesi ve ilk defa sosyoloji derslerinin proğrama alınması kararlarını alarak kabul etmiştir.

789 sayılı kanunun 3 Nisan 1926 tarihinde kabul edilmesiyle Milli Eğitim bakanlığı merkez örgütü yapısı içerisinde daimi bir Talim ve Terbiye Dairesi kurulmuştur. Bundan önceki yıllarda geçici ilmi heyetlerle yapılagelen bütün işler kurulan bu dairenin sorumluluğuna verilmiştir.

Ayrıca 22 Haziran 1933 tarih ve 2287 sayılı kanun, bakanlığın, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesi ile ilgili hizmetlerini yapma görevini Talim ve Terbiye Dairesi ve Milli Eğitim Şûrasına vermiştir.

26 Aralık - 8 Ocak 1926 da toplanan III. Heyet-i İlmiye konumuz yönünden, stajyer öğretmenlere verilecek pedagojik formasyonun esaslarını tesbit etmek kararı almıştır.

Bu dönemde Türk Milli Eğitim sisteminde 10 yıllık bir gelişmeyi hedef alan Maarif Teşkilatı Hakkında Layiha'da öğretmenlik mesleği ile ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir:

- Eğitim sisteminin kökten bir reforma tabi tutulması
- Öğretmenlerin kültür düzeylerinin yükseltilmesi
- Liselerde öğretmenlerin çocukların eğitimi ile meşgul olmadıkları

- Öğretmenlerin yetiştirilmesi.

İleride görüleceği üzere bu sorunların bugün bile kesin çözümlere ulaştırılamadıkları ve halen tartışılmaya devam edildikleri bir gerçektir. Hatta birçok konularda geriye gidildiğini ileri sürenlerin sayısı oldukça fazladır.

Atatürk dönemi Türk Milli Eğitimi ve özellikle öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirilmesi alanında ciddi atılımların ve esaslı çalışmaların yapılabildiği en verimli dönemlerden birisidir.

Nitekim öğretmenliğin anıtı sayılabilecek olan ve öğretmenlik mesleğini resmen kabul eden 13 Mart 1924 tarihli 439 sayılı kanun bunun en somut örneğidir. Ülkemizde ilk defa öğretmenlik bu kanunla bir meslek haline getirilmiştir. Öğretmen okullarının proğramları sürekli olarak eğitimdeki gelişme ve yeniliklere açık tutulmuştur.

Ortaokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla önemli okullar Atatürk zamanında açılmıştır. Daha sonra Türk Eğitim sistemi içinde önemli bir yer alacak olan eğitim enstitülerinin ilki, 1926-1927 öğretim yılında Türkçe öğretmeni yetiştirmek için Konya'da iki yıl süreli olarak öğretime başlamıştır.

Bu ortaöğretmen okuluna bir de pedagoji şubesi eklenmiştir. Okul, bir yıl sonra da Ankara'ya taşınmış ve genişletilerek bünyesine önce matematik, fizik ve tabii bilimleri, tarih-coğrafyayı; 1932 yılında ise beden eğitimi, resim ve el işlerini alarak hizmete devam etmiştir.

Anılan okul; Talim ve Terbiye Kurulunun 10 Kasım 1932 tarihli ve 221 sayılı kararıyla "Gazi Eğitim Enstitüsü" adını alarak görevini 1979 1980 öğretim yılı başına kadar sürdürmüştür. Okul, benzerleriyle birlikte söz konusu öğretim yılından itibaren Yükseköğretmen okuluna dönüştürülmüştür.

Gazi Eğitim Enstitüsü'nün yönetmeliğine göre; pedagoji şubesi öğrencileri için iki yıl hazırlık ve iki yıl mesleki öğrenim; öteki şubeler içinse bir yıl hazırlık ve iki yıl mesleki öğrenim öngörülmüş olduğu halde, hazırlık sınıfları 1934-1935 öğretim yılında kaldırılmıştır. 1937 1938 öğretim yılında mevcut şubelere müzik şubesi eklenmiştir.

1937 yılında, ortaöğretimdeki öğretmen açığını gidermek amacıyla 2-3 yıl başarılı öğretmenlik yapmış ilkokul öğretmenleri sınavla alınarak ortaokul öğretmeni yetiştirilmek üzere üç yarıyıllık sınıflar açılmış ve bunları bitirenlere ehliyetname verilerek ortaokullara atamaları yapılmıştır.

Atatürk Sonrası
(1939-1986)

Atatürk sonrası dönemde daha önce kuruluşları tamamlanmış ve öğretime açılmış ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlar sayıları artarak hizmete devam etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında eğitime olan talebin hızla artması sonucu, ortaöğretime yeter sayıda öğretmen bulunamaması sorunu ile karşılaşılmıştır. Açığı kapatmak için Toplu dersler öğretmenliği getirilmiş ve Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık, Matematik, Tabiat Bilgisi, Fizik, Kimya derslerinin hepsini birden okutabilecek öğretmenler yetiştirmek amacıyla 1946-1947 yılında özel şubeler açılmıştır. Bu arada eğitim enstitüsünün mevcut şubelerine yabancı dil şubeleri katılmıştır.

1949-1950 öğretim yılında Fen ve Edebiyat bölümlerine ayrılan eğitim enstitüleri ortaokullara ve dengi okullara, yükseköğretmen okulları ise lise ve dengi okullara branş öğretmeni yetiştirmek için kurulmuş olup 1982-1983 öğretim yılından başlıyarak Yükseköğretim Kanunu kapsamına alınarak Eğitim Yüksekokulu ve Eğitim Fakültesi adını almışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR VE GÖRÜŞLER

Bu bölümde genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme ile ilgili resmi ve özel çalışmalar ele alınarak bunlardan sağlanan bilgiler ana hatlarıyla sunulmaya çalışılacaktır.

Bilginin sürekliliği ve birikimliliği ilkesinden hareket ederek bu alanda üretilmiş bilgilerin ve elde edilen bulguların hatırlanması, araştırmanın bir sistem bütünlüğü içinde değerlendirilmesini mümkün kılabilecektir.

Böylece araştırma sorununun, başka çalışmalara konu oluşturmuş değişik yönlerinin görülebilmesi, genişliğine ve derinliğine algılanabilmesi sağlanabilecektir.

Kaynak taraması sırasında elde edilen bulguların, izlemeyi kolaylaştırabilmek amacıyla iki başlık altında sunulması uygun görülmüş ve genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunda ulaşılabilen çalışmalar;

a. Devlet tarafından

b. Özel kişilerce gerçekleştirilenler olmak üzere iki grupta incelenmiştir.

Devlet Tarafından Yapılan Çalışmalar

Yasalar

Genel ve mesleki öğretimin dışında ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorununun resmi çalışmalarda öncelik taşıdığını görüyoruz. Bu konuda soruna çözüm bulabilmek amacıyla yapılan bütün çalışmalara ulaşabildiğimizi sanmamakla beraber gerekli olanların en önemlilerine varabildiğimize inanıyoruz.

Her derecedeki öğretmenlik mesleği gerçek değerine hiç şüphesiz Cumhuriyetle kavuşmuştur. Gerçekten öğretmenlik ve öğretmen yetiştirme Cumhuriyetin üzerinde önemle durduğu konulardan biri olmuştur.

Öğretmenlik mesleği açısından en temel yasa daha önce sözü edilen 13 Mart 1924 tarih ve 439 sayılı bağımsız Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'dur. Bu yasa ile öğretmenlik bir meslek olarak onaylanmış ve öğretmen yetiştirme işi devletin sorumluluğu kapsamına alınmıştır (55).

Cumhuriyet öncesi ve sonrasında ortaöğretim öğretmenleri adına çıkarılan tek yasa olup Atatürk'ün öğretmene ve ortaöğretime verdiği değerin somutlaştırılmış bir belgesidir.

Yasanın birinci maddesinde öğretmenliğin tanımı yapılmakta; ikinci maddesi ise öğretmenleri ilk defa derecelendirmekte, yükseköğretim, ortaöğretim ve ilköğretim öğretmenleri şeklinde sınıflandırmaktadır.

İlgili yasanın dördüncü maddesi ile de yüksek ve orta öğretmen okulu mezunlarının bakanlıkça uygun görülecek okullarda bir yıl süreli öğretmen yardımcılığı yapmaları, sürenin bitiminde öğretmen ünvanı almaları öngörülmektedir.

Yine aynı yasanın beşinci maddesi öğretmenliğe atanabilmek için 20-45 yaş sınırını getirmekte, ondokuzuncu madde öğretmenliğin statüsünü düzenlemekte, öğretmenlerin resmi tören ve davetlerde daire müdürleri gibi işlem göreceklerini ve protokola alınacaklarını, kıdemleri fazla olanların diğerlerine göre önceliği olacağını emretmektedir.

Yirminci madde, çalışmakta olan öğretmenlerle emekli olanların çocuklarının ve yetimlerinin bakanlığa bağlı okullara, üç yıldan fazla hizmeti olmak kaydıyla, yatılı ve ücretsiz kabul edileceğini bildirmektedir.

Yasanın yirmibirinci maddesi ile genel tatillerde bilimsel çalışmalarda bulunmak üzere yabancı ülkelere gitmek isteyen öğretmenlere beş yılda bir defa bakanlıkça izin ve ödenek verileceği hükme bağlanmıştır.

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunun onikinci maddesinde, eğitim hizmetlerinde asıl olan öğretmenliktir, ilkesi benimsenmiştir.

---

(55) Resmi Ceride, Sayı 68, Ankara, 7 Nisan 1340.

Bu yasanın değişik 19 maddesinin b fıkrası; öğretmen yetiştiren herhangi bir yükseköğrenim kurumunu yatılı ve gündüzlü olarak bitirenlerden... atandıkları yerlerde göreve başlıyanlara bir defaya mahsus olmak üzere... başlangıç maaşlarının bir katı oranında donatım ödeneği verileceğini hükme bağlamıştır. Bundan vergi kesilmemektedir.

Aynı yasanın ek 16 fıkrasında ise öğretmen okulu mezunlarının kendi özürleri dışında, atamalarının zamanında yapılamaması ve çeşitli nedenlere bağlı olarak göreve başlatılamaması halinde kıdemlerinin mezuniyet tarihinden itibaren hesaplanacağı bildirilmekte, görevi kabulde güçlük çıkaran ve özürsüz göreve gitmiyenlerin bu haktan yararlanamıyacakları açıklanmaktadır.

14 Haziran 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası ile Türk Milli Eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim-öğretim alanındaki görev ve sorumluluklarına ilişkin temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde bütünleştirilmektedir.

Bu yasanın 43'ten 50'ye kadar olan maddeleri öğretmenlik mesleği ve onun değişik boyutlarıyla ilgili hükümleri kapsamaktadır.

43.madde, 439 sayılı yasanın 1.maddesinin bir tekrarı olmakla birlikte ondan farkı, öğretmenlik mesleğinin kazanılabilmesi için genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonun alınmasını zorunlu kılmasıdır. Ayrıca bunların yükseköğretimle kazanılmasını esas almaktadır.

Kırküçüncü madde ile öğretmenliğin tanımı yapılarak görevleri vurgulanmakta ve öğretmen yetiştirme proğramlarının çatısının nelerden oluşacağı hükme bağlanmaktadır.

Kırkdördüncü madde öğretmen yetiştiren kurumları açma yetkisi ile ilgilidir. Maddeye göre, öğretmen yetiştiren kurumları açma ve yönetme yetkisi-üniversite ve akademiler hariç Milli Eğitim bakanlığına ait bulunmaktadır. Madde halen yürürlükte olup uygulanmamaktadır.

Milli Eğitim Temel Yasasının 45. maddesi öğretmenlerin nitelikleri ve seçimlerini düzenliyen hükümleri içermektedir. Öğretmenlerin seçi-

minde, öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak niteliklerin Milli Eğitim Bakanlığınca tesbit olunacağı hükmü bulunmasına karşılık, söz konusu niteliklerin nelerden oluştuğu araştırmanın yazıldığı 1987 yılına kadar belirlenmemiştir.

Başka bir deyişle öğretmen olarak kendisine görev verilecek öğretmen adaylarında hangi mesleki niteliklerin bulunmasının zorunluğu olduğu bilinmemekte ve sözde mesleğe girişte yapılmakta olan test sınavlarında nelerin ve neden ölçüldüğü de anlaşılamamaktadır.

Oysa mesleğe girişte esas alınacak ölçütlerin bilinmesi, öğretmen adaylarının ne şekilde yetiştirileceği konusunda önbilgiler vereceğinden son derece gereklidir. Bu durum belli düzeyde ve nitelikli öğretmen yetiştirilmesinde önemli bir engel oluşturmaktadır.

İlgili maddenin ikinci paragrafında öğretmenlerin; öğretmen yetiştiren kurumlardan, akademilerden, üniversitelerin ilgili fakülte, yüksekokul ve bölümlerinden yahut bunlara denkliği onaylanan yurtdışı kurumlardan mezun olanlar arasından seçimle alınacakları bildirilmekte ve kaynak birliğine, kamuoyunda söylenenlerin aksine gerekli özenin gösterilmediği görülmektedir. Oysa buna, çok gerek vardır.

Bu maddenin üçüncü paragrafında, yükseköğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda atamalarının yapılabileceği söylenerek pedagojik formasyonun gereksizliği hissettirilmektedir. Pedagojik formasyon ise öğretmenliğin alfabesidir.

Yasa; öğretmenliği bir uzmanlık mesleği olarak kabul ederken diğer taraftan hiçbir uzmanlık eğitimi almamış olanların da gerektiğinde -bunca genç yükseköğretimin kapısında beklerken- öğretmen olabilmelerini sağlamaktadır. Aynı şekilde seçimde birtakım nitelikler aranacağını bildirmekte, ancak bunların uygulanması zorunluluğunu getirmemektedir.

Yine öğretmenlerin sürekli biçimde hizmet-içi eğitim görecekleri, bunun gereği belirtilirken (kırksekizinci madde) uygulamada başarısız kalınmakta ve onbinlerce öğretmen hizmet-içi eğitim görmeden meslek hayatlarını tamamlamaktadırlar.

Her derece ve türdeki okul öğretmenlerinin, fakat özellikle orta öğretim öğretmenlerinin hem alan bilgisi, hem genel kültür ve hem de öğretmenlik formasyonu yönünden zayıf oldukları, karşılaşılan okul-öğrenci sorunlarının önemli bir bölümünde, öğretmen davranışlarının etken olduğu bilinmesine karşılık, sorunların çözümüne yönelik önlemler alınamamaktadır.

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları 1982-1983 öğretim yılından başlıyarak üniversite kapsamına alınmalarına rağmen, gerek 41 sayılı kanun gücündeki kararnamenin değiştirilerek kabulüne ilişkin yasada,(2809) gerekse 2547 sayılı Yükseköğretim yasasında öğretmen yetiştirileceğini, böyle bir sorumluluk yüklenildiğini gösteren herhangi bir hüküm yer almamakta olduğundan, öğretmen yetiştirilmesi sorunu şu anda sahipsiz görünmektedir.

Sorunu ne üniversiteler kabullenmekte, nede bakanlık üniversitelere devrettiği öğretmen yetiştiren kurumları yönetim ve denetim yapabilecek durumdadır. 1739 yürürlüktedir, ancak önceden öğretmen yetiştiren kurumlar YÖK'ün elindedir.

Yönetmelikler

Türkiye'de ortaöğretime öğretmen yetiştirmek amacı ile değişik zamanlarda birtakım yönetmelikler çıkarılmıştır. Bunlardan araştırma konumuzu ilgilendiren ve nitelikli öğretmen yetiştirilmesine yönelik olanların önemli noktalarını inceliyeceğiz. Bu yönetmelikleri eğitim enstitüsü, yüksek köy enstitüsü, yükseköğretmen okulu ve eğitim fakültesi şeklinde dört ana grupta ele alacağız.

Ortaöğretime öğretmen yetiştirmeyi amaçlıyan eğitim enstitüleri ile ilgili başlıca yönetmelik, Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığınca 1955 yılında 205 sayılı olarak çıkarılmıştır.

Yönetmeliğin birinci maddesinde okulun, ortaokullarla dengi okullara öğretmen, ilköğretime müfettiş yetiştireceği ve ilgili öğretim kurumlarıyla bağımlı sorunlar üzerinde araştırmalar yapacağı, öğretmenlerin hizmet-içi eğitimlerine yardım edeceği belirtilmektedir.

Her ne kadar 1739 sayılı yasaya göre ortaöğretim, temel eğitime dayalı, en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarını kapsamakta ise de, uygulamada ve ötedenberi ilkokul ile üniversite arasındaki öğrenim basamağına ortaöğretim denilmekte olduğundan eğitim enstitüleri geleneksel ortaöğretime, çoğunluk ortaokullara bu arada liselere, öğretmen yetiştiren kurumlar olarak bilinmektedirler. Nitekim anılan okullardan mezun öğretmenler her iki okul düzeyinde görev yapmaktadırlar. Hatta bunlardan bazıları yükseköğretimde bile çalışabilmektedirler.

Eğitim enstitüleri ortaöğretime öğretmen yetiştirmenin yanında ortaöğretim sorunları üzerinde araştırmalar yapmak ve öğretmenlerin meslesi gelişmelerinde rol oynamak gibi ciddi bir görev yüklenmişlerdir. Nitekim 1975 yıllara gelinceye kadar eğitim enstitüleri birçok alanda çalışmalar yapmış ve Türk bilim hayatına değerli eserler kazandırmışlardır.

Birçok temel ve kaynak ders kitabının basımı gerçekleştirilmiş ve hem bilime, hem de öğrencilere önemli hizmetlerde bulunulmuştur. Eğitim enstitüleri 1970'li yılların ortalarından sonra bilim ve eğitim yuvası olma özelliklerini kaybetmişler ve politik çekişmelerin odağı haline getirilmişlerdir.

Eğitim enstitülerinde öğrencilerin nitelikleri üzerinde durulduğu ve hangi niteliklere malik öğretmenler yetiştirilmek istendiğinin belirlendiği görülmektedir.

Nitekim birinci maddenin devamında, eğitim ve öğretim çalışmalarında temel alınacak esaslar bildirilmekte, öğrencilerin mesleki ve kişilik özellikleri açıklanmaktadır.

Bu maddeye göre; öğrencilerin:

- Milli ahlakın ilkelerine bağlı, millet ve insanlık ülküsünü benimsemiş
- Pozitif bilim anlayışı kazanmış ve bilgilerini meslek alanında kullanma yollarını öğrenmiş
- Çalışkan, mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmette bulunmaya hazır
- Yaşayışı ve çevresine yaptığı tesir bakımından örnek tutulmaya lâyık

- Bedence ve karakterce sağlam, kişilik sahibi birer meslek adamı olarak yetiştirilmeleri amaç sayılmaktadır.

Madde mesleki açıdan analiz edildiğinde bilgilerin kazanılması kadar kazanılan bilgilerin kullanılma yollarının öğrenilmesinin de önemli olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda öğretmen adaylarının çalışkan, mesleğine bağlı, yurdun her yerinde görev almaya hazır, yaşayışı ile örnek, beden ve ruh bakımından sağlıklı, kişilik sahibi birer insan olmaları da istenmektedir.

Bütün bunlar öğretmenlik mesleğinde öğretmen adaylarının alan bilgisinin yanısıra bazı niteliklere sahip olmaları mesleki açıdan vazgeçilmez öğeler olarak kabul edilmektedir. Başka deyişle bilgili olmanın, öğretmen olmak için yeterli olmadığı vurgulanmakta, adayların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği açıklanmaktadır.

Bu durum uygun öğrenci seçme sorununu gündeme getirmekte ve eğitim enstitülerinde çift aşamalı bir sınavla çözümlenmektedir. Öğretmen adayları önce yazılı sınava çağrılmakta, bunu başaranlarsa bir sınav komisyonu önünde sözlü yoklamaya alınmaktadırlar. Böylece adaylar okula kabul edilmeden önce ilgililerce doğrudan gözlenebilmektedir.

Eğitim enstitülerinde öğretmen adaylarının kişilik ve karakter özelliklerine büyük önem verilmekte ve kendilerinin, benzemek için model arayan genç insanlara hizmet edecekleri hatırdan çıkarılmamaktadır. Bu nedenle adayların beden ve ruh sağlıklarının tam olmasına özen gösterilmektedir.

Eğitim enstitülerine kabul olunmak için gerekli şartlardan bazıları şunlardır:

- İlköğretmen okulu veya lise mezunu olmak
- Eğitim bölümü için en az üç başarılı ilkokul öğretmenliği yapmış ve bakanlıkça aday seçilmiş olmak
- Sağlam ve sıhhatlı olmak... öğretmenliğe engel olacak beden ve ruh arızaları bulunmamak
- Kendi ortaöğretim kurumunca öğretmenliğe aday seçilmiş olmak.

Burada dikkati çeken önemli nokta, eğitim enstitülerine girebilmek için öncelikle ilköğretmen okulu mezunu olmanın gerekli [illegible] en önemlisi de bitirdiği öğretim kurumu öğretmenler kurulunca; bilgi ve

davranışları gözönünde bulundurularak, öğretmen adaylığına seçilmiş olmaktır. İlgili öğretmenler kurulları aday adaylarının seçiminde oldukça titizlik göstermekte, öğrenim sırasında başarılı, davranışlarıyla olumlu izlenim uyandırmış, arkadaşlarının ve öğretmenlerinin takdirini kazanmış olmayı temel ölçüler saymaktadır. Böylelikle öğretmenlik mesleği ile bağdaşmıyan öğrenciler daha baştan elenebilmektedir.

Ayrıca eğitim bölümüne girecekler için, bunların yanısıra başarısını mesleğinde kanıtlamış ve bakanlıkça yükseköğrenim görmesi uygun görülmüş olma şartları bulunmaktadır. Çünkü eğitimin bölümünden mezun olanlar, ileride öğretmen okullarından öğretmen, müdür ve müfettiş olmaktadırlar.

Nitekim anılan yönetmeliğin dokuzuncu maddesinde adayların önseçimlerinin nasıl yapılacağı belirtilmekte; bir fiş dilekçe ile başvuruda bulunanların durumlarının mezun oldukları okulların öğretmenler kurullarınca eğitim enstitüsüne alınacak nitelikte olup olmadıklarının belirlendikten sonra bunun adayın dilekçesinin arkasına yazılacağı bildirilmektedir.

Adayın okulundaki seçimi sırasında hangi ölçüler kullanılacağı anlatılmakta ve bunlar şöyle sıralanmaktadır:

- Öğrenim sırasındaki çalışkanlık derecesi
- Soğukkanlı, sabırlı ve küçüklere karşı şefkatli olup olmadığı
- Çevresine ve öğretmenlik mesleğine karşı ilgi derecesi
- Konuşma yeteneği, ahlâki durumu, milli duygusu
- Bilinen bir beden ve ruh sakatlığı bulunup bulunmadığı
- Ara vermişse bu süre ne ile uğraştığı.

Görülüyor ki eğitim enstitüleri, mümkün olabildiğinde üstün nitelikli seçkin öğrenciler alınması konusunda çok duyarlılık göstermekte ve en iyi adayları seçebilmeyi amaçlamaktadır.

Bunda gerçekten belli bir döneme kadar başarılı olunduğu gerek bu okullardan mezun olanların yüklendikleri görevler, gerekse bunların verdikleri ürünler incelendiğinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyetin ve demokrasinin gelişmesinde eğitim enstitüsü öğretmenlerin katkıları büyük olmuştur. Ancak durum daha önce de belirtildiği gibi 1975'li yıllarda değişmiş ve geriye sayma başlamıştır.

Eğitim enstitüleri 1979-1980 öğretim yılından itibaren kapatılarak yükseköğretmen okulu haline getirilmişlerdir.

Türk eğitim tarihinde kısa bir dönem yer alan ve ortaöğretime öğretmen yetiştirmek için açılan Yüksek Köy Enstitüsünden bahsetmek gerekecektir. Bu okulun amacı daha çok köy enstitülerine öğretmen yetiştirmektir. 1942-1943 öğretim yılında açılmış ve 1946-1947 öğretim yılı sonunda kapatılmıştır.

1939'da kurulmaya başlanılan köy enstitülerini yetki ile yönetebilecek nitelikte eğitici, yönetici ve araştırıcı elemanlar yetiştirilmesi gereği okulun kuruluş amacını oluşturmaktadır.

Öğrenim süresi en az üç yıl olan yüksek köy enstitüsünde her ders yılı sonunda 15 günlük bir inceleme gezisi yapılmakta ve dönüşte süreleri 45 günle üç ay arasında değişen uygulama çalışmaları yer almaktadır. Yüksek köy enstitüsü, o güne kadar kaynağı bulunmıyan alanlara öğretmen, eleman yetiştirmeyi hedef almıştır. Pratik çalışmalara ağırlık ve öncelik verildiği görülmektedir.

Ortaöğretimin ikinci kademesine, başka deyişle genel liseye başlangıçtanberi öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları arasında hiç şüphesiz yükseköğretmen okullarının ayrı bir yeri vardır (56).

İlk defa 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul'da Darülmualimin-i Ali açılarak hizmete sunulmuştur. Bunu 1890 yılında ikincisi izlemiştir. Asıl yükseköğretmen okulu bu olup, fen ve edebiyat şubeleri bulunmaktadır. Okullar aynı zamanda yüksekokullara öğretmen yetiştirmektedir.

İkinci Meşrutiyetin ilanı sırasında Darülmuallimin-i Ali Darülfûnuna(üniversite) bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren yükseköğretmen okulu öğrencileri bilim dalları ile ilgili dersleri fakültelerde, öğretmenlik bilgisi derslerini ise kendi okullarında görmeye başlamışlardır.

---

(56) Koçer, Hasan Ali. Eğitim Sorunlarımız Üzerine İncelemeler ve Düşünceler, Ankara, 1975, s.73-75.

Söz konusu iki okul 1924-1925 öğretim yılından başlıyarak yüksek öğretmen okulu olarak görevlerini yürütmüştür.

Ülkemizde 1979 yılına kadar üç adet yükseköğretmen okulunun hizmet vermekte olduğunu görüyoruz. Bunların en eskisi 16 Mart 1848 de açılan İstanbul Yükseköğretmen okulu olup diğerleri 12 Ağustos 1959 da Ankara Yükseköğretmen okulu ile 19 Ekim 1964 öğretime açılan İzmir Yüksek öğretmen okuludur.

Yükseköğretmen okullarının sayısı 1979-1980 öğretim yılında 10'a çıkarılmış ve bu tarihten sonra kendi öğrencilerine gerek alan bilgisi ve gerekse öğretmenlik formasyonu derslerini kendileri vermeye başlamışlardır. Bu uygulama anılan okulların 1982 yılında YÖK kapsamına alınmasına kadar devam etmiştir.

Yükseköğretmen okulları ilke olarak parasız yatılı olarak düzenlenmiş ve öğrencilerinin hizmet zorunluluğu olan okullar olup temel öğrenci kaynağını ilköğretmen oluşturmaktadır. 1974-1975 öğretim yılından başlıyarak ilköğretmen okullarının kapatılarak herhangi bir liseden farkı bulunmıyan öğretmen lisesine dönüştürülmeleriyle lise ve dengi okul mezunları söz konusu okullara girmeye başlamışlardır.

Yükseköğretmen okulları da eğitim enstitüleri gibi ortaöğretimi bitiren gençler arasından mümkün olabildiğince en iyilerini seçerek almayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, ortaöğretimi iyi ve pekiyi derece ile bitirmiş olanlar ya da ilköğretmen okullarının ikinci devre 2.sınıflarını aynı derecelerle geçmiş öğrencilerden (57):

- Çalışkanlıkları, zeka ve kabiliyetleri ile öğretmenlerin takdirini kazanmış olan,
- Tavır ve hareketleri, öğretmen ve öğrenci ilişkileri bakımından örnek teşkil edecek şekilde belirginleşmiş bulunan ve
- Yükseköğretime devamları öğretmenler kurulunca uygun görülenler,

fen ve edebiyat bölümlerinden birisi için okul adayı olarak seçilirler. Bu seçimin sonuçları, aynı yılın Haziran ayı sonuna kadar bakanlığa bildirilir.

---

(57) Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü. 1968-1969 Yıllığı, MEB. İstanbul, 1969, s.37.

Bakanlık adayları not toplamlarını dikkate alarak yükseköğretmen okullarının kadroları oranında ilgili okullara yerleştirir. Lise son sınıfı burada hazırlık kısmında okuyan adaylardan bir üniversitenin,bakanlığın istediği bölümünü kazananların asıl kayıtları yapılarak öğrenimlerinin devamı sağlanır.

Yükseköğretmen okullarına, lise çıkışlı adaylar tıpkı eğitim enstitülerinde olduğu şekilde çift aşamalı bir seçme sınavı ile alınmaktadır. Birincisi yazılı, ikincisi sözlü yapılan sınavlar 1970 yılına kadar çok ciddi bir biçimde sürdürülegelmiştir. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında bu tarihten sonra başlayan bozulma ve gerileme bu öğretim kurumunu da etkilemiştir.

Yükseköğretmen okulları daha yakın bir zamana kadar gençlerin yarışırcasına gitmek istedikleri ve bunun için kendilerini çok önceden hazırladıkları seçkin okullardan biri olmuştur. Öyleki İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar, hemen hiçbir yükseköğretim kurumunda sınavla öğrenci alınmazken, öğrenciler sınavla öğrenci alan iki yüksekokuldan birisi olan Yükseköğretmen okuluna ancak sınavla girebilmekteydiler. Öteki okul, İstanbul Yüksek Mühendis okuludur.

Gerçekten 1941 yılında bu okula giriş sınavları sırasında adaylar üzerinde Şemin tarafından uygulanan Ordu Alfa Testleri sonuçlarına göre; yükseköğretmen okulu öğrencilerinin zeka durumları % 62 oranında yüksek mühendis mektebi öğrencilerine benzerken, Edebiyat fakültesi öğrencilerine kıyasla yükseköğretmen okulu öğrencilerinin, Alfa testinin bütün derecelerinde ve okunmakta olan her dalda üstün oldukları görülmektedir (58).

3 Aralık 1981 tarih ve 17533 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan en son yükseköğretmen okulu yönetmeliğine de kısaca değinmeyi gerekli buluyoruz.

Yönetmeliğin dördüncü maddesinde okulun dört yıllık bir lisans öğretimi veren kurum olduğu ve temel eğitim ikinci kademe (ortaokul)ile ortaöğretim (lise ve dengi) öğretim kurumlarına öğretmen, rehber- uzman ve ilköğretim müfettişi yetiştirmeyi amaçladığı belirtilmektedir.

---

(58) Refia Uğurel-Şemin. Ordu Alfa Testleri, İstanbul, 1943, s.52-54.

Bu yönetmeliğin özelliği, öncekilerden farkı, öğretmen yetiştirme konusunda hazırlanan son yönetmelik olmasının yanında, öğretmen yetiştirme işini üniversiter düzeyde ele almasıdır.

Nitekim yeni düzenlemeye göre, bu okulun öğretim elemanları kadrolu, sözleşmeli, ek ders ücretli profesör, doçent, öğretim görevlisi, okutman ve uzmanlardan oluşturulmaktadır.(Md. 24)

Yükseköğretmen okulunun öğrencilerine hangi bilgi ve becerileri kazandıracağı aynı yönetmeliğin altıncı maddesinde ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Oysa ileride görüleceği üzere eğitim fakültesi yönetmeliğinde benzer hiçbir hüküm bulunmamaktadır. İlgili maddenin özeti şöyledir (59):

Yükseköğretmen okulu, öğrencilerini:

- Atatürk ilkelerine ve Türk milliyetçiliğine bağlı,...Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen, insani, manevi ve kültürel değerlere saygılı
- Vatanını, milletini ve insanlığı seven, Türk devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne inanan
- Özgür düşünceli ve insan haklarına saygılı
- Ayrıca gözetmeden Türkiye Cumhuriyetine bağlı, herkese sevgi ve saygı besleyen, yurttaşlarına hizmet etmeye .... özen gösteren
- ...bilgi ve becerilerini mesleki alanda ve sosyal hayatta kullanma yollarını öğrenmiş
- Yeteneklerini geliştirerek gerekli alanlarda iş görme alışkanlığı, çalışma disiplini kazanmış
- Davranışları ve çevresine yaptığı hizmetler yönünden örnek
- Yapıcı, yaratıcı ve üretken bir kişiliği olan
- Mesleğine bağlı, yurdun her yerinde seve seve hizmette bulunmaya hazır
- Yeni kuşakları Atatürk ilkelerine göre yetiştirmede yeterlik ve beceri kazanmış,

birer öğretmen olarak yetiştirmeyi amaç saymaktadır.

Madde kısaca analiz edilecek olursa, başlıca şu noktaların üzerinde önemle durulduğu ve öğretmen adaylarının mutlak kazanmalarının istendiği görülmektedir.

---

(59) Resmi Gazete. Yükseköğretmen Okulu Yönetmeliği, Sayı 17533, Başbakanlık, Ankara,1981.

Öncelikle öğretmen olacak adayların daha okul sıralarında devletine ve milletine, Atatürk ilkelerine ve Cumhuriyete tam bağlılıkları, yurdun ve milletin bölünmezliğine inançları zorunlu görülmekte ve bunların kendilerine kazandırılacağı vurgulanmaktadır. Çünkü bu değerlere sahip olmıyan bir kimsenin, salt bilgisi ne kadar derin olursa olsun, ülkeye ve topluma bir yarar sağlayamıyacağı, tersine giderilmesi güç zararlar getirebileceği varsayılmaktadır.

Yine öğretmen adaylarının düşünce ve davranışlarıyla çevrelerine örneklik yapma sorumluluğunda oldukları, vatandaşlara ayrım yapmaksızın hizmetle yükümlü bulundukları, öğrendiklerini aynı zamanda başkalarına öğretebilme becerisi kazanmaları gerektiği bildirilmektedir.

Yükseköğretmen okulu yönetmeliğine göre asıl amaç, kesinlikle sadece bilgi kazandırmak, belli alanlarda öğrenciyi derinleştirmek olmayıp, bunlar önemli sayılmakla beraber, aynı zamanda kişilik ve karakter yönünden genç insanlara liderlik ve örneklik edebilecek nitelikte ve yaşadığı çevreye olumlu katkılarda bulunabilecek güçte meslek adamı yetiştirmektir.

Gerçekten, adayların altıncı madde de yazılı değerleri kazanıp kazanamadıklarını belirlemek için yirmiikinci madde gereğince her yıl Mayıs ayı içinde, bölüm öğrencilerinin genel durumları teker teker görüşülerek her birinin durum fişine yazılacak hükümler saptanmakta ve öğretmen olması sakıncalı bulunanlar gerekçeleriyle birlikte raporlaştırılmaktadır.

Yükseköğretmen okullarında öğretim süresi 14 haftadan az olmamak kaydıyla 16 hafta ve iki yarıyıl olarak düzenlenmiştir. Bu süre eğitim fakültelerinde 14 haftadır.

Yükseköğretmen okullarında öğretmen adaylarının edindikleri bilgi ve becerileri uygulamaya dönüştürebilmeleri en az bunların kazanılması kadar önemli sayılmakta ve bu nedenle uygulama çalışmalarına gereken değer verilmektedir. Öğrenciler uygulama çalışmalarını ortaöğretim kurumlarında sınıf öğretmeni, özel öğretim öğretmeni ve öğretmenlik bilgisi öğretmenlerinin gözetim ve denetimi altında gerçekleştirmektedirler.

Kırkbeşinci maddenin gereği uygulamalar, son sınıf öğrencilerine ikinci yarıyıl içinde en az bir ay olarak yaptırılır ve öğrenciler uygulama sonunda başarılı olabilmek için en az 61-70 puan almak zorundadırlar. Başarısızlığı görülen öğrenciler, bütün derslerinden sınavlarını vermiş olsalar bile diploma alamazlar. Ayrıca uygulama okulu olarak seçilen ve sınıfında uygulama çalışması yaptırılması kararlaştırılan öğretmenlerin mesleki kıdemi üç yıldan az olamaz.

Yükseköğretmen okullarında bu tür bir yaklaşımla öğretmen adaylarına, okulu bitirmenin salt kuramsal bilgileri kazanmakla mümkün olamıyacağı ve davranışlarının, özellikle bilgi ve becerisini kullanabilme yeteneğinin olumlu yönde gelişmesinin şart olduğu mesajı verilmekte ve ezberleme yerine özümlemesi gerektiği bildirilmektedir.

Böylece öğretmen adayları kazandıkları her bilgiyi ve beceriyi kullanmak için daha başlangıçta motive edilmekte ve yönlendirilmektedir.

Yükseköğretmen okullarında mesleki açıdan önem taşıyan diğer bir çalışma da tez çalışmasıdır. Tez çalışması, her öğrencinin öğrenim süresi boyunca kazandığı bilgi ve deneyimlerin bir sonucu, bir sentezidir.

Öğrenciler, 5 yarıyıldan itibaren ilgili öğretim elemanlarının danışmanlığında ve ilgi duydukları bir konuda az da olsa derinleşmek amacıyla bir tez çalışması yapmakla yükümlüdürler.

Bu çalışmalar öğrencilerde bilimsel araştırma ve inceleme merakı, heyecanı uyandırma, çevre sorunlarına ve mesleki konulara ilgi çekme bakımından son derece yararlı olmaktadırlar. Öğrenciler, böylelikle küçük de olsa bir ürün meydana getirmenin zevkini duyabilme, tadabilme fırsatı bulabilmektedir.

Tez konusu, yükseköğretmen okulu öğrencileri için, yönetmeliğin kırkdokuzuncu maddesiyle zorunlu hale getirilmiş olup tezlerini 8.yarıyıl sonu sınavlarından bir ay önce, alındı belgesi karşılığında ilgili öğretim elemanına teslim etmiyen öğrenciler yahut tezi yetersiz görülüp reddedilenler, 8.yarıyıl sonu sınavlarına giremezler.

Öğrencilerin yapmakla yükümlü oldukları tez çalışmaları, kendilerinin rastgele bilgi ile bilimsel bilgi üretimi arasındaki farkı kavra-

yabilmeleri açısından büyük yararlar sağlıyacak üniversiter bir çalışma niteliğindedir.

Eğitim fakültelerinin birçoğunda tez çalışmaları, bilinmiyen nedenlerden ötürü kaldırılmıştır. Aynı şekilde uygulamalar da en az bir aydan, üç hafta gibi çok kısa bir süreye indirilmiş ve formalite gereği yapılır hale getirilmiştir.

Adı geçen yönetmeliğin yüzyirmiikinci maddesi, başarısızlık nedeniyle kaydı silinenlerle disiplin kurulu kararı ile sürekli uzaklaştırma cezası alan öğrencilerin yeniden okula alınamıyacakları hakkındadır.

Yükseköğretmen okulu öğrencileri bulundukları her zaman ve yerde öğretmenlik mesleğinin onur ve ciddiyetine yaraşır şekilde hareket etmek zorunda olup yüzyirmiüçüncü madde de belirtildiği gibi, adayı bulundukları öğretmenlik mesleğinin onur ve ciddiyeti ile bağdaşmıyan bir iş yapamazlar. Öğretim elemanlarının herbiri bunun denetiminden sorumludurlar.

Yükseköğretmen okullarında öğretim elemanları, üniversitede olduğu gibi sadece belli dersleri verip çıkan ve hukuki yükümlülüğü bulunmıyan kimseler değillerdir. Öğrencilerin davranışlarıyla yakından ilgilidirler.

Eğitim fakülteleri Türk eğitim tarihinde yepyeni bir olgudurlar. 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı kanun gücündeki kararname ve bunu değiştirerek kabul eden 28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı yasa ile hukuki varlık kazanmışlardır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yükseköğretmen okulları ile eğitim enstitülerinin YÖK kapsamına alınmasıyla oluşturulmuşlardır.Bunlardan 10'u yükseköğretmen okulundan ve 3'ü eğitim enstitüsünden fakülteye dönüştürülmüştür. Bunların dışında değişik üniversitelere bağlı 5 eğitim fakültesi daha bulunmaktadır. Böylece halen ülkemizde toplam 17 eğitim fakültesi vardır.

Eğitim fakültelerinin isimleri dışında bütün yapı ve işleyişleri diğer fakülteler gibi olup herhangi bir fark söz konusu değildir. Gerek 2547 ve gerekse 2809 sayılı yasalarda eğitim fakültelerine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığından devredilenlerle diğerleri arasındaki en belirgin ve gözlenebilir fark, Milli Eğitim bakanlığından devredilen eğitim fakültelerinde, mesleği öğretmen yetiştirmek olan uzman eğitimci öğretim elemanlarının çoğunlukta olmalarına karşın, ötekilerinde bunların yok denecek kadar az bulunmasıdır.

2547 sayılı kanun uyarınca çıkarılan eğitim fakülteleri yönetmelikleri yasal açıdan ana hatlarıyla benzer göründükleri halde proğramlar, sosyal yapı ve uygulama bakımından önemli ayrılıklar göstermektedirler.

Genel olarak eğitim fakültelerine öğrenciler ÖSYM sınavları ile alınmakta, bu nedenle, ilgili fakülte için kabul edilen türde ve miktarda puanı sağlayanlar okula kaydedilmektedir. Kayıt için eğitim fakültelerine özgü şartlar yoktur.

T.C. uyruklu, lise ve dengi okul mezunu, puvanı ve kimliği gösteren ÖSYM kartı, askerlikle ilişiksizlik kağıdı, yeni çekilmiş vesikalık fotoğraf, Medikodan alınacak sağlık raporu, onaylı nüfus cüzdanı örneği, ikametgah ve iyi hal belgesi bu fakültelere girmek için yeterlidir.Bunlar Türkiye'deki bütün fakülteler için geçerli genel şartlardır.

Eğitim fakülteleri herhangi bir fakülte olarak görüldüklerinden öğrencilerin seçiminde öğretmenlik mesleğine uygunluk aranmamakta ve eğitim enstitüleriyle yükseköğretmen okullarınca istenilen meslek yönünden son derece gerekli şartlar terkedilmiş bulunmaktadır.

Başka deyişle kişilik ve karakter durumu, zeka ve kabiliyeti,ortaöğrenim sırasındaki davranışları, öğretmenlik mesleğine karşı ilgi derecesi, konuşma yeteneği, ahlaki durumu, milli duygusu, beden ve ruh sağlığı ne olursa olsun, yeter puvanı alan herkes öğretmenlik hakkını elde etmek için eğitim fakültelerine girmekte serbest bırakılmıştır.

Bunun tehlikelerini burada sayıp dökmek konumuzun dışında kaldığından sadece yapılmakta olan işin gelecek kuşaklar ve toplumumuz açısından ne denli yanlış olduğunu vurgulamakla yetineceğiz. Çünkü Türkiye Cumhuriyetinin devamı yarının kuşaklarının bedenen, ruhen ve zihnen iyi yetiştirilmelerine çok yakından bağlıdır. Öğretmen eğitiminde yapılacak bir yanlış, ileride giderilmesi güç sorunlar yaratabilir.

Eğitim fakülteleri öğretim proğramları yönünden farklıdırlar. Nitekim Yükseköğretim Kurulu tarafından anılan fakültelerin programlarının hazırlanmasında ortaöğretim kurumları müfredatı esas alınması ilke olarak kabul edildiği halde, fakülte yönetimleri buna uymamakta, proğramları öğretim üyelerinin kişisel tercihleri ve akademik alanları doğrultusunda oluşturmakta ve değiştirmektedirler. Çünkü proğram önerileri fakülte yönetim kurullarınca düzenlenmekte ve senatonun onayından sonra yürürlüğe sokulmaktadır.

Böyle bir uygulamanın sakıncası, öğretmen adaylarının okul bitiminde lise ve dengi okullarda okutmakla yükümlü bulundukları bilgilere sahip olamamaları, bunun yerine öğretim üyesini tatmin eden ancak kendisi için gereksiz bilgileri öğrenmek durumunda kalmalarıdır.

Gerçekten proğram farklılıklarının, eğitim fakültelerinin oluşturulma amaçlarına ters düştüğü, öğretmen yetiştirmede birliğin sağlanamadığı ve böyle bir endişenin de bulunmadığı açıkça anlaşılabilmektedir.

Proğram farklılıklarının en belirgin görüntüsü, mesleğin temelini oluşturan Pedagojik Formasyon düzeyindedir. Böylesine önemli bir konunun değişik fakültelerde ne boyutlarda ele alındığını bir iki örnekle vurgulamak istiyoruz.

Örneğin yükseköğretmen okullarında en az bir ay süre ile uygulama yapılması zorunlu iken eğitim fakültelerinde bu süre belirsiz hale getirilmiştir. İzmir-Buca Eğitim Fakültesi Yönetmeliğinin 13 ve Trabzon Fatih Eğitim Fakültesi Öğretmenlik Sertifikası Yönetmeliğinin 9 ve ekli cetveli buna somut birer örnektir (60). Konu uygulama dersleri kredisiz olarak düzenlenmekte ve öğrencilerin uygulama çalışmalarında başarısız duruma düşmeleri okul bitirmeye etki etmemekte ve böylece uygulamalar bu fakülteler için göstermelik çalışmalar olmaktadır. Çünkü hukuken yönetmelikte bulunmıyan bir hükmün öğrencilere uygulanması mümkün değildir. Verilen örnekler, benzerlerinin sadece iki tanesidir.

Ayrıca öğretmenlik için genellikle zorunlu sayılan öğretmenlik sertifikası proğramını bazı üniversiteler isteyen her fakülte öğrencisine açık tutmaktadır. Bu durum eğitim fakültelerinin kuruluş amacıyla

---

(60) Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Yönetmeliği, İzmir, 1986, s.6.

çelişmektedir. Aynı zamanda hukuken eğitim fakülteleriyle diğer fakülte ler arasında bir farklılığın görülmediğini kanıtlamaktadır (61). Bu durum, öğretmenlik mesleğinin geleceği hakkında duyduğumuz endişenin ne ölçüde haklı olduğunu gösterebilmektedir.

Yine söz konusu edilen her iki eğitim fakültesinin, yükseköğretmen okullarında büyük değer verilen tez çalışmasını kaldırdığı anlaşılmaktadır. Çünkü yönetmeliklerinde bununla ilgili herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Oysa üniversite kavramı araştırma ile eşdeğer olması gere ken bir kavramdır. Gençlere araştırmanın, bilimsel çalışmanın şevkini vermek, onları zararlı etkinliklerden ve yerlerden kurtarmak, üretken ve yaratıcı kılmak gerçek üniversitelerin vazgeçemiyeceği uğraşılardır.

Ancak çok az da olsa bir iki üniversitemizin kaliteli öğretmen yetiştirilmesi konusunda halen bazı değerleri koruduklarını görmek ümit verici olabilmektedir. Bu tür uygulamalar bize daha iyi öğretmen yetiştirilmesi konusunda eğitim fakülteleri samimi olarak istediklerinde her hangi yasal bir engelin bulunmadığını göstermesi bakımından anlamlıdırlar.

İşte bunlardan birisi Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi olup, yönetmeliğinin 16. maddesiyle öğrencilerine; branşlarında önemli gördük leri konularda yetişmeleri ve araştırma için gerekli teknik bilgi ve beceriyi kazanmalarını sağlamak amacıyla bitirme çalışma verilmesini gerekli görmüştür (62).

Bitirme çalışması, yükseköğretmen okullarındaki tezlerin bir benzeri olup tez çalışmasının daha üst düzeyde bilimsel bir çalışma olması nedeniyle bu terimin kullanılmasının uygun olacağının düşünüldüğü sanıl maktadır.

Bitirme çalışmasının sözde bir çalışma olarak kalmaması için gerekli kurallar konulmuş ve tezlerini zamanında teslim etmeyen ya da tez leri başarılı görülmeyen öğrencilerin bütün derslerinden başarılı olsalar bile mezun sayılamıyacakları hükmü getirilmiştir.

---

(61) Karadeniz Üniversitesi Fatih Eğitim Fak. Öğretmenlik Sertifikası Yönetmeliği, Resmi Gazete, Sayı 19240 Başbakanlık, Ankara, 1986, s.3

(62) Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Yönetmeliği, Resmi Gazete, Başbakanlık, Sayı 18942, Ankara, 1985, s.4

Bu farklı yaklaşımların gerekçelerini anlamak ve nelerin ve neden yapılıp yapılmadığını bilmek doğrusu kolay kavranabilir bir durum değildir. Ancak terkedilenlerin yerine daha iyilerinin ve faydalılarının konulmaması da dikkat çekicidir.

Her türlü eğitim ve öğretim bilgi ve becerilerin uygun bir zaman süresinde ve sindirilerek verilmesi pedagojik bir ilke olmasına karşılık bazı eğitim fakültelerinin, kendileriyle çelişmeleri pahasına, bunu görmemezlikte geldikleri veya uymadıkları gözlenmektedir.

Halbuki 12 Eylül 1980 öncesinin öğretmen yetiştirme yaklaşımının en çok eleştirilen ve kötülenen tarafı, hızlı öğretmen yetiştirme girişimleridir. Bunun sakıncasını Türk eğitim sistemi halen çekmektedir.Öğretmenlik mesleği bundan önemli yaralar almıştır ve prestij kaybına uğramıştır. Ortaöğretimin kalitesinin düşmesinde söz konusu uygulamaların payı olduğu ileri sürülen görüşler arasındadır.

Fakat bütün bu yakın geçmişteki acı deneyimlere rağmen eğitim fakültelerinde öğretmenlik bilgisi formasyon derslerinin blok dersler veya yaz kursları şeklinde uygulanması görüşlerinin ağır bastığı, bu doğrultuda önerilerin yoğunlaştığı ve hatta bazı üniversitelerde bunun uygulamasına bile geçildiği görülebilmektedir (63).

Belki bunlardan da tehlikeli bir girişim çabası ise, öğretmenlik bilgisi formasyon derslerinin eğitim fakültelerinde de başka fakültelerde olduğu gibi mezuniyete engel olmaması yolundaki çalışmalardır.

Öğrenme olgusu bir bütün olduğundan parçalanmış öğrenmeler yeterince kalıcı ve faydalı olamamaktadır. Bu nedenle her türlü eğitim-öğretimin bir sistem anlayışı içinde bütün olarak düşünülüp proğramlaştırılması zorunluluğu vardır.

---

(63) Fırat Üniversitesi Öğretmenlik Meslek Bilgisi Proğram Yönetmeliği, Resmi Gazete, Başbakanlık, Sayı 18871, Ankara, 1985, s.10.

Genelgeler

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının öğrencilerine verilecek öğretmenlik bilgisi formasyonu ile ilgili olarak başlıca iki önemli genelge yayımlanmış bulunmaktadır. Yükseköğretim kurulu tarafından yayımlanan söz konusu genelgelerin birinci ve ikincisi arasında ciddi çelişkiler bulunmaktadır.

1982 tarihli genelgede, öğretmen adaylarına pedagojik formasyon, başka bir deyişle öğretmenlik bilgisi derslerini vermek üzere, mesleki eğitim bilimleri ... bölümü kurulması kararlaştırıldığı bildirilmektedir (64).

Yine aynı genelgede, yeni ders proğramları Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu ilgilileri ile üniversitelerden katılacak özel alan uzmanlarınca hazırlanır, denilmesinin tersine, anılan proğramların fakültelerce yapıldığına tanık olunmaktadır. Diğer taraftan oluşturulan yeni öğretim proğramlarının incelenmesinden proğramın yapımında özel alan uzmanlarının görev almadıkları izlenimi edinilmektedir.

Ayrıca adı geçen genelgede, eğitim, mesleki ve teknik eğitim fakültelerinde XI. Milli Eğitim Şûrası kararları gözönünde tutulmak suretiyle okutulması zorunlu görülen asgari ortak pedagojik formasyon dersleri ile 1985 yılında yayımlanan aynı konuya ilişkin genelge farklı nitelikler taşımaktadır (65).

Nitekim 1982 genelgesinde asgari ortak zorunlu derslerin aşağıda yer aldığı şekilde düzenlendiği görülmektedir:

Çizelgenin incelenmesinden öğretmen yetiştiren lisans proğramlarında yer alması zorunlu görülen pedagojik formasyon derslerinin sayı ve kredilerindeki azaltılmanın nedenleri araştırmanın sonuçlandırıldığı zamana kadar anlaşılamamıştır.

---

(64) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı. Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne. 18 Kasım 1982/220-5880 sayılı, s.2-3.

(65) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne. 3 Ekim 1985/2501/15462 sayılı s.1-3.

Tablo 1:

Zorunlu Dersler	Saati	Kredi	Y.Yılı
Eğitime Giriş	3	3	1
Eğitim Sosyolojisi	3	3	2
Eğitim Psikolojisi	3	3	3
Öğretim Proğramları ve Yöntemleri	3	3	4
Ölçme ve Değerlendirme	3	3	5
Eğitim Teknolojisi	3	3	6
Rehberlik	3	3	7
Eğitim Yönetimi	3	3	8
Özel Öğretim Yöntemleri	3	3	7
Özel Öğretim Uygulamaları	-	-	1 ay
	27	27	

Ancak bu pedagojik formasyon proğramı sadece dört yıl uygulanabilmiş ve bilinmiyen, açıklanmıyan nedenlerle 1985-1986 öğretim yılından itibaren uygulamasından birdenbire vazgeçildiği görülmüştür. Oysa bunun bile yükseköğretmen okullarının öğretmenlik bilgisi derslerine göre önemli eksiklikleri vardır.

Yalnız genelgenin üçüncü sayfasının dördüncü paragrafında kullanılan ifade istenildiğinde söz konusu eksikliklerin ilgili kurumların yönetim kurullarınca alınacak kararlarla düzeltilebileceğini bildirmektedir. Gerçekten, okutulması zorunlu görülen asgari ortak pedagojik formasyon dersleri deyimi bunlara her zaman seçimlik derslerin eklenebileceğini ima etmekte ve bunun ölçüsünü yönetime bırakmaktadır.

Yükseköğretim kurulunun 1985 genelgesi ise pedagojik formasyon eğitiminde açık bir gerilemeyi getirmektedir. Nitekim, söz konusu genelge ile:

- Pedagojik Formasyon derslerinin toplam kredisi 27 krediden 19 krediye,
- Zorunlu derslerin sayısı 9'dan 6'ya,
- Bir aylık uygulama üç haftaya,
- Eğitim sosyolojisi dersinin kredisi 3'ten 2'ye

düşürülmekte ve pedagojik formasyonun toplam eğitim içindeki payı önce

kine göre % 30 dolayında azaltılmaktadır. Bu ise daha az yeterli mesleki eğitim demektir.

1982 tarihli genelgeyi yürürlükten kaldıran yeni genelge pedagojik formasyon derslerinin alınma yarıyıllarını da değiştirmiş ve ilk iki yarıyıldan dersleri alarak hepsini 3-8 yarıyıllara kaydırmıştır.

Bu genelgenin getirdiği yeni pedagojik formasyon dersleri şu derslerden meydana gelmiştir:

Tablo 2:

Zorunlu Dersler	Saatı	Kredi	Yarıyılı
Eğitim Bilimine Giriş	3	3	Her fakülte kendisi karar verecek
Eğitim Psikolojisi	3	3	
Genel Öğretim Metodları	3	3	
Ölçme ve Değerlendirme	3	3	
Özel Öğretim Metodları	3	3	
Eğitim Sosyolojisi	2	2	
Seçmeli ders	2	2	
Özel Öğretim Uygulamaları	-	-	21 gün
Toplam	19	19	

Görüldüğü gibi pedagojik formasyon eğitiminde hem nitelik ve hem de nicelik yönünden gerçek bir azalma vardır.

Ayrıca zamanımızda öğretmen eğitiminde mesleki gelişme ve adayın görev alacağı ortaöğretim öğrencilerinin özellikleri açısından son derece gerekli olan rehberlik dersinin kaldırılması ciddi bir sakınca oluşturduğu gibi araştırma, eğitim yönetimi, eğitim teknolojisi türünden derslerin proğramdan çıkarılmış olması çok ilginçtir.

Sayılan derslerin gereksiz görülmesi, çağın gereklerine ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun kaliteli öğretmen yetiştirme felsefesiyle açıkça bir çelişki yaratmaktadır. Böylesine bir proğram değişikliğine neden gerek duyulduğu ve hangi bilimsel çalışmaların ışığında bu yola gidildiği ise ayrı bir merak konusu olmaya devam etmektedir.

Pedagojik formasyonu eksik kalmış bir öğretmenin, bir sorunlar çağı olarak bilinen 12-18 yaş ortaöğretim gençliğinin karşısında, ne kadar bilgili olursa olsun başarılı olamıyacağı, başta bu öğretmenlerin kendileri olmak üzere okul yöneticileri ve bakanlık müfettişlerince çok iyi bilinmektedir.

Durumun; eğitim fakültelerinin, başta pedagojik eğitim proğramları olmak üzere tüm öteki proğramlarının hazırlanmasından sorumlu kimselerin bunun farkında olmamaları düşündürücüdür.

Nasıl eline fırçayı geçiren ressam, neşteri geçiren doktor olamazsa, her işin bir bilgi yanı, bir de yöntem tarafı bulunuyorsa, aynı şekilde, çok karmaşık ve anlaşılması oldukça güç insanın eğitiminin de kendine özgü birtakım yöntemleri olması doğaldır. Bunun öğrenilmesinin yolu ise hiç şüphesiz mesleki eğitimden geçmektedir.

Bunun gerçek anlamda bilincine varılması, kaliteli öğretmen eğitiminde en önemli adım olup aynı zamanda zorunludur. Kaldı ki kaliteli öğretmen yetiştirebilmenin yolu, önemli ölçüde, bu mesleğe yatkın, öğretmen olmayı bütün zorluklarına rağmen ülkü edinmiş gençleri bulup seçerek kendilerini, iyi bir mesleki eğitimden sonra öğretmen yapabilmekten geçmektedir. Bu araştırma ileride konuya ilişkin çalışmalara katkı sağlaması bakımından anlamlıdır. Halen eğitim fakültelerine gelmekte olan öğrencilerin özellikleri hakkında gerekli bilgilerin sağlamayı amaçlamaktadır.

Milli Eğitim Şûraları

Türk Milli Eğitiminin düzenlenmesi çalışmalarında özellikle, danışma kurulu niteliği taşımakla beraber, Milli Eğitim Şûrası'nın ayrı bir yeri vardır. Çünkü Milli Eğitimle ilgili her türlü kararın oluşturulduğu ve geniş ölçüde tartışıldığı bir organdır.

Milli Eğitim Şûrası'nın hukuki dayanağı 2287 sayılı yasadır.Bunun üçüncü maddesi, Şûra'nın görevleriyle ilgili olup, Cumhuriyet eğitiminin eğitim ve öğretime ilişkin işlerinde Talim ve Terbiye Dairesince hazırlanacak tüzük, yönetmelik, proğram ve ilkelerle Şûra üyesi tarafından bu konular çerçevesinde yapılacak önerileri inceliyerek karara bağlamakla yükümlüdür. Şûra'nın kararları bakanın onayından sonra kesinleşmektedir.

Kuruluşundan günümüze kadar 11 Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Ancak ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorunu bazı Şûra'ların gündemine alınarak görüşülmüştür. Bazılarında da gündeme alınmamakla beraber üzerinde konuşulduğu görülmektedir.

17-29 Temmuz 1939 tarihinde toplanan I.Milli Eğitim Şûra'sının gündeminde ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusu bulunmamakla birlikte, üyelerden İsmail Hakkı Baltacıoğlu söz alarak, yükseköğretmen okulunun varlığının iki nedene dayandığını, bunlardan birinin lise öğretmenlerinin ancak üniversiter bir eğitimle yetişebileceği, ötekinin ise,ancak pedagojik bir formasyondan sonra lise öğretmeni olunabileceği kanısının olduğunu ileri sürmüştür (66).

Baltacıoğlu'na göre, bilimsel formasyon yoksa iyi öğretmen olamaz. Aynı şekilde bildiğini iyi bildiği halde pedagoji tekniğini bilmeyen de insan yetiştiremez.

15-21 Şubat 1943 yılında II. Milli Eğitim Şûrası toplanmış, bu Şûranın gündemine de ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorunu girmemiştir. Ancak Anadili komisyonu hazırladığı raporda; yükseköğretim kurumlarının bütün fakülte ve bölümlerinde öğrencilerin öz, güzel ve geniş Türkçe ülküsü ile yetiştirilmesini sağlayacak etkin önlemlerin alınmasını bildirmiştir (67).

Üyelerden Halil Vedat Fıratlı; üniversite ve yüksekokullarda öğretmen olarak yetişeceklerin pedagoji sertifikası gibi bir de Türkçe sertifikası alması gerektiğini söylemiştir.

Aynı görüşü paylaştıklarını açıklayan öteki üyeler; öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin Türkçe'den bir muafiyet sınavı geçirmeleri veya kursa katılmak suretiyle sertifika almaları konusundaki düşüncelerini genel kurulda da tekrarlamışlardır.

Üçüncü Milli Eğitim Şûrası 2-10 Aralık 1946 da yapılmıştır. Bu Şûra'da da genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme işi doğrudan ele alınmamıştır. Konu dolaylı olarak Şûra çalışmalarında tartışılmıştır.

---

(66) Reşat Özalp-Aydoğan Ataünal. Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı, MEB. İstanbul, 1977, s.131.

(67) a.g.e., s.143.

Bunların başlıcaları şöyle özetlenebilir [68]:

- Ankara'da ikinci bir Yükseköğretmen okulunun açılması
- Yükseköğretmen okullarında pedagoji, genel öğretim metodları ve yabancıdil derslerinin en iyi bir şekilde okutulması, bunun için özel çalıştırıcıların bulundurulması, böylece bu okulların kuvvetli meslek formasyonu veren kurumlar haline getirilmesi.

- Öğretmen yetiştiren her dereceden okulların yönetiminin tek bir kuruma bırakılması; bunun öğretmen okullarına alınacak öğrenci kontenjanlarını belirlemesi, öğretmen ihtiyacının planlanması ve öğretmen yetiştiren kaynakların bizzat kendilerinin en iyi uzman eğitimcilerle donatılması görevlerini yüklenmesi.

Konumuzu yakından ilgilendiren bu kararların yanısıra yapılan konuşmalardan birinde, Süleyman Kazmaz; öğretmenleri mesleklerine bağlamak için birtakım geçici önlemler alma yerine, öğretmenlerin meslek ve kültür bağlarıyla mesleğe bağlanmasının zorunluğu üzerinde durarak; öğretmenlik insan yetiştirmek düşüncesi, heyecanına dayandırılır. Öğretmen bu düşüncenin heyecanını varlığında yaşarsa en kuvvetli meslek bağlılığına erişmiş derken bir başkası, her branş için tip eleman yetiştiren ve kapsamına bütün fakülteleri alan bir Öğretmen Üniversitesinin kurulmasını önermiştir [69].

22-31 Ağustos 1949 yılında toplanan IV. Milli Eğitim Şûrasının araştırmamız açısından ayrı bir değeri vardır. Çünkü ilk defa Şûranın gündemine, ortaokul ve liselere öğretmen yetiştirme sorunu bağımsız olarak alınmıştır [70]. Şûra çalışmaları sırasında eğitim enstitüleri ve yükseköğretmen okullarının durumları ayrıntılı olarak görüşülmüştür.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu, Şûrayı açış konuşmasında, öğretmen yetiştirme sorunuyla ilgili olarak şunları söylemiştir [71];

> İkincisi öğretmen yetiştirme meselesidir...Öğretmenin sahip olacağı nitelikleri belirlemek ve onlar üzerinde ısrar etmek gerekir ki istediğimiz kaliteyi liselerde ve ortaokullarda temin edebilelim.

(68) a.g.e., s.208
(69) a.g.e., s.210
(70) a.g.e., s.215
(71) a.g.e., s.217

Öğretmen yetiştirme işini, lise ve ortaokul proğramları işinden ayıramayız. Lise ve ortaokul proğramları ile öğretmen yetiştirme işi sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır.

Her ne olursa olsun gerek lise, gerek ortaokul öğretmenliğinin bir kariyer haline getirilmesi zorunluluğu vardır. Bunun için her iki öğretmenlerimiz için de kuvvetli bir ilmi bilgi ve onun üzerine esaslı bir pedagojik formasyon gereklidir.

Görüldüğü gibi bakanın bu konuşmasında üç önemli nokta göze çarpmaktadır. Bunlardan birisi, öğretmen nitelikleri ile öğrenci kalitesi arasındaki varlığı bilinen ilişkidir. Bir öğrenci ancak öğretmeni kadar iyidir sözü bu gerçeği anlatmaktadır. Nitekim iyi yetişmiş tam formasyonlu bir öğretmen hemen her öğrenciyi, bireysel farklılıklar olmakla birlikte, istenilen noktaya getirebilecek güçtedir.

İkinci nokta ise ortaöğretim öğretmenliğinin ortaöğretim proğramlarından ayrı, onun dışında düşünülemiyeceği, soyutlanamıyacağı gerçeğidir. Bu nedenle ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının proğramlarıyla ortaöğretim proğramlarının uyum sağlaması ve birbiriyle bağlantılı olması zorunludur. Onun için, özellikle eğitim fakültelerinin öğretim proğramları hazırlanırken öğretim elemanlarının özel durumları değil, ortaöğretim müfredat proğramları temel alınmak gerekir.

Üçüncüsü, birçok mesleklerde olduğu gibi öğretmenliği yalnızca öğretmenlik yapma yetkisine sahip olan kimselerin yapmasının sağlanması, başka deyişle öğretmenliğin bir meslek olarak sadece yasalarda değil, fakat uygulamada da kabul edilmesidir.

Bugün bir avukat sınıfa girip ders verebilmektedir. Oysa aynı düzeyde, hatta daha yüksek, örneğin yükseklisans ya da doktoralı bir öğretmen avukatlık yapamamaktadır. Bu durum öğretmenliğin henüz meslek olamaması demektir.

Üçüncü paragrafta vurgulanmak istenen diğer bir durum da öğretmenliğin iki yönlü bir yetişmeyi gerektiren bir meslek olduğudur. Daha önceden de belirtilmeye çalışıldığı gibi bir başka meslekte öğrenim görenler için öğrendiklerini başkalarına öğretebilme zorunluluğu olmadığı gibi onların insanları şekillendirmek türünden sorumlulukları da bulunmamaktadır.

Halbuki öğretmenin durumu değişiktir. Öğretmen, önce kendisi öğrenecek ve sonra da bunu başkalarına öğretip yaptıracaktır. Bu birçoklarınca sanıldığından çok daha zor bir iş, gerçekten büyük özveri gerektiren bir uğraşıdır.

Öğretmen adayları için alan bilgisi işin yarısını, öteki yarısını ise pedagojik formasyon meydana getirir. Bunların dengeli biçimde ve yeterli düzeyde verilememesi yahut alınamaması öğretmenin başarısına ketvurur. Böylesine önemli bir gerçeği yalnızca ve çoğunluk işin gerçek uzmanlarının anlayabilmeleri ve onu karar yetkisi bulunan otoritelere anlatamamaları, gerçekten büyük ölçüde ülkenin ve insanların zararına olabilmektedir.

Bugün öğretmen yetiştirmede en önemli sorunun, alan bilgisi mi yoksa pedagojik formasyon mu olduğu konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmen yetiştirmede uzmanlaşmış eğitimciler her ikisinin aynı ölçüde verilmesini savunurlarken, akademik çevreler alan bilgisini herşeyin önünde tutmaktadırlar.

Ortaokul ve liselere öğretmen yetiştiren kurumların yeniden düzenlenmesi konusunda çalışan komisyonun hazırladığı raporda yer verdiği sorunların bugün de güncelliğini koruduğunu görmek cidden ilgi çekicidir. Öyleki 1949 yılında hazırlanan bu raporla 1984 de Milli eğitim bakanlığınca hazırlanan rapor oldukça benzerlik göstermektedir.

Nitekim; her ikisinde öğrencilere gerektiğinden fazla bilgi yüklendiği, öğretmenlerin öğrencileriyle ilgilenmedikleri ve onları tanıyamadıkları belirtilmektedir. Bunlar öğretmenlerin yeterli mesleki formasyon kazanamadıklarını göstermektedir.

Söz konusu raporda (72), öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak adayların, öğrendikleri bilgi ve becerileri uygulayabilme yeterliği kazanmalarının önemi, alan bilgisi ve pedagojik formasyonun birbirine paralel olarak verilmesinin yanında başlıca üzerinde durulan konular şunlardır:

---

(72) a.g.e., s.252-255.

- Öğretmen yetiştirmede uzmanlaşma yerine bilim dallarında toplu bir görüş kazandıran eğitimciliği esas alan yeni bir öğretmene ihtiyaç vardır.
- Öğretmen adayları, bütün ders içinde ve dışında hareketlerini yükleneceği role uygun olarak yapmak, mesleğin gereklerini doğrudan yaşayarak öğrenmek durumunda olup mesleki bilgilerle genel bilgileri aynı anda kazanmak zorundadır.
- Mesleki sevgi ve heyecan kurumlar içinde yaratılmalı ve ortam bunu bağlayacak şekilde olmalıdır.
- Yükseköğretmen okuluna girmek isteyen lise olgunluk sınavı mezunları, mesleki açıdan sağlık muayenesine ve seçim sınavına alınmalıdır.
- Pedagojik formasyonun oluşumunda mühim bir faktör sayılan meslek havasını daima ve beraberce teneffüs edebilmelerini sağlamak bakımından adayların okul hayatlarının bütün safhalarını bir arada yaşamaları olanakları sağlanmalıdır.
- Yükseköğretmen okuluna alınan öğrenciler, üniversite öğrenimlerinin ilk dört yarıyılı içinde okulca dikkatli bir izlenime alınmalı ve baştan itibaren her öğrencinin fizyolojik, psikolojik ve ahlâki durumu ile çalışkanlığı hakkında bir fiş tutulur.
- Dördüncü yarıyıl sonunda... okulun danışma kurulunca, her öğrenci hakkında toplanan ve fişine kaydolan bilgiler gözönüne alınarak kendisinin iyi bir öğretmen olup olamıyacağı konusunda kesin karar verilir. Gerektiğinde daha önce de meydana çıkacak bedeni veya ruhi bir arızası yahut ahlaki zaafı nedeniyle adayın okulla ilişiği kesilebilir.

Bütün bunların Yükseköğretmen okullarında verilen eğitimin temellerini oluşturdukları ve uygulamaya konulduklarını belirttikten sonra, raporda yer alan önerilerden özet olarak aktardığımız noktaların kısaca bir analizini yapmıya çaba harcıyacağız.

Gerçek öğretmenlik, kelimelerle, cümlelerle anlatılamıyacak kadar zor, karmaşık ve o oranda büyük sorumluluk gerektiren ağır bir meslektir. Bunu öğretmen olmıyanlara ve öğretmenliği gerçekten tanımıyanlara anlatabilmek daha da zordur.

Bize, raporun bu küçük özetinin bile okunması, öğretmen yetiştirme konusunda nereden nereye geldiğimizi gösterme fırsatını vermektedir. Bir kere, öğretmen bir bilim adamı olarak sınırlı bir alanda derinliğine yetiştirilemez. Çünkü böyle bir öğrenim ona, mesleği için gerekli olanların çok azını verebilir. Öğretmen teorisyen değil, tam tersine pratisyendir. Bundan ötürü onun, bir kütüphane gibi düşünülmesi yanlıştır. Öyle ise ilk paragrafın ifade ettiği görüş doğrulanabilir.

İkinci paragrafta adayların daha okul sıralarında kendilerini geleceğin birer öğretmeni olarak görmeleri, kazanmakta oldukları bilgileri ve becerileri ezberleyip sınavlarda tekrarlama yerine yaşayışlarının bir parçası haline getirmeleri ve bunu sağlamak için yaşayarak öğrenme yolunu seçmeleri gerektiği üzerinde durulmaktadır. Böylece kendilerinin bir bilgisayar olarak değil, dünyanın en karmaşık varlığı olan insanın eğitimini başarıyla yapabilecek güçte yetişmeleri istenmekte, genel ve mesleki bilgilerin birbirinden kopuk olarak alınmayıp birlikte özümlenmesi önerilmektedir.

Mesleki sevgi ve heyecanın okul ortamında kazanılacağı ve okulun sosyal yapısının, kültürel dokusunun bunu gerçekleştirebilecek biçimde düzenlenmesi konusuna dikkati çeken üçüncü paragrafta sorunun bir başka boyutu ele alınmaktadır.

Bazıları buna gerek olmadığını, yeterli bilgiyi alan adayların, ileride mesleğe atıldıklarında motivasyon için zorunlu mesleki sevgi ve heyacanı kazanabileceklerini, bunun hizmet-içi kurslarla bile sağlanabileceğini ileri sürebilecek kadar cüretkar olabilmektedirler. Oysa yetişme sırasında, gençlik çağında aşılanamıyan birtakım duyguları sonradan verebilmek hemen hemen mümkün değildir. Atalarımızın, ağaç yaş iken eğilir sözü burada da geçerlidir.

Dördüncü paragraf, Türkiye Cumhuriyetini bulunduğu noktaya getirmede çok değerli katkıları olan öğretmenlerin, geçmişte nasıl ince eleyip sık dokunarak seçildiklerini göstermektedir. 1960'lı yıllara gelinceye kadar liselerde iki tür bitirme sınavı uygulanmaktadır. Birincisi normal bitirme sınavı ikincisi ise olgunluk sınavı ki bugün Batı ülkelerinde uygulanan Bakalorya eşdeğeri bir sınavdır. Oldukça güç bir sınav olduğundan liseyi bitiren herkes buna girememektedir.

İşte yükseköğretmen okuluna girecek öğrenciler önce lise olgunluk sınavını verecekler, sonra okulun açacağı yazılı sınavda başarı göstereceklerve bunun sonucunda kazanırlarsa bir komisyon önünde sözlü yoklamaya alınacaklardır.

Yükseköğretmen okulları, başka deyimle liselere öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları geçmişte, girebilmek için bunca zahmetin göze alınabildiği derecede saygın ve çekici okullar olabilmişlerdir.Çünkü öğretmenlik öteki mesleklere kıyasla maddi ve manevi yönden önde gitmektedir.

İzleyen bölümde meslek havasından söz edildiğini görmekteyiz.Meslek havası kavramı özet olarak bir mesleğin bütün yönleri ve değerleriyle özümlenmesi, onunla tam anlamıyla bütünleşmek ve kaynaşmak, tutum ve hareketleriyle bir mesleği yaşamaktır. Onu severek ve içten gelerek yapmaktır.

Bunun elde edilebilmesi için salt bilgi yahut beceri öğrenilmesi yeterli değildir. Yeteneklerin ve ilgilerin mesleğin temel özellikleriyle uyum sağlaması ve samimi bir isteğin bulunmasının yanında, insanlardan oluşan ve kazanılması gereken özelliklere malik sosyal bir ortamın bulunması ve ortak bir yaşama işinin gerçekleşmiş olması gerekir.

Bu meslek havası özellikle çok yakın zamanlara kadar, (1974)ilköğretmen okullarıyla bir ölçüde eğitim enstitüleri ve yükseköğretmen okullarında gerçek anlamda yaşanabilmiştir. Nitekim adı geçen okulların hepsi de yatılıdır. Örneğin ilköğretmen okullarında bütün öğretmenler, yöneticiler, memur ve hizmetliler öğrencilerle aynı alanda, yeni terimle bir kampüste beraber yaşamaktadırlar.

Yemeklerde, yatakhanelerde, eğlencelerde, gezilerde, etüdlerde, özel günler ve bayramlarda kısaca günün 24 saatında aynı kurum çerçevesinde yanyanadırlar. Bu kurumlar bir zamanlar sanki birer geniş aile gibiydiler. Okula yeni gelenler son sınıfları örnek almakta, ilk mesleki havayı arkadaşlarından çekmektedir.

Halen askeri okullar meslek havasını en iyi sürdüren kurumlardır. Aslında meslek havasının kazandırılabilmesi için, ortama küçük yaşta girilmesi ve yatılı olunması, öğretim kadrosunun söz konusu mesleği havayı estirebilecek özellikte olması temel şartlardır.

Altıncı paragrafla okula kabul olunan öğretmen adayı hakkında ön seçimler sırasında yapılabilecek yanlış bir değerlendirme düzeltilme yoluna gidilmekte ve adayın gerçekten iyi bir öğretmen olarak yetiştirilip yetiştirilemiyeceği daha geniş ölçüde ve zaman aralığında araştırılmaktadır.

Böylesine gösterilen titizlik birçoklarınca gereksiz ve anlamsız gelebilir. Ancak tertemiz yürekleri ve işlenmemiş beyinleriyle her türlü iyi ve kötü etkiyi kolayca, hiçbir eleştiride bulunmaksızın alabilecek çocuk ve gençlerin karşısına yanlış birisinin öğretmen olarak çıkarılmasının ağır sorumluluğunun bilincinde olabilenler için bundan daha doğal birşey olamaz.

Komisyon raporu (73) üzerinde görüşlerini açıklayan Fuat Gündüzalp; pedagoji ders saatlerinin arttırılmasını ve öğretmen yetiştiren kurumların bünyesinde uygulama okulları açılmasını önerirken, R.Necdet Evrimer; eğitim enstitülerinde üçüncü yılın yarısının uygulamaya ayrılmasını, alınacak öğrencilerde yalnız bilgi değil, öğretmenlik niteliklerinin de aranmasını istemiştir.

Eğitim konusunda konuşan Hüsnü Dikeçligil; ölköğretmen okulu ve eğitim enstitüsü mezunlarının yükseköğretmen okuluna alınmasını, bunların iki-üç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra meslekte başarılı olanları arasından sınavla yahut sınavsız olarak seçileceklerin iki aşamalı bir eğitim sonunda liselere öğretmen olmalarını, böylece hem öğretmenlerin ideallerini takviye, kendilerini teşvik etmiş olunacağını, hem de liselerimize pedagojik formasyonlu, deneyimli öğretmenler sağlanabileceğini savunmuştur.

Ziya Egemen ise; pedagojik formasyonun hiçbir ülkede kişinin mezun olduğu eğitim kurumunun dışında verilmediğini, bu eğitimin üniversitelerin çerçevesi içinde alan eğitimiyle birlikte verilmesinin gereği konusunda birleştiklerini vurgulamıştır.

Münir Raşit Öymen; öğretmen adaylarının üniversitede öğrenim yapmalarının sakıncalarına değinmiş ve özetle şunları söylemiştir:

---

(73) a.g.e., s.255-257.

- Üniversite hocası bilim adamıdır. Oysa lise öğretimine bu kadar bilgi gerekmiyecektir. Öğretmen alimden başka bir kişidir. O, gece-gündüz öğrenci ile meşgul olacaktır.
- Eğer alan bilgisini ve pedagojik formasyonu kendi öğretmeninden alırsa bu çok etkileyici olur.
- Ülkenin ekonomik durumu ve pedagojik zorunluluklar, lise öğretmeninin yalnız matematikçi, yalnız tarihçi olmasının doğru olmadığını göstermektedir.

Burada sorun öğretmenin üniversitede yetiştirilip yetiştirilmemesi değildir. Onun mesleki niteliğidir. Üniversitelerin görevi araştırmacı, bilim adamı yetiştirmektir. Oysa bize gerekli olan lise öğretmenidir. Bunu da yalnız meslekten yetişmiş, öğretmen yetiştirmede uzman kimseler başarabilir. Çünkü bunlar ortaöğretimin yapısını, işleyişini ve proğram gereklerini, mesleki ölçüleri yeterince özümlemiş ve yaşam şekline dönüştürmüş bulunmaktadırlar.

İleri sürülen bu görüşler Batı toplumları için de geçerlidir.Nitekim üniversitelerin öğretmen yetiştirmeye ilişkin rolleri üzerinde yapılan bir sempozyumda, geleneksel üniversitelerin öğretmen yetiştirmede sorumluluk yüklenmeleri durumunda alınacak önlemler şöyle sıralanmıştır (74).

1. Bu önemli görevi başaracak şekilde yapısal değişikliğe hemen geçilmesi,

2. Modern yaşamdaki gelişmeler ve eğitim ihtiyaçları ışığında, öğretim proğramlarını gözden geçirerek gerekli düzeltmelerin yapılması,

3. Sosyal ve pedagojik bilimlere fakülte içinde yer verilmesi ve bunların daimi surette geliştirilmesi,

4. Öğrenciye mesleki gelişme ve pratik beceriler kazandırma konusunda izlenecek yöntemleri belirlemek ve uygulamak üzere eğitim otoriteleri ile sürekli işbirliği içine girilmesi.

Gerçekten gelişmiş toplumların üniversiteleri ve öğretmen eğitiminden sorumlu kurumları, karşılıklı olarak öğretmen yetiştirme işinin ciddiyetini kavrayabilmiş durumda olduklarından, öğretmen yetiştirme

---

(74) Mehmet Alptekin. Öğretmen Yetiştirme Reformu. "Council of Europe Background Material II., Ankara, 1974, s.124-127.

gibi çok teknik bir konunun üniversitenin görevi olmadığında kolayca birleşebilmektedirler.

Bu nedenle eğer üniversitelere öğretmen yetiştirme konusunda bir sorumluluk verilmesi düşünülürse nelerin öncelikle gerçekleştirilmesi gerektiğinde anlaşmaktadırlar. En önemlisi, üniversitelere böyle bir görevin verilmesi durumunda, üniversite içinde öğretmen yetiştiren fakültelerde görev alan öğretmenlerin geliştirilmesi, öğretmen yetiştirmede akademik personelle sıkı bir işbirliği yapmalarının sağlanması, yetişen öğretmenlerin ortak sorumluluğun bir ürünü olmaları için gerekli şartların oluşturulması zorunlu görülmektedir.

Ülkenin ekonomik ve pedagojik zorunluluklarının öğretmenlerin yalnız bir bilim dalında yetiştirilmesiyle çeliştiği görüşüne gelince, bunda gerçek payının bulunduğudur. Çünkü, bugün bile birçok yerleşim birimlerinde bulunan ortaöğretim kurumlarında, özellikle ilçelerde ve hatta illerde liselerde öğretmen kadrosunun tam olmadığı ve hatta illerde liselerde öğretmen kadrosunun tam olmadığı ve mevcut boşluğun meslekten olmıyan kimseler tarafından doldurulduğu acı bir gerçektir.

Bundan ötürü bir öğretmenin asıl bilim dalı yanında ikinci bir yardımcı bilim dalının öğrenimini yapması hem mesleki ve hem de ekonomik açıdan savunulabilir.

5-14 Şubat 1953 de toplanan V.Milli Eğitim Şûrasında, ortaöğretime öğretmen yetiştirme konu edilmemiş ve çoğunluk, ilkokul öğretmenlerinin yetiştirilmesiyle ilgili çalışmalar yapılmış ve iyi nitelikli öğretmen yetiştirilmesi ve yetişen öğretmenlerin mesleki bakımdan olgunlaştırılmaları ele alınmıştır.

VI. Milli Eğitim Şûrası ise 18-23 Mart 1957 yılında yapılmış ve özellikle Mesleki ve Teknik eğitimle halk eğitimi üzerinde durulmuştur. Genel öğretimden çok mesleki ve teknik eğitim sorunlarının çözümüne yönelinmiştir.

VII.Milli Eğitim Şûrası, 5-15 Şubat 1962 yılında gerçekleştirilmiştir. Şûranın gündeminde öğretmen yetiştirme sorunu yoktur. Ancak bakan İncesulu,öğretmen yetiştirme sorununa değinerek şunları söylemiştir.(75)

(75) Reşat Özalp-Aydoğan Ataünal. Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı, MEB. İstanbul, 1977, s.375-381.

- Yüksek nicelikte ve nitelikte öğretmen yetiştiren yeni kurumlar kurmaya ve kurulmuş olanları takviye etmeye muhtacız.
- Eğitim enstitülerinin... üç yıla çıkarılması gerekli görülmüştür. Bir eğitim fakültesi açılması beklenmektedir. Ayrıca bakanlık olarak bir Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü açılması düşünülmektedir.

Bakanın bu konuşmasında da tekrarlandığı gibi öğretmen yetiştirmede kalite sorunu daima Türkiye'nin gündeminde yer alagelen bir konu olarak önemini korumaktadır.

Şûra kararları ile ilgili yapılacak işlemler hakkındaki 9.6.1962 tarih ve 32-188 sayılı bakanlık genelgesi, öğretmen yetiştirilmesi ve öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi konusunda şu hükümleri kabul etmiştir:

- Aşağıdaki ilkelerin öğretmen yetiştiren bütün kurumlar için esas olarak alınması ve her öğretmenin,
- Milli eğitimin temel ilkelerini benimsemiş ve bunları uygulama seviyesine ulaşmış olması,
- Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileri ile donatılmış, gerekli uygulamaları geçirmiş bulunması,
- Türkiye Cumhuriyetinin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, kişilik ve karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete adamış olarak yetiştirilmesi temel amaçlar sayılmalıdır.

Bu son fıkra üzerinde durulacak olursa yetiştirilecek öğretmenlerin herşeyden önce Cumhuriyete ve onun dayandığı iki ana olguya, Atatürk Devrimlerine ve Türk Milliyetçiliğine inanmış olmaları mutlak surette zorunlu olmalıdır.

VIII. ve IX. Milli Eğitim Şûralarında konumuz yönünden herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Yalnız IX. Şûra'da 1975-1976 öğretim yılından itibaren ilkokul öğretmenlerinin lise üstünde iki yıllık bir yüksek öğrenimle yetiştirileceği bildirilmiştir.

Ancak IX.Milli Eğitim Şûrası, (24.6-4/7.1974) her nekadar öğretmen yetiştirilmesi konusuna değinmemiş ise de, ortaöğretim sisteminde, özellikle meslek okullarına ilişkin esaslarda yaptığı değişikliklerle Türk Eğitim Sistemine öğretmen yetiştirme yönünden giderilmesi güç sorunlar katmıştır.

Bu tarihe kadar ortaöğretime öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının, eğitim enstitüsü ve yükseköğretmen okullarının kaynakları olan ilköğretmen okullarını bir anda silip süpürmüş ve anılan okulları köksüz bırakmıştır. Türk eğitimi bunun sancılarını halen çekmektedir.

Bütün meslek okullarının, insanın ve toplumun ihtiyaçlarının tam tersine genel liselere dönüştürülmesi ve herkesin üniversite öğrenimine zorlanması, belli bir alanda uzmanlaşmış bir meslek okulundan (örneğin tarım, din, eğitim) doktor, mühendis, hukukçu yetiştirmeye özenilmesi, dünyadaki gelişmelere gözlerini kapamanının ve soruna salt ideolojik yaklaşımın bir sonucudur ki, birtakım sıkıntılarını yaşamaktayız.

Mesleki ve ekonomik açıdan, öğretim sistemindeki yatay geçişlerden çok dikey geçişler önemlidir ve bunun sağlanmasına var gücüyle çalışılmalıdır. Çünkü böylece bir mesleğin adayları daha ortaöğretim basamağında seçilmiş ve yönlendirilmeye başlanmış olacağından, uzun bir süre mesleki havayı teneffüs etme fırsatı bulacak ve çekirdekten yetişmiş olacakları için çok daha verimli olabileceklerdir. Üstelik bunların arasından zeki, çalışkan ve yetenekli olanlarına dikey geçişlerle daha yüksek öğrenim basamaklarına, fakat aynı doğrultuda geçme olanağı verilirse, gerçek anlamda kaliteli elemanlara sahip olunabilir.

Kaldı ki böyle bir uygulama ile, ortaöğretim düzeyinde bir öğrenimle yetinmek durumunda kalan yahut akademik öğrenim kapasitesi sınırlı gençlerin harcanması, yitirilmesi, mesleksiz bırakılmaları ve artık çekiciliğini yitirmek üzere olan üniversitenin kapısında yığışmaları büyük ölçülerde önlenmiş ve buruk insanlar yaratılmasının önüne geçilmiş olunur.

X.Milli Eğitim Şûrası 23-26 Haziran 1981 yılında toplanmış ve yeni Türk Milli Eğitim Sistemi oluşturulmaya çaba harcanmıştır. Konuya ilişkin birtakım kararlar da alınmıştır (76).

Bu Şûrada önerilen modele uygun öğretmen ve uzman personel yetiştirme eğitiminin esasları şöyle özetlenebilir:

- Yeni sistemin başarısı, geniş ölçüde, yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen ve uzman personelin yetiştirilmesine bağlıdır.

---

(76) Milli Eğitim. Şûra Özel Sayı 54. MEB, Ankara, 1981, s.71-80.

- Ülkemizde gerek sistemin önemli bir boyutunu oluşturduğu gerekse yeni denenecek sistemin başarısını geniş ölçüde etkileyeceği için öğretmen yetiştirme üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

- Bu yetiştirme üç şekilde düşünülebilir:
  Hizmet-öncesi eğitim
  Hizmet-içi eğitim
  Hizmet sırasında eğitim

- Hizmet-öncesi eğitim
  Öğretmenlik mesleği analiz edildiği zaman öğretmen olacak bir kişinin şu üç boyuta sahip olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır:

1. Kime, niçin, nerede, nasıl öğretilmelidir sorularına cevap verecek öğretmenlik meslek bilgisi
2. Öğretim alanı hakkında derin ve engin alan bilgisi
3. Küçük bilgi, olgu ve olay katagorilerini büyük yapıya oturtmaya yarayacak genel kültür.

- Bu üç boyut öğretmen yetiştirme proğramlarında yer alması gereken üç tür içerik kategorisini oluşturmaktadır.
- Her kademe öğretmenliği için lisans, öğretmenlik sertifikası, bir dönem uygulama.
- Öğretmenlik formasyonu, alan bilgisi ve genel kültür kategorilerinin akademik ölçütlerinin neler olacağını öğretmen yetiştiren kurumların amaçları cevap verecektir.

Burada üzerinde durulması gerektiğine inandığımız bazı noktaları açıklamaya çalışacağız. Öncelikle önerilen yeni modelin başarısı tamamen nitelikli öğretmen yetiştirilmesine dayandırılmaktadır. Kaliteli öğretmen yetiştirilmesi aynı zamanda eğitim sisteminin genel başarısı için de zorunlu görülmektedir. Ve doğrudur.

Diğer taraftan böyle bir öğretmenin; hem alanının bilgilerini, hem öğretmenlik formasyonunu ve hem de genel kültürü özümlemiş olması ve bu üç boyutta ileri bir durumda bulunması önerilmektedir.

Ancak, bunun ölçütlerinin ve dozunun belirlenme yetkisi, seçimi ilgili kurumlara bırakılmakta ve böylelikle daha başlangıçta çelişkiye düşülmektedir. Çünkü böylesine ciddi bir konunun kurumların sorumluluğuna bırakılamıyacağı açıktır.

Nitekim şu anda görünürde öğretmen yetiştirmekte olan eğitim fakültelerinin daha önce açıkladığımız yönetmeliklerinde ve yönetmeliklerin hukuki dayanağını oluşturan 2547 sayılı yasada öğretmen yetiştirme konusunda herhangi bir amaca rastlanılmamaktadır. Bundan dolayı genelde öğretmen yetiştirme işi dalgalanmaya bırakılmış bir görünüm sergilemektedir.

Sorunun çözümünde bir başka güçlük ise, henüz sözü edilen ve fakat üzerinde anlaşılamıyan öğretmenliğin üç boyutu hakkındaki farklı yaklaşımların varlığıdır. Bu konudaki tartışmanın odak noktasını, hangi boyutun ve ne ölçüde öğretmen eğitiminde paya sahip olacağıdır. Burada gerek fakültelerin kendi personeli ve gerekse benzer fakültelerinin yaklaşımları arasında ciddi düşünce ayrılıkları bulunmaktadır.

Ayrıca mevcut belirsizliğin neden olduğu ve olmakta devam ettiği bir gelişme ise, mesleki değerlerin hepten yokolması tehlikesinin belirmesidir. Oysa her meslekte, mesleki değerler, o mesleği ayakta tutan temel direklerdir. Bu bakımdan da tartışmaların ve çelişkilerin ivedilikle sonuçlandırılması ve kalıcı bir çözüme ulaşılmasına şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır.

Öğretmen yetiştirme komisyonunun hazırladığı raporda, herhangi öğretmen yetiştiren bir kurumu bitiren öğrenci (77):

- Eğitim ve öğretim çalışmalarının temel amacının Türkiye Cumhuriyetini yükseltecek ve yaşatacak kuşaklar yetiştirmek olduğunu bilir.
- Eğitim ve kalkınma arasındaki bağı kavramıştır.
- İnceleme ve araştırmaya önem verir.
- Çalışacağı öğretim basamağındaki öğrencilerin gelişimine etki eden çeşitli etkenleri ve bunların yarattığı sorunları, bunların çözümünde eğitimin görevini bilir.
- Öğretim süreçleri hakkında bilinçlidir.
- Bireysel farklılıkları tanır, bunları geliştirmeye çalışır.
- Kazandığı bilgi ve becerileri kullanarak öğrenci davranışlarını değiştirmede başarılıdır.
- Öğretmenlik mesleğinin statüsünü, ahlak kurullarını, başlıca sorunlarını ve mesleğin getirdiği olanak ve fırsatları öğrenmiştir.

---

(77) a.g.e., s.55.

Özet şeklinde en önemli kısımlarını verebildiğimiz raporun öncekilerden ve öğretmenlik meslek eğitimi üzerinde söylenenlerden çok farklı olmadığını görmekteyiz. Bununla beraber, öğretmen adaylarının; araştırmanın baştanberi belirtmeye çalıştığı gibi, başka bir meslek üyesinin kazanması gerekmiyen yahut kazanıp kazanmaması çok önemli olmıyan birtakım bilgi, beceri ve tutumları kazanılmalarının önemini vurgulaması bakımından anlamlıdır.

Milli Eğitim sistemini işleten, belirlenen eğitim politikasını uygulayan, uygulama sonuçlarıyla bunu yönlendiren hiç şüphesiz öğretmenden başkası değildir. Bu nedenle önerilen Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi Modeline uygun öğretmen yetiştirmeye ilişkin esaslar şu şekilde belirlenmiştir (78):

- Öğretmenler çok boyutlu yetiştirilmeli, en az bir esas alan ve bir yan dal olmak üzere iki alanın öğreticiliğini yapabilmelidir.
- Öğretmen yetiştirme proğramlarında bütünleşmeye gidilmelidir.
- Öğretmen yetiştiren kurum öğretmenlerinin akademik kariyer sahibi olmaları sağlanmalıdır.
- Koşullar zorlamadığı takdirde öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri mümkün olduğu kadar uzatılmalı, yükseklisans ve doktora yapmalarına olanak verilmelidir.
- Öğretmen yetiştirme uzmanlık proğramlarında standart bir birlik sağlanmalı ve bu standart üniversite proğramları düzeyinde olmalıdır.
- Öğretmen yetiştirmede... hem kalite ve hem sayısal sorunlar birlikte düşünülmelidir.
- Öğretmen yetiştirme proğramlarında yenileşmeye gidilirken sorun, proğramlara ders ekleyip çıkarma gibi kısır bir yaklaşımla ele alınmamalıdır.
- Üniversiteler...öğretmenlerin yetişmesi ve gelişmesi için değişik uygulamalara gitmelidirler.
- Yetiştirme proğramlarının etkin olabilmesi için gerçek ihtiyaçları karşılayacak derinlemesine ve genişlemesine araştırmalar yapılmalıdır.

---

(78) a.g.e., s.56.

Türkiye'de öğretmen yetiştirilmesi hakkında uygulanması gerekli görülen bu esaslar yakından incelendiğinde, öncelikle yalnız bir alanda öğretmen yetiştirmenin ülkenin ihtiyaçlarına cevap veremiyeceği anlaşılmaktadır. Nitekim IV. Şûra'da komisyon raporu üzerindeki görüşmelerden birinde, Öymen tarafından (1949) ileri sürülen bu görüşün X. Şûra'da, öğretmen yetiştirmede temel esas olarak kabul edilmesi bunun yetkili bir komisyonca doğrulanmasıdır.

İki ve beşinci paragraflar birlikte değerlendirildiğinde, öğretmen eğitiminde bütünleşmenin ve proğramlarda birlik sağlanmasının gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir.

Bu, eğitimde plan hedeflerine ulaşılabilmesi ve öğrencilerin yetişmesinde belli standartların oluşturulabilmesi bakımından gereklidir. Aynı şekilde mesleki değerlerin korunması ve bunların nelerden meydana geldiği konusunda anlaşmaya varılabilmesi için de zorunludur.

Nitekim önceki bölümlerde birkaç kez tekrarlandığı gibi öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının üniversite kapsamına alınmasının gerçek nedeni ve amacı da budur.

Üçüncü madde de öğretmen yetiştiren kurum öğretmenlerinin akademik kariyer sahibi olmalarının sağlanması ilke olarak getirildiği halde bunun tamamen öğretmenlerin ve kurumların kendi inisiyatiflerine bırakıldığı gözlenmektedir.

Yine altı ve yedinci maddelerde öğretmen yetiştirme konusunda sorunun, sadece sayısal olarak görülmemesi, kaliteye de en az sayı kadar önem verilmesi, bunun da proğramlara ders ekleme çıkarma ile yapılamıyacağı vurgulanmaktadır. Oysa halen yapılmakta olanlar, kabul edilen esaslarla çelişmekte ve dahası kalite, sayılara feda edilmekte, proğramlara birtakım dersler konulmakta bazıları çıkarılmakta, bunlar yapılırken, öğretmenlikle ilgileri, mesleğe olan fayda ve zararları hesaba katılmamaktadır.

Öğretmen yetiştiren kurumların öğretim programlarında gerçekleştirilen değişmeler öncesinde son madde gereği hemen hiçbir araştırmanın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Gerçekten 63.cü sayfada söz konusu edilen

değiştirmede bu somut biçimde yansımaktadır. Çünkü pedagojik formasyon proğramında çıkarılan derslerin niçin çıkarıldığını anlamak mümkün olmadığı gibi 3 saatten 2 saate indirme işlemi de kavranabilir değildir. Yapılan değişikliklerin iyileştirme ya da yenileşme ile herhangi bir ilişkisinin kurulabilmesi de oldukça güçtür.

Az önce sözü edilen esaslar çerçevesinde öğretmen adaylarının almaları zorunlu meslek bilgisi dersleri şu şekilde düzenlenmiştir (79):

Tablo 3:

Zorunlu Dersler	Saat	Kredi	Amaç
Eğitime Giriş	3	3	1,2,3,4
Eğitim Sosyolojisi	3	3	6
Gelişim Psikolojisi	3	3	6,8
Öğrenme Psikolojisi	3	3	6,8,9
Değerlendirme	3	3	7
Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	3	6,7,8,9,10
Öğretim Araçları	3	3	9
Eğitimde Proğram Geliştirme	3	3	5
Özel Öğretim Yöntemleri	3	3	-
	27	27	
Seçmeli ders-iki ya da üç	4	4	
	31	31	

Seçmeli dersler ihtiyaca ve amaca uygun olarak açılacak öğrenciler bunlardan 2 ya da 3 tanesini alacaklardır. Böylece öğretmen yetiştiren kurum öğrencileri asgari 31 ve azami 33 saat/kredilik mesleki formasyon dersi almış olacaklardır. 1981 yazında yapılan X.Milli Eğitim Şûrasında önerilen görüşler bu doğrultudadır. Ancak öğretmen formasyon eğitimi derslerinin şu andaki toplam saat/kredi tutarı sadece, seçmeli dersler dahil, 19 saat/kredidir. Bu durum açıkça Şûra görüşleri ile çelişmektedir.

Yine Şûrada benimsenen görüşler de kendi içinde önemli çelişkiler taşımaktadır. Nitekim Eğitim Proğramları Komisyonu raporunda ortaöğretim öğretmenliği için gerekli görülen verdiğimiz meslek bilgisi çizel

(79) a.g.e., s.55.

gesi, öğretmen yetiştirme komisyonu raporuyla önerilenden çok farklıdır. Söz konusu farklılık derslerin hem sayısında ve hem de türünde görülmektedir.

Öğretmen yetiştirme komisyonunun, öğretmenlik formasyonu proğram önerisi şöyledir (80):

Tablo 4:

Zorunlu Dersler	Kredi
Eğitime Giriş (Mesleki eğitimin esasları)	3
Eğitim Psikolojisi	3
Ölçme ve Değerlendirme	3
Öğretim İlke ve Yöntemleri	3
Rehberlik (Mesleki rehberlik)	3
Özel Öğretim Metodu	3
Seçmeli eğitim dersleri	6
Uygulama (Bir kısmı kırsal kesimde olmalı)	Kredisiz
	24

Proğram komisyonunun önerisinde zorunlu ders sayısı 9 adet olmasına karşılık uygulama yer almamakta, fakat öğretmen yetiştirme komisyonunun teklifinde zorunlu ders sayısı 9'dan 6'ya indirilmekte ve kredisiz göstermelik bir uygulama konulmaktadır. Çünkü öğrenci psikolojinin doğal bir gereği olarak öğrenciler sonunda bir notun, değerlendirmenin bulunmadığı çalışmalara gerektiğince ilgi göstermemekte ve başarı elde etmek için çaba harcamamaktadırlar.

İki ayrı komisyonunun gerekli gördükleri derslerin niteliğinde de ciddi ayrılıklar vardır. Örneğin birinci komisyon eğitim psikolojisini iki kısma ayırmış, gelişim ve öğrenme şeklinde verilmesini istemiştir. Ölçmeyi kaldırmış ve yalnızca değerlendirmeyi almıştır. Ayrıca öğretim araçları ve proğram geliştirme derslerini koymuştur.

(80) a.g.e., s.80.

İkinci komisyon eğitim psikolojisini bir bütün olarak görmüş, değerlendirmeye ölçme eklemiş, eğitim sosyolojisi, öğretim araçları ve proğram geliştirme derslerini gereksiz sayarak proğram dışında bırakmıştır. Ayrıca seçmeli dersler kredisini 6'ya çıkarmış, yaptırılacak uygulamanın bir kısmının kırsal yörede yapılmasını düşünmüştür.

X.Milli Eğitim Şurası Öğretmen Yetiştirme Komisyonu tarafından hazırlanan rapor hakkında da bir ölçüde bilgi vermenin ve açıklamalar yapmanın gerekliliğine inanıyoruz.

Bu raporun başlangıç kısmında, Milli Eğitim sistemimizde yapılması önerilen bazı değişiklikler ile...öğretmen yetiştirmede gözönünde tutulmasında yarar görülen hususları kapsadığı anlatılmaktadır (81).

Rapor özetle şunları içermektedir:

1. Öğretmen yetiştirmede 1739 sayı yasa temel alınmalı ve eğitim hizmetlerinde görev alacak öğretmenler özel olarak yetiştirilmelidir.

2. Öğretmen yetiştirme, eğitimin diğer öğeleriyle ve kendi içinde ve sistem yaklaşımı kavramı çerçevesinde çeşitli öğeler arasında tutarlılık göstermelidir.

3. Öğretmen yetiştirme toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yapısıyla uyum sağlamalıdır.

4. Öğretmenler hizmet-öncesi eğitimden itibaren sürekli biçimde eğitilmelidir.

5. Öğretmenlik için dört yıllık bir lisans öğretimi esas alınmalıdır.

6. Öğretmen adaylarının geniş bir tabandan seçilmeli, böylece hem fırsat eşitliği sağlanmış hem de daha yetenekli adaylar mesleğe kazandırılmış olmalıdır.

7. Öğretmenliğe ilişkin kişilik özelliklerinin gerektiğince geliştirilebilmesi için adaylar, sistemle yoğun ve sürekli bir etkileşimde bulunmalıdır.

8. Öğretmen yetiştirme programları katı kalıplardan kurtarılmalı, gelişmelere açık tutulmalı, özellikle ortaöğretim için yetiştirilen öğretmenler bir esas dalın yanında ikinci bir alanda da yetiştirilmelidir.

---

(81) a.g.e., s.71-78.

9. Öğretmen yetiştirme ortamları, özgür düşünmeyi, eleştirmeyi, araştırmayı ve başka görüşlere saygılı olmayı pekiştirecek biçimde düzenlenmelidir.

10. Öğretmen adaylarının seçiminde ve yetiştirilmesinde iş ve uygulama deneyimine özel bir yer verilmelidir.

11. Ortaöğretim kurumlarının özellikleri ve işlevleri dikkate alınarak öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında farklı proğramlar yürütülmelidir.

12. Eğitim programlarının planlanıp yürütülmesi... Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde olmalıdır.

13. Öğretmen yetiştiren kurumlar öğrencilerini başta öğretmen liseleri, bazı mesleki ve teknik okullar ve eğitim yüksekokulları olmak üzere liselerden almalıdır.

14. Değişik üniversitelerde yürütülmekte olan öğretmenlik sertifikası proğramları bakanlığın genel ilke ve standartları çerçevesinde devam etmelidir.

15. Tüm öğretmen yetiştirme çalışmalarının planlanıp yürütülmesinden sorumlu olacak sürekli bir birimin oluşturulması.

Şimdi kısa özetini verdiğimiz raporun sırasıyla bazı maddelerinin analizini yapmıya çalışacağız. Birinci maddenin anlamı, öğretmen yetiştirmede alan bilgisi, mesleki formasyon ve genel kültürün birlikte ve aynı oranda verilmesi gerektiğidir. Bunlardan birinin önemsizleştirilmesi söz konusu değildir. İkinci madde ise öğretmen yetiştirme işinin sistemin diğer öğelerinden soyutlanmadan ele alınması gerektiği yolundadır. Bir sistem yaklaşımını önermektedir.

Ve üçüncü madde de vurgulanmak istenen şey, öğretmen yetiştirme proğramlarının toplumun ihtiyaçlarına ve gelişmesine uygun olması, bunlara cevap verebilmesi, toplumun kalkınmasına katkıda bulunacak tipte öğretmenlerin yetiştirilmesidir.

Öğretmen adaylarının seçimiyle ilgili altıncı madde, bunların toplumun belli bir kesiminden seçilmemesini, bunun hem fırsat eşitliğini zedeleyeceğini, hem de yetenekli adayların mesleğe girebilmelerini önleyeceğini bildirmektedir. Öğretmenlerin toplumun sınırlı ve belli kesiminden gelmelerinin farkında olmadan öğrencilerin tek yönlü olarak yönlendirilmeleri sonucunu da doğurabilir. Böyle bir oluşum demokrasi

yönünden istenilen bir durum değildir. Öğretmenler toplumun bütün kesimlerini yansıttıklarında demokrasinin gelişmesi daha sağlıklı olabilir. Böylelikle Atatürk'ün özlediği, "fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller" yetiştirilebilir.

Dokuzuncu madde öğretmen yetiştiren proğramların gelişmelere açık tutulmasını, ancak ortaöğretim öğretmenlerinin mutlaka asıl dalla birlikte yardımcı bir dalın da öğrenimini yapmalarının gerekliliğine dikkati çekmektedir. Aynı düşüncenin başka önerilerde de yer aldığı görülmektedir.

Onüçüncü ve onaltıncı maddeler birlikte değerlendirildiklerinde, öğretmen yetiştirme işinin bakanlıkça planlanıp yürütülmesinin ve bunun için bağımsız bir birim oluşturulmasının gerekli görüldüğü anlaşılmaktadır.

Öndördüncü madde ile ise, öğretmen adaylarının, benzer öğretim yapan kurum öğrencilerinden öncelikle seçilmeleri ve kontenjanlar doldurulamadığında liselerden alınması önerilmektedir.

Söz konusu raporun onbeşinci maddesi, öğretmen yetiştirme proğramları yürüten bütün kurumların, Milli eğitim bakanlığının belirleyeceği ilke ve standartlar çerçevesinde çalışmalarının zorunluluğunu belirtmektedir.

Bütün bu maddelerden çıkarılan anlam, öğretmen eğitiminin gerçekten çok ciddi bir eğitim sorunu olduğudur. Çünkü bütün bir eğitim sisteminin başarısı ya da başarısızlığı doğrudan öğretmen faktörüyle ilgilidir. Ancak sorunun çözümü ile ilgili çalışmalarda dikkati çeken önemli nokta, düşünülenlerle yapılanlar arasındaki büyük ve anlamlı farkların bulunmasıdır.

Hemen herkes uzman olsun olmasın, bir ülkenin kalkınmasında ortaöğretimin önemini kabul ettiği halde, bunun düzeltilmesi çoğunluk bölük pörçük çalışmalarla sağlanmak istenmekte sistemin bütün öğelerini aynı anda gözönünde bulunduran çalışmalara nadiren gidilebilmektedir. Aslına bakılırsa bugüne değin sistemin proğram, yönetim, öğretmen ve öğrenci boyutları bir senteze ulaştırılamamış, birlikte ele alınıp incelenememiştir ve değerlendirilememiştir.

> 1959 yılında yabancı bir vakfın desteğiyle yerli ve yabancı uzmanlardan oluşturulan Türkiye Eğitim Milli Komisyonu... en fazla üzerinde durulması ve hızla düzeltilmesi gerekenin ortaöğretim kurumları olduğu görüşüne yer verdi. Hazırladığı raporda ...öğretmenlerin nicelik ve nitelik bakımından eksik; bu yüzden ülke gençliğinin başarısızlığa sürüklenmesine neden olur durumda... bulunduğu belirtiliyordu (82).

Fakat bunca yıldanberi birçok defalar ortaöğretimin düzeltileceğine, hatta ortaöğretimde reform yapılacağına ilişkin duyurulara rağmen ortaöğretimin henüz bir türlü çözülememiş bir sorun olarak karşımızda durduğunu görüyoruz. Çünkü inandırıcı ve gerçek uzmanlar tarafından yapılmış eğitim plan ve proğramlarına sahip değiliz. Eğitim sistemi ile ilgili çalışmaların birçoğunun altında imzası bulunanların, örneğin Şûra komisyonlarının üyelerinin önemli bir bölümünün, ortaöğretimle ilgili bilgi ve deneyimlerinin bulunmadığı bir gerçektir. Burada bilim adamlığı meslek adamlığı ile karıştırılmakta, mesleğin uzmanlarınca yapılması gereken çalışmalar, işin belki sadece kuramsal yanıyla ilgilenen bilim adamlarına terkedilmektedir.

XI. Milli Eğitim Şûrası 8-11 Haziran 1982 yılında Ankara'da toplanmıştır. Bu son Şûra tamamen öğretmen eğitiminin gelişimi ve öğretmen eğitiminde hizmet öncesi sorunlarla eğitim uzmanlığı konusunu enine boyuna incelenmiştir (83).

XI. Milli Eğitim Şûrasında öğretmen yetiştirmeye ilişkin mevcut sorunlar şu kelide belirlenmiştir:

1. Değişik eğitim kademe ve tiplerine çok değişik kurumlardan değişik proğramlarla değişik sürelerde öğretmen yetişmektedir.

2. Mevcut öğretmen yetiştirme proğramları Milli Eğitim Temel Kanunun 43. maddesinde yer alan yatay ve dikey geçişlere olanak verecek biçimde düzenlenmemiştir.

3. X.Milli Eğitim Şûrası eğitim proğramlarında bütünleşmeyi esas kabul etmiştir. Oysa mevcut öğretmen yetiştiren kurum proğramlarında

(82) Turhan Oğuzkan. TED. Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz. "Günümüz Türkiye'sinde Ortaöğretime Genel Bir Bakış.", Ankara, 1985, s.11.

(83) Milli Eğitim Bakanlığı. Onbirinci Milli Eğitim Şûrası. MEB. Ankara, 1982, s.70-71.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

bir bütünleşmeden çok bir çeşitleme göze çarpmaktadır.

Bu çeşitleme özellikle:

- Muhteva kategorilerinin ağırlıklarında
- Zorunlu seçimlik dersler, yıl ve yarıyıl sistemi, haftalık ders saati ve kredi sistemlerinin uygulanmasında
- Uygulama ve staj faaliyetlerine ayrılan süre ve bu faaliyetlerin düzenlenmesinde
- Değerlendirme sistemlerinde dikkati çekmektedir.

4. Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmenlik meslek bilgisi proğramları belli standartlara bağlanmamıştır.

5. Öğretmen yetiştiren kurum öğretmenlerinde ne gibi nitelikler aranacağı açıklıkla belirtilmemiştir.

6. Eğitim sistemimizin her kademesinde yetersiz öğretmenlik belgesine sahip veya hiçbir belgesi olmayan kişiler öğretmen olarak çalıştırılmaktadır.

7. Yine eğitim sistemimizin her kademesinde ücretli öğretmenler çalıştırılmaktadır.

8. Bugüne kadar öğretmen yetiştirmede, ya sayısal sorunları, ya da nitelik sorunları ayrı ayrı ele alınmıştır. Genellikle sayısal eksikliği gidermek için nitelikten fedakârlık yapılmıştır.

Bundan çok kısa bir zaman önce, henüz 1982 yazında belirlenen öğretmen yetiştirme alanındaki sorunların, araştırmanın başından bu yana yapılan gözlemler ve tespitlerin ışığı altında halen devam etmekte olduklarını görebiliyoruz.

Nitekim isimleri ve dıştan görünümleri benzer izlenimini veren öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının iç yapı ve işleyişlerinin, öğretmen yetiştirme olgusuna yaklaşımlarının ciddi boyutlarda farklılaşmakta oldukları izlenmekte olup bu tür gelişmelerden meslek adına haklı endişeler duyulmaktadır.

Elbette her türlü çalışmalarda, sivil ve askeri alanda, gerektiğinde üniversitelerden ve bilim adamlarından yararlanılması kadar doğal birşey olamaz. Ancak, burada teknik bilgilerle, yalnızca uygulamalar sonucu kazanılabilecek yeterliklerle akademik ve kuramsal bilgilerin karıştırılmamasına özen gösterilmesi şarttır. Aksi takdirde önemli sakıncalar doğabilir.

Nitekim 1985 yılında hiçbir neden gösterilmeksizin ve ilgili kurumlar bünyesinde herhangi bir araştırma yapılmaksızın; öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin sayısını 9'dan 6'ya, kredisini 27'den 19'a ve eğitim sosyolojisi dersinin saat ve kredisini 3'ten 2'ye indiren komisyon tamamen bilim adamlarından oluşturulmuş olup ortaöğretime yabanca ve ortaöğretim öğretmenliğinin işlevlerini yeterince tanımamaktadır.

Eğer bunun tersi olsaydı, başka deyişle komisyonun üyeleri ortaöğretimde öğretmenlik yapmış bilgili ve deneyimli kimselerden oluşturulmuş bulunsaydı, kendileri rehberlik, eğitim yönetimi, eğitim teknolojisi gibi dersleri kaldırmıyacak, eğitim sosyolojisinin ders saatini ve kredisini azaltmıyacak, hatta mümkünse yeni derslerin öğretmenlik meslek bilgisi dersleri arasına alınmalarını önerecekleri düşünülebilir.

X. Milli Eğitim Şûrasına sunulan ve kabul edilen yeni modelde; ortaöğretime oldukça yeni görevler ve sorumluluklar yüklenildiği görülmektedir. Fakat önerilen görüşlere ve alınan kararlara karşılık, ortaöğretimin, kalkınmanın gerektirdiği üretici insan yetiştirme görevinin ikinci plana itildiği ve geleneksel aydın yaratma endişesinin egemen geldiği anlaşılmaktadır. Çünkü önerilen proğram incelendiğinde görülen budur.

Burada akla gelen soru şudur: Türkiye'de yeni getirilen ve adına yetkililerce Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi denilen sistem içinde düşünülen ortaöğretim, ülke insanının beklentilerine ve özlemlerine cevap verebilecek midir? Bunun için gerekli öğelere yeterince sahip bulunmakta mıdır? Yetiştirilmekte olan öğretmen adayları bu yeni ortaöğretim alt sisteminin gereklerine uygun nitelikte yetiştirilmekte midirler?

Araştırma, kendi ölçüleri içinde bunlara geçerli cevaplar aramaya yönelik bulunmasından ötürü ayrı bir anlam taşımaktadır. Ayrıca mevcut durumu belirlemeye yönelmesi açısından da eğitim doktorası için öngörülen çalışmaların bir bölümünü de karşılamayı amaçlamaktadır.

Gerçekten sorun maddeleri yakından incelendiğinde; gerek alan bilgisi ve gerekse pedagojik formasyon eğitimi ile ilgili öğretim proğramlarında somut farklılıklar gözlenebilmektedir. Aynı şekilde öğretim proğramlarının yatay ve dikey geçişlere olanak vermediği, eğitim yüksek okulundan eğitim fakültesine geçmenin yahut bunun tersinin mümkün olmadığı bilinmektedir.

X.Şûra görüşünün aksine, öğretmen yetiştiren kurum proğramlarında bir bütünleşmenin sağlanamadığı, başka deyişle, muhteva kategorilerinin ağırlıklarında, zorunlu seçimlik derslerde, kredi sistemlerinde,uygulama ve staj çalışmalarında, tez verilmesinde bir anlaşmaya varılamadığı açıktır.

Öğretmen yetiştirmede asgari standartlar oluşturulamamış, her fakülte, yöneticilerinin kişisel öğretmen yetiştirme konusundaki yaklaşımlarında geniş ölçüde özgür kılınmış ve proğramları değiştirebilme yetkisi tanınmıştır. Bunların ortaöğretimdeki eğitim ve öğretimle ne ölçüde bağdaştıkları ya da buna karşılık verdiklerini denetleyecek bir kurum veya birim kurulamamıştır. Böyle bir kuruluşun Milli Eğitim bakanlığının bünyesinde kurulmasının gerekliliği hissedilmektedir.

Hatta kaliteli öğretmen yetiştirme bakımından daha da önemlisi, halen kamuoyunda, ortaöğretime öğretmen yetiştiren başlıca kurumlar olarak görünen eğitim fakültelerinden mezun olabilmek için kaç kredinin toplanması gerektiği henüz bilinmediğinden, bütün derslerinden yüz üzerinden en düşük olan 50 not ortalamasını sağlayan her öğretmen adayı mezun olmaktadır.

Oysa yapılan hesaplara göre öğretmen yetiştiren bir yükseköğretim kurumundan diploma alabilmek için en az 93 kredilik alan bilgisi,36 kredilik öğretmenlik formasyonu ve 15 kredilik genel kültür dersi karşılığı toplam 144 kredinin alınması zorunluluğu vardır. Kredi ders saatine bağımlı değildir.

Söz konusu rakamlar öğretmen eğitiminde ortalama rakamlar olup yetiştirilmek istenilen öğretmende aranacak kaliteye bağlı olarak azaltılıp çoğaltılabilir. Burada mesleki formasyon eğitimine ayrılan payın oranı çok önemlidir. Bu oran eğitim fakültelerinde % 25 olması gerekirken şu anda % 9.5 dolayında olup normal ölçünün çok altında bulunmaktadır.

Öğretmenlik mesleğinin temel sorunlarının görüşüldüğü XI.Şûrada üzerinde görüş birliğine varılan konulardan birisi de öğretmenlik mesleğinin standartlarıdır:

Buna göre [84]:

- Öğretmenlik bir meslektir
- Öğretmenlik mesleği özel bir mesleki yeterliliği gerektirir.
- Öğretmenlik mesleğinde yetişenler eğitim, öğretim ve yönetim görevlerinden sorumludurlar.
- Öğretmenler Türk Milli Eğtiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak görevlerini yerine getirmek zorundadırlar.

Yine bu Şûrada, öğretmen eğitimi modelinin esasları belirlenmeğe çalışılmış ve şu önerilerde bulunulmuştur [85]:

- X.Milli Eğitim Şûrasında eğitim proğramlarının bütünleşmesi ilke olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, öğretmen yetiştirme proğramlarında bütünleşmeye gitmek gerekmektedir.
- Öğretmen yetiştirme proğramlarında yer alan içerik kategorilerinin (alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür) düzenleme ve ağırlıklarında paralellik sağlanacaktır.
- Genel kültür ve alan bilgisi pekçok meslek için yeterlidir. Oysa öğretmenlik mesleği bunlara ek olarak kişilerin öğretmenlik meslek bilgisinde de yetişmesini gerektirmektedir.
- Tüm öğretmen yetiştiren kurum proğramlarında, uygulama ve staj faaliyetlerinde birlik sağlanmalıdır.
- Değerlendirme yöntemi, not sistemi, geçer not, değerlendirme ölçeği ilgili konularda birlik ve beraberliğe gidilmelidir.
- Gerek ülkemizin ekonomik durumu, gerekse coğrafi konumumuz gözönünde bulundurulduğunda, her öğretim alanına bir öğretmen atanmasının savurganlık olduğu görülmektedir. Bu nedenle her öğretmen adayının, bir esas alan yanında birde yardımcı dalda yetiştirilmesi öngörülmektedir.

Dikkat edilecek olursa, yineleyen biçimde eğitim sisteminin bütün boyutlarında bir bütünleşmenin gerekliliğine inanıldığı ve bunun sağlanması için de önlemler önerildiği ve temennilerde bulunulduğu gözlenmektedir. Ancak diğer taraftan da bunların bir türlü uygulamaya konulamadığı da bilinmektedir. Bu ikilem eğitim sisteminin her öğesinde vardır. Örneğin öğretmen eğitiminde kalite mi, yoksa sayı mı sorusuna

---

(84) a.g.e., s.72.

(85) a.g.e., s.73-75.

kesin bir cevap bulunabilmiş değildir. Bir başka konuda, öğretmen adaylarını meslekten uzmanlar mı, yoksa akademisyenler mi eğitmelidir veyahut yetişecek eğitim ürünü bunların ortak bir çalışmasının mı sonucu olmalıdır karar verilememiştir.

XI. Milli Eğitim Şûrasında üzerinde durulan noktalardan bir diğeri de içerik kategorilerinin ağırlıkları sorunudur. Önerildiği şekilde öğretmen yetiştirme proğramlarında alan bilgisine 8/5; öğretmenlik meslek bilgisine 8/2 ve genel kültüre 8/1 oranında bir ağırlık tanınmaktadır.

Bu ölçüler çerçevesinde dört yıllık bir lisans proğramı düşünüldüğünde alan bilgisinin 30 çeşit ders 90 kredilik, öğretmenlik bilgisinin 12 ayrı ders 36 kredilik ve genel kültür derslerinin 6 tür ders ve 18 kredilik bir düzeyde bulunması gerekmektedir. Ayrıca proğrama iki kredilik derslerin konulmasıyla ders sayılarının arttırılabilmesi yoluna gidilmesi mümkündür. Böylece öğretim proğramına gerekli görülen seçimlik derslerin konulması sağlanabilecektir.

Şûra özellikle mesleki formasyon eğitimi ile yakından ilgilenmiş ve özetle şu görüşe varmıştır (86):

> Hangi kademe ve tipteki okul için yetiştirilirse yetiştirilsin, esas olanın öğretmenlik davranışı kazandırmak olduğu unutulmamalıdır. Öğretmenlik davranışı ise, öğretmenlik meslek bilgisi proğramlarıyla kazanılır. Bu nedenle; özellikle alan bilgisi lehine öğretmenlik meslek bilgisinden fedakârlık edilmemelidir.
>
> Öğretmenlik meslek bilgisine ayrılan yerin tüm proğram içinde (1/5) beşde birden aşağıya düşmemesine özen gösterilmelidir.

Halbuki çalışmanın yazıldığı şu sıralarda öğretmen yetiştirmekte olan yükseköğretim kurumlarında 19 saatlik bir içerikle öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin oranı, beşte birin yarısına yakın (toplam ortalama 199 saat olup kredileri bilinmemektedir) bir düzeyde seyretmekte ve daha da azaltılacağı yolunda görüşler ileri sürülmektedir.

---

(86) a.g.e., s.78.

Bir başka açıdan olaya bakıldığında görülen ise, kendisinin öğretmenlikle herhangi bir ilişkisi bulunmıyan ve asla ortaöğretim deneyimine sahip olmıyan bir bilim adamının, öğretmenlik için son derece gerekli görülen mesleki davranışı nasıl kazandıracağı sorusudur. Bu noktada da yine bir ikilemle karşı karşıya bulunmaktayız. Bir yanda bilimsel davranış, diğer tarafta mesleki davranış bulunmakta ve bu ikisinin uzlaştırılıp kaynaştırılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu yeni sorun ne şekilde ve kimler tarafından çözümlenecektir?

Şûrada ortaöğretim öğretmenliği için kabul edilen temel ilkeler şunlardır (87):

- Ortaöğretim kurumlarında dal öğretmenliği esastır.
- Dal öğretmenliğinde ihtisaslaşma önemlidir.
- Ortaeğitim kurumlarında öğretmen yetiştirecek kurumların proğramlarında toplam kredinin yaklaşık % 25'i öğretmenlik bilgisi, % 10'u genel kültür ve % 65'i alan bilgisi derslerine ayrılır.
- Proğramda öğretmenlik bilgisi ve alan bilgisi için seçimlik derslere de yer verilir.
- Yatay ve dikey geçişlere olanak verilir.
- Alanın özelliğine göre son yılda uygulama çalışmaları planlanır.
- Ortaeğitim öğretmeninin yetiştirildiği ortamın gerçek iş ortamına benzer olması sağlanır.
- Öğrencinin öğretime aktif olarak katılması için gerekli önlemler alınır.
- Proğramlar işe ve hayata dönük olacak şekilde düzenlenir.

Ancak ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının söz konusu edilen ilkelere uyup uymama zorunluluğu bulunmadığı gibi bunların denetiminden sorumlu yasal bir kurum da mevcut değildir. Başka deyişle anılan kurumlar bu ilkelere göre hareket etmekte tamamen serbesttirler. Hatta birçokları bunlardan bilgi sahibi bile olmayabilirler. Çünkü yapılmakta olan proğram değişiklikleri incelendiğinde böyle bir izlenim edinilmektedir.

Öğretmen eğitiminde çok önemli noktalardan biri de burada görev alacak öğretim elemanlarının durumudur. Nitekim, öğretmen yetiştiren kurumların özelliği gözönüne alınarak, bu kurumlarda öğretmenlik yapa-

---

(87) a.g.e., s.91.

cakların hepsinde, "öğretmenlik meslek bilgisi proğramlarından" geçmiş olmak koşulu aranmalıdır. Bu koşulun yalnızca öğretmen yetiştiren kurumlarda değil, bütün yükseköğretim kurumlarında öğreticilik yapacaklarda aranması bir ilke olarak benimsenmelidir.

Çünkü yapılan gözlemler göstermektedir ki öğretim elemanlarıyla öğrenciler arasındaki olumsuz ilişkilerde pedagojik formasyon eksikliğinin önemli payı vardır. Alan bilgisi yanında gençlik psikolojisi ve davranışları hakkında yeterli bilgiye sahip öğretim elemanları karşılaştıkları birçok öğrenci sorunlarını, herhangi bir istenmiyen olay meydana gelmeden çözümleyebilmekte ve ilişkilerin olumlu bir düzeyde seyretmesini sağlayabilmektedirler.

Öğretmen Yetiştirme Proğramları

Bütün meslekler için temel ve anahtar niteliği taşıyan bilgi ve beceriler bulunmaktadır. Nitekim öğretmen eğitiminin belkemiğini öğretmenlik bilgisi dersleri oluşturmakta, bu nedenle ortaöğretim kurumlarına dal öğretmeni yetiştiren farklı yükseköğretim kurumlarında mesleki eğitimin temelini oluşturan öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin dağılımının kısaca gözden geçirilmesi bu konuda yapılacak değerlendirmeler açısından zorunlu görülmektedir.

Türk Eğitim Sistemine yaklaşık yarım yüzyıldan fazla bir zaman hizmet etmiş bulunan eğitim enstitülerinde mesleki eğitime büyük önem verilmektedir. Eğitim enstitülerinden mezun öğretmenler hemen bütün ortaöğretim kurumlarında çalışabilmektedirler. Özellikle ilköğretmen okulu öğretmenlerinin bunlar arasından seçilmesine özen gösterilmiştir.

Bu okulların, başlangıçtanberi ilköğretmen okulu mezunları veya ilköğretimde en az üç yıl başarılı öğretmenlik yapmış olan ilkokul öğretmenlerini öncelikle almaları; mesleki eğitimin ortaöğretim tabanına dayandırılması ve eğitimde süreklilik ilkesine işlerlik kazandırılarak kaliteli öğretmen yetiştirilmesi yönünden son derece yararlı olmuştur.

Nitekim eğitim enstitülerinde öğretim kuramsal, pratik dersler, laboratuvar, atelye, seminer ve uygulama etkinlikleri, kurslar, yakın

ve uzak çevre incelemeleri, müzik, spor ve sahne çalışmaları şeklinde yapılmakta ve böylece öğretmen adaylarının başlıca [88];

1. Görev alacakları okulların ders konularına, bilgi ve beceri bakımından hakim olmaları, gerektiğinde bu bilgi ve becerileri edinme, derinleştirme ve kullanma yollarını öğrenmeleri,
2. Okutacakları öğrencilere en uygun yöntemlerle bilgi ve beceri kazandırma tekniğini elde etmeleri,
3. Öğretim etkinliklerini, öğrencilerin bedeni, fikri, ahlaki, iradi ve sosyal eğitimlerine hizmet edecek şekilde yürütme yeterliği kazanmaları yoluna gidilmektedir.

Öğretmen-öğrenci ilişkileri çok iyi şekilde yürütülmekte olan eğitim enstitülerinde, öğretim kadrosunda görevli yönetici ve öğretmenler öğretmen adaylarına gerçek birer model oluşturmakta ve her fırsatta kendilerine örneklik yapmaktadır.

Eğitim, örnek yaşantılar verebilme işidir ilkesi buradaki eğitim ve öğretim çalışmalarının esasını oluşturmakta olduğundan görev alacak elemanlarının seçiminde titizlik gösterilmekte ve ilgili kurullar devreye sokulmaktadır.

Eğitim enstitülerinde öğretim yıl esasına göre düzenlenmiştir. Bu nedenle dersler bir öğretim yılı boyunca devam etmektedir. Eğitim enstitülerinde öğretmen adayları üç yıllık öğrenim süresince toplam 96 ders/saat öğrenim yapmaktadır. Bunun ortalama % 69.7'si alan bilgisi, %11.4 meslek dersleri ve % 18.7'si de genel kültür derslerinden oluşmaktadır.

Öğretmenlik bilgisi derslerinin sayısı beş olup yıllık öğretim ders/saat toplamları asgari 32 haftalık bir öğrenim zamanı üzerinden her ders için 64 ders/saat olarak planlanmıştır. Örneğin Eğitim Sosyolojisi dersinin yıllık öğretim kapasitesi yaklaşık 64 ders/saat iken bu sayı Eğitim Psikolojisi için 96 ders/saat tutmaktadır [89]. (Çizelge 5 ve 6).

---

(88) Milli Eğitim Bakanlığı. Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği, Matbacılık Okulu, İstanbul, 1955, Md.51., s.23

(89) Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Okulları Yıllığı 1968-1969, MEB. İstanbul, 1969, s. 26-28.

Yine eğitim enstitüsünde pedagojik formasyon derslerinin alan bilgisi derslerine göre dağılımı, farklılıklar göstermektedir. Nitekim anılan dersler Matematik bölümünde % 16.4; Türkçe'de % 15.5 ve Resim iş Eğitiminde % 10.8 düzeyinde verilmektedir. Ortalama 14.2'dir.

EĞitim enstitülerinde üç yıllık öğretim süresi içinde toplam 11 x 32 üzerinden 352 ders/saat pedagojik formasyon dersi alınmaktadır. Ders başına ise ortalama 70.4 ders/saatlik bir eğitim zamanı düşmektedir.

Eğitim enstitülerinin öğretim proğramlarında mesleki öğretim ve eğitime ayrı bir önem verilmekte ve bunların uygulamaya dönüştürülmesi nihai amacı oluşturmaktadır. Gerçekten Eğitim Enstitüsü Yönetmeliğinin 52.maddesi gereğince; uygulama çalışmaları, çalışmaları yaptıran öğretmenler tarafından ortaklaşa olarak değerlendirilir ve bunun sonunda başarısızlığı görülenler, bütün derslerin sınavlarını vermiş olsalar bile mezun edilemezler.

Tablo:5

Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü

Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Alan Dersleri		Sınıflar I	II	III
Temel Matematik		7	-	-
Ve Uygulaması		2	-	-
Linser Cebir		-	2	-
Geometri I		6	-	-
Ve Uygulaması		2	-	-
Geometri II		-	2	-
VE Uygulaması		-	1	-
Analitik Geometri I		-	3	-
Ve Uygulaması		-	2	-
Analitik Geometri II	(% 69.7)	-	-	3
Ve Uygulaması		-	-	2
Analiz I		-	6	-
Ve Uygulaması		-	2	-
Analiz II		-	-	6
Ve Uygulaması		-	-	2
İhtimaller Hesabı ve İstatistik		-	-	3
Astronomi		-	-	3
Fizik		4	4	-
Ticaret Bilgileri		2	-	-
Özel Öğretim Metodu ve Uygulama		-	-	3
TOPLAM		23	22	22/67
Meslek Dersleri				
Eğitim Psikolojisi		3	-	-
Ruhsağlığı ve Rehberlik	(% 11.4)	-	2	-
Ölçme ve Değerlendirme		-	-	2
Eğitim Sosyolojisi		-	2	-
Genel Öğretim Bilgisi		-	-	2/11
Kültür Dersleri				
Türkçe	(18.7)	2	2	-
Türk Devrim Tarihi		-	-	2
Yabancı Dil		4	4	4/18
GENEL TOPLAM		32	32	32/96

Milli Eğitim Bakanlığı. Öğretmen Okulları Yıllığı 1968-1969, MEB, İstanbul, 1969, s.26.

Tablo: 6

Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Alan Dersleri	Sınıflar I	II	III	
Türkçe-Kompozisyon	2	2	2	
Türkçe Dilbilgisi	3	3	2	
Edebiyat Bilgileri	2	2	-	
Eski Türk Edebiyatı	4	3	2	
Yeni Türk Edebiyatı	4	4	3	
Halk Edebiyatı	-	2	2	(% 73.9)
Batı Edebiyatı	2	2	2	
Türk Tarihi	2	2	2	
Sanat Tarihi	2	2	2	
Yazı	2	-	-	
Seminer	2	2	2	
Özel Öğretim Metodu ve Uygulama	-	-	3	
TOPLAM	25	24	22/71 A.B.	
Meslek Dersleri				
Eğitim Psikolojisi	3	-	-	
Ruh Sağlığı ve Rehberlik	-	2	-	
Ölçme ve Değerlendirme	-	-	2	(% 11.5)
Eğitim Sosyolojisi	-	2	-	
Genel Öğretim Bilgisi	-	-	2/11 P.F.	
Kültür Dersleri				
Türk Devrim Tarihi	-	-	2	(% 14.6)
Yabancı Dil	4	4	4/14 G.K.	
GENEL TOPLAM	32	32	32/96	

Milli Eğitim Bakanlığı. Öğretmen Okulları Yıllığı 1968-1969, MEB, İstanbul, 1969, s.28.

Ayrıca ilgili yönetmeliğin 53.maddesi öğretmenlere, öğrencilerin her türlü çalışmalarını gözönünde tutarak ders kesiminden bir hafta önceye kadar, her derse ayrı bir kanaat notu takdir ederek vermelerini olanak tanımıştır. Bu şekilde; öğretmenlerin, öğretmen adaylarının sadece bilgilerini ve becerilerini değil, fakat öğretmenlik mesleği açısından son derece gerekli olan mesleki davranışlarını denetleyebilme, yönlendirebilme mümkün olabilmektedir.

Aynı zamanda öğretmen adayları da salt bilgi edinmenin ve beceri kazanmanın öğretmen olabilmek için yeterli olmadığının bilincine varmakta, davranışlarını bir öğretmene yaraşır biçimde düzenleme zorunluluğunu duymaktadırlar. Mesleki yönden istenilen davranışları göstermede daha yatkın duruma gelmektedirler. Böylelikle öğretim ve eğitimin beraberce götürülmesi sağlanabilmektedir.

Söz konusu yönetmeliğin 74. maddesi eğitim enstitülerinde öğretmen davranışlarına ne ölçüde önem verildiğinin bir başka somut kanıtıdır. Çünkü bu maddeye göre:

> Genel durumu itibariyle mezun olduktan sonra atanması gereken görevi yapacak nitelikte bulunmadığı, ilgili bölüm öğretmenler kurulunca tesbit olunan öğrenci enstitüden çıkarılır ve kendisine bir öğrenim belgesi verilir. Bu çıkarma kararlara Milli Eğitim Bakanlığının onayından sonra uygulanır.

Bu madde aslında eğitim enstitülerinde Türk çocuk ve gençlerine, başka bir deyişle Türkiye'nin geleceğine ne ölçüde değer verildiğinin, sahip çıkıldığının en güzel örneğidir. Yüklenilen ağır sorumluluğun bilincinde olmanın sonucudur. Bilgisi olan ve eline bir yükseköğrenim diploması geçiren herkesin öğretmen olarak sınıfa sokulamıyacağının açıkça vurgulanmasıdır.

Eğitim enstitülerinde uygulanmasında bugün ve yarın mutlak yararlar bulunan diğer bir uygulama da mesleğe giriş günleridir. Mesleğe giriş günlerinin motive edici, mesleki güç ve heyecanı yeni kuşaklara aşılayıcı, yapıcı, birlik ve beraberlik ruhunu geliştirici, güçlendirici, okul ve çevreyi kaynaştırıcı ve mesleğe kamu oyunun dikkatini çekici bir işlevi vardır.

Mesleğe giriş gününde, okulu ilk üç sırada başarıyla bitiren öğretmen adaylarına diplomaları törene katılanlarca verilmekte olup bunlar kuraya girmeden bakanlıkça istedikleri yerlere atanmak suretiyle ödüllendirilmektedir.

Türk halkına yetiştirdiği binlerce lise öğretmeni ve yöneticiyle yüzyıla varan bir zamandır hizmet eden diğer bir yükseköğretim kurumuda yükseköğretmen okullarıdır. Sayıları son on yıla kadar üçü geçmemekle beraber eğitim sisteminin geliştirilip çağdaşlaşmasında önemli katkılarının olduğu bir gerçektir. Bugün üniversitelerimizde görev yapmakta olan akademik personel arasında buralardan yetişmiş yüzlerce bilim adamının bulunduğu bilinmektedir.

1979-1980 öğretim yılı başına gelinceye kadar öğrencileri, alan bilgilerini devam ettikleri fakültelerden, mesleki formasyon derslerini kendi bünyelerindeki uzman öğretmenlerden alan bu okulların sayıları, söz konusu öğretim yılında on'a çıkarılmış ve öğretmenlik bilgisi dersleri gibi alan bilgisi ve genel kültür dersleri de aynı okullarda verilmeye başlanmıştır.

1982-1983 öğretim yılına kadar devam eden uygulama, aslında pedagojik yönden savunulabilecek olumlu bir gelişme olup eğitimin bir bütün olduğu düşünüldüğünde, mesleğe hazırlayan eğitimin bütün boyutlarında aynı kurum elemanlarınca verilmesi ve değerlendirilmesi en uygun olanıdır. Çünkü böylece yetişecek öğretmen adayları hem akademik ve hemde eğitimci elemanların işbirliği sayesinde daha iyi yetişme olanağı bulabilirler. Bu iki personelin aynı kurum içinde olmaları işbirliğini kalaylaştırıcı ve geliştirici etki yapar. Çift yönlü bir eğitimin oluşmasını engeller. Kalıcı normların oluşmasını sağlar.

Yükseköğretmen okullarında derslerin yarıyıl esasına göre düzenlenmiştir. 1979-1980 öğretim yılına kadar müzik, yabancı diller ve beden eğitimi bölümlerinde okutulmayan eğitim sosyolojisi dersi anılan tarihten başlıyarak bütün bölümlerde okutulmaya geçilmiştir. Buna paralel olarak ölçme ve değerlendirme dersi de resim-iş eğitimi ile müzik eğitimi bülümleri proğramına girmiştir.

Yükseköğretmen okullarında bir yarıyıl 16 hafta olup dört yıllık öğretim süresi toplam 194 ders/saat öğretimi içermektedir. Bunun % 74.2 si alan bilgileri; % 13.4'ü meslek dersleri ve % 12.4'ü genel kültür derslerinden meydana gelmektedir (90). (Tablo 7 ve 8).

(90) Milli Eğitim Bakanlığı. Yüksek Öğretmen Okulu Yönetmeliği. Resmi Gazete Sayı 17533, Ankara, 1981, s.32-35

Tablo: 7

Yükseköğretmen Okulu Matematik Bölümü
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Alan Dersleri	Sınıflar I	II	III	IV	
Soyut Matematiğe Giriş I-II	6	-	-	-	
Ve Uygulaması	4	-	-	-	
Analize Giriş I-II	8	-	-	-	
Ve Uygulaması	4	-	-	-	
Lineer Cebir I-II	6	-	-	-	
Ve Uygulaması	4	-	-	-	
Matematik Tarihi	3	-	-	-	
Analiz I-II	-	8	-	-	
Ve Uygulaması	-	4	-	-	
Analitik Geometri	-	6	-	-	
Ve Uygulaması	-	4	-	-	
Soyut Cebir I-II	-	6	-	-	(% 74.2)
Olasılık I-II	-	4	-	-	
Temel Fizik I-II	-	5	-	-	
Ve Uygulaması	-	4	-	-	
Kompleks Analiz I-II	-	-	6	-	
Ve Uygulaması	-	-	2	-	
Difrensiyel Denklemler	-	-	4	-	
Ve Uygulaması	-	-	4	-	
Difrensiyel Geometri	-	-	4	-	
Ve Uygulaması	-	-	2	-	
İstatistik	-	-	4	-	
Ve Uygulaması	-	-	2	-	
Temel Fizik III-IV	-	-	6	-	
Ve Uygulaması	-	-	4	-	
Fonksiyonlar Analizi I-II	-	-	-	6	
Ve Uygulaması	-	-	-	2	
Topolojiye Giriş I-II	-	-	-	4	
Ve Uygulaması	-	-	-	6	
Projektif Geometri I-II	-	-	-	2	
Astronomi I-II	-	-	-	4	
Matematik Öğretim Yöntemleri	-	-	-	4	
Uygulama	-	-	-	Başarı Belgesi	
Tez Çalışması				" "	
Toplam	35	41	38	30/144 A.B.	
Meslek Dersleri					
Eğitime Giriş	2	-	-	-	
Eğitim Sosyolojisi	2	-	-	-	
Eğitim Psikolojisi	-	3	-	-	
Düşünce Tarihi	-	3	-	-	(% 13.4)
Eğitim Proğramı ve Yöntemleri	-	-	3	-	
Rehberlik	-	-	3	-	
Ekonomiye Giriş	-	-	2	-	
Ölçme ve Değerlendirme	-	-	-	3	
Eğitim Yönetimi	-	-	-	2	
Araştırma	-	-	-	3	
Toplam	4	6	8	8/2 PF.	
Kültür Dersleri					
Yabancı Dil	4	4	4	4	
Türkiye Cumhuriyeti ve Dev.Ta.	-	-	-	4	(% 12.4)
Türkçe Kompozisyon	4	-	-	-	
Toplam	8	4	4	8/24 GK.	
Genel Toplam	47	51	50	46/194 D/S	

Kaynak: Yü

Tablo:8

Yükseköğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Alan Dersleri	Sınıflar I	II	III	IV
Türkçe	8	4	4	-
Kompozisyon I- VI	8	6	-	-
Osmanlıca I- VI	8	6	-	-
Türk Dil Bilgisi I-VII	6	6	6	4
Yeni Türk Edebiyatı I-VIII	8	8	8	8
Eski Türk Edebiyatı I-VIII	6	6	6	6
Edebiyat Bilgileri I-IV	6	4	-	-
Seminer	4	4	-	-
Türk Halk Edebiyatı I-VI	-	4	4	4
Batı Edebiyatı I-V	-	2	4	2
Tiyatro Bilgileri	-	2	-	-
Diksiyon	-	2	-	-
Türk Lehçeleri I-IV	-	-	6	6
Türk Medeniyeti Tarihi I-II	-	-	4	-
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi	-	-	-	4
Uygulama				Başarı Belgesi
Tez				" "
Toplam	46	48	42	34/170 AB.
Meslek Dersleri				
Eğitime Giriş	2	-	-	-
Eğitim Sosyolojisi	2	-	-	-
Eğitim Psikolojisi	-	3	-	-
Düşünce Tarihi	-	-	3	-
Eğitim Proğramı ve Yöntemleri	-	-	3	-
Rehberlik	-	-	3	-
Ekonomiye Giriş	-	-	2	-
Ölçme ve Değerlendirme	-	-	-	3
Eğitim Yönetimi	-	-	-	2
Araştırma	-	-	-	3
Toplam	4	3	11	8/26 PF.
Kültür Dersleri				
Yabancı Dil	4	4	4	4
Türkiye Çumhuriyeti ve Devrim Tarihi	-	-	-	4
Toplam	4	4	4	8/20 GK.
Genel Toplam	54	55	57	50/216 D/S.

Kaynak: Yükseköğretmen Okulu Müfredat Proğramı, MEB, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981, s.131.

Formasyon derslerinin sayısı on olan yükseköğretmen okulunda her ders, asgari 2 ders/saat üzerinden 16 hafta öğretim zamanı olarak belirlenmiştir. Nitekim eğitim sosyolojisi dersinin toplam kapasitesi 32 ders saat iken bu sayı eğitim psikolojisinde 48 ders/saattır. Sözü edilen derslerin miktarının eğitim enstitülerinde 64 ve 96 ders/saat olarak oluştuğu hatırlandığında, önemli ölçüde bir azalmanın meydana geldiği görülmektedir.

Yükseköğretmen okullarında meslek derslerinin sayısında artma olurken ders/saat sayılarında bir düşmenin görülmesi belli ölçüde haklı sayılabilir. Ancak derinliğine bilgi verme amacından uzaklaşılıp çok fakat yüzeysel bilginin yeğlendiği izlenimi doğmaktadır. Çünkü örneğin eğitim sosyolojisinde 32 ders/saatte verilebilecek bilgi, yapılabilecek çalışma ile 64 ders/saatında gerçekleştirilecek bilgi, çalışma hiçbir zaman aynı olamıyacaktır.

Yükseköğretmen okullarında dört yıl içinde yarıyıl olarak görülen meslek derslerinin tutarı 26 x 16 hafta karşılığı 416 ders/saat şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç pedagojik formasyon derslerinin genel toplamında bir azalma olmadığını, hatta % 15.3'lük bir artışın bile olduğunu bildirmektedir. Yükseköğretmen okullarında ders başına düşen ders/saat miktarı ise 41.6 eğitim zamanıdır. Yükseköğretmen okulunda eğitim enstitüsüne göre ders başına düşen ders/saat oranında % 28,8'lik bir azalma söz konusudur.

Meslek derslerinin alan bilgisi derslerine oranı % 18.0 dolayında bulunmakta ve bölümlere göre bazı küçük farklılıklar göstermektedir. Bütün bunlardan yükseköğretmen okulunda mesleki eğitime eğitim enstitülerine kıyasla daha çok yer ayrıldığı söylenebilir.

Yükseköğretmen okullarında uygulama çalışmalarını tıpkı eğitim enstitülerinde olduğu gibi büyük önem verilmektedir. Gerçekten en az bir ay olarak belirlenen uygulama çalışmaları kıdemli öğretmenlerin gözetim ve denetiminde düzenlenip gerçekleştirilir. Başarısız öğrenciler uygulama çalışmasını tekrarlamakla yükümlüdür. Uygulamaları düzenliyen 46. madde gereğince öğretmen adayları başarılı sayılmak için en az üç numara ya da 61 puvan almak zorundadır. Bu maddeye göre başarısız öğrenciler bütün dersleri verseler de diploma alamazlar.

Türk Eğitim Sisteminde ortaöğretime öğretmen yetiştirilmesi amacıyla yeni bir uygulamaya geçilmiştir. Böylece 41 sayılı Kanun Gücünde Kararname ile 20 Temmuz 1982 tarihinde Eğitim Fakülteleri doğmuştur. Bunlar önceki yükseköğretmen okullarının üniversite kapsamına alınmasıyla meydana getirilmişlerdir. Halen sayıları 10 adet olup öteki eğitim fakültelerinden, özellikle öğretim elemanlarının nitelikleri bakımından ayrılmaktadırlar (91).

Eğitim fakültelerinde dersler yükseköğretmen okulunda olduğu gibi yarıyıl esasına göre yapılmakta olup bir yarıyıl 14 haftalık bir eğitim zamanını kapsamaktadır. Bu nedenle eğitim fakültelerinde öğretmen adayları dört yıllık bir lisans öğretimi içinde toplam 209 ders/saat öğrenim görmektedirler. Derslerin dağılımı ise alan bilgisi % 65.6, meslek dersleri % 7.6 ve genel kültür % 26.8 ders/saat şeklinde düzenlenmiştir (92). (Tablo 9 ve 10).

Pedagojik formasyon derslerinin sayısı 6 ve yıllık öğretim ders saat toplamları 14 haftalık eğitim zamanından hareket ederek her ders için asgari 28 ve azami 42 ders/saat olarak uygun görülmüştür ve programlar o şekilde yapılmıştır.

Eğitim fakültelerinde öğretmenlik bilgisi derslerinin alan bilgisi derslerine oranı % 11.6'dır. Meslek derslerinin dağılımı bakımından bölümlerarasında önemsiz sayılabilecek farklılıklar gözlenmektedir.

Eğitim fakültesi öğrencileri mevcut duruma göre dört öğretim yılı baz alındığında 16 x 14 hesabıyla 224 ders/saat formasyon eğitimi almaktadırlar. Ders başına ortalama 37.3 saatlik bir eğitim zamanı gelmektedir. Bu rakam eğitim enstitülerinde 70.4; yükseköğretmen okulunda 41.6 olarak belirmektedir. Eğitim fakültelerinde meslek derslerinin oranı, başka bir deyişle pedagojik formasyon eğitimine verilen değer, eğitim enstitüleri ölçü alındığında yaklaşık % 47.0; yükseköğretmen okullarına kıyasla % 10.3 bir azalma kaydetmiştir.

Ayrıca eğitim fakültelerinde uygulama çalışmalarının süresi 21 gün gibi çok kısa bir zamana indirilmiş ve ders kredisiz duruma getirilerek mezuniyete etkisi ortadan kaldırılmıştır.

---

(91) Resmi Gazete. Kanun Gücünde Kararname KHK/41, Sayı 17760, Ankara, 1982, s.1
(92) T.C.Dokuz Eylül Üniversitesi 1985-1986 Yıllığı, İzmir, 1986, s.62.

Tablo 9

Eğitim Fakültesi Fen Bölümü Matematik
Anabilimdalı Haftalık Ders Çizelgesi

Alan Dersleri	Sınıflar I	II	III	IV
Soyut Matematiği Giriş I-I	6	-	-	-
Analize Giriş I-II	8	-	-	-
Lineer Cebir	12	-	-	-
Fizik I-IV	-	8	8	-
Analitik Geometri I-II	-	8	-	-
Soyut Cebir	-	6	-	-
Genel Kimya I-II	-	8	-	-
Diferansiyel Denklemler I-II	-	-	8	-
Diferansiyel Geometri I-II	-	-	8	-
İstatistik	-	-	4	-
İhtimaller Hesabı	-	-	4	-
Seçmeli	-	-	8	-
Kompleks Analiz I-II	-	-	-	8
Bilgisayar Proğramlama	-	-	-	8
Topolojiye Giriş I-II	-	-	-	6
Seçmeli	-	-	-	8
Matematik Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3
Uygulama		21 Gün, Kredisiz		
Tez	-	-	-	-
Toplam (137 AB. % 65.6)	26	38	40	33
Meslek Dersleri				
Eğitim Bilimine Giriş	-	3	-	-
Eğitim Sosyolojisi	-	-	2	-
Eğitim Psikolojisi	-	3	-	-
Genel Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3
Ölçme ve Değerlendirme	-	-	3	-
Seçmeli	-	-	-	2
Toplam (16 PF. % 7.6)	-	6	5	5
Genel Kültür Dersleri				
Yabancı Dil	12	8	8	4
Atatür İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I-VIII	2	2	2	2
Türk Dili	2	2	2	2
Beden Eğitimi ve Güzel Sanat Dallarından Biri I-VIII	2	2	2	2
Toplam (56 GK. % 26.8)	18	14	14	10
Genel Toplam (209 DS. % 100)	44	58	59	48

Kaynak: Dokuz Eylül Üniversitesi 1985-1986 Yıllığı, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayın Bürosu, İzmir, 1986, s.62.

Tablo 10

Eğitim Fakültesi Türkdili ve Edebiyatı Bölümü
Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Alan Dersleri	Sınıflar I	II	III	IV
Türkçe Kompozisyon I- VI	4	4	4	-
Osmanlıca I-IV	8	8	-	-
Türk Dilbilgisi I-VI	6	6	6	-
Yeni Türk Edebiyatı I-VIII	6	6	6	6
Eski Türk Edebiyatı I-VIII	6	6	6	6
Edebiyat Bilgi ve Teorileri I-IV	6	6	6	-
Türk Halk Edebiyatı I-IV	-	4	4	-
Batı Edebiyatı I-IV	-	-	4	4
Diksiyon	-	4	-	-
Türkçe Lehçeleri	-	-	6	-
Eski Türkdili I-II	-	-	-	6
Türk Medeniyeti Tarihi I-II	-	-	-	4
Tiyatro Bilgileri I-II	-	-	-	4
Türkdili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3
Uygulama	21 Gün Kredisiz			
Tez Çalışması	-	-	-	Yok
Toplam (155 AB. % 70.5)	36	44	42	3
Meslek Dersleri				
Eğitim Bilimine Giriş	-	3	-	-
Eğitim Sosyolojisi	-	-	2	-
Eğitim Psikolojisi	-	3	-	-
Genel Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3
Ölçme ve Değerlendirme	-	-	3	-
Seçmeli	-	-	-	2
Toplam (16 PF. % 7.3)	-	6	5	5
Genel Kültür Dersleri				
Yabancıdil	12	8	8	4
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I-VIII	2	2	2	2
Beden Eğitimi veya Güzel Sanat Dallarından Biri I-VIII	2	2	2	2
Toplam (48 GK. % 22.2)	16	12	12	8
Genel Toplam (217 DS. % 100)	52	62	59	44

Kaynak: Dokuz Eylül Üniversitesi 1985-1986 Yıllığı, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayın Bürosu, İzmir, 1986, s.56.

Her üç tip öğretmen yetiştirme modelinde pedagojik formasyon derslerinin konumunu daha yakından görmek amacıyla bunları topluca vermekte yarar vardır:

Tablo:11

Eğitim Enstitüsü	Saat	
1.Eğitim Psikolojisi	3	
2.Ruhsağlığı ve Rehberlik	2	
3.Ölçme ve Değerlendirme	2	(% 11.4
4.Eğitim Sosyolojisi	2	
5.Genel Öğretim Bilgisi	2	
6.En az bir ay uygulama, bazı bölümlerde tez var.	11/96 TDS.	
Yükseköğretmen Okulu		
1.Eğitime Giriş	2	
2.Eğitim Psikolojisi	3	
3.Araştırma	3	
4.Ekonomiye Giriş	2	
5.Eğitim Sosyolojisi	2	(% 12.3)
6.Rehberlik	2	
7.Eğitim Proğramı ve Yöntemleri	3	
8.Düşünce Tarihi	2	
9.Ölçme ve Değerlendirme	3	
10.Eğitim Yönetimi	2	
11.En az bir ay uygu.tez zorunlu	24/194 TDS.	
Eğitim Fakültesi		
1.Eğitim Bilimine Giriş	3	
2.Eğitim Psikolojisi	3	
3.Genel Öğretim Yöntemleri	3	(% 7.6)
4.Ölçme ve Değerlendirme	3	
5.Eğitim Sosyolojisi	2	
6.Seçmeli ders	2	
7. 21 gün uygulama, tez yok.	16/209 TDS.	

de anlaşılacağı üzere zamanla ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlarda toplam ders saatlerinde bir artma olurken öğretmenlik meslek bilgisi derslerinde, özellikle eğitim fakültelerinde bir geri leme söz konusudur. Nitekim eğitim enstitülerinde adaylar 352, yükseköğ-

retmen okulunda 416 saat meslek dersi alırken, eğitim fakültelerinde 224 saat formasyon eğitimi görmektedirler.

Bu duruma göre eğitim enstitülerinde öğretmen adayları sayıca az, fakat yoğunluk bakımından oldukça yüklü bir mesleki formasyon eğitimi almaktadırlar. Nitekim eğitim enstitüsünde bir aday, toplam 32 hafta üzerinden haftada iki saat olmak üzere 96 saat eğitim psikolojisi dersi alırken bu rakam, yükseköğretmen okulunda yarıya inerek 48 saat ve eğitim fakültesinde daha da azalarak 42 saate kadar düşmektedir.

Böylece öğretmen adayları mesleki formasyon eğitimi yönünden daha yüzeysel bir öğrenimle karşı karşıya kalmaktadırlar. Böylesi bir durum gelecekte öğretmenlerin eksik bilgilerinden dolayı daha fazla yanlış yapmalarına neden olabilmektedir. Oysa eğitimde esas olan öğrendiğini tam öğrenmek olmalıdır.

Yine yükseköğretmen okulu ve eğitim fakültelerinden, ortaöğretim öğretmenliği için çok görülen ruhsağlığı bilgisinin kaldırılması, hele eğitim fakültelerinde zorunlu ders olan rehberliğin seçmeli dersler arasına alınması, öğretmenlerin öğrenci sorunlarıyla yeterince ilgilenmemeleri ve bunlara asgari düzeyde çözümler getirememeleri sonucunu doğurmaktadır.

Özellikle eğitimin toplumsallaştırılması ve bütün bir kitleye mal edilmesi amacını güden ve eğitim-toplum bütünleşmesinin temelini oluşturan, öğretmenlerin yakın ve uzak çevreye karşi duyarlılıklarını arttıran eğitim sosyolojisinin durup dururken haftada 3 saatten 2 saate ve krediye indirilmesi ne sağduyuya ve nede bilime uygun düşmemektedir.

Buna karşılık eğitim enstitülerinde eğitime giriş adı altında bir dersin bulunmaması, öğretmen adaylarının eğitim hakkında toplu bilgi edinebilmelerini engellemekte, eğitimle ilgili bilgiler çeşitli derslerin içine dağıtılmış olduğundan eğitim süreci ve boyutlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi sağlanabilmesi oldukça güçleşmektedir.

Yine eğitim yönetimi gibi dersin olmayışı da bir eksiklik olarak görülmektedir. Çünkü ülkemizde eğitim yöneticileri-öğretmen aynı zamanda bir eğitim yöneticisidir-okullardan yetişmediklerinden okul yöneticileri bunlar arasından seçilmekte, böyle bir uygulama ise meslek öncesi eğitim sırasında eğitim yönetimi dersinin zorunlu olarak okutulmasını gerekli kılmaktadır.

kredi/saatlık da olsa seçmeli derslerin konulması yerinde bir karar sayılabilir.

Diğer Çalışmalar

Burada genel ortaöğretim öğretmenliği ile ilgili çalışmaların bazılarından söz edilecektir. Böylece konumuzun daha ayrıntılı biçimde algılanabilmesine çalışılacaktır.

Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Atama Yer Değiştirme İlkeleri ve Amaçları konusunda yapılan bir çalışmanın üç temel amacı vardır(93).

1- Orta dereceli okul öğretmenlerine ilişkin, yürürlükteki atama ve yerdeğiştirme ilkelerini saptamak ve olası amaçlarını çözümlemek

2- Atama ve yerdeğiştirme ilkelerinin amaçlarının uygulamada gerçekleşme düzeyini, öğretmen ve yöneticilerin algılamalarına göre saptamak

3- Orta dereceli okul öğretmenlerinin atama yerdeğiştirme ilkelerinin hangilerinin, örgütün birey ve kurum boyutunda ne ölçüde işlevsel olduğunu belirleyip, hangi ilkelerin gereğince işletilip işletilmediğinin, hangilerinin ne yönde geliştirilebileceği, yeni getirilecek ilkelerin örgütün hangi boyutuna ağırlık vereceğine ilişkin öneriler getirmek.

Bu araştırmanın yöntemi araştırıcı tarafından şöyle ifade edilmektedir; araştırmanın yöntemi temelde, probleme ilişkin "nedir" sorusuna yanıt aramaktır. Tüm bu özellikleri gözönüne alındığında, çalışmanın "betimsel" türde bir araştırma olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bulgularından çalışmamızla ilgili olanları şöyle sıralanabilir:

- Eğitim örgütlerinin değişik düzeylerinde çalışan yöneticiler ve orta dereceli okullarda görev yapan öğretmenler,.... araştırmalara karşı ilgilidirler.

- Türk Eğitim Sisteminde eğitim yöneticilerinin hizmet öncesinde yetiştirilmesi söz konusu değildir.

---

(93) Aytaç Açıkalın. Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Atama Yerdeğiştirme İlkeleri ve Amaçları, AÜEF, Ankara, 1980, s.23.

Yükseköğretmen okullarında pedagojik formasyon eğitimi eğitim enstitülerine kıyasla oldukça geliştirilmiş ve genişletilmiş bir görünüm sergilemektedir. Nitekim eğitim enstitülerinde 5 olan ders sayısı yüksek öğretmen okulunda 10'a, başka deyişle iki katına çıkarılmıştır. Ancak ders yoğunlukları azaltılarak bu düzenleme yapılmıştır.

Yükseköğretmen okulları pedagojik formasyon eğitimi bakımından, dört yıllık lisans düzeyinde öğrenim sağlamalarına karşılık ders çeşidi ve toplam ders tutarı içindeki oranla alındığında standardın çok az altında kalmaktadır. Yetersizlik çoğunluk derslerin çeşidinde olmaktan çok öğretmen eğitimi proğramı içindeki oranındadır. Nitekim yaklaşık 38.8 saat ve % 20 olması gereken meslek derslerinin 10 tür ve % 12.3 düzeyinde bulunduğu gözlenmektedir.

Yükseköğretmen okulu pedagojik formasyon eğitimi dersleri içinde yer verilen düşünce tarihi ise eğitim bilimlerinde lisans öğrenimi görmeyen başka bölüm öğrencileri için fazla gerekli olmayıp bunun yerine insan ilişkileri gibi bir dersin konulması daha uygundur. Burada derslerin sayısı kadar önemli olan bir nokta, okutulan derslerin görev alınacak kurumdaki işe yararlık derecesi olmak gerekir.

Genel durumu gözönüne alındığında yükseköğretmen okulunun öğretmenlik bilgisi eğitiminde ileri bir düzeyde bulunduğu ileri sürülebilir. Özellikle kendisinden önceki ve sonraki öğretmen yetiştiren kurumların öğretim proğramları ölçü olarak alındığında böyle bir yargının doğruluğu hemen anlaşılmaktadır.

Gerçekten yükseköğretmen okulları ders çeşidi yönünden eğitim enstitülerine kıyasla % 100 ve eğitim fakültelerine göre ise % 67 oranında daha ileri bir mesleki eğitim proğramına sahip bulunmaktadır. Çünkü eğitim fakültelerinde sadece 6 çeşit formasyon dersi okutulmaktadır.

Eğitim yönetimi, eğitim teknolojisi ve rehberlik derslerinin mesleki eğitim proğramından çıkarılması cidden eğitim fakültelerinin öğretmen eğitimine verdikleri değeri yansıtması yönünden son derece ilginçtir. Bir bakıma da ortaöğretimin gerektiğince bilinmediğinin ve burada görev alacak öğretmenlerin işlevlerinin sadece bilgi aktarmaktan ibaret bir eylem olarak algılandığını doğruladığından anlamlıdır. Buna karşılık 2

- Milli Eğitim bakanlığının bugünkü merkeziyetçi yapısı ve bu yapıyı işleten geleneksel yönetim anlayışı, eğitimi etkileyen toplumsal, ekonomik ve politik dizgelerdeki değişmeler sonucu beklenen personel işlevlerinin bir bölümünü başarmada yetersiz kalmaktadır.

Araştırma da özellikle ilgilendiğimiz nokta, eğitim yöneticilerinin, başka bir deyişle her kademe ve türdeki okul müdürlerinin ve yardımcılarının okul öncesinde özel bir eğitim görmedikleridir. Bunlar geleneksel olarak kurumun içinden ya da dışından fakat her türlü şartlarda öğretmenler arasından seçilerek atanmaktadırlar.

Durum böyle olunca, ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumların öğretim proğramlarından, eğitim yönetimi gibi gerekli ve gelecekte öğretmen adayına temel bilgiler sağlayabilecek bir dersin kaldırılması gerçekten olumsuz bir gelişimdir. Yapılan böylesine ciddi bir yanlışın farkına varılıp düzeltileceğine olan umudumuzu saklı tuttuğumuzu belirtmek yerinde olacaktır.

Türkiye'de öğretmenlerin toplumsal değişmedeki etkileri konusunda yapılan çalışmada (94); öğretmenlerin ve eğitim-öğretimin toplumsal değişmenin etmenlerinden biri olduğu görüşünden hareketle Türkiye'de öğretmenlerin sosyal ve kültürel değişme yolundaki çabaları ve etkileri bulunmaya çalışılmaktadır.

Araştırma yazılı belgelere dayanmaktadır. Taranılan belgeler çok çeşitlidir ve bilgi kaynakları olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın ilgilendiğimiz bulguları şöyle özetlenebilir:

- Türkiye'de öğretmenlerin toplumsal değişmedeki etkilerinin kentlerde ve kırsal bölgelerde ayrı şekillerde biçimlendiği görülmektedir.

- Kitle halinde düşünüldüğünde öğretmenler daha çok okuma yazma öğretimi ile, kitabi bilgileri aktarmakla yetinmişler, bilim zihniyetini verememişler, çevrelerine yeterince önderlik yapamamışlardır.

---

(94) Yahya Akyüz. Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1948-1940, Ankara, 1978, s.1-23, 313-317.

- Yetişme yönünden de genellikle zayıftırlar; bilgileri yüksek düzeyde mesleki bilgi değildir. Yapıcı ve üretici, işe dönük olmaktan uzak, kitabi ve nazari niteliktedirler.

- Hukuki statüleri çok zayıftır. Öğretmen olmanın şartları yüksek düzeyde tutulmamıştır. Öğretmen okulları dışından da kolayca öğretmen olunabilmektedir.

- Öğretmenlerin yenileştirici ve kalkınmayı sağlayıcı bir etkide bulunabilmeleri için herşeyden önce, geniş anlamda statülerini iyileştirmek, güçlendirmek gerekir.

- Öğretmenin iyi yetişmesi mesleğin itibar kazanmasında temel etmendir...Mesleğe girişin yolu kesinlikle meslek okullarından geçmelidir.

Araştırma, bugün ve yarın ülkemizde öğretmen yetiştirme eğitimi konusunda başlıca üç noktada ilgili görülmektedir.

1. Öğretmenlerin kitabi ve nazari bilgi yerine, hayata dönük,yapıcı ve üretici bilgi ve becerilere sahip olmalarının zorunluluğu,

2. Toplum ve çevre kalkınmasında yeterince önderlik yapamadıkları,

3. Mesleki itibarın yükselmesinin önemli ölçüde iyi yetişmeye bağlı olduğu ve öğretmenlik eğitimi veren kurumların dışından gelenlere kesinlikle öğretmenlik kapılarının kapatılması.

Birinci madde üzerinde durulacak olursa, halen öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında öğretim tamamen kitabi ve nazari olarak verilmekte, öğretmen adaylarının mesleki davranışları asla değerlendirilmemekte ve gerekli puvanı tutturan her öğrenci başarılı sayılmaktadır. Bunları ne ölçüde özümlediği ve uygulayabilme becerisi kazandığı ile ilgilenilmemektedir.

Öğretmenin toplum ve çevre kalkınmasındaki rolüne gelince ise bunun gerçekten mesleğin en önemli boyutunu oluşturduğu halde günümüzde hepten unutulmuş olduğu ve nadiren bazı öğretmenlerin konuya eğildikleri görülmektedir. Oysa öğretmen çevrenin olumlu değişmesinde en güçlü etkendir.

Çünkü eğitimin ortaya koyduğu ve çözmek zorunda olduğu sorunları dört grupta toplamak mümkündür (95):

1. Max Weber tarafından konulmuş olan toptan bilinçlendirmeye cevap aranan sorular; çocukta mantığın nasıl şekillendirileceği ve gelişen dünyada bilinçlendirmenin gereklerinin eğitim sisteminde nasıl değiştirileceğidir.

2. Bilinçlendirme öğelerinin sosyal işlevi sorunu öğeleri görevliler, yöneticiler, aydınlardan oluşmaktadır. Genelde bu sorun global kültürün bir amacı olmaktan çok öğretim sisteminin amacıdır.

3. Eğitimin ekonomik özellikleri sorunu, değer, büyüme ve üretim artışı, planlama modellerindeki yeri bununla ilgilidir.

4. Sosyal değişme (mobilite) olgusunda eğitimin işlevi sorunu.

Burada görüldüğü üzere, her toplumda eğitim ve eğitim sisteminin temel işlevleri kitlenin aydınlatılması, bilinçlendirilmesi, ekonomik büyüme ve üretim artışı sağlanması ve toplumun olumlu yönde değişmesi olarak belirginleşmektedir.

Oysa eğitim ve eğitim sistemini işletip yürütecek, ona dinamizm kazandıracak ve böylece etkileme gücü verecek tek ve gerçek insan öğretmendir. Nitekim bir eğitim sistemi ne kadar iyi düzenlenirse düzenlensin öğretmenin nitelikleri buna uygun düşmediği sürece başarılı olabilmek mümkün olamaz.

Öğretmenin görevi sadece sınıf içindeki sınırlı öğrencilere bilgi aktarmak ve onları yönetmekten ibaret bir uğraşı şeklinde algılanmamalıdır. Onun asıl görevi, halkı aydınlatıp bilinçlendiren bir öncü olmaktır. Çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesini sağlamakla yükümlüdür. Bunda etkin olarak yerini almalıdır. Bu nedenle başta öğrencileri olmak üzere yaşadığı çevreye örnek ve önder bir kişi olmalıdır. Meslek öncesi eğitimde bunu başarabilecek şekilde donatılmalıdır.

---

(95) Joseph Sumpf ve Michel Hugues. Dictionnaire De Sociologie, Çev. Librairie Larousse, Paris, 1973, s.98.

Son maddeye gelince, birçoklarının sandıkları gibi öğretmenlik mesleğinin statüsü, itibarı çoğunluk onun ekonomik durumundan çok yetişme derecesiyle bağımlıdır. Gerçekten giderek düşmekte olan mesleki eğitimin kalitesine paralel olarak öğretmenlerin saygınlığında da bir azalma gözlenmektedir. Ancak iyi yetişmiş, başka bir deyişle tam formasyonlu öğretmenler her zaman çevresinde gereken ilgi ve saygıyı fazla bir çaba harcamadan uyandırabilmektedirler.

Aslında mesleki itibar ve saygı konusu, her meslekte önemli ölçüde bilgi, deneyim ve soruna çözüm bulabilme ile yakından ilgilidir.Hangi işi yaparsa yapsın, hangi meslekten olursa olsun, onun gereklerini en iyi şekilde yerine getirebilenler, çevrelerinden her zaman yeterli saygıyı görürler.

Öğretmen yetiştiren kurum öğretmenlerinin tutumları konusunda yapılmış olan bir başka araştırmada; araştırmanın (96);

1. Öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan öğretmenlerin yetişme ve çalışma durumlarına ilişkin bilgileri toplamak,

2. Bu öğretmenlerin, öğretmen-öğrenci ilişkileri konusundaki mesleki tutumlarını saptamak,

3. Bu tutumları ülkemizde öğretmen yetiştiren kurumların programlarını geliştirme açısından yorumlamak,

4. Bu konuda yeni modeller, öneriler getirmek amacını güttüğü belirtilmektedir.

Söz konusu araştırmanın, bir alan araştırması niteliğinde olduğu ve ülkemizde öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan öğretmenlerin tümünün araştırmanın evrenini oluşturduğu açıklanmaktadır.

Bu araştırmanın konumuz yönünden bulguları şu şekilde özetlenebilir:

- Gerçekten uygulanan tutum envanteri, Türkiye'de... farklı öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğretmenlerin farklı tutumlar geliştirdiğini göstermekte, öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan,

---

(96) Leyla Küçükahmet. Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları, Ankara, 1976, s. 59, 168-169.

değişik tutumlara sahip öğretmenlerin ve tutumları yetiştireceği öğretmenleri olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir.

- Öğretmen yetiştirme proğramlarında çalışan öğretmenlerin tutumları:

Okul basamaklarına

Öğretim alanına

Öğretim yapılan kurumlarda öğretmenlik formasyonuna ilişkin derslerin proğramın bütünü içindeki ağırlığına

Öğretmenlerin bitirdikleri kurumlara göre değişiklik göstermektedir.

- Öğretmen yetiştiren kurumların amaçlarını saptarken bir taraftan günümüzde toplumun öğretmenlerden ne beklediği, diğer taraftan tüm eğitim sistemimizdeki gelişmeler gözönünde bulundurulmalıdır. Proğramın gerçekçi, uygulanabilir ve geçerli olması buna bağlıdır.

Yakın zamanda Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları(97) Hakkında Milli Eğitim Bakanlığının isteği üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bir ekip çalışması ürünü olan araştırmanın amacı, ortaöğretim gençliğinin gereksinim ve sorunlarını, içinde bulundukları koşullarla birlikte ortaya koyarak bu yaş grubuna götürülecek hizmetlerin planlanmasına yardımcı olacak bilgi birikimini sağlamak ve bu yönde çözümler önermektir.

Araştırma yöntemiyle ilgili, ortaöğretim gençliğinin sorunlarını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada daha çok öğrenciye ulaşmak ve cevaplama sürecinde öğrenciyi her türlü dış uyarıdan uzak tutmak için soru kağıdı kullanılmıştır, denilmektedir.

Araştırmanın, çalışmamızı ilgilendiren bulguları:

1. Öğretmenlerin görevlerine fazla ilgi göstermedikleri..sorumluluk almak istemedikleri, görevine bağlı olmadıkları, yöneticiler tarafından ifade edilmiş ve öğretmen yetiştirmede özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

---

(97) Birsen Gökçe. Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları, Ankara, 1984, s.76-79

2. Öğrencilerin % 70.6'sı ders dışında öğretmenleriyle görüşmediklerini anlatmaktadır. İkinci sırada her konuda öğretmenleriyle görüştüğünü söyleyenler (% 9.4) yer almaktadır. Bunu öğretmenlerle toplum ve dünya sorunlarını konuşabilme (% 8.2) izlemektedir.

3. Öğrencilerin % 9'u öğretmenlerin kendileriyle çok ilgilendiğini, % 34.4'ü ilgilendiğini, % 32.6 biraz ilgilendiğini ve % 24'ü de hiç ilgilenmediğini söylemişlerdir.

4. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren kurumların bu konu üzerinde önemle durmaları, ortaöğretim kurumlarımızdaki öğretmen-öğrenci ilişkisinin sağlam temellere oturtulmasına yardımcı olacaktır.

Görüldüğü gibi ortaöğretim öğretmenliği sadece belirli akademik bilgilerin kazanılmasının ve hatta öğretilmesinin çok ötesinde başka nitelikler gerektiren çok yönlü bir meslektir. Mesleğin bu özelliğinin yeterince kavranılması birçok sorunların çözümünü önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.

Öğretmen yetiştirme eğitiminin sayısal yönüyle ilgili başka bir araştırma da yakın zamanda sonuçlandırılmıştır. 1986 yılında yapılan bu çalışmanın konusu Öğretmen Yetiştirmenin Planlanması'dır (98).

Araştırmanın amacı planlı kalkınma döneminde Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı genel ortaokul ve liselerde görevli öğretmenlerin sayısal durumunu saptamak, bunların ülke düzeyine, dallara göre dağılımını yakından görmek, hazırlanan öğretmen yetiştirme planlarına ve alınan önlemlere rağmen devam eden öğretmen açığının nedenlerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın yöntemine gelince, bu araştırma tarama modelindedir. Planlı dönemde öğretmen yetiştirmenin planlanması sayısal gelişimi ve yurt düzeyine dağılımı varolan durumuyla tesbit edilmiştir.

Araştırmanın bulguları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Öğretmen yetiştirme konusunda sistemli bir politika izlenmemiş, politikacıların siyasi görüşleri doğrultusunda kısa vadeli ve ivedi yöntemlere başvurulmuş, bu nedenle istenen nitelikte ve nicelikte öğretmen yetiştirilememiştir.

---

(98) Yücel Gerger. Öğretmen Yetiştirmenin Planlanması, AÜSBE, Ankara, 1986, s.10.

2. Öğretmen yetiştiren kuruluşların yönetimi eğitim ve okul yöneticiliğinin ülkemizde bir meslek olarak gelişmeyişi yöneticilerin atanmasıyla ilgili ilkelerin yetersiz oluşu, siyasal güçlerin olumsuz yönde ki etkileri sonucu etkisiz ve verimsiz kalmıştır.

3. Öğretmenlere sağlanan ekonomik olanakların sınırlı oluşu mesleğe katılımı azaltmaktadır.

4. Öğretmen yetiştiren kurumlar genellikle öğretim elemanı, fiziki tesisler ve her türlü araç ve gereç yeterince sağlamadan... açılmışlardır. Bu uygulama da öğretmen eğitiminin niteliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

5. 1739 sayılı yasa ile sağlanmak istenen bütünleşme,.. yasanın bir hükmü olarak kalmış, uygulama başlangıcı ile ülke düzeyine yaygınlaştırılması gerçekleştirilememiştir.

Bu araştırma, öğretmen yetiştirme sorunuyla;

a) Öğretmen eğitimi konusunda sistemli ve kalıcı bir politikanın bulunmayışı ve öğretmen yetiştirme olgusuna çağın politik ve kısa vadeli yaklaşılması, ülke ve toplum yararı yerine politik çıkarların öne geçirilmesi,

b) Öğretmen eğitiminden sorumlu kurum yöneticilerinin meslekten olmıyan ve eğitim yöneticiliği konusunda bir öğrenim görmemiş kimselerden seçilmesi,

c) Öğretmen yetiştiren kurumların öğretmen eğitimi için gerekli olan havanın yaratılması açısından zorunlu altyapısının eksik olması ve bunun öğretmen eğitiminin kalitesini düşürmesi,

d) Hemen herkesin üzerinde birleştiği ve aynı zamanda 1739 sayılı yasanın bir emri olan bütünleşmenin onca eleştirilere rağmen halen sağlanamamış bulunmasını yeniden belirleyip ortaya çıkarması nedeniyle ilgilidir.

Meslek öncesi öğretmen eğitimi proğramının geçerli olabilmesi için, fakültede okutulan dersler ve uygulamalar ile öğretim başarısı (performans) ölçütleri arasında ilişki olması gerekir [99]. Oysa söz

---

(99) Şadiye G.Külahçı. Öğretmen Yetiştirmede Yeterliğe Dayalı Eğitim Yaklaşımı, Eğitim ve Bilim Sayı 52, Ankara, 1984, s.19-26.

konusu ölçütlerin nelerden oluştuğu henüz belirlenebilmiş değildir. Nitekim eğitim fakültesinin bir anabilim dalından mezun öğrencilerden yalnız yaklaşık % 5'nin öğretmenliğe giriş sınavında başarılı olabilmesi bu yönden değerlendirilebilir.

Burada iki neden rol oynayabilir; bunlardan birisi öğrencilerin ortaöğretim öğretmenliğinde istenen ölçütlere göre eğitilmemesi, ikincisi ise aşırı başarı sağlama endişesi yüzünden başarı sınırının gerektiğinden düşük bir düzeyde tutulmasıdır. Beş yıllık gözlemlerimiz dikkate alındığında her iki etkenin, böyle bir sonucun alınmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Aslında öğretmen yetiştirmeye özgü proğramlar hazırlanırken öncelikle öğretmenlerin hangi okul, tür ve düzeyinde, hangi konuda ve nasıl bir öğretim yapacaklarının belirlenerek işe başlanılması zorunludur. Başka bir deyişle öğretmen yetiştirme programlarının fonksiyonel olması, yapılan işin ekonomik bir değer taşımasının doğal bir gereğidir.

Farklı görüşler, benzer iki öğretmen yetiştirme modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar yeterliğe dayalı ve başarıya dayalı eğitimdir. Bunlardan ilki, ikincisine göre daha kapsamlı olup niteliğe daha çok önem vermektedir (100).

Performansa dayalı eğitim türünde başarı esas alınırken yeterliğe dayalı öğretmen yetiştirme eğitiminde bir işi yapabilme, aksiyon yeteneği öne geçmektedir. Performans eğitiminde bir kimsenin öğrendiklerini sergilemesi istenirken, yeterlikte bunları uygulayabilmesi, yapabilmesi ölçü alınmaktadır.

Yeterlikte, daha çok kapasite ve yeteneği belirlemekte, bilgi, hareket ve duygusal davranışların sergilendiği sonuçlarla ilgilenilmektedir.

Performans eğitiminde öğrencilerin, herhangi bir ders ya da uygulamada sağlayacağı başarı, sonuç üzerinde durulurken; yeterlik eğitiminde belli bir konudaki yatkınlık, yetenek ve önbilgi, işin kalitesi temel alınmaktadır. Başka bir deyişle başarıya dayanan eğitim modelinde sonuç önemli sayıldığı halde, yeterliğe dayalı eğitimde sağlanan sonucun en

(100) a.g.e., s.22.

iyi şekilde gerçekleştirilmesi, sayısal yönünden çok kaliteli anlam kazanmaktadır. Örneğin öğretmen yetiştiren kurumda öğrenim gören bir öğretmen adayının Genel Öğretim Metodu dersinden en yüksek notu alması başarıya dayandırılan eğitimin, fakat adayın bilgisini öğrencilerine en iyi şekilde öğretebilmesi yeterliğe dayalı eğitimin temel özelliği olmaktadır.

> Her iki proğram türünün... ayrıldıkları en belirgin nokta amaçlarıdır.
>
> Öğretmen eğitiminde yer alan amaçlar genelde dört grup içinde toplanabilir:
>
> 1. Öğrenim amaçları
>
> Öğrencinin öğretmenlik mesleğine ilişkin ve öğreteceği konu alanında neler bilmesi gerektiğini gösterir. Geleneksel proğramlarda ağırlığı olan amaçlardır.
>
> 2. Duygusal amaçlar
>
> Bunlar öğretmen adayının kendisi ve başkaları hakkındaki inançları, tutumları, değerleri ve düşünceleri ile ilgilidir. Ölçülmesi zordur.
>
> 3. Performans amaçları
>
> Öğrenciler tarafından gösterilmesi istenilen özgül davranışlardır. Bu davranışlar etkili bir öğretmen neler yapmalıdır sorusundan çıkarılır.
>
> 4. Nihai amaçlar
>
> Öğretmenin öğrencilerinden elde etmeyi umduğu sonuçları tanımlar. Bu amaçların değerlendirilmesi, öğretmen adayının öğrettiği öğrencilerinin başarısının ölçülmesi ile sağlanır.

Bu son madde yeterliğe dayalı öğretmen eğitimi proğramları açısından çok önem taşımaktadır. Çünkü öğretmen eğitiminde önemli olan bilgi ya da beceriyi kazanma olmayıp bunun başkalarına kazandırılabilmesi, sonucun kaliteli bir biçimde gerçekleştirilmesidir.

Dikkat edilecek olursa, 1 ve 3. amaçların Türkiye'de yürütülmekte olan öğretmen yetiştirme proğramlarında esas alındığı görülmektedir. Önce kuramsal açıdan bir öğretmenin malik olması gereken özellikler üzerinde durulmakta ve bunların sağlayabileceği tasarlanan, düşünülen ders

ler ve uygulamalar herhangi bir deneyimden ve değerlendirmeden geçirilmeden yürürlüğe konulmaktadır.

Başka şekilde söylemek gerekirse, yetiştirilen öğretmen adaylarının mesleğe atılmaları durumunda meslek öncesinde kendilerine verilen bilgi ve becerileri hangi ölçüde öğrencilerine kazandırabildikleri ve kalitesinin ne düzeyde bulunduğu araştırılmamakta, meslek-içi değerlendirme yapılmamaktadır.

Nitekim sözü edilen ve öğretmen eğitiminde yer alan dört amaçtan, kaliteli öğretmen eğitiminde zorunlu olan 2. ve 4. amaçlara yönelik çalışmalara, öğretmen yetiştiren kurumlarda nadiren önem verildiğini ve bunun da sürekli olamadığını görmekteyiz.

Halbuki bir meslekte gerçek anlamda başarılı olabilmek için o meslekle özdeşleşmek ve duygusal bakımdan tam bir uyum içinde olmanın önşart olduğu uzmanlar tarafından yapılan çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuş bulunmaktadır. Durum böyle olunca öğretmen adaylarının öncelikle, öğretmenlik mesleği ile duygusal açıdan bütünleşmelerinin; inançları, tutumları, değerleri ve düşünceleriyle geleceği yaşamalarının, bir öğretmenin göstereceği, göstermesi zorunlu olan davranışları daha okul sıralarında aksiyon haline getirmelerinin önemi büyüktür.

Öğretmen yetiştiren kurumlarda görev alan öğretim elemanlarının ve yöneticilerin en çok duyarlıkla üzerinde duracakları konu, bilgi gelişiminin yanında duygusal gelişmeye gereken önem ve özenin gösterilmesi olup "bilgisi olan herkes öğretmen olur" felsefesinden sakınılmasıdır.

Öğretmen eğitiminde, özellikle yeterliğe dayalı eğitim türünde uygulamaların ayrı bir değeri vardır. Bunların gerektiği titizlikle yapılması ve adayların burada aldıkları sonucun niteliklerine göre değerlendirilmesi yapılmalıdır.

A.B.D.nin Houston Üniversitesinde Öğretmenlik Sertifikası Programı için geliştirilen yeterliklerden ilk beşine göre öğretmen adayı[101].

1. Öğrencinin duygusal, sosyal, fiziksel ve entellektüel ihtiyaçlarını teşhis eder.

---

(101) a.g.e., s.23.

2. Öğrenci ihtiyaçlarına dayalı olarak genel ve davranışla ilgili öğretim amaçlarını saptar.

3. Bu amaçlara uygun öğretim ortamını hazırlar.

4. Ders planına uygun olarak öğretimini yapar.

5. Öğrenci başarısını ve öğretimin etkinliğini ölçmek için değerlendirme yöntemine karar verir ve uygular.

O halde öğretmen adayları, daha meslek öncesi eğitim bitiminde öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini ve bunun doğurduğu ihtiyaçları görebilecek, bunları giderecek, karşılayacak öğretim amaçlarını belirleyebilecek, ubna uygun, istenilen amaçlara ulaşabilmeyi mümkün kılacak ortamı oluşturabilecek duruma gelmiş olmalıdırlar. Aynı zamanda bu adaylar, amaçlarını en iyi şekilde gerçekleştirecek planı hazırlayabilecek, bunu başarıyla uygulayabilecek ve sonuçlarını objektif değerlendirebilecek olgunluğa erişmiş olmak zorundadırlar. Bunlar, öğretmen adaylarının asgari kazanmakla yükümlü bulundukları değerlerdir.

> Yeterliğe dayalı eğitim akımının öğretmen eğitimine katkısı, eğitimcilerin amaçlarını tekrar gözden geçirmelerine, kendi rollerini yeniden değerlendirmelerine ve öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate almaya yöneltmiş olmasıdır.
>
> .....
>
> Bir sonuca varmak istersek, Yeterliğe Dayalı Eğitim YDE, etkili bir performans için gerekli minimum standartları ortaya koyup, ölçütleri belirlerken, Performansa Dayalı Eğitim-PDE, türsel amaçlar üzerinde durmaktadır.
>
> Fakat her ikisinde de ortak olan ve önemle vurgulanan bilginin sadece bilgi sahibi olmak için kazanılması değil, işe yarar olması, bir davranışa götürmesi ve bunun sergelenmesi gereği görüşüdür.(102)

Hangi tür bir eğitim proğramı uygulanırsa uygulansın, öğretmen yetiştirmede adayların kazandıkları bilgileri kullanabildiklerini göstermeleri, açıkçası bunları davranışlara dönüştürebilmeleri şarttır. Bu bakımdan bir öğretmen adayının notları, özellikle yazılı sınavlarda sağladığı puanları ne kadar yüksek olursa olsun, öğretmenlik için bunun fazla önemi yoktur. Öğretmenlikte önemli olan davranıştır.

---

(102) a.g.e., s. 25, 23

Bilgi düzeyinin yüksek olması kadar, hatta ondan daha fazla davranışlarda olumlu değişmelerin gözlenmesi ve elde edilen bilgilerin yaşama geçirilmesi, onun bir parçası haline getirilmesi, kısaca uygulanabilmesi öğretmen eğitiminde esastır.

Öğretmen yetiştirme proğramında öğrencilerin yüksek notlar almaları asıl amaç olmayıp davranışlarda öğretmenlik mesleği lehine en ileri boyutlarda birtakım değişmelerin sağlanabilmesinde birer araç olarak kabul edilmelidir. Eğer adayların davranışları derslerden sağladıkları yüksek notlara paralel olarak değişme gösteriyorsa bu ulaşılmak istenilen hedef olup uygulanan öğretmen eğitimi proğramının başarısının bir ölçüsüdür. Yok eğer adayların genelde akademik başarıları yüksek olduğu halde, davranışlarında aynı ölçüde iyileşme meydana getirilemiyorsa,öğretmen yetiştirme proğramı uygun değil demektir ve yeniden gözden geçirilmesi gerekir.

Bugüne kadar ortaya çıkan inceleme ve araştırmaların ve değişik toplantılarda yapılan tartışmaların sonucu olarak öğretmen yetiştirmeyle ilgili sorunlarımızı şöylece özetlemek mümkündür (103):

1. Öğretmen eksikliği
2. Öğretmenlerin atama ve yer değiştirmelerine esas olacak yeterli ve sürekli ölçütlerin yokluğu
3. ÖĞretmen dağılımındaki dengesizlik
4. Öğretmenlerin çok değişik kaynaklardan gelmesi
5. Öğretmen yetiştirilmesinde kalitenin ihmal edilmesi
6. Öğretmen yetiştiren kurumlarla Milli Eğitim Bakanlığı arasında sıkı bir işbirliğinin sağlanamaması
7. Öğretmenlerin hizmet-içi eğitimlerinin yetersizliği
8. Öğretmenlerin çalışma şartlarının giderek ağırlaşması
9. Öğretmenlerin zaman zaman ve yer yer politik baskılar altında kalmaları
10. Öğretmenlerin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için yeterince çaba gösterilmemesi
11. Öğretmenlik mesleğinin çekiciliğini yitirmesi.

---

(103) Türk Eğitim Derneği. Dünden Yarına Ortaöğretimimiz, Ankara, 1985, s.127.

Görülmektedir ki sorunun temel kaynağının genelde öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri olduğu konusunda büyük çoğunluk birleşmesine karşılık, sorunun kesin çözümüne bir türlü gidilememektedir. Nitekim özetlenen sorunların % 75'i 4, 5, 6. maddelerde sözü edilen sorunlardan doğmaktadır.

Başka Ülkelerde Öğretmen Yetiştirme

Ülkemizde öğretmen eğitimi proğramlarının genel yorumuna geçmeden önce, birkaç ülkenin bu alanda benimsemiş olduğu ve uyguladığı modeller, yaklaşımlar hakkında kısaca bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatına varılmıştır.

Fransa

Öğretmenin pedagojik tutumunun etkilendiği yegane faktör, öğretmen yetiştiren kurumlarda aldığı eğitim ve buna tesir eden karmaşık çevre, sosyal duru, öğrencilerin niteliği gibi etkenlerdir (104).

GEnel ortadereceli okul öğretmenleri, bölgesel öğretim merkezleri ile üniversitelerden yetişmektedirler. Bu yetişme döneminde öğretmen adaylarına dal öğrenimiyle ilgili bir sertifika ve genel ortaeğitim öğretmenliği sertifikası veya iki farklı dersle teknik öğretmenlik sertifikası verilmektedir (105).

Amerika Birleşik Devletleri

Bu ülkede hangi hangi öğrenim basamağında çalışırsa çalışsınlar, öğretmenlerin en az 4 yıllık bir yükseköğrenimden geçmeleri istenmektedir.

ÖĞretmen yetiştirme proğramlarında insanbilimleri, doğabilimleri ve toplumbilimleri gibi akademik alanlarla ilgili derslerle pedagojik formasyonu sağlayan dersler arasında denge sağlanmasına dikkat edilmekte ve öğretmen adaylarına bir yarıyıl gözetimli uygulama çalışmaları yaptırılmaktadır. (106)

---

(104) Mehmet Alptekin. Öğretmen Yetiştirme Reformu, Ankara, 1974, s.20

(105) Milli Eğitim Bakanlığı. XI. Milli Eğitim Şûrası, MEB, Ankara 1982, s.59-60.

(106) a.g.e., s.60

Japonya

Hemen her düzeydeki öğretmenlik görevi için yükseköğrenim diploması ile öğretmenlik sertifikası aranmaktadır. Kural olarak öğretmenler ulusal üniversitelerin dört yıllık öğretmenlik proğramlarıyla yetiştirilmektedir.

Ulusal ya da özel üniversitelerden gerekli eğitim derslerini ve kredilerini alarak mezun olanlar, ortaokul öğretmenliğine aday olmaktadırlar.

Öğretmenlik sertifikasının birinci ve ikinci sınıf sayılan çeşitleri vardır. İllerin eğitim kurullarından alınan sertifikalar ülkenin her yerinde geçerlidir.

Üniversite ve iki yıllık önlisans veren kolejlerden mezun olanlar ikinci sınıf sertifika ile ilk ve ortaokullarda öğretmenlik yaparken, dört yıllık üniversiteleri bitirip lisans diploması alanlar ise ikinci sınıf sertifikayla lise öğretmenliğine atanmaktadırlar.

En az bir yıl ve daha fazla lisans-üstü öğrenim görenlere birinci sınıf sertifika verilmekte olup okul yöneticileri bunlar arasından seçilmektedir (107).

İngiltere

ÖĞretmenlerin Yetiştirilmesi ve Eğitimi konulu James Komisyonu raporu bize bu ülkedeki öğretmen eğitimi hakkında bir fikir verebilir. Raporun sorunumuzu ilgilendiren kısımların kısa bir özeti şöyle verilebilir (108):

1. Bütün öğretmenlerin iyi eğitim görmüş meslek adamı olmalarına gerek vardır. Ancak bir öğretmen için gerekli olan yetişme şeklinin çalışacağı okulun cinsine, branşına ve öğretmenlik yapacağı çocuk ya da gençlerin yaş durumlarına bağlı olacağı açıktır.

2. Uygun bir eğitim tabanına dayanmak kaydı ile önem verilen hususlar ve muhteva bakımından ne denli farklı olursa olsun bütün öğretmenlerin mesleki eğitimi süre ve yapı yönünden aynı olmalı ve meslek

---

(107) Bozkurt Güvenç. Japon Kültürü, TİŞY 213 Ankara, 1980, s.278.

(108) Mehmet Alptekin. Öğretmen Yetiştirme Reformu, Ankara, 1974, s.73, 87-88.

öncesi yükseköğretim ve mesleki eğitim en az dört yıl sürmelidir.

3. Bir mesleğin yeni üyeler kazanma metodlarını geliştirme yolundaki her türlü önerinin tam geçerli olması için uzun zaman geçmesi gerekir. Aynı zamanda mesleğin içinde bulunanların mesleki standart ve statülerini iyileştirmek için olanaklara ihtiyacı vardır.

4. Bütün öğretmenler, eğitim yöntemleri ve öğretim kuramları konusundaki bilgilerini genişletip derinleştirme olanağına sahip olmalıdır.

Burada kısaca ifade edilmek istenen şudur; öğretmen eğitiminin şeklini öğretmenin görev alacağı okul belirler. Öğretmen eğitimi süre ve yapı bakımından aynı olmalıdır. Öğrencilerin seçiminde esas alınacak yöntemlerin oluşması uzun zaman alır ve son olarak öğretmenler sürekli biçimde gelişmeye, derinleşmeye açık olmalıdır.

Federal Almanya

Burada 9 yıllık temel eğitimin 5 yıllık ikinci dönemini oluşturan öğrenim basamağında öğretmenlik yapacak gençler eğitimlerini, süresi 3 yılı aşan üniversitelerde görmektedirler.

Alman uzmanlar grubunun öğretmen reformu ile ilgili önerileri şunlardır (109):

1. Öğretmen yetiştirme, yarının okullarına öğretmen yetiştirmeye yönelmeli ve öğretmeni bu yeni okuldaki rolüne göre hazırlamayı amaç almalıdır.

2. Yarının okulu 5 yaşında başlayan ve 10 yıllık bir zorunlu öğrenim veren kurumlar olmalıdır.

3. Öğretmen yetiştirmede adayların okuduğu dersler yeniden organize edilmelidir. Öğretmen eğitimi ve yetişmesinin ana öğesi olan:

- Genel kültür dersleri
- Meslek dersleri
- Proğram geliştirme
- Öğretim uygulamaları değişik sıra ve derinlikte eğitimin her derecesinde verilmelidir.

---

(109) a.g.e., s.113-114.

4. Ortaokul bölümü öğretmenleri 4-5 yıllık bir öğretimle yetiştirilmelidir. Adaylar iki dalda yetiştirilecek veya bir dalda yetişmekle beraber ikinci dal olarak:

- Özel eğitim alanı ve rehberlik
- Proğram geliştirme
- Eğitim teknikleri
- Psikolojik rehberlik
- Genel bilgi dallarından birini seçecektir. Bu üç yıl süreli olup sonunda bir sınavla bitecektir. 4. yıl ÖĞretmen Eğitim Merkezinde eğitim bilimleri konularına ayrılacak ve bitirme sınavlarıyla sona erecektir. Bundan sonra 6 aylık bir süre bu merkezin rehberliğinde bir okulda uygulama yapılacak ve sertifika alarak asil öğretmen olunacaktır.

5. Lise öğretmenleri ise, aynı şekilde üniversitede dört yıl branş öğrenimi, bir yıl öğretmen eğitim merkezinde eğitim bilimleri dersleri alacak ve yine 6 ay merkez rehberliğinde uygulama yaparak asil öğretmen olacaklardır.

Uluslararası düzeyde yapılan bir sempozyumda (110) öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim ve yetiştirilmeleri konusunda üniversitelerin rolü tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur. İlgilendiğimiz bölümlerin kısa bir özeti şöyledir:

1. Üniversiteler öğretmen yetiştirme sorumluluğunu kabul edince, öğretmen yetiştirme görevi üniversitelerin fakülte veya bölümleri ya da buna denk enstitüler halinde organize edilerek, öğretim üniversiter düzeye çıkarılmalı, kendileri öğretmen yetiştirmek ve eğitim araştırmaları yapmak üzere yeniden düzenlenmelidir.

2. Üniversite düzeyi deyimi ile, üniversitelerin meslek eğitimi veren bölümlerinin sistematik ve teorik yapılarında uygunluk, eleştirici düşünme ve yeniliklere açıklık, araştırmaya önem verme, akademik kalifikasyonu sağlama ve başarıyı ödüllendirici bir ortamın yaratılması anlatılmak istenmektedir.

---

(110) a.g.e., s.124-127.

3. Gelecekte öğretmenlik mesleği öğretmenlik yapılan okulların çeşitlerine göre değil, öğretim yapılan çocukların yaş gruplarına ve yüklenilen görevin türüne göre yetiştirilmiş elemanlar tarafından yerine getirilecektir.

4. Mesleki formasyon veren dersler ve konular, adayların ileride hangi tip okulda öğretmenlik yapacaklarına bakılmaksızın bütününü kapsamalı, eğitim teknikleri, psikoloji, sosyal psikoloji, eğitim sistemleri sosyoloji gibi dersler bütün adaylara zorunlu olarak verilmelidir.

5. Özel alan bilgisi veren bir veya daha fazla dalda, derinliğine inceleme, analiz yapma, öteki bilim dalları ile ilgiyi saptama, eğitsel ve sosyal hayattaki önemi gibi noktalar üzerinde durulmalıdır.

6. Genel bilgi derslerindeki kuramsal bilgi ile pratik beceri kazanma elele yürütülmeli, üniversite ile öğretmen yetiştiren bölüm veya fakülte yetkilileri sıkı işbirliği içinde olmalıdırlar.

7. Öğretmen yetiştirme proğramlarının her derecesi birbirinin devamı olarak düzenlenmelidir. Böylece uzmanlaşmaya, yöneltme ve rehberlikte yeterli hale gelmeye yardımcı olunmalıdır.

8. Üniversitelerin bünyesinde öğretmen yetiştiren bölümlerde görev alan öğretmenlerin geliştirilmeleri, öğretmen yetiştirmede diğer akademik personel ile sıkı işbirliği yapmaları sağlanmalı, yetişen öğretmen ortak çalışmanın ve sorumluluğun bir ürünü olmalıdır.

Öğretmen eğitimi alanında ileri sürülen önerilerin kısa bir değerlendirmesini yaptığımızda şunları görmekteyiz:

- Bir ülkede üniversitelere asıl işlevleri dışında öğretmen yetiştirme görevi verildiğinde kendilerinin bu görevi yerine getirebilecek şekilde düzenlenmeleri gereklidir.

- Üniversitelerin meslek eğitimi veren bölümleri arasında yapısal ve işlevsel bütünleşmeye gidilerek meslek eğitimi için uygun bir ortam yaratılmalıdır.

- Geleceğin öğretmenleri görev yaptıkları okulların derece ve türlerine göre değil, eğitim verecekleri öğrencilerin yaş ve diğer özelliklerinin gerektirdiği şekilde öğrenim göreceklerdir. Bu bakımdan öğretmenlik bilgisi derslerinin önemi giderek artacak ve proğramlara

yeni dersler konulması gerekecektir. Yetişecek öğretmen adaylarına genel zorunlu ve özel seçmeli dersler okutularak belli bir yönde daha fazla gelişmeleri sağlanmalıdır.

- Bilgi ve beceri kazanma birlikte yürütülebilmek için öğretmen yetiştirme eğitiminde uygulama çalışmalarına gereken önem verilmelidir. Bunun için yeterli süre ve değerlendirme ölçütleri kabul edilmelidir.

- Öğretmen yetiştirme proğramlarında süreklilik esas alınmalı ve yetenekli, çalışkan öğretmenlerin her zaman ilerleyebilmeleri ve daha yüksek düzeydeki akademik çalışmalara katılabilmeleri için gerekli önlemler alınmalıdır.

- Bütün bunların yanında, öğretmen yetiştirmede sorumluluk alan üniversitelerdeki akademik personelle öğretmen eğitiminde uzman kimseler arasında sıkı ve gerçek bir işbirliği ve toplu başarma ruhu geliştirilmelidir. Bunun sağlanması için mümkün olan herşey yapılmalıdır. Çünkü sistemin başarısı buna bağlıdır.

Sovyetler Birliği

Burada öğretmenler üniversitelerde, eğitim kolejlerinde ve orta dereceli pedagoji (öğretmen) okullarında yetiştirilmektedir.

Ortaokul sınıflarında, (4-8. sınıflar) çalışan öğretmenlerin %82 si yüksek öğrenim görmüşlerdir. Lise sınıflarında (9-10. sınıflar) çalışan öğretmenlerin büyük çoğunluğu ya eğitim koleji ya da üniversite mezunudur.

Öğretmenlerin mesleki bilgilerini tazelemek için, her Cumhuriyette bir tane enstitü, her yönetim bölümünde ve Otonom Bölgelerde ise birer Meslek Bilgilerini Tazeleme Koleji vardır. Bu tazeleme işi için, öğretmenler tercih ettikleri eğitim kolejlerinin akşam veya mektupla öğretim kurslarını da izleyebilirler. Bütün öğretmenler, her beş yılda bir, tazeleme kurslarına (hizmet-içi eğitim) katılmak zorundadırlar.

Öğretmenlik sorumlu ve onurlu bir meslek sayılmaktadır. Öğretmenler, hükümet ve kamu örgütlerinde yüksek görevler almakta ve Yüksek Meclise üye seçilmektedir (111).

---

(111) Hüseyin Öztürk, Modern Eğitim Sosyolojisi, İstanbul, 1974, s.187.

Çok kısa özetler şeklinde değişik ülkelerdeki öğretmen eğitimlerine ilişkin bilgilerin ışığında kaliteli öğretmen yetiştirilmesinde dikkati çeken noktaları şöyle belirleyebiliriz:

- Ortaöğretimde çalışan öğretmenler sınavla seçilmektedir. Ortaöğretimde çalışmak için, öğretim lisansı ve ikinci devre öğretim öğretmenliği yetkisine sahip olmak gerekir. Bu nedenle yapılan sınav hem yazılı, hemde sözlüdür. Öğretim lisansına malik olan Yükseköğretmen okulu mezunları, yazılı sınava alınmazlar. Sözlü sınavlar, adayların bölge pedagoji merkezinde gördükleri meslek eğitiminden sonra yapılır ve ders yermeyi, anlatmayı kazananlar, ortaöğretimde öğretmenlik yapma hakkını elde ederler. (Fransa)

- Akademik alanlarla ilgili derslerle pedagojik formasyonu sağlayan meslek bilgisi dersleri arasındaki dengeye dikkat edilir ve uygulama süresi bir yarıyıldır. Hangi öğretim basamağında çalışırsa çalışsın bütün öğretmenlerin dört yıllık bir üniversite mezunu olmaları istenmektedir. (A.B.D.).

- ÖĞretmenlik derecelere ayrılmıştır. Dört yıllık üniversiteleri bitirip lisans diploması alanlar ikinci sınıf sertifikayla lise öğretmenliğine atanmaktadır. Okul yöneticileri en az bir yada daha fazla lisans üstü öğrenim görenler arasından seçilmektedir. Öğretmenlik için eğitim derslerini almış olmak şarttır. (Japonya)

- Öğretmenler öğrenim yaptıracakları öğrencilerin durumlarına en uygun düşecek bir eğitimle yetiştirilmektedir. Sürekli gelişim içinde olmalarına ve yenileşmeye açık tutulmaya çalışılmaktadır. Mesleğin statü ve standartlarını belirleyen, meslekte çalışmakta olan öğretmenlerin davranışlarıdır. Mesleki eğitimin süresi ve yapısı benzer kılınmıştır (İngiltere).

- Meslek dersleri arasına proğram geliştirme de alınmıştır. Adayların iki dalda yetiştirilmeleri esastır. İkinci dal eğitimle ilgili olmaktadır. Lise öğretmenleri üniversite üstüne bir yıl mesleki eğitim ve altı ay uygulama yapmak zorundadır (Federal Almanya).

- Öğretmenlerin belirli aralıklarla bilgi ve görgülerini tazelemeleri asıldır. Bunun için değişik bölgelerde enstitü veya mesleki bilgileri tazeleme koleji vardır. Bilgi tazeleme akşam okulları yada mektupla öğretim şeklinde gerçekleşmektedir. Öğretmenliğin saygınlığı yüksektir (Sovyetler Birliği).

Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere benzer tarafları olmakla beraber hemen bütün ülkelerin öğretmen eğitimi sorununa yaklaşımları farklılıklar göstermektedir. Ancak benzerlikleri üç noktada toplamak mümkündür:

1- Mutlaka yükseköğrenim (en az üç yada dört yıl süreli),
2- Mesleki eğitim (lisans öğrenimiyle aynı anda yahut lisans sonrası bir yıl süreli),
3- Uygulama çalışması (bir yada iki yarıyıl süreli).

Yine anlaşıldığına göre öğretmen eğitimi her ülkenin en önemli sorunları arasında yer almakta olup çözümüne büyük çaba harcanmaktadır. Çünkü bir ulusun gelişmesi ve yükselmesinin yalnız ve yalnız eğitim ve buna bağlı olarak bilim yoluyla gerçekleşebileceği, evrensel boyutlarda kabul edilmiş bir gerçektir. Karşılaştırmalı eğitim alanındaki çalışmalar incelendiğinde eğitime yapılan yatırımlarının ne denli artmakta olduğu görülebilir. Öğretmen eğitimi bunların başında gelmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETMEN OKULU İLE EĞİTİM FAKÜLTELERİ ÖĞRENCİLERİNİN NİTELİKLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Genel ortaöğretime kaliteli öğretmenler yetiştirilebilmesi için öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına alınacak öğrencilerin yüksek nitelikli olmaları varsayımından hareket ederek halen söz konusu okullarda okumakta bulunan öğrencilerin değişik yönlerden durumlarının saptanması gerekli görülmüştür. Bu nedenle uzman görüşleri doğrultusunda bir alan araştırma yapılması kararlaştırılmıştır.

Çünkü öğretmen yapılacak adayların kimlikleri ve nitelikleri bilinmediğinde ve bunların bilimsel yöntemlerle seçimi yerine rastgele alınması yoluna gidildiğinde, bundan önceki bölümlerde vurgulanmaya çalışıldığı şekilde kaliteli öğretmen yetiştirilmesi sadece bir hayal olmaktan öteye gidemez.

Gerçekten toplumun geleceği bakımından en önemli mesleklerden biri olan öğretmenliğin isteksiz, başka bir çıkar yol bulamadığı için seçmek zorunda kalan insanların eline düşmesi burada sayılamıyacak kadar zararlar doğurabilir.

Türkiye'de Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçme ve yerleştirme sistemi incelendiğinde, ÖSYS'ye başvuracak adaylarda aranan niteliklerin genel olduğu ve bütün yükseköğretim kapsamı içindeki öğretim kurumlarına benzer ölçüler içinde öğrenci alındığı görülmektedir.

Bu sistemde, herhangi bir yükseköğretim kurumuna başvuracak adayların başlıca şu niteliklere sahip olmaları yeterli sayılmaktadır[112].

---

(112) ÖSYM, Araştırma, Geliştirme Birimi. Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi, Ankara, 1985, s.18.

1. Herhangi bir ortaöğretim kurumunu bitirmiş olmak,
2. Türkiye Cumhuriyeti uyruklu olmak,
3. Devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümler ve disiplin suçu nedeniyle bir yükseköğretim kurumundan çıkarma cezası almış ve hüküm giymiş olmamak,
4. Yoklama kaçağı ve bakaya durumunda bulunmamak.

Bu oldukça genel istemlerin yanında; yükseköğretim proğramlarına yerleştirmede, ilke olarak adayların ÖYS sonucuna göre kazandıkları puanlar ve tercih sıraları esas alınmakla beraber, okul birincileri için sınırlı sayıda özel kontenjan ayrılmakta, bedensel ve ruhsal sakatlık olmaması koşulunu öngören yükseköğretim kurumlarına bunlar alınmamakta veya özel yöntem uygulanmakta, özel yetenek isteyen ve test sınavı ile ölçülmesi mümkün olmayan yetenekler gerektiren proğramlara, önkayıt özel yetenek sınavları sistemiyle öğrenci alınmaktadır (113).

Ancak eğitim fakülteleri için ÖYS sınavları dışında bir başka sınav yapılmamakta ve ilgili fakültelerin yönetmeliklerinde de özel seçme sınavları hakkında bir hüküm yer almamaktadır. Yeterli puanı ve tercihi tutan bütün adaylar eğitim fakültelerine kayıt yaptırabilmektedir. Yapılan yerel gözlemler, öğretmen adaylarında bulunması gereken özelliklere malik olmayan gençlerin de anılan fakültelerin öğrencileri arasında bulunduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda, düşüncesi asla öğretmen olmak olmıyan kimselerin eğitim fakültelerine girdikleri, kişilik ve karakter özellikleri bakımından öğretmenlikle bağdaşmıyan adayların, başka bir öğretim kurumunu kazanamadığı için buraya geldiği görülmektedir.

Yine geleceğin Türkiye'sini şekillendirecek kuşakları yetiştirecek öğretmenleri yetiştirme sorumluluğunu taşıyan eğitim fakültelerine gelen öğrencilerin, çok azının buraları ilk üç sırada tercih ettikleri saptanmaktadır. Nitekim 1985 yılında örneklemin % 86.24'ünü oluşturan Buca Eğitim Fakültesine giren adayların yalnızca % 38.05'i ilk beş sırada bu yükseköğretim kurumunu tercih etmişlerdir. Son beş sırada tercih edenlerin oranı ise % 14.66 olarak hesaplanmıştır.

---

(113) a.g.e., s.79-81.

Bir başka açıdan öğretmenlikte çok önemli olan sürekli araştırma ve yenilikleri yakından izlemenin temel şartı, okumaya yatkın adayların sayısı oldukça azdır. Oysa öğretmenlik meslek hayatı boyunca en fazla okumaya ihtiyaç duyulan ender mesleklerden biridir. Okumaya yatkın olmıyan, okumayı sevmiyen gençlerin öğretmenliği seçmek zorunda kalmaları, hem kendileri ve hemde öğrencileri açısından büyük bir şanssızlıktır.

Hangi iş ve meslekte olursa olsun, elde edilecek ürünün değeri, büyük ölçüde kullanılan malzeme ile yakından ilgilidir. Eğer iyi malzeme ile yetenek birleşirse, böylesi bir oluşumdan, şartların uygun olması halinde en iyi ürünün elde edilebilmesi mümkündür. Aslında yetenekli insanlar başarının yolunun kaliteli malzeme kullanmaktan geçtiğini bildiklerinden daima malzemenin en iyisini kullanmayı yeğlerler.

Çünkü kullanılan malzeme harcanan emeğin değerini, düzey ve niteliğini de en iyi şekilde yansıtır. Oysa yanlış ya da uygun olmıyan malzemenin kullanılması, emeği ve yeteneği gizler, bloke eder.

Psikolojide davranışçılardan bazıları, Watson; hemen her insanın istenilen şekle sokulabileceğini ileri sürebilecek ölçüde eğitimin gücünü yüceltmektedirler. Bunlara göre, her insan istenildiği şekilde eğitim yoluyla yönlendirilebilir ve yetiştirilebilir. Yeter ki şartlar ve ortam buna uygun düzenlenmiş bulunsun.

Davranışçı psikologların görmezlikten geldikleri en can alıcı nokta, bir insana birşeylerin öğretilebilmesinin sınırının nereye kadar götürülebileceği ve bunun kalitesinin ne olacağı sorusudur. Gerçekten alçıdan da mermerden de heykel yapılabilir. Ancak, burada kalıcı olan ve emeği en iyi yansıtacak hiç şüphesiz sert mermerin usta bir elde işlenmesi sonucu ortaya çıkan eserdir.

Kaldıki her melzeme her işe elverişli değildir. Kullanılacak malzemenin işe uygunluğu da esastır. Gemi yapımında kullanılacak malzeme suya, rutubete dayanıklı olmak zorundadır. Aynı şekilde askerlerin giysileri sağlık ve savaş gereklerine cevap verecek renkte kumaştan yapılmalıdır.

O halde bütün bu gerçekler gözönüne alındığında, öğretmenlik türünden çok duyarlı bir meslek için aday seçiminde titizlik gösterilmesi ve mesleğe en uygun adayların seçilerek alınması konusunda gereken her türlü önlemin alınması kaçınılmaz olmaktadır.

Öğretmen adaylarının hangi niteliklere sahip olmaları gerektiğine ilişkin ayrıntılı çalışmalar yapılabilmiş olmamakla birlikte, bu konudaki kaynaklardan ve daha önemlisi öğretmenlerden beklenen yeterliklerden sonuca gidebilmek ve birtakım ölçütler geliştirmek mümkün olabilir. Bunun için ise böylesi bilimsel çalışmalara şiddetle ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu amaçla ayrıntıları yöntem bölümünde verilen bir alan araştırması, araştırmanın bütünlüğünü sağlayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamına giren ve anketleri cevaplandıran adayların genel dağılımı şöyledir:

Çizelge 2

Okula Göre Dağılım

Soru 4- Şu anda okumakta olduğunuz okulun adı nedir ?

	Yük.Öğ.	%	Eğ.Fak.	%	Kız	%	Erk.	%	Top.	%
İzmir Buca	218	40	252	46.3	252	46.3	218	40	470	86.2
Konya Selçuk	-	-	30	5.5	9	1.6	21	3.8	30	5.5
Erzurum Atatürk	45	8.2	-	-	22	4.0	23	4.2	45	8.3
	263	48.2	282	51.8	283	51.9	262	48.1	545	100

Araştırma kapsamına alınan İzmir dışındaki iki ilin seçilmesinin nedeni örneklemin daha geniş evren grubunun özelliklerini yansıtabilmesidir. Aynı zamanda farklı coğrafi bölgeleri temsil eden söz konusu iki ildeki öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları kontrol görevi de yapmaktadır.

Örnekleme giren gruptaki yükseköğretmen okulu ile eğitim fakültesindeki adayların dağılımı arasında çizelgede görüleceği üzere sadece % 3.6 ve kız-erkek oranlarında ise yine buna benzer şekilde % 3.8 farkın bulunması örnekleminin ne ölçüde dengeli oluştuğunu göstermesi bakımından anlamlıdır. Örneklemdeki böyle bir dağılım onun homojenliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Deneklerin yaşlara göre dağılımları ise şu şekilde oluşmuştur:

Çizelge 3

Deneklerin Yaşları

Soru 6-7- Yaşınız Nedir ?

	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	Top.
İzmir Buca	26 5.5	72 15.3	72 15.3	43 9.1	74 15.7	68 14.4	48 10.1	36 7.7	20 4.3	4 1.0	7 1.5	470 86.2
Konya Selçuk	1 3.2	3 9.7	5 17.1	7 22.6	10 32.3	2 6.4	1 3.2	1 3.2				30 5.5
Erzurum Atatürk				3 6.7	13 28.9	19 42.2	7 15.6	2 4.4		1 2.2		45 8.3
	27 4.9	75 13.7	77 14.0	53 9.7	97 17.7	89 16.3	59 10.2	39 7.1	20 3.6	5 0.9	7 1.3	545 100

Çizelge 3 incelendiğinde Buca örnekleminde yığılmanın 21 yaş (% 15.7) dolayında oluştuğu görülür. Bunun nedeni bu grupta, yükseköğretmen okulu öğrencilerinin son sınıfta bulunmalarıdır. Oysa diğer iki örneklemde birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri anketi cevaplandırmışlardır. Bu grubun % 69.8'i 18-22 yaşlarında olup aritmetik ortalaması 20'dir.

Selçuk grubunda adaylar birinci sınıfta olmalarına karşılık yaş ortalamaları oldukça yüksek çıkmıştır. Nitekim çoğunluğun (% 32.3) 21 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki 21 yaşındaki öğrencilerin yüzdesi Buca'da % 15.7 ile bunun yarısından azdır. Bunun anlamı yaş düzeyinin yükselme eğilimi gösterdiği şeklindedir. Grubun çoğunluğu (% 54.9) 20-21 arasıdır. Aritmetik ortalama ise 20.5'tir.

Fatih grubunda durum daha değişiktir. Burada en yüksek frekans 22 yaşta % 42.2 düzeyindedir. Çoğunluğun yoğunlaştığı 21-22 yaş aralığının yüzdesi 71.1 çıkmaktadır. Grubun aritmetik ortalaması 21.5 şeklindedir.

Kolayca anlaşılacağı gibi yaş ortalamaları Batı'dan Doğu'ya gittikçe artış göstermektedir. Gerçekten x^2 bağımsızlık testinde x^2 değeri 61.758 olarak hesaplanmış ve 24 serbestlik derecesinde manidar olarak bulunarak söz konusu ilişki % 5 olasılıkla istatistiksel yaldan da doğrulanmıştır.

Deneklerin oturulan yere, yerleşim birimine göre dağılımları şöyle bir görünüm sergilemektedir:

Çizelge 4

Oturulan Yerleşim Birimi

Soru 5- Okumakta olduğunuz okul hangi şehirde bulunmaktadır ?

	Köy		İlçe		İl, Şehir		B.Şehir		Toplam	
İzmir Buca	58	12.3	140.	29.8	125	26.1	146	31.1	470	86.2
Konya Selçuk	10	32.3	6	22.4	9	29.0	4	12.9	40	5.5
Erzurum Atatürk	9	20.0	9	20.0	25	55.6	2.	4.4	45	8.3
	77	13.1	156	28.6	159	30.0	152	27.8	545	100

Çizelge 4'de görüldüğü gibi ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının öğrencilerinin büyük çoğunluğu, yarıdan fazlası şehirlerden (% 57.8) gelmektedir. Köy çıkışlı öğrenciler ise en düşük düzeyde olup yüzde 13.1'dir.

Çizelge 5

Deneklerin Cinsiyeti

Soru 8- Cinsiyetiniz Nedir ?

Okul/Cinsiyet	Kız	Erkek	Toplam
Yükseköğretmen Okulu	133 50.6	130 49.4	263 48.3
Eğitim Fakültesi	150 53.4	132 46	282 51.7
Genel Toplam	283 51.9	262 48.1	545 100

Okul türü bakımından cinsiyetin dağılımında önemli bir bağlantı nın bulunmadığı 1 SD'de % 95 olasılıkla hesaplanan 0.424 x^2 değerinden anlaşılmaktadır. Öyle ise yükseköğretmen okulu ile eğitim fakültesi öğrencileri arasında cinsiyet açısından bir farklılık söz konusu değil dir. Ancak eğitim fakültesini yükseköğretmen okuluna göre % 11.3 oranında kızların daha fazla tercih ettikleri söylenebilir.

ÖĞretmen adaylarının her üç örneklem grubunda bölümlere göre dağılımı şu şekildedir:

Çizelge 6

Örneklemin Bölümlere Dağılımı

Soru 10- Hangi Bölümde Okumaktasınız ?

	TDE	SB	MF	RİE	MÜZ	BDE	YDB	TP
İzmir Buca	66 12.1	51 9.2	75 13.7	46 8.4	52 9.5	50 9.1	131 24.1	470 86.2
Konya Selçuk		30 5.5					5.5	30 5.5
Erzurum Atatürk							45 8.3	45 8.3
	66 12.1	51 9.2	75 13.7	46 8.4	52 9.5	50 9.1	175 24.1	545 100

Yabancı diller bölümü İngilizce, Fransızca ve Almanca Anabilim dallarından oluşmakta olup ilgili anabilim dallarının grup içindeki oranları İngilizce % 38.5, Fransızca % 30.3 ve Almanca % 31.2 düzeyindedir. İzmir-Buca örnekleminde sayının fazla tutulmasının nedeni burada yabancı diller bölümünün üç anabilim dalını kapsaması ve öğrenci sayısının diğer bölümlere göre yaklaşık üç kat fazla olmasıdır.

Temel nitelikleri böylece belirtilen öğretmen adaylarının öğretmen yetiştiren kurum tipine göre özelliklerini daha yakından ve ayrıntılı olarak görebiliriz.

Çizelge 7

Annenin Öğrenim Durumu

Soru 11, 12- Annenizin Öğrenim Durumu Nedir ?

Öğrenim Durumu	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Okur Yazar Değil	48	18.2	66	23.4	144	20.9
Okur Yazar Dip.Yok	39	14.8	34	12.0	73	13.3
İlkokul Mezunu	120	45.6	125	44.3	245	44.9
Ortaokul ve Den.Ok.Ayrılma	12	4.6	12	4.2	24	4.4
Orta ve Dengi Okul Mezunu	17	6.5	16	5.7	33	6.1
Lise ve Dengi Oku.Ayrılma	6	2.3	3	1.1	9	1.7
Lise ve Dengi Okul Mezunu	11	4.2	16	5.7	27	5.0
Yüksekok.ve Fak.Ayrılma	1	0.4	2	0.7	3	0.6
Yüksekok.ve Fak.Mezunu	9	4.4	7	2.5	16	2.9
Lisansüstü bir öğretim			1	0.4	1	0.2
Genel Toplam	263	48.3	282	51.7	545	100

Annenin öğrenim durumu ile okul türü arasında bir bağıntı tesbit edilmemiştir. Hesaplanan Ki Kare değeri 9.082, 13 S.D. ve % 95 olasılıkla tablo değerinin altında bulunmuştur. Bu nedenle yükseköğretmen okulu ile eğitim fakültesi öğrencilerinin arasında önemli bir fark olmadığı, başka bir deyişle benzer oldukları anlaşılmıştır.

Yalnız anılan her iki yükseköğretim kurumuna devam eden öğrencilerin annelerinin % 20.9'nun okuma yazma bilmediği ve çoğunluğun(%79.1) ilkokul ve daha aşağı bir düzeyde bulunduğu, % 17.2'nin ortaöğretim ve % 3.7'nin de yükseköğretim aşamasında bir öğrenim yaptığı görülmektedir. Çizelge de görüleceği gibi gerçekte yükseköğrenim gören annelerin oranı sadece % 2.9'dur.

Araştırmada bulunan bu değerler Türkiye nüfus değerleriyle büyük bir benzerlik göstermektedir. Nitekim ülkemizde halen ilkokul mezunlarının oranı (1980) % 46; ortaokul % 6; lise % 5 ve yükseköğrenim % 3 dolayında seyretmektedir. Araştırmada elde edilenlerse % 44.9; % 6.1; %5 ve % 2.9 olup bu durum, örneklemin çok iyi temsil gücünün varlığını kanıtlamaktadır.

Çizelge 8

Babanın Öğrenim Durumu

Soru 13,14- Babanızın Öğrenim Durumu Nedir ?

Öğrenim Durumu	Yükseköğ.Ok .		Eğitim Fak.		Toplam	
Okur Yazar Değil	9	3.4	15	5.3	24	4.4
Okur Yazar Dip. Yok	23	8.4	30	10.6	53	9.9
İlkokul Mezunu	107	40.5	120	42.2	227	41.6
Ortaokul ve Den.Ok.Ay.	21	8.0	28	9.3	49	9.0
Ortaokul ve Den.Ok.Mez.	18	6.9	17	6.0	35	6.4
Lise ve Den.Ok. Ayrılma	13	4.9	6	2.0	19	3.5
Lise ve Dengi Ok.Mez.	36	13.7	30	10.5	66	12.1
Yüksekok. ve Fak.Ayrılma	7	2.7	3	1.0	10	1.8
Yüksekok. ve Fak.Mezunu	26	9.9	32	11.3	58	10.6
Lisansüstü öğrenim	3	1.1	1	1.3	4	0.7
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Araştırmanın bu noktasında okul türü ile babanın öğrenimi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanılmamıştır. Ancak annenin öğrenim durumuna göre babanın öğrenim durumunun daha iyi bir düzeyde bulunduğu gözlenmektedir. Nitekim annede okur yazar olmıyanların oranı % 20.9'a ulaştığı halde, bu rakam babada yalnızca % 4.4 olarak tesbit edilmiştir.

İkinci kayda değer bir nokta da erkeklerin % 12.1'i lise ve dengi okul mezunu bulunmasına karşılık kadınların bunun yarısı kadar % 5.0 düzeyinde olmasıdır. Yine fakülte ve yüksekokulu bitirenlerin sayısı kadınlarda % 2.9 iken aynı sayı erkeklerde % 10.6 olup genel nüfus içinde yükseköğrenim görenlerin oranına uygundur.

Anne ve babanın öğrenim durumu ile yükseköğretmen okulu yahut eğitim fakültesini seçen öğrenciler arasında bir bağıntı olmadığı anlaşılmaktadır. Aradaki küçük farklar tamamen tesadüflere atfedilebilecek ölçüdedir.

Çoğunluğun % 55.9 ilkokul ve daha aşağı; % 31 ortaöğretim ve % 13.1 ise yükseköğrenim ya da ortaöğretim üzerinde bir öğrenim gördükleri görülmektedir. Erkeklerin kadınlara göre ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinde daha fazla şanslı oldukları rakamlardan çıkarılabilmektedir.

Çizelge 9

Annenin Mesleği

Soru 15-16- Annenizin İşi veya Mesleği Nedir ?

Meslek/Okul	Yüksekokul Öğr.		Eğitim Fak.		Toplam	
İşsiz, ev kadını	205	77.9	231	81.6	436	79.8
İşçi, işçi emeklisi	19	7.2	16	5.6	35	6.4
Usta işçi	1	0.4			1	0.2
Memur, Memur emeklisi	16	6.8	11	3.9	27	5.0
Esnaf	1	0.4	2	0.7	3	0.6
Sanatçı	3	1.1	2	0.7	5	0.9
Tüccar	1	0.4			1	0.4
Sanayici	1	0.4	6	2.2	7	1.3
Yönetici	1	0.4	2	0.7	3	0.6
Serbest	1	0.4	1	0.4	2	0.4
Çiftçi	14	5.3	11	3.4	25	4.6
	263	100	282	100	545	100

Çizelgede kolayca görülebildiği gibi öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının her ikisine devam eden adayların büyük bir çoğunluğunun anneleri ev kadını olup herhangi bir işde çalışmamaktadırlar. Bu durum ülkemizde henüz kadının sosyal ve ekonomik hayatta yeterince etkili olamadığının da bir işaretidir.

Kadınların en fazla istihdam edildikleri alanların başında işçilik ve memurluk gelmektedir. Ancak kadınların çoğunluk vasıfsız, düş işçi oldukları, kalifiye işçi durumuna gelemedikleri görülmektedir. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi kadınların çalıştıkları yerlerde genelde ikinci planda kalmayı yeğlemeleri, ikincisi işverenlerin çeşitli nedenlerden ötürü kadınları usta olarak işçilerin başına getirmek istememeleridir.

Yükseköğretim okulunda sanayici annelerin oranı sadece % 0.4 iken eğitim fakültesinde bunun % 2.2'ye çıkması az da olsa kadınların sermaye gerektiren işkollarında etkin olmaya başladıklarının bir belirtisi sayılabilir. Sonuç olarak öğretmen yetiştiren kurumlara toplumun bütün kesimlerini temsil edebilecek ölçü ve nitelikte adayların gelemediği ve tabanın sınırlı bir kesimi içerdiği ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 10

Babanın Mesleği

Soru 17,18- Babanızın İşi veya Mesleği Nedir ?

Meslek/Okul	Yükseköğ.		Eğitim Fak.		Toplam	
İşsiz	3	1.1	1	0.4	4	0.7
İşçi, işçi emeklisi	43	16.4	53	18.7	96	17.6
Usta işçi	15	5.7	15	5.3	30	5.5
Memur, memur emeklisi	79	30.0	75	26.5	154	28.2
Esnaf	31	11.8	47	16.6	78	14.3
Sanatçı	3	1.1	9	3.2	12	2.2
Tüccar	6	2.3	4	1.4	10	1.8
Sanayici	4	1.5	1	0.4	5	0.9
Yönetici	1	0.4	5	1.8	6	1.1
Serbest	46	17.5	52	18.4	98	17.9
Çiftçi	32	12.2	20	7.6	52	9.4
	263	100	282	100	545	100

Babanın mesleği ile ilgili veriler analiz edildiğinde çizelge 10 görüldüğü gibi adayların çoğunluğunun öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına başlıca beş kaynaktan geldiği görülmektedir.

Bunlar sırasıyla memur (% 28.2), serbest (% 17.9), işçi (% 17.6) esnaf (% 14.3) ve çiftçi (% 9.4) kesimidir. Buna karşılık işsiz, sanayici, yönetici, tüccar ve sanatkar kesimini öğretmenlik mesleğine en az düzeyde ilgi göstermektedirler. Bu sonuç öğretmenlerin genellikle orta sınıfın davranışlarını gösterdikleri yolundaki varsayımı da doğrulamaktadır.

Yükseköğretmen okulunun eğitim fakültesine dönüştürülmesi onun öğrenci kaynağında genelde bir değişme meydana getirmemiştir. Eğitim fakültelerinin de kaynakları aynı olmaya devam etmektedir. Bunun nedeni bu tür eğitim veren yükseköğretim kurumlarının diğerlerine göre hem daha az pahalı ve hem de daha düşük puanla öğrenci almasıdır.

Ancak öğretmenlerin geldikleri kaynağın, özellikle memurların gelir düzeylerinin ve alım güçlerinin giderek azalması nedeniyle, sosyal statülerinde ciddi kayıplar oluşmakta olup adaylarda kalite kaybına yolaçmaktadır. Başka deyişle öğretmen adayları yardımcı kitap ve araç yönünden yeterince desteklenemediklerinden sınırlı ders notlarıyla yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Nitekim öğretmen yetiştiren kurum öğrencileri üzerinde yapılan gözlemler, öğrencilerin yardımcı kaynak alma istek ve eğiliminde olmadıklarını, çünkü maddi durumlarının buna elverişli olmadığı bildirmektedir.

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren her iki yükseköğretim kurumuna gelen öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumları aşağıdaki şekilde bir dağılım göstermektedir:

Çizelge 11

Ailelerin Geliri

Soru 19- Ailenizin Aylık Net Geliri Kaç Bin Türk Lirasıdır ?

Okul/Gelir (Bin TL.)	50'den Aşağı		51-100		101-150		151-200		201-250		250'den Yukarı	
Yükseköğ.Ok.	17	6.5	67	25.5	95	36.1	43	16.4	26	9.9	15	5.7
Eğitim Fak.	20	7.1	97	34.3	73	28.8	38	13.4	33	11.7	21	7.4
	37	6.8	164	30.0	168	30.8	81	14.8	59	10.9	36	6.6

Veriler incelendiğinde adayların büyük çoğunluğunun 51 bin ile 250 bin Türk Lirası arasında gelirli ailelerin çocukları oldukları (% 86.5), gelirler daha da küçültüldüğünde öğretmen adaylarının en fazla aylık geliri 51 ile 150 bin TL. (% 60.8) ailelere mensup bulundukları anlaşılmaktadır. Buda öğretmenlerin orta tabakadan geldiklerinin diğer bir yönden doğrulanmasıdır.

Bugün için aylık 250 bin TL. bir gelirin bile gerçek anlamda dört kişilik bir aile için yeterli olmadığı düşünülecek olursa, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına gelmekte olan adayların oldukça sosyo-ekonomik güçlükler içinde yaşadıkları sonucuna varılabilir.

Burada ilgi çeken en önemli nokta gelir sınırları yaşam şartlarına göre düşük tutulmasına rağmen, aylık gelirlerini 250 bin TL.nın üstünde gösterenlerin oranının çok düşük alınmasıdır. Bu olgu, öğretmen adaylarının genellikle memur çocuklarından oluştuğu gerçeğini yineliyerek vurgulamaktadır.

Nitekim öğrenim harcı en düşük olan kurumlar olmaları da özellikle memur çocuklarının burasını seçme nedenlerinden biri olabilir. Aynı zamanda öğrenci maliyetlerinin daha düşük olmasının da bunda etkisi olabilir. Öğretmen yetiştirme açısından, özellik pedagojik bir yaklaşımla bunun birtakım sakıncaları olabileceği ileri sürülebilir.

Çünkü demokratik toplumlarda gelecek kuşakları eğitip yönlendirecek insanların toplumun bütün kesimlerinin istek, eğilim ve gereksinimlerini yansıtabilecek şekilde seçilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Öğretmen yetiştirmede kaynakların dengeli dağılması, yerine getirilmesinde yarar bulunan bir şarttır. Salt eğitimle istenilen öğretmenin yetiştirileceği kuşkuludur.

Öğretmen adaylarının bitirdikleri liselere göre dağılımları ve oranları şöyledir:

Çizelge 12

Bitirilen Ortaöğretim Kurumu

Soru 20- Fakülteye Girmeden Önce Bitirdiğiniz Lisenin Türü Nedir ?

Bitirilen Lise	Genel	Özel	Ticaret	Mes.-Tek.	Öğretmen	İmam-Hat.
Yükseköğr.Ok.	203 77.2	7 2.7	21 8.0	18 6.8	10 3.8	4 1.5
Eğitim Fak.	201 71.0	7 2.5	28 9.9	23 8.1	9 3.2	14 4.9
Genel Toplam	404 74.0	14 2.6	49 9.0	41 7.5	19 3.5	18 3.0

Çizelgedeki verilerin analizinden öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına gelen adayların geldikleri liselere bakıldığında, heriki öğretim kurumu açısından (yükseköğretmen ve eğitim fakültesi) genel,özel öğretmen lisesi çıkışlıların oranında bir gelişmenin olmadığı, bunların sayılarının hemen hemen aynı kaldığı görülmektedir.

Buna karşı İmam-hatip liseleri (% 71.4) olmak üzere ticaret (%25) ve Meslek-teknik lise (% 21.7) çıkışlı öğretmen adaylarının önemli ölçüde artış kaydettiği ortaya çıkmaktadır.

Oysa 1985 yılı proğramında (114), öğretmen liselerinde meslek proğramlarına tekrar başlanacak ve bu okullar öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının öğrenci kaynağı durumuna getirilecektir, hükmü yer almasına rağmen, görüldüğü gibi anılan okul çıkışlı adaylarda bir azalma bile söz konusudur.

Bu durum kuram ile uygulama arasındaki çelişkinin bir başka somut örneğini oluşturmaktadır. Çünkü öncelikle öğretmen liselerinin akademik yapısında gerekli düzenlemelere henüz gidilememiş, 1974 yılında toplanan ve öğretmen yetiştirme sistemimiz açısından gerçekten ciddi olumsuzluklara neden olan IX. Milli Eğitim Şûrasının ilgili kararları doğrultusunda genelleştirilerek öğretmen lisesi yapılan okullar eski mesleki niteliklerine kavuşturulamamış ve ÖSYM sisteminde öğretmen lisesi mezunlarına eğitim fakülteleri için herhangi bir ayrıcalık tanınmamıştır. Geçmişte

(114) T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. 1985 Yılı Proğramı, Ankara, 1985, s.294 M.4

öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına söz konusu mezunlarının % 75'i alınmaktadır.

Çizelge 13

Öğretmenliği Seçme Nedenleri

Soru 21- Yükseköğretmen Okulunu veya Eğitim Fakültesini Seçmenizin En Önemli Sebebi Nedir ?

Nedenler/Okullar	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Öğretmen olmak istediğim için	63	24.3[1]	91	32.1[1]	154	28.2
Öğretmenlik idealim olduğundan	31	11.8[1]	36	12.7[1]	67	12.3
İş bulabilme olanağı yüksek	17	6.5[4]	31	11.0[4]	48	8.8
Başka bir yeri kazanamadım	65	24.7[2]	19	6.7[2]	84	15.4
Bir rastlantı sonucu	25	9.5	17	6.0	42	7.7
Açıkta kalmamak için	13	4.9[2]	11	3.9[2]	24	4.4
Ailemin isteği	4	1.5	7	2.5	11	2.0
İlgilendiğim alan bu okulda	41	15.6[3]	62	21.9[3]	103	19.0
Belli bir nedeni yok	4	1.5	8	2.8	12	2.2
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Öğretmen adaylarını öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerine göre gruplandırdığımızda başlıca şu nedenlerin varlığı anlaşılmaktadır.

İlk iki nedeni birbirine çok yakın olmalarından dolayı birleştirdiğimizde adayların % 40.5'nin gerçekten öğretmen olmaya istedikleri için anılan okullara geldikleri görülmektedir.

Kendi isteği dışında bir nedene bağlı olarak gelenler ise % 29.5 olup toplam adayların yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Bu geleceğin her üç öğretmeninden birisinin zoraki öğretmen yapılması demektir. Eğer mesleğe devam edilmesze boşuna emek ve zaman harcamadır.

Diğer bir grup ise sadece ilgi duydukları alan öğretmen yetiştiren bu kurumlarda bulunduğu için burasını seçmiştir. Bunların oranı % 19.0 olup çoğunluk resim, müzik ve beden eğitimi bölümü öğrencilerinden oluşmaktadır. Söz konusu bölümlere yetenek sınavı ile öğrenci alınmaktadır.

Dördüncü bir grup ise halen öğretmen yetiştiren kurumların mezunlarının kolay iş bulabilmesinden dolayı öğretmenliği seçtiklerini(% 8.8) söylemektedir. Öteki öğretim kurumlarına kıyasla öğretmen istihdamında halen bir rahatlığın bulunduğu bir gerçektir. Nitekim Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı öğretmen alımında şu anda bir sınav yapmakla beraber % 70 gibi oldukça yüksek bir öğretmen olabilme olasılığı vardır.

Yüzde 2.2'lik küçük bir öğrenci ise herhangi bir nedene bağlı olmaksızın, başka bir deyişle bilinçsiz olarak öğretmen yetiştiren bir kurumda öğrenim görmektedir.

Yükseköğretmen okulu ile eğitim fakültesinin seçilmesi konusunda dikkati çeken nokta, eğitim fakültesini seçen öğrencilerde iş bulabilme kaygısının daha ağır bastığı gözlenmektedir. Nitekim iş bulabilme olanağı yüksek olduğu için öğretmen yetiştiren bir kurumu seçen öğrenciler yükseköğretmen okulunda % 6.5 iken bu oran eğitim fakültesinde % 11.0'a yükselmektedir.

Yükseköğretmen okulu öğrencileriyle eğitim fakültesi öğrencileri arasında yaklaşık üç yıl bir zaman farkı bulunduğundan, (araştırma yükseköğretmen okulu son sınıf ve eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir) böylesine kısa bir zamanda iş bulabilme kaygısının, gençlerde yaklaşık % 4-5 oranında arttığı bu araştırmaya dayalı olarak ileri sürülebilir.

Başka önemli bir gelişme de yükseköğretmen okuluna başka bir yeri kazanamadığı için gelenlerin oranı % 24.7 olmasına karşılık eğitim fakültesi için bu oran % 6.7 ye düşmektedir. Bu durum eğitim fakültesine daha istekli öğrencilerin gelmekte olduğu şeklinde yorumlanabilir. Gerçekten öğretmen olmak için öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumuna gelen adayların oranı yükseköğretmen okulunda % 24.3 olduğu halde eğitim fakültesinde % 32.1'e yükselmektedir.

Meslek seçiminde ailenin etkili olduğu az bile olsa kendini göstermektedir. Sayıları çok az olmakla beraber halen ülkemizde ailenin meslek edinmede yönlendirici rolünün varlığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Gençlerin yaklaşık % 8'nin bir rastlantı sonucu olarak meslek seçmek durumunda kalması, öncelikle meslek seçiminin birtakım gençlerce ciddiye alınmadığını ya da tercih sisteminin kendisinde bulunan bir eksikliğin buna neden olduğunu düşündürmektedir.

Nihayet geleceğin öğretmenlerinin, araştırmayla sınırlı olarak % 59.5'inin öğretmenliği istiyerek seçtikleri söylenebilir.

Öğretmen adaylarının geldikleri ortaöğretim kurumları doğrultusunda ve aynı alanda dikey bir yükseköğretim kurumuna gitmeyip öğretmen yetiştiren bir kuruma girmelerinin nedenleri şöyle sıralanmıştır:

Çizelge 14

Alan Değiştirme Nedenleri

Soru 22-Genel Liseden Başka Bir Okuldan Mezunsanız Niçin Aynı Alanda Öğreniminizi Devam Ettirmediniz ?

Okul Alan Değiştirme Nedeni	Yükseköğ. Okulu		Eğitim Fakültesi		Toplam	
Öğretmenliği sevdiğim için	1	0.4	4	1.4	5	0.9
Öğretmenliği yeteneğime uygun bulduğum için	8	3.4	26	9.1	34	6.2
Alanımda iş bulabilme olanağı yetersiz olduğu için	5	1.9	14	4.9	19	3.9
Gördüğüm öğrenimin bir devamı saydığım için	13	4.9	12	4.2	25	4.6
Öğrenim gördüğüm alana yeterli uyum sağlayamadığım için	13	4.9	7	2.5	20	3.7
Başka bir seçeneğim bulunmadığı için	17	6.5	17	5.9	34	8.2
Başka bir neden	3	1.1	1	0.4	4	0.7
Genel lise	203	77.2	201	71.0	404	74.1
Genel Toplam	263	99.9	282	99.4	545	99.9

Çizelgenin incelenmesinden anlaşılacağı üzere genel liseden öğretmen yetiştiren kurumlara gelen öğrenci oranı % 74.1 olup bu oran 1974 öncesi anılan kurumlara giren ilköğretmen okulu mezunlarının oranı olan % 75'e eşdeğerdir. Burada önemli ölçüde bir değişme ile öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının kaynaklarının son 10 yıl içinde, ters yönde bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Ancak, bu gelişme öğretmen adaylarının daha ortaöğretim kurumları sırasında seçilerek hazırlanması ve dikey geçişlerle sağlam bir mesleki eğitim temeline dayandırılması ilkesiyle çelişmektedir.

Nitekim ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin içinde halen adı sadece öğretmen lisesi olan, yalnız öğretmen eğitimiyle hemen hiçbir ilgisi bulunmıyan okullardan gelme adayların oranı % 3.5 düzeyindedir.

Yükseköğretmen okulunda en önemli alan değiştirme nedeni başka bir seçenek bulunmaması (% 6.5) gösterilirken eğitim fakültesinde yeteneğin öğretmenliğe uygun bulunması (% 9.1) alan değiştirme nedeni olmaktadır.

Çizelge 15

Mesleği Tanıma Derecesi

Soru 23- Öğretmenlik Mesleğinde Ne Gibi Güçlüklerle Karşılaşacağınızı Biliyor musunuz ?

Okul / Mesleği tanıma	Asla	Biraz	Oldukça	Normal	Çokiyi	Toplam
Yükseköğ. Ok.	12 4.6	82 31.1	77 29.3	33 12.6	59 22.4	263 100
Eğitim Fak.	21 7.4	114 40.3	78 27.6	35 12.4	34 12.0	282 100
	33 6.0	196 35.9	155 28.4	68 12.4	93 17.0	545 100

Elde edilen veriler, genelde yükseköğretmen okulu öğrencilerinin eğitim fakültesine göre mesleği daha fazla tanıdıklarını ileri sürdüklerini göstermektedir. Nitekim mesleği asla tanımadığını söyleyen deneklerin oranı yükseköğretmen okulunda % 4.6 eğitim fakültesinde % 7.4,ay-

nı şekilde biraz tanıyanlar ilkinde % 31.1 ikincisinde % 40.3 ve çokiyi tanıyan grupta ise sırasıyla söz konusu okullarda durum % 22.4 ve % 12.0 olarak bulunmuştur.

Kısaca açıklamak gerekirse öğretmenlik mesleğini en az tanıyanların toplam oranı yükseköğretmende % 35.7 ve eğitim fakültesinde % 47.7 dir. Buna göre yükseköğretmen okuluna gelen adaylar öğretmenliği eğitim fakültesi öğrencilerine kıyasla ilk iki derecede % 25.1 ve son kategoride % 46.4 oranında daha az tanımaktadırlar. Çünkü tabloda görüldüğü üzere mesleği çokiyi tanıyan grupta da eğitim fakültesi öğrencilerinde bir düşme gözlenmektedir.

Verileri bir başka açıdan üç ana grupta toplamak mümkündür. Gerçekten asla-biraz, oldukça-normal dereceleri birbirine yakın kabul edilerek birleştirildiğinde sonuç; % 35.7, % 41.9 ve % 22.4 ve ikinci okul için % 47.7, % 40 ve % 12.0 olup farklar % 12.0, % 1.9 ve % 10.4 olarak belirmektedir.

Sonuç olarak her iki öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerinin % 41.9'nun öğretmenlik mesleği ile ilgili herhangi bir bilgilerinin olmadığı, % 40.8'nin normal bilgiye sahip oldukları ve % 17.0'nin de çokiyi tanıdıkları söylenebilir.

Bu durum ortaöğretimde, özellikle liselerin son sınıflarında öğrencilerin ne ölçüde mesleki rehberliğe ihtiyacı bulunduğunu göstermesi bakımından da anlamlıdır.

Her meslekte olduğu gibi öğretmen yetiştirmede de adayların mesleğe olan yatkınlıkları; ilgi, istek ve yetenekleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü mesleğini seven kimsenin başarı olasılığı, sevmiyenlere kıyasla daha fazladır. Birtakım özverilerde bulunabilmesi daha olasıdır.

Çizelge 16'da öğretmen adaylarının kendilerini mesleğe ne ölçüde yakın bulduklarını yahut uygun gördükleri görülmektedir:

Çizelge 16

Öğretim Kurumunun Kişiye Uygunluğu

Soru 24- Yükseköğretmen Okulu veya Eğitim Fakültesi Sizin İlgi ve Yeteneğinize ne Ölçüde Uygun Düşmektedir ?

Okul Yatkınlık	Asla	Biraz	Oldukça	Normal	Çokiyi	Toplam
Yükseköğ. Okulu	61 23.2	38 14.4	51 19.4	93 35.3	21 7.9	263 100
Eğitim Fakültesi	28 9.9	44 15.6	65 23.0	92 32.5	52 17.8	282 100
Genel Toplam	89 16.3	82 15.0	116 21.2	185 33.9	73 13.4	545 100

(X^2 28.46 SD 5 TD 11.07)

Kurumsal uygunluk bakımından iki okul öğrencileri arasındaki en önemli bulgu; yükseköğretmen okulu öğrencilerinin hiç uygun olmamaya ilişkin iki soruya verdikleri cevabın % 37.6 olmasına karşılık en yüksek düzeyde uygunluğu bildiren son soruya % 7.9 oranında katılmalarıdır. Bunun anlamı şöylece açıklanabilir. Eğitim fakültesi öğrencileri öğrenim gördükleri kurumun kendi istek, ilgi ve yeteneklerine oldukça uygun bulunduğu kanaatındadırlar.

Nitekim birinci okulda asla-biraz toplamı % 37.6, ortada oldukça, normal bileşiminde % 54.7 ve çokiyi seçeneğininde % 7.9 bulunmasına karşılık ikincide aynı oranlar % 25.5, % 55.5 ve % 17.8 olarak belirmektedir. Farklar ise % 19.1, % 0.8 ve % 9.9'dur. Başka bir deyişle eğitim fakültesinde kuruma uygun düşmeyenlerin oranı azalmakta, fakat uygun olanlarınki artmaktadır. Gerçekten oranlar ilkinde % 23.2'den % 9.9'a inmekte ve sonuncuda ise % 7.9'dan % 17.8'e çıkmaktadır.

Genelde öğretmen adaylarının % 31.3 öğretmenyetiştiren kuruma uygun olmadıklarını, % 55.1 uygun olduklarını ve % 13.4'ü de çok uygun olduklarını savunmaktadırlar.

Öğretmen adaylarının öğrenim görmekte oldukları kurumlara ne ölçüde uyum sağladıkları konusundaki bulgular ise şöyledir:

Çizelge 17

Yükseköğretim Kurumuna Uyum

Soru 25- Genel Olarak Yükseköğretim Kurumuna Hangi Ölçüde Uyum Sağlayabiliyorsunuz ?

Okul/Uyum	Asla	Biraz	Oldukça	Normal	Çokiyi	Toplam
Yükseköğ.Ok.	14 5.3	21 8.0	27 10.3	138 52.5	63 23.9	263 100
Eğitim Fak.	8 2.8	18 6.4	32 11.3	137 48.4	87 30.5	282 100
Genel Toplam	22 4.0	39 7.2	59 10.8	275 50.4	150 27.3	545 100

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri kuruma uyumlarının normal olduğu görülmektedir. Nitekim genel uyumsuzluk oranı % 11.2 gibi düşük bir düzeyde bulunmaktadır. Kurumlara göre ise yükseköğretmen okulu öğrencilerinin daha çok uyumsuzluk gösterdiği eldeki verilerle sınırlı biçimde söylenebilir. Aslında aradaki fark x^2 testinde anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin % 61.2'si normal ve % 27.3'de çokiyi uyum sağladıklarını söylemektedirler. Her iki öğretmen yetiştiren kurum öğrencileri açısından önemli ölçüde uyumsuzluk sorunu yoktur denebilir. Uyum oranı % 88.5 düzeyindedir.

Çizelge 18

Akademik Başarı Durumu

Soru 26- Toplam Derslerinizin Yaklaşık Akademik Ortalaması Nedir ?

Okul/Başarı	Başarısız	Geçer	Orta	İyi	Pekiyi	Toplam
Yükseköğ.Oku.	2 0.7	29 11.0	118 44.9	103 39.2	11 4.2	263 100
Eğitim Fak.	1 0.5	21 7.4	137 48.4	115 40.6	8 2.8	282 100
Genel Toplam	3 0.5	50 9.2	255 46.7	218 39.9	19 3.5	545 100

Çizelgede görüldüğü akademik başarı oranı yönünden iki okul türü arasında önemli bir fark görülmemekte ve öğrencilerin çoğunluğu % 46.7 orta derecede başarı göstermekte olup % 43.4 ortanın üstünde bir başarı sağlamaktadır. Ortanın altındaki grubun yüzdesi ise 9.7 olarak belirmektedir.

Bir iş yada meslekte çalışanların başarılı olmasında yahut verimli bir çalışma yapabilmesinde mesleki doyumun çok önemli bir yeri vardır. Eğer çalışılan iş veya meslek kişiye gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli bir gelir sağlayamıyorsa ve kişiler sürekli doyumsuzluk içinde bulunuyorlarsa üretimin niceliği ve niteliğinde ciddi kayıplar oluşabilir. Çalışanlarda isteksizlik ve kayıtsızlık türünden duygular oluşmaya başlar. Kısaca verim düşer.

İşte bu nedenlerden ötürü bir iş yada mesleği seçerken onun sağlayabileceği maximum gelirin ihtiyaçları hangi ölçüde karşılayabileceğinin bilinmesi ve seçimin buna göre yapılması önem taşımaktadır. Çünkü her insanın her iş vemeslekten bekleyebileceği ekonomik doyum farklıdır. Nitekim birisi için yeterli olabilen belli bir gelir, bir diğeri için çok yetersiz görülebilir. Bu durumda söz konusu iş yahut meslegin sağladığı maximum gelirden en fazla doyumu elde edecek kimselerin alınması hem kişi, hemde toplum açısından büyük yararlar sağlayacaktır.

Öğretmen adaylarının meslekten bekledikleri ekonomik doyum beklentisi, mesleğin gereklerine uygun bir biçimde yapılabilmesinde etkili olacağından (mesleğe katılma, meslekte kalma, verimli olabilme)sağlanmakta olan ekonomik doyumu yeterli bulanların bilinmesi gerekli olmaktadır.

Çizelge 19

Mesleki Doyum Beklentisi

Soru 28- Öğretmenlik Mesleği Size İstediğiniz ve Beklediğiniz Maddi Geliri Sağlayabilecek midir ?

Okul/Doyum	Asla	Biraz	Oldukça	Normal	Tamamen	Toplam
Yükseköğ.Ok.	178 57.7	20 7.6	26 9.9	38 14.5	1 0.4	263 100
Eğitim Fak.	140 49.5	34 12.0	28 9.9	78 27.6	2 0.7	282 100
Genel Toplam	318 58.2	54 9.4	54 9.9	116 21.3	3 0.6	545 100

Öğretmen adayları burada kendilerine sorulan, "öğretmenlik size istediğiniz ve beklediğiniz geliri sağlayabilecek midir?" sorusuna görüldüğü gibi % 58.2 oranında "asla" şeklinde cevaplandırmışlardır. Bu durum mesleki açıdan büyük bir engeldir. Çünkü bunun anlamı daha başlangıçta her 10 öğretmenden 6'sının mesleki doyumsuzluk içinde olacaklarıdır.

Başka bir deyişle öğretmenlik mesleğinin sağlayabileceği ekonomik doyum bilindiği ve yeterli görülmediği halde seçilmiş ya da seçilme durumunda kalınmış olduğunu göstermektedir.

Meslek öncesinde adayların böylesi bir psikolojik hava içinde bulunmaları ve buna rağmen seçeneklerin çok sınırlı olması nedeniyle öğretmen yetiştiren bir kurumda öğrenim görmeleri, bu iş için uygun insanların seçilemediğinin başka bir kanıtıdır. Daha işin başında moral destekten yoksun kimseler, gelecekte seçtikleri iş veya meslekte nasıl başarılı olabileceklerdir? Bu cevaplandırılması gereken çok ciddi bir sorudur.

Öğretmenliği seçme nedenleri bakımından yalnızca adayların gerçek anlamda % 40.5 öğretmenliği istiyerek seçtikleri hazırlanırsa, geriye kalan yaklaşık % 60'lık kesimin ruhen ve zihnen meslekle bağdaşmadıkları, fakat birtakım zorunluluklar altında öğretmen eğitimine razı oldukları ileri sürülebilir.

Öğretmenliğin sağlayabileceği maddi geliri yeterli görenlerin oranı ise sadece % 21.9 düzeyinde olması yarının öğretmenlerinin kendilerinden beklenilenleri ne ölçüde yerine getirmede istekli olacakları konusunda bir işaret sayılabilir. Bunun için öğretmen adaylarının seçiminde mesleki doyum beklentisini ölçecek soruların bulunması gereklidir.

Bulgular bir başka şekilde değerlendirildiğinde ise adayların % 68.1'nin ekonomik doyum beklentisi yönünden meslekle uyuşmadıkları, çeliştikleri ve % 31.8 nin de yeterlik uyumu, kabulü gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ancak beliren oranların ters şekilde oluşmalarının gerektiği ve bunun düzelmesinin zorunluluğu ortadadır.

Öyle ise öğretmen yetiştiren kurumlara ya mesleğin halen sağlamakta olduğu geliri mesleki doyum için yeterli bulan adayların seçilmesi yönüne gidilmeli yahut mesleğin maddi yönü hızla çoğunluğun doyum sağlayabileceği bir düzeye getirilmelidir. İkincisinin kısa zamanda gerçekleşebilmesi pek mümkün görülemediğinden birinci seçeneğin uygulamaya konulması, bunca öğrenci arzı karşısında daha akılcı bir yaklaşımdır.

Kaldı ki, öğretmenlik mesleği, dünyanın neresinde olursa olsun, bir kazanç yolu olmaktan öteye daima bir inanç mesleği olma özelliğini korumaktadır. İşin ekonomik yönü küçümsenmemekle beraber, salt gelirin arttırılmasında iyi öğretmenlik yapabilmesi mümkün görülmemektedir.

Meslek seçiminde kişilerin, özellikle gençlerin boş zamanlarında sürekli olarak ilgilendikleri, uğraştıkları ve yaptıkları genelde bir ölçü olarak kabul edilmektedir. Çünkü bunlar herhangi bir dış baskı vekaygı olmaksızın kişinin kendiliğinden doğal olarak yöneldiği ve doyum sağladığı etkinlikler olup birer ipuçu niteliğindedir.

Nitekim ankete bu amaçla konulan soruya verilen cevapların dağılığı şöyle bir durum sergilemektedir:

Çizelge 20

Sürekli Temel Uğraşı

Soru 36- Çoğunlukla Boş Zamanlarınızı Hangi Etkinlikle ve Severek Değerlendiriyor sunuz ?

Uğraşı	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Gezerim seyahat ederim	32	12.2	31	10.0	63	11.6
Oyun oynar Eğlenirim	60	22.8	56	19.8	116	21.3
Okurum Araştırırım	20	7.6	31	10.9	51	9.4
Müzik Dinlerim	84	31.9	88	30.8	172	31.5
Ev işleri yaparım	27	10.3	34	11.9	61	11.2
Sohbet ederim	11	4.2	14	4.9	25	4.6
Çiçeklerle Hayvanlarla ilgilenirim	8	3.0	10	3.5	18	3.3
Başka	6	2.3	8	2.8	14	2.6
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Öğretmen adaylarının ilgilendiğimiz nokta açısından önemli bir özellik göstermedikleri görülmektedir. Öğretmenlik mesleği diğer mesleklere göre sürekli okumayı ve araştırmayı gerektiren bir meslek olmasına karşılık öğretmen adaylarının yalnızca % 9.4'nün olumlu bir davranış içinde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Başta müzik (% 31.5) olmak üzere sırasıyla oyun oynayıp eğlenme, gezip seyahat etme ve ev işleriyle uğraşma adayların genel eğilimlerinin ve yatkınlıklarının hangi yönlerde ağırlık kazandığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Nitekim öğretmen adaylarında okuma, araştırma isteğinin giderek azaldığına ilişkin gözlemler yoğunluk kazanmaktadır.

Öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerinin temel kişilik özellikleri ise şöyle bir dağılım göstermektedir:

Çizelge 21

Temel Kişilik Özelliği

Soru 35- Genel Olarak Kişiliğiniz Hakkındaki Yargınız Nedir ?

Kişilik	Yükseköğ. Ok.		Eğitim Fakültesi		Toplam	
Normal	85	32.3	82	29.0	167	30.6
Sakin	44	16.7	49	17.3	93	17.0
Sabırlı	48	18.2	41	14.5	89	16.3
Heyecanlı	47	17.9	46	16.3	93	17.0
Sinirli	20	7.6	34	12.0	54	9.9
Şüphesi	19	7.2	30	10.6	49	9.0
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Adayların kişilik özellikleri açısından, ilk üç ölçüt temel alındığında (% 63.9) genelde öğretmenlik için uygun oldukları söylenebilir. Çünkü gerçekten öğretmenlikte soğukkanlı ve sabırlı olma ayrı bir önem taşımaktadır. Buna karşılık ise heyecanlı, sinirli ve şüpheci öğretmenler öğrenciler üzerinde birtakım olumsuz etkiler yapmakta ve uygunsuz tepkilerin gelişmesine neden olmaktadır.

Öğrencilerin kişilik özellikleri dikkate alındığında okul türleri arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmektedir. Aradaki farklar tesadüflere bağlanabilecek kadar küçüktür. Buna karşılık özellikle % 18.9'luk bir aday grubunun öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği kişilik özellikleri yönünden uygun bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

Öğretmen adaylarının öğretmen yetiştiren kurumlara alımlarında kişilik özelliklerinin ölçülmesi ve mesleki normlara uygun düşmiyen kişilik yapısına sahip gençlerin anılan okullara alınmayarak kişiliklerine daha uygun düşen alanlara yöneltilmeleri hem kendileri, hemde ülke yararına bir yaklaşım olur.

Çünkü öğretmenlik gerçek anlamda ruhsal bir olgunluk ve tamlık isteyen, çok karmaşık sorunlarla yüklü bir meslek olup biteviye gelişen ve değişen çocuk ve gençlerle uğraşmak ve dahası onlara faydalı olabilmek herşeyden önce sağlıklı bir ruh yapısıyla mümkün olabilir. Onun için öğretmenlikte kişilik yapısı önemlidir.

Öğretmenlik mesleği çeyrek yüzyıla varan bir zaman dilimi içerisinde sürekli biçimde en azından 40-50 kişilik bir grup içinde bulunmayı gerektiren bir meslektir. Bu sayı ders aralarında ve bazı zamanlarda yüzleri ve binleri aşan büyük bir topluluk şeklinde oluşabilir. Doğaldır ki, bunca genç insanın birlikte bulunmaları ortamda ne kadar denetim altında tutulursa tutulsun bir gürültü doğmasına neden olmaktadır.

Oysa bazı insanların bireysel farklılıklardan dolayı kalabalığa ve bu arada buna bağlı olarak gürültüye karşı dirençleri hemen hiç yoktur ve bundan kendileri son derece rahatsızlık duyarlar. Bazı kimseler de yalnızca kalabalığın kendisinden huzursuz olurlar ve kalabalıktan daima kaçarlar, yalnızlığı ve sessizliği ararlar, seçerler.

Şimdi sürekli bir kalabalık ve az bile olsa gürültülü bir ortamda 25 yıl gibi bir zaman çalışmak zorunda olunan bir mesleği seçecek gençlerin bu duruma uygun bulunmaları, öğrencileriyle yakın ilişkiler kurabilmeleri ve onların sorunlarıyla ilgilenebilmeleri, başka deyişle kendilerini mesleğine verebilmeleri bir ölçüde kalabalığa karşı tutumlarına bağlı kalacaktır.

Çizelge 22

Kalabalığa Karşı Tepki

Soru 34- Sürekli Kalabalıktan Ne Ölçüde Hoşlanıyorsunuz ?

Okul/Tepki	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fakül.		Toplam	
Asla	22	10.3	28	9.9	55	10.0
Bazen	125	47.5	138	48.8	263	48.2
Genellikle	71	27.0	76	26.9	147	26.9
Sıkça	28	10.6	30	10.5	58	10.6
Daima	12	4.6	10	3.5	22	4.0

Rakamlardan anlaşıldığına göre öğretmen yetiştiren bir yükseköğretim kurumunu seçmiş bulunan adayların % 10'nu asla kalabalıktan hoşlanmamaktadır. % 48.2'si ise bazen kalabalıktan hoşlanmaktadır. Sonuç olarak sürekli kalabalıkla iç içe olmayı gerektiren öğretmenlik mesleğini, yarısından çoğu (% 58.2) devamlı şekilde kalabalıkla olmak istemiyen gençlerin seçtiği görülmektedir.

Buna karşılık adayların % 41.8'nin mesleğin gerektirdiği kalabalığa karşı tepkisinin olumlu olduğu ve kalabalığa uyum sağlayabilecek nitelikte oldukları anlaşılmaktadır.

Öğretmen adaylarının 25.ci soruda yükseköğretmen okulu veya eğitim fakültesinin kendi istek, ilgi ve yeteneklerine ne ölçüde uygun düştüğünü bildirdikleri hatırlanırsa, burada bir bakıma dolaylı olarak bunun kontrolü yapılmakta ve kendilerinin psiko-pedagojik açıdan benlik tasarımları öğrenilmek istenmektedir. Böylece yetenek ve tavır yönünden öğretmenliğe uygun olmadığını bilmesine rağmen, öğretmen yetiştiren bir yükseköğretim kurumunda okumak durumunda bulunanları belirlemek mümkün olabilecektir.

Çizelge 23

Kişisel Benlik Tasarımı

Soru 32- Siz Bir Öğretmenin Niteliklerine Malik Olduğunuzu Ne Ölçüde İnanıyorsunuz ?

Nitelik	Asla	Biraz	Oldukça	Normal	Tamamen	Toplam
Yükseköğ.Ok.	14 5.5	59 22.4	75 28.5	81 30.8	34 12.9	263 100
Eğitim Fak.	23 8.1	59 20.9	75 26.5	84 14.1	41 14.5	282 100
Genel Toplam	37 6.8	118 21.6	150 27.5	165 30.2	75 13.8	545 100

Ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumların öğrencileri kendilerini % 28.4 oranında mesleki niteliklerden yoksun olarak görmekte ve bir öğretmenin niteliklerine malik olmadıklarını söylemektedirler. Burada akla şu soru gelmektedir: Acaba bir öğretmenin temel nitelikleri nelerdir ? Öğrenciler iyi bir öğretmen denildiğinde ne anlamaktadırlar? Bu sorularımızın cevaplarını şu şekilde verebilmek mümkündür:(115)

- Öğretmen, her şeyden önce, mesleğinin toplum içindeki yerini ve etkisini bilmelidir.
- Öğretmen, mesleğinin önemine uygun bir şekilde, öğretmenliğe karşı kuvvetli bir inanç, içten bir bağlılık duygusuna sahip olmalıdır.
- İşbirliğine önem vermeli, başkalarıyla uyumlu bir biçimde çalışmayı sevmelidir.
- Öğretmen, öğrenmeyi özendirme konusunda, değerlendirme oluşumunun güç verici, yöneltici ve seçici işlevinden yararlanmasını bilmelidir.
- Öğretmen, öğrencilerin öğrenmelerine rehberlik etmelidir.
- Öğretmen, anlayışlı ve sempatik olmalıdır.
- Öğretmen, ülke ve dünya sorunları hakkında bilgili ve uyanık bulunmalıdır.
- Öğrencilerde demokratik niteliklerin gelişmesi için uygun ortam ve fırsatları yaratabilmelidir.

(115) A.Ferhan Oğuzkan.Öğretmenliğin Üç Yönü, M.E.Basımevi, Ankara, 1971, s.15-50.

Bütün bunların ötesinde öğretmen; öğretmek ve eğitmek zorunda olduğu insanı, özellikle çocuk veya genç olarak isimlendirilen varlığı, yaratılışının her yönüyle tanımalı, bilmeli ve kendisine en uygun düşecek yöntemleri başarıyla kullanarak amacına ulaşabilmelidir.

Öğrenciler açısından ise iyi bir öğretmenin özellikleri şöyle sıralanabilir (116):

- Doğru, iyi niyetli, güvenilir
- Nazik, öğrencilerini sever
- Sakin ve sevimli, olgun bir arkadaş
- Samimi, iyi, sabırlı, neşeli
- Soylu, sırsaklar, dürüst
- Öğrencileri anlamaya çalışır
- Bütün öğrencilerini iyi niyetle sever
- İnsancıl ve güvenilir
- Doğru, sevimli ve güvenli
- Adaletli, sade ve iyi
- Tatlısert, iyilikle cesaretlendirir
- Kavrayışlı, otoritesiyle sevilir
- Korkulur ve saygı duyulur, fakat sevilir
- Canlı ve duyarlı, öğrencilerine saygı duyar
- Katılımcılığı, sosyalliği, doğal disiplini, yargı kişiliğiyle beğenilir
- Şakacı, daima aynı ölçüde keyifli, ilgi çekici
- Doğrudan ilişki, asla mesafe bırakmaz, kendisiyle konuşulabilir.

Şimdi bunca nitelik bir arada değerlendirilip, özetlendiğinde sonuç olarak iyi bir öğretmenin dürüst, güvenilir, nazik, sevimli, samimi, sakin ve sabırlı, adaletli, tatlısert bir otorite, anlayışlı, canlı ve duyarlı, katılımcı ve kolay ilişki kurulabilir birisi olması istendiği ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler öğretmenlerin sayılan özelliklere sahip olmalarını iyi bir öğretmen için gerekli görmektedirler.

---

(116) Michel Salınes. Pedagogie et éducation. Mouton, Paris, 197 , s.320.

Öğretmen adayları henüz bir bakıma öğrenci olduklarından, öğretmenlerinden bekledikleri davranışlarla kendi kişisel durumlarını karşılaştırmakta ve hangi ölçüde öğretmen davranışlarına malik olduklarını düşünmektedirler. Öğrenciler idealize ettikleri öğretmenlerin tepkileriyle kendilerininkini çakıştırarak öğretmenlikle benzeşme derecelerini belirlemektedirler.

Nitekim deneklerin % 57.7'si normal ölçüde öğretmen niteliklerine sahip oldukları inancını taşımaktadır. Buna karşılık % 13.8'lik bir grup da ideal öğretmen oldukları düşüncesindedirler. Yüzde 6.8'i öğretmenlikle hiçbir benzerlikleri bulunmadığı kanaatındadırlar.

Öğretmen adaylarının ne ölçüde mesleğe bağlı olduklarının ayrı bir önemi vardır. Çünkü gelecekteki oluşumların önceden bilinebilmesi ve öğretmen yetiştirmenin buna göre planlanması gerektiğinden yetiştirilen adayların öğretmenlik yapma olasılıklarının ne olduğunu bilmek zorunludur.

Aşağıdaki çizelgede öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerinin mesleğe bağlılık dereceleri ölçülmektedir:

Çizelge 24

Mesleğe Bağlılık

Soru 30-Öğrenim Gördüğünüz Okulu Bitirdiğinizde İstediğiniz Yere Atanmazsanız ne Yaparsınız ?

Seçim	Yükseköğ.Ok.	Eğitim Fak.	Toplam
Mutlaka giderim	147 55.9	163 57.7	310 56.9
İstediğim yere atanmak için mücadele ederim	12 4.6	11 3.9	23 4.2
İstifa ederim	33 12.5	11 3.9	44 8.1
Başka bir iş ararım	40 15.2	31 10.9	71 13.0
Sonuca razı olurum	4 1.5	20 7.2	24 4.4
Henüz karar vermedim	27 10.3	46 16.3	73 13.4
Genel Toplam	263 100	282 100	545 100

X^2 34.42 SD 7 % 5 olasılıkla TD 14.07

Öğretmen adayları bir ve beş nolu cevapların toplamı olan %61.3 oranında öğretmenliğe katılacaklarını ifade etmişlerdir. Başka bir değişle her 100 öğretmen adayından yaklaşık % 60'ı mesleğe katılmaya hazır olup bu konuda kararlıdır. Nitekim bu oran adayların mesleği seçme nedeniyle ilişkilidir. Çünkü seçme nedeni gerçekten öğretmenlik olan adayların oranı da (% 59.5) hemen hemen benzerdir. Dahası mesleği istiyerek seçen adayların mezuniyette daha az fire verme olasılığı vardır.

Diğer taraftan büyük bir olasılıkla mesleğe katılmayacak olanların asgari oranı ise, henüz karar vermiyenlerin % 50'sinin eklenmesiyle ortalama % 27.8 civarında oluşmaktadır. Öğretmen yetiştirmenin planlanmasında bunun da gözönüne alınması, muhtemel öğretmen açıklarının önlenmesi ve mesleği öğretmenlik olmıyanlara her ne surette olursa olsun ders verdirilmemesi bakımından son derece gereklidir.

Öğretmen adaylarının okul bitiminde yapacakları seçime ilişkin olarak verdikleri cevaplarsa, yine mesleğe ne ölçüde bağlı bulunulduğunu ve benimseme derecesini bildirmesi yönünden ilgilendiğimiz niteliklerdendir.

Çizelge 25

Okul Bitiminde Yapılacak Seçim

Soru 27-Öğrenim Görmekte Olduğunuz Okulu Bitirdiğinizde Ne Yapmayı Düşünüyorsunuz ?

Yapılacak Seçim	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Öğretmenlik yapmak	174	66.2	187	66.1	361	66.1
Büyük bir olasılıkla Öğretmenlik	6	2.3	10	3.5	16	2.9
Serbest çalışmak	30	11.4	29	10.3	59	10.8
Askerlik yapmak	7	2.6	10	3.5	17	3.1
Evlenmek	1	0.4	1	0.4	2	0.4
Henüz karar vermedim	35	13.3	43	15.2	78	14.3
Başka bir iş, meslek seçmek	10	3.8	2	0.7	12	2.2
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumunu bitiren gençlerin yaklaşık % 33.9'nun öğretmenlikle ilgisi bulunmıyan alanlarda çalışmak durumunda bulunması, belirlenen eğitim politika ve planlarının uygulanabilirliği ve gerçekten mesleğe gönül koyan gençlerin anılan okullara alınabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Burada karşımıza ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına öğrenci alımlarının ÖSYM sistemine ek ikinci ve özel bir sınavla seçilmesi zorunluluğu çıkmaktadır. Söz konusu öğretmen yetiştiren kurumlara girecek adaylara sınav sırasında verilecek yahut aynı test kitapçığı içinde yer alacak ikinci özel testle, gerçek anlamda öğretmenlikten başka bir meslek düşünmiyen gençlerin seçilebilmesi mümkün olabilecektir.

Böylelikle iki yönlü tasarruf sağlanmış olacaktır. Bir yönüyle kişilik ve karakter özellikleri, yetenekleri bakımından öğretmenlikle bağdaşmıyan gençlerin mesleğe girmeleri önlenebilecek, diğer taraftan bunların eğitimine harcanacak emek, zaman ve para, meslekte kalite arttırıcı faktörlere yöneltilebilecektir. Aynı zamanda böyle bir uygulama ile kurumların uzmanlaşmaları da sağlanabilecektir.

Geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adayları mesleğin en ilgi çekici yönü olarak neyi görmektedirler? Bir başka anlatımla, öğretmenlik mesleğinin gençlerin dikkatini çeken, onları uyaran hangi özelliğidir ? İşte bu soru ile öğrencilerin mesleğin iç ve dış görünüşünü ne ölçüde kavrayabildiklerini anlayabilmek mümkün olabilecektir.

Çizelge 26
Öğretmenliğin En İlginç Yönü

Soru 33- Sizin İçin Öğretmenliğin En İlgi Çekici Yönü Nedir ?

Okul/İlginç Yön	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Dinamik, hareketli bir meslek olması	6	2,3	4	1.4	10	1.8
İnsanın eğitim ve öğretimini uğraş edinmesi	16	6.1	11	3.4	27	5.0
Toplum için en faydalı Meslek olması	22	8.0	23	8.1	45	8.2
Yeni kuşakları şekillendirip yönlendirmesi	36	13.7	43	15.2	79	14.5
Bilgi ve becerisini başkalarına öğretebilmesi	104	39.3	122	42.7	226	41.4
Saygın bir meslek olması	10	3.8	26	9.2	36	6.6
Sürekli gençlerle içiçe ve etkileşim içinde bulunması	53	20.2	35	12.4	88	16.2
Öğretmek amacıyla sürekli öğrenerek kendini yenilemesi	6	2.3	10	3.5	16	2.9
Değişik	10	3.8	8	2.8	18	3.3
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Çizelgede görüldüğü gibi öğretmen adayları açısından mesleğin en ilginç yönü, kendi bilgi ve becerisini başkalarına öğretebilmek, kazandırabilmektir. Oranı ise % 41.4'dür.

İkinci sırada ise öğretmenlerin sürekli gençlerle, genç insanlarla beraber olması ve onlarla etkileşim halinde bulunması olup yüzdesi 16.2 şeklindedir. Bunu ise % 14.5 ile yeni kuşakların şekillendirilip yönlendirilmesi görevi izlemektedir.

Buna göre gençlerin, öğretmenliğin dış görüntüsünden çok daha öteye onun asıl işlevini algılayabildiklerini ve bu yönüyle ilgilendikleri ileri sürülebilir. Ancak her iki grupta değişen şey, ikinci ve üçüncü sırada bulunan özelliklerin yer değiştirmesidir. Yükseköğretmen öğrencileri gençlerle birlikte olmayı ilginç bulurken diğerleri yeni kuşakları şekillendirmeyi daha ilginç bulmaktadırlar.

Öğretmenliğin saygın bir meslek olması ise ancak 5.ci sırada ilgi çekmektedir.

Öğretmen adaylarının gelecekte görev alacakları Türk toplumundaki yerini ne ölçüde algılayabildikleri mesleki açıdan önemli olduğundan onların bu yöndeki yaklaşımlarının bilinmesinde fayda görülmüştür.Adayların bu konuda kendilerine yöneltilen soruya verdikleri cevaplar şöyledir:

Çizelge 27

Türk Toplumunda Öğretmenin Görevi

Soru 29- Size Göre Türk Toplumunda Öğretmenin Görevi Ne Olmalıdır?

Okul/İşlevler	Yükseköğ.		Eğitim Fak.		Toplam	
Kültürel değerleri işlemek kuşakları kültürlemek	22	8.4	35	12.4	57	10.4
Öğrencilere doğru ve geçerli bilgiler, beceriler vermek	26	9.9	39	13.8	65	11.9
Öğretmenliğin gerektirdiği tüm özelliklere sahip olmak	22	8.4	40	14.1	62	11.4
Eğitimci olarak çevresine örneklik ve önderlik yapmak	44	16.7	18	6.4	62	11.4
Öğrencileri her yönden en iyi şekilde yetiştirmek	34	12.9	41	14.5	75	13.7
Atatürkçü, aydın, kültürlü ve üretici kuşaklar oluşturmak	68	25.9	52	18.4	120	21.9
Toplumun her bakımdan bilinçlenip kalkınmasını sağlamak	34	12.9	37	13.0	71	13.0
Yeni kuşakları geleceğe ve topluma hazırlamak	8	3.0	16	5.6	24	4.4
Değişik	5	1.9	4	1.4	9	1.7
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

X^2 28.98 SD 9 TD 16.92 % 5 olasılık

Öğretmenin Türk toplumundaki yeri konusunda adayların okul türlerine göre farklı noktalarda yoğunlaştıkları hemen görülebilmektedir.

Nitekim yükseköğretmen okulunda cevapların % 68.4'ü başlıca dört grupta toplanmakta olup bunlar:

1- Atatürkçü, aydın, kültürlü ve üretici kuşaklar yetiştirmek,

2- Eğitimci olarak çevresine örneklik ve önderlik yapmak,

3- Öğrencileri her yönden en iyi şekilde yetiştirmek ve toplumun her bakımdan bilinçlenip kalkınmasını sağlamaktır. Oysa aynı sorulara eğitim fakültesi öğrencilerinin verdikleri cevapların oranı %52.3 tür.

Öğretmen okulu öğrencileri çoğunluk öğretmene siyasi, kültürel, ekonomik ve eğitsel görevler yüklemektedirler. Gerçekten eğitimcilik birincilerde daha ağır basmaktadır. Çünkü ilgili seçeneğe verilen cevap oranı ilkinde % 16.7 olmasına karşılık ikincilerde % 6.4 şeklinde belirmektedir.

Buna karşılık eğitim fakültesi öğrencilerinde öğretmene yüklenen sorumluluklar artarken doğal olarak bunların yoğunluğu azalmaktadır.Eğitim fakültesinde cevaplar altı grupta yoğunluk göstermektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1- Atatürkçü, aydın kültürlü ve üreticikuşaklar oluşturmak (% 18.4)

2- Öğrencileri her yönden en iyi şekilde yetiştirmek(%14.5)

3- Öğretmenliğin gerektirdiği tüm özelliklere sahip olmak (% 14.1)

4- Öğrencilere doğru ve geçerli bilgiler, beceriler vermek (% 13.8)

5- Toplumun her bakımdan bilinçlenip kalkınmasını sağlamak (% 13.0)

6- Kültürel değerleri işleyip kuşakları kültürlemek(%12.4)

Eğitim fakültesinde altı ana kümeye yayılan seçenekler toplamı % 86.2 olup yükseköğretmen okulu öğrencileriyle üç noktada birleşilmektedir. Başka bir deyişle öğretmen okulu öğrencilerinin ağırlık verdikleri seçenekler eğitim fakültesi öğrencileri tarafından da seçilmiştir. Ancak bunların oranı daha düşük düzeylerde oluşmaktadır.

Yükseköğretmen okulunda 1, 2, 5 no'lu seçeneklerin toplam oranı % 55.5 iken aynı oran eğitimde % 45.9'dur. Eğitim fakültesi öğrencileri bu araştırma çerçevesinde öğretmenin eğitimcilik işlevine fazla bir önem vermemekte ve çevresine örnek ve önder olma niteliğini gerektiği yoğunlukta algılayamamaktadır. Salt bu seçenek açısından öğretmen okulu öğrencilerinin öğretmenliğin bilincine ikincilere kıyasla daha fazla varmış oldukları ileri sürülebilir.

Yine yükseköğretmen okulu öğrencilerinde Atatürkçü eğilimlerin daha yüksek düzeyde seyrettiğini de söylemek mümkündür. Ancak bu konuda daha ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç bulunduğu açıktır.

Buna karşılık yükseköğretmen öğrencileri eğitimciler için %12'nin üstünde bir değer verilen 3,4 ve 6 no'lu seçenekleri yaklaşık % 9 oranında değerlendirmektedirler.

Yapılan X^2 testinde iki öğretmen yetiştiren kurum arasındaki farklar % 95 olasılıkla anlamlı bulunmuştur. Buna göre öğretmen okulu öğrencilerinin mesleki nitelikler ve bilinçlenme yönünden eğitim fakültesi öğrencilerinden daha uygun oldukları ve eğitimdeki adayların mesleki nitelikler ve bilinçlenme yönünden geliştirilmeleri gerektiği sonucuna varılabilir.

Geleceğin öğretmenleri ve bugünün öğretmen adayları yarının, başka bir deyişle 2000'li yılların öğretmen özelliklerini hangi niteliklerle ifade etmektedirler ? Yahut 21. yüzyılın öğretmenleri, öğretmen adaylarının gözüyle nasıl olmalıdır ?

Bu soruların cevaplarını öğretmen adayları şu şekilde vermişlerdir:

Çizelge 28

2000 li Yılların Öğretmen Özellikleri

Soru 31- Size Göre 2000 Yılının Öğretmenleri Hangi Özellikleri Taşımalıdır ?

Okul/Nitelikler	Yükseköğ.Ok.		Eğitim Fak.		Toplam	
Bilgili, kültürlü, demokratik ve Sosyaldir	90	34.2	81	28.4	171	31.4
Her türlü olumlu gelişmeye yatkındır	3	1.1	9	3.2	12	2.2
Eğitim ve öğretimi çağın gereklerine göre yapabilir	74	28.1	80	28.0	154	28.2
Değişmeye ve yenileşmeye açık, çağdaş,yapıcı ve araştırıcıdır	25	5.9	31	10.9	56	10.3
Mesleğin gerektirdiği bütün niteliklere sahiptir	35	13.3	36	12.7	71	13.0
Öğrencileri ve halkı bilgilendiren aydınlatmada öncüdür	20	7.6	25	8.9	45	8.3
Ekonomik yönden yeterli ve saygınlığı artmıştır	10	3.8	17	6.1	27	4.8
Değişik	6	2.3	3	0.6	9	1.6
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Veriler incelendiğinde görülen odur ki, her iki öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumu öğrencileri yarının öğretmeninin özelliklerinde büyük ölçüde aynı görüşleri paylaşmaktadırlar. Öncelikle açık bir biçimde; geleceğin öğretmenlerinin bilgili, kültürlü, kendi toplumunun değerlerini benimseyip özümlemiş, demokratik-başkalarının temel hak ve özgürlüklerine saygılı ve sosyal çevresiyle kolay ilişki kurabilen kimseler olmaları konusunda çoğunluğun birleştiği gözlenmektedir.

İkinci olarak birleşilen nokta ise, yarının öğretmenlerinin eğitim ve öğretimi çağın gereklerine en uygun bir biçimde yapabilir yeterlikte olmalarıdır. Cümleyi biraz açacak olursak çağın gerekleri olarak karşımıza bilimsel bilgi, teknoloji kullanımı, en az bir yabancı dili bilme, demokrasi gibi temel olgular çıkmaktadır. O halde 2000 yılının ötesinde görev alacak öğretmenler, en üst düzeyde bilimsel bilgi, her türlü araç ve gereci başarıyla kullanabilme, normal olarak bir yabancı

dili konuşup yazabilme ve özgürlükçü demokrasi ülküsüne sahip olma gibi değerlerle donatılmış bulunmalıdırlar.

Öyleyse öğretmen yetiştirme proğramları daha şimdiden söz konusu özelliklere sahip öğretmenler yetiştirmekten ve toplumun hizmetine sunmaktan sorumlu tutulmalıdır.

Üzerinde anlaşılan diğer bir nokta da, anılan öğretmenlerin mesleğin gerektirdiği bütün niteliklere malik tam formasyonlu öğretmenler olmalarıdır (% 13.0). Artık bu dönemde meslekte yetersiz öğretmenlerin ve meslekten olmayan kimselerin bulunmayacağı varsayılmaktadır.

Yine her iki öğretmen yetiştiren kurumlarda halen öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının buluştukları nitelik; öğretmenin her zaman değişmeye ve yenileşmeye açık olması, yapıcı ve araştırıcı yönüyle zamana gerçek bir uyum sağlayabilmesidir. Öğretmen adayları seçilirken kendilerinin bu yöndeki tavırları da ölçülebilir.

Bulgularda ilgi çeken bir başka durum ise öğretmenlik mesleğinin gelecekteki statüsüne ilişkin olanıdır. Burada eğitim fakültesi öğrencileri yükseköğretmenlilere kıyasla daha iyimser görünmekte olup olumlu yönde bir gelişme olacağına daha çok inanmaktadırlar (% 6.1). Fakat rakamların analizinden genelde her iki grubun da bu noktada fazla bir iyileşmenin olabileceğini düşünmemektedirler (% 4.8).

Öğretmenin bir eğitimci olarak toplumda yüklendiği örnek ve önder kişiliğiyle halkın aydınlatılması ve kalkındırılması sorumluluğu üzerinde her iki kesimce fazla durulmamaktadır. Aslında böylesi bir yaklaşım oldukça akılcıdır. Çünkü 21.yüzyılda ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmeler kitle iletişimini hızlandırarak sosyal bilinçlenme ve değişmeleri oldukça çabuklaştırabilecektir. Zaten öğretmenin işlevi orada bilgilendirmekten çok bilgilerin nasıl, nerede ve niçin kullanılacağını kavratmaktır. Bir bakıma bilgilerin bir analiz ve sentezini yapmaktır.

Öğretmen adaylarına yöneltilen bir soru da, eğer ellerinde olsaydı, ne olmayı, yahut hangi mesleği seçerlerdi şeklindedir. Bu soruya verilen cevapların çok geniş alana yayılması, gerek öğretmen yetiştiren kurumlara giren öğrencilerin ne ölçüde öğretmenliği istediklerini, gerekse genelde ülkemizde meslek seçimindeki darboğazı en iyi biçimde yansıtmaktadır.

Bu durum yurdumuzda hızla okul türlerinin çoğaltılması ve kapasitelerinin arttırılması gerektiğini bir kere daha vurgulamaktadır. İstenilen mesleğin seçilebilmesi insangücü kaynağının kullanımı bakımından da büyük anlam taşımaktadır.

Çizelge 29

Seçilmek İstenen Gerçek Meslek

Soru 37, 38-Eğer Seçme Olanağı Elinizde Olsaydı Hangi Mesleği Secerdiniz ?

Okul/Meslek	Yükseköğ.Okulu		Eğitim Fakültesi		Toplam	
Öğretmen	66	25.1	71	24.9	137	25.1
Doktor	32	12.2	38	13.3	70	12.8
Hukukçu	45	17.1	50	17.5	95	17.4
Mühendis	20	7.6	25	8.8	45	8.3
Subay	21	8.0	18	6.3	39	7.1
Eğitimci	27	10.3	19	6.7	46	8.4
Serbest	11	4.2	10	3.5	21	3.8
Sanatçı	10	3.8	16	5.6	26	4.8
Yönetici	13	4.8	15	5.2	28	5.1
Memur	10	3.8	9	3.1	19	3.5
Değişik	8	3.8	11	3.9	19	3.5
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Verilere bakılırsa, eğer seçme olanağı bulunsa, şu anda öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında bulunan öğrencilerin sadece ortalama % 25.1'i burada bulunacaklardır.

Öğrencilerin dörtte üçü başka alanlara gidecekler ve oralarda öğrenimlerini sürdüreceklerdir. Oysa gerek seçilebilecek okul türlerinin sınırlı dağılımı ve gerekse varolanların kapasitelerinin dar olması, gençleri yeteneklerine uygun olmayan ve istemedikleri alanlarda öğrenim görmek durumunda bırakmaktadır. Bunun hem gençlerin ruhsağlığı ve başarısı, hem de insangücü planlaması yönünden sayısız sakıncaları

zararları hemen bütün ilgililerce bilinmekte olmasına karşın etkin önlemlerin alınamaması ve uygulamaya konulamaması düşündürücüdür.

Bundan önceki konularda tekrarlandığı şekilde öğretmen adaylarının seçiminde gerçek manada öğretmen olmak isteyenlerin ayıklanabilmesi için mutlaka özel bir sınava gerek olduğu bu noktada da açıkça ortaya çıkmaktadır. Çünkü asıl istediği mesleği seçemiyen gençler, bir ömürboyu bunun burukluğunu yaşayacaklar ve en azından yeterli doyumu sağlayamıyacaklardır. Hele başarısızlık durumunda çok çabuk bozuma düşebilecek ve ruhsağlığı tehlikeye girebilecektir. Böylesi bir sonuç, kişinin kendisiyle birlikte başkalarının da zarara uğraması demektir.

Bu şekilde bir dağılım, meslek eğitimi veren bir yükseköğretim kurumu için hiçte normal sayılamaz. Çünkü bunun anlamı, o kurumda öğrenim görenlerin yalnızca dörtte birinin asıl aranılan insanlar olduğudur. Öğrenci alımında doğru seçimin yapılamadığının somut bir kanıtıdır.

Öğretmen yetiştiren kurumlara devam etmekte olan öğrencilerin burslarını kaçıncı tercih sırasında girdiklerinin de bilinmesi önemlidir. Öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi veren kurumları tercih sıraları şu şekilde dağılmaktadır.

Çizelge 30

Yükseköğretmen Okulu ve Eğitim Fakülteleri Tercih Sırası

Soru 39,40- Yükseköğretmen Okulu veya Eğitim Fakültesi Sizin Kaçıncı Tercihinizdir ?

Okul/Sıra	Yükseköğretmen Ok.		Eğitim Fakültesi		Toplam	
1	36	13.7	30	10.5	66	12.1
2	13	4.5	11	3.4	24	4.4
3	12	4.5	11	3.4	23	4.2
4	30	11.4	27	9.5	57	10.5
5	35	13.3	31	10.9	66	12.1
6	22	8.4	23	8.0	45	8.3
7	24	9.1	22	7.7	46	8.4
8	30	11.4	26	9.2	56	10.3
9	13	4.9	15	5.3	28	5.1
10	9	3.4	12	4.2	21	3.8
11	11	4.1	10	5.3	21	3.8
12	6	2.3	11	3.4	17	3.1
13	8	3.0	11	3.4	19	3.5
14	4	1.5	12	4.2	16	2.9
15	7	2.6	7	2.5	14	2.6
16	1	0.4	8	2.8	9	1.6
17	1	0.4	6	2.1	7	1.3
18	1	0.4	9	3.1	10	1.8
Genel Toplam	263	100	282	100	545	100

Görüldüğü gibi ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarını tercih sırasında ilk üç sırada yer veren adayların oranı sadece % 20.7 dolayında olup bir önceki bulguları doğrular nitelikte dir. 4-8 sıralarda seçenler ise % 49.6 oranındadır. 9-18. sırada tercih yapanlarsa yaklaşık % 29'dur. Bunlar tamamen seçimi rastlantıya bırakanlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye'de genel ortaöğretime öğretmen yetiştirme sisteminin dayandığı pedagojik temellere ilişkin sağlanan bulguların ve elde edilen bilgilerin genel ve özel sonuçları verilerek sorunun bugünkü durumu değişik yönleriyle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türkiye yaklaşık 139 yıldanberi değişik öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirme çalışmalarını yürütmektedir. Ancak, her düzeydeki okullara öğretmen yetiştirilmesi konusunda bunca zaman içerisinde sürekli izlenebilen bir model geliştirilememiş, öğretmen yetiştirme işi zikzaklar çizerek bugüne değin gelmiştir. Halen içinde bulunduğumuz zamanda ise sorun tamamen karmaşıklaşmış ve öğretmenleri kimin ve nasıl yetiştireceği, yetiştirme işinde hangi psiko-pedagojik ilkelerin esas alınacağı gerek ilgililer ve gerekse halk nezdinde bir belirsizlik içinde tartışılır olmuştur.

İşte bu araştırma böyle bir zamanda ve geçmişten günümüze uzanan öğretmen yetiştirmenin dayanması gereken temel pedagojik ilkelerin nelerden oluşması gerektiğini açıklamaya ve kaliteli öğretmen yetiştirilmesi alanındaki çalışmalara katkıda bulunmaya yönelik bulunmaktadır.

Nitekim bu amaçla öncelikle kuramsal düzeyde bir çalışma ile konuyla ilgili yazılı kaynaklar kronolojik bir düzen içinde taranmış ve elde edilen bulgular bölüm III'de sunulmuştur. Burada özellikle kaliteli öğretmen yetiştirme noktasına ağırlık veren belge ve görüşlere yer verilmiş ve bunların öğretmen yetiştirme sorununa katkıda bulunabilecek olanları seçilmeye çalışılmıştır.

İkinci olarak ise soruna hem daha yaklaşmak ve hemde daha açıklık getirmek amacıyla, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının temel hammaddesini oluşturan öğretmen adayları üzerinde karşılaştırmalı bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasında özellikle son öğretmen yetiştirme kurumu olan yükseköğretmen okulları ile Türk eğitim sisteminde yepyeni bir deneyim olarak ortaya çıkan eğitim fakülteleri öğrencileri değişik mesleki nitelikleri yönünden incelenmişlerdir. Bazı niteliklerde önemli farklılıklar belirlenmiştir.

Alan araştırmasıyla ilgili verilerin değerlendirilmesinde gereken durumlarda X^2 testi uygulanarak aradaki farkın ne ölçüde anlamlı olduğu kontrol edilmiştir.

Yine araştırmada kullanılan anket sorularının önemli ölçüde uzman görüşleri doğrultusunda beklenilen bilgileri sağladıkları gözlenmiştir. İki farklı kurum öğrencilerinden alınan bilgiler Bölüm IV. de ayrıntılı biçimde verilmiş ve yorumlanmıştır. Özellikle verilerin değerlendirilmesinde iki ana nokta gözönünde tutulmuştur:

Bunlardan birincisi öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına alınan öğretmen adaylarının mesleğe yakınlık ve yatkınlık dereceleri, ikincisi ise iki yükseköğretim kurumu arasında öğrenci nitelikleri yönünden bir farkın bulunup bulunmadığı ve eğer varsa bunun hangi düzeyde geçerli olduğudur.

Kuramsal bölümde ise özellikle öğretim proğramları ve bu proğramlar içinde pedagojik formasyon derslerinin yeri ve önemi ile genel düzeyde bir eğitim sisteminin başarısının gerçek anlamda kaliteli öğretmen yetiştirmekle sağlanabileceği, bunun da yalnızca bilgi vermekle gerçekleştirilemiyeceği açıklanmaya, vurgulanmaya çalışılmıştır.

Belgesel çalışmalar sırasında kullanılan kaynağın mümkünse resmi değilse olabildiğince gerçekleri yansıtır nitelikte tarafsız olmasına ayrıca özen gösterilmiştir. Ve aynı zamanda bunların ilk elden sağlanmasına çalışılmıştır.

Alan araştırması bölümünde deneklere uygulanan anketleri cevaplandırma oranı oldukça yüksek olup % 96.4 olarak gerçekleşmiştir.Araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilerin çözümlenmesi ve değer-

lendirilmesinde, yaklaşık 22 yılı aşkın öğretmen yetiştirme sırasındaki gerçek gözlemler birer kontrol aracı olarak önemli faydalar sağlamışlar ve araştırmanın güvenirliğini arttırmada etkili olmuştur.

Bütün alınan önlemlere rağmen, ortaya çıkan sonuçların genelde bu araştırma ile özelde ise araştırmacının kimliği, araştırma yöntemi, araştırma koşulları ve veri kaynaklarının nitelikleriyle sınırlı bulundukları gerçeği hatırdan çıkarılmaması gereken bir olgudur.

Bununla beraber araştırma bundan böyle üzerinde çalışılması mümkün olmıyan ve tarih olmuş bulunan Yükseköğretmen Okulu öğrencilerinin nitelikleri konusunda tarihi bir belge niteliği taşımaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulguların ışığında sonuçları başlıca iki grupta toplamak mümkündür:

Genel Sonuçlar

Bu araştırma yoluyla ulaşılan genel sonuçları şöyle sıralıyabiliriz:

- Kaliteli öğretmen yetiştirme konusunda tasarım ile uygulama arasında ciddi farklılıklar ve çelişkiler bulunmakta, kuramsal düzeyde çokça çalışmalar yapılmasına karşılık bunları uygulamaya dönüştürmek hemen hemen mümkün olamamaktadır.

- Halen ortaöğretime öğretmen yetiştirme sorunu yasal açıdan herhangi bir kurumun sorumluluğunda bulunmayıp ortada hukuki bir boşluk vardır.

- Eğitimde gerçek başarı ile kaliteli öğretmen yetiştirme arasındaki yakın ilişki her düzeydeki sorumlular tarafından yeterince algılanabilmiş olmaktan uzaktır. Kaliteli öğretmen yetiştirmek amacıyla alınan kararların bir türlü uygulamaya konulamaması ve hepten kağıt üzerinde kalmaya mahküm edilmesi bunun en somut örneğidir.

- Her düzeydeki kurum ve toplantılarda varılan kararlara karşılık öğretmen yetiştirmede henüz sayısal kaygılardan uzaklaşılabilinmiş ve kaliteye öncelik veren yaklaşımlara yönelinmiş değildir.

- Ortaöğretim öğretmenleri, bu öğrenim basamağının gerekli kıldığı zorunlu bilgi, beceri ve tavırlardan yoksun olarak yetiştirilmekte ve ortaöğretimin özelliklerini gerektiğince tanımamaktadırlar.

- Kaliteli öğretmen yetiştirilmesinde yeni bir deneme olan eğitim fakülteleri beklendiği gibi alan bilgisi yönünden yeterlik sağlayamamakta ve bundan dolayı kuruluş amaçlarıyla çelişmektedirler.

-Öğretmen yetiştirmede ulaşılmak istenen bütünlüğe varılamamakta ve dış görünüşleriyle benzer görünen öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları öğretim proğramı, öğretim elemanı, mesleki yaklaşım bakımından birbirinden farklı uygulamalar içinde görünmekte ve amaçlanan birliğin sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştirmede kalite sorunu bütün gerçekliğiyle ortada durmakta ve çözümü için herhangi bir adım atılamamakta, durum kendi seyrine bırakılmış görünümündedir.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştirmede uzmanlık alanları öğretmen yetiştirme olmayan akademik personelin istihdamı ve bunların herhangi bir pedagojik formasyon eğitiminden geçirilmemiş olması ve ortaöğretim öğretmenliği deneyimlerinin bulunmaması, gerek öğretim proğramlarının içerikleri yönünden ve gerekse zorunlu mesleki niteliklerin kazandırılması açısından önemli sorunlar yaratmaktadır.

- Ortaöğretim düzeyindeki kaliteli öğretmen yetersizliği, mesleğin zararına olarak oluşan boşluğun meslekten olmıyan kimselerce doldurulması olasılığını arttırmakta ve böylece mesleki dejenererasyonu kolaylaştırıcı ve çabuklaştırıcı gelişimlere neden olabilecek nitelikte görünmektedir.

- Eğitim fakülteleri oluşumlarının temel nedenini meydana getiren öğretmen adaylarına yeterli alan bilgisi verme konusunda kendilerinden önce Türk eğitim sistemi içinde yeralan Eğitim Enstitüsü ve Yükseköğretmen Okuluna göre daha yüksek oranda bir öğretim proğramına sahip bulunmamaktadır. Nitekim alan bilgilerinin oranları anılan yükseköğretim kurumlarında; 1- % 71.8, 2-% 76,8 ve 3-% 68.1 olarak belirmektedir.

- Kaliteli öğretmen yetiştirilmesiyle ilgili görüşler arasında önemli farklılıklar bulunmakta olup asgari müştereklerde birleşilememekte ve çelişkili yaklaşımların oluşması önlenememektedir.

- Öğretmen yetiştirme sorununun çözümüne yönelik çalışmalar çoğunluk bilimsel temellerden yoksun olup masabaşı ve kişisel tasarımlar şeklinde ortaya çıkmakta, bu konuda getirilen ve götürülenlerin gerekçesi bilinememektedir. Bu durum ençok derslerin isim, sayı, kredi ve içeriklerinin saptanmasında görülmekte olup bütünlüğün bozulmasına neden olmaktadır.

- ÖYS sınavları öğretmen adaylarının seçiminde mesleki ilgi ve yetenekleri ölçmemekte ve böylece ilgisiz-yeteneksiz öğrencilerin öğretmen yetiştiren kurumlara girmesi önlenememektedir. Oysa böylesi bir seçim kaliteli öğretmen yetiştirilmesinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır.

- Öğretmen yetiştirme ile ilgili yasa hükümleri askıya alınmış ve Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1739 sayılı yasanın kendisine verdiği yetkileri kullanamaz bir duruma getirilmiştir.

- Eğitim Enstitüsü ve Yükseköğretmen Okullarında büyük önem verilen ve doğrudan mezuniyeti etkileyen uygulama çalışmalarıyla bitirme tezleri, bilinmeyen ve açıklanmıyan nedenlerden ötürü önemsiz duruma getirilmiş, bunlardan uygulama çalışmalarının süresi ve niteliği olumsuz yönde değiştirilmiş, tez çalışmaları tamamen kaldırılmıştır.

- Öğretmen adaylarının mesleki değerleri kazanıp kazanamadıklarını belirlemek ve kişilik yapısı ve genel durumu nedeniyle öğretmenlik mesleğiyle bağdaşmıyan öğrencilerin okulla ilişkilerini kesebilmek için her yıl Mayıs ayın içinde bütün öğrencileri kapsayan değerlendirme kurullarına son verilmiş ve öğretmen adaylarının söz konusu niteliklerler yönünden değerlendirilmesinden hepten vazgeçilmiştir.

- Asıl meslekleri öğretmen yetiştirmek olan uzman eğitimci personel birden geri plana çekilerek öğretmen yetiştirmede etkinlikleri asgari düzeye indirilmiş ve mesleği öğretmenlik olmıyan ve mesleği yeterince tanımayan akademik personel, salt bilgi adına devreye sokularak yetiştirmede ikilik yaratılmıştır. Kaldı ki uzman eğitimci personelin akademik personelden daha yetersiz olduklarına ilişkin herhangi bir bilimsel bulgu olmadığı gibi bunlar arasında akademik unvanın dışında çok değerli elemanların varlığı herkesçe bilinen bir gerçektir.

- Pedagojik formasyon derslerinde, söz konusu dersler öğretmenlik mesleğinin özünü meydana getirmektedir. Hem sayı, yoğunluk; hem de tür bakımından önemli gerilemeler olmuştur. Gerçekten yükseköğretmen okullarında okunan 10 adet değişik pedagojik formasyon dersi yeni uygulamada 6 derse indirilmiş ve öğretim proğramı içindeki oranı % 13.4'ten % 7.6'ya düşürülmüştür. Ayrıca ders saatleri toplamı yaklaşık yarı yarıya azaltılmıştır.

- Milli Eğitim Şûralarında benimsenen öğretmen yetiştirme modelleriyle uygulanmakta olan öğretmen eğitimi proğramları arasında herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır.

- Kaliteli öğretmen eğitiminde vazgeçilmez bir etmen olan meslek havası tümden yitirilmiş ve öğretim elemanlarınca uygun mesleki bir ortamın yaratılabilmesi olanaksız hale gelmiştir.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları birer bilgi sağlama makinası durumuna getirilmiş ve öğretmenlerin, herşeyden önce çevrelerine davranışlarıyla örnek ve önder olma sorumluluğu bulunduğu gerçeği gözardı edilerek bilen herkes öğretmen olur felsefesi egemen kılınmıştır.

- Öğretmen ve öğretim elemanları arasında geçmişte varolan sıcak ve samimi hava yerini, soğuk ve uzak ilişkiye terketmiştir. Öğrencilerle öğreticiler arasında içten ve yakın bir diyalog kurulamamakta, öğreticiler her durumda gerekli ve yeterli model eğitimciliği sergileyememektedirler.

- Öğretmen eğitiminde ilke olarak benimsenen ve ülkenin sosyo ekonomik yapısına uygun düşen en az bir esas alan ve bir yandal öğreticiliği çoğunluk uygulanmamaktadır. Öğretmen adayları sadece bir alanda öğrenim görmeye devam etmektedirler.

- Öğretmen yetiştirme proğramlarında bilimsel araştırma, ortaöğretimde rehberlik, gençlik psikolojisi, toplum kalkınması, eğitim yönetimi, eğitim teknolojisi, ruhsağlığı gibi pedagojik formasyon derslerine yer verilmemektedir.

- Öğretmen adaylarının eğitiminde iş ve uygulama çalışmalarına,

yapma ve yaratıcılığa gereken önem verilmemekte ve uygulanmakta olan sınav sistemleri buna olanak vermemektedir.

- Öğretmen yetiştirmede süreklilik ilkesine uyulmamakta ve öğrenimin dikey boyutta sürdürülmesi sağlanamamakta, böylece gereksiz zaman ve emek kaybının önüne geçilememektedir.

- Nitekim bunun doğal bir sonucu olarak İmam-Hatip öğrencisi tiyatro bölümüne, Ticaret Lisesi mezunu bir gençse Müzik alanına geçerek yahut geçmek zorunda kalarak öğrenim görmektedir. Bu durum önemli ölçüde insangücü kaybına neden olmaktadır.

- Öğretmen eğitimi proğramlarından sorumlu, bunların hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesi ile görevli yasal bir organ yada birim bulunmamakta ve bundan dolayı öğretmen eğitiminde koordinasyon sağlanamamaktadır.

- Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmen yetiştirme proğramları, ülke gerçeklerine ve mesleki zorunluluklara cevap verebilecek biçimde kabul edilebilir standartlara bağlanamamıştır.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarını bitirebilmek için herhangi bir kredi limit konulmamış, böylece düşük nitelikli adayların öğretmen olabilmesi yolu aralanmıştır.

- Öğretmenlerin istihdamında mesleki yeterlikler ölçülmemekte, yalnızca akademik bilgileri esas alınarak mesleki davranışların değerlendirilmesi kapsam dışı bırakılmaktadır.

- Özellikle alan bilgisi lehine meslek bilgisinden önemli ölçüde ödün verilmekte ve pedagojik formasyon derslerinin tüm proğram içindeki yeri 1/5 den aşağıya düşmektedir. Oysa bunun 41.8 ders/saat karşılığı % 20 olması gerekirken şu andaki durum 16 ders/saat eşdeğeri %7.6 dır. Bu da daha meslek öncesi eğitimde öğretmen kalitesinin düşmesi demektir.

- Ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurum proğramlarında toplam kredinin yaklaşık % 65'i alan bilgisi, % 25'i öğretmenlik bilgisi yahut pedagojik formasyon eğitimi ve % 10'u genel kültür derslerine ayrılması zorunluluğu varken uygulamada buna özen gösterilmemekte ve uyulmamaktadır.

- Ortaöğretim öğretmenlerinin büyük çoğunluğu okullarda sınıf dışında öğrencileriyle ilgilenmemekte, onların sorunlarına ilgisiz kalmaktadır. Buna rağmen öğretmen yetiştiren kurumlarda konu üzerinde durulmamaktadır.

- Eğitim fakültelerinden mezun öğrenciler, anabilim dallarındaki eğitim ve öğretimin bir sonucu olarak öğretmenliğe giriş sınavlarında çok farklı ve kabul edilebilir sınırların ötesinde değişik başarılar sağlamaktadır. Bazı anabilim dallarında başarı oranları % 5'in altına kadar düşmektedir.

- Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenci başarıları tamamen kuramsal düzeyde değerlendirilmekte ve başarı geleneksel yazılı yahut test sınavlarında elde edilen soyut bilgilere dayandırılmakta ve değerlendirmeler, öğretmen adaylarının kazanabildiklerini uygulayabilme derecelerine göre yapılmamaktadır.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarıyla Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında yeterli bir işbirliği sağlanamamaktadır. Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri yetersizdir.

- Öğretmenlik eğitimi; öğretmenlik yapılacak okulların çeşitlerine göre yapılmamakta, orada öğrenim görmekte olan öğrencilerin yaş, cinsiyet, zihin, yetenek ve sosyo-ekonomik durumlarına uyum sağlayabilecek nitelikte eleman yetiştirilmemektedir.

- Temel Eğitimin ikinci aşamasında (ortaokul) çalışan öğretmenlerle lisede görev alacak öğretmenler aynı kurumlarda aynı proğramlarla yetiştirilmekte aradaki çok önemli farklar hesaba katılmamaktadır. Nitekim ortaokul öğrencisiyle lise öğrencisi aynı özelliklere sahip değildir.

- Öğretmenlerin hizmet öncesinde iyi yetiştirilmesi mesleğin itibar kazanmasının temel şartıdır. Mesleğe girişin yolu kesinlikle öğretmen yetiştiren kurumlardan geçmemektedir.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları öğretmen eğitimi için gerekli olan havanın yaratılmasında zorunlu altyapı(öğretmen eğitici, özel yönetmelik, sosyal etkinlik, mesleki tavır, davranışa yönelik değerlendirme v.b.) den yoksun olup bu durum kaliteli öğretmen yetiştirilmesini engellemektedir.

- Ortaöğretime öğretmen olarak atanacak adaylar bu öğretim basamağının gerektirdiği mesleki yeterlikleri kazanamamakta, böyle bir durumsa birtakım sorunlara neden olmaktadır. Çünkü adayların bilgi dışındaki davranışlarını değerlendirebilecek bir sistem geliştirilmemiştir.

- Öğretmen adaylarına not takdirinde öğretim elemanlarının hiçbir takdir hakkı bulunmamakta, bu nedenle kişilik ve karakter yapısı itibariyle uygun olmayan kimselerin öğretmen olmaları önlenememektedir.

- Hukuki açıdan öğretim elemanlarının öğrenci davranışları hakkında herhangi bir tasarrufta bulunmaları yeni sistemde kaldırılmış ve her türlü yolu kullanarak sınavlarda belli bilgileri kağıdına geçiren adaylar, herşeye rağmen öğretmen yetiştiren kurumu bitirebilme durumuna getirilmiştir.

- Özellikle ortaöğretime öğretmen atanmasında politik seçimler ağırlık kazanmakta ve öteki mesleklerdeki durumun tersine istenildiğinde hemen herkes öğretmen yapılabilmektedir. Bu ise mesleğin zaten giderek yitirilmekte olan saygınlığını tamamen olumsuz yönde etkilemekte, mesleki ölçü ve değerlerin zamanla yokolmasına yolaçmaktadır.

- Eğitim sisteminde yapılacak yeni düzenlemelerde öğretmen faktörü ya en son hesaba katılmakta yahut tamamen unutularak sistem bütünlüğü bozulmakta ve sistem daha başlangıçta işlemez hale getirilmektedir.

- Öğretmenlerin mutlak kazanmaları gereken yeterlikler henüz bugün bile belirlenebilmiş ve somut olarak ortaya konabilmiş olmaktan uzak olup giriş sınavlarında davranışla ilgili yeterlikleri ölçecek sorulara yer verilmemekte yahut adaylar belli bir süre uygulama sonunda sınava alınmamaktadır.

Özel Sonuçlar

Araştırmada varılan özel sonuçları bu araştırma için şu şekilde belirlemek mümkündür:

- Öğrencilerin yaş ortalamaları Batı'dan Doğu'ya gittikçe az da olsa bir yükselme göstermektedir. Çoğunluk Batı'da 18-21, Orta Anadolu da 19-21 ve Doğu'da ise 21-23 yaşları arasında kümelenmektedir.

- Deneklerin oturdukları yerlere göre dağılımında Batı'da köyde oturanların oranı azalırken (% 12.3) şehirde oturanların oranı yükselmektedir (% 57.8) Bu sonuç, Türkiye'de yaşanan hızlı şehirleşmenin bir ipucu olabilir.

- Okuma yazma bilmeyen annelerin oranı(% 20.9) babalarınkinden (% 4.4) beş kat fazladır. Yine annelerin öğrenimleri çoğunluk ilkokul düzeyinde (% 79.1) bulunurken ve ortaöğretim görebilenlerin oranı(%17.2) iken aynı oranlar babalarda bu durum sırasıyla % 41.6 ve % 31 olarak bulunmaktadır. Buradan kadınların erkeklere kıyasla daha az ortaöğretimden yararlandıkları söylenebilir. Yine yüksekokul ve fakülte mezunu annelerin oranı % 2.9 düzeyinde seyrederken bu oran babalarda % 10.6'ya çıkmaktadır.

- Annelerin yaptığı iş, meslek incelendiğinde büyük çoğunluğun (% 79.8) işsiz yada ev kadını oldukları ortaya çıkmaktadır. Kadınlar ikinci sırada ise % 6.4 işçilik yapmaktadır.

- Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının babalarının iş veya mesleğinin işçi, memur, esnaf ve serbest gruplarından yığıştığı gözlenmektedir. Bunların toplam oranı % 78'dir. Bu dört grup içinde ise en fazla (%28.2) ile memurlar gelmektedir. En az ise tüccar ve sanayici (% 2.7) kesimi gelmektedir. Ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlar yüksek oranda dar gelirli ailelerin çocukları tarafından seçilmektedir.

- Gerçekten öğretmen adaylarının ailelerinin aylık gelirleri bir önceki sonucu doğrular nitelikte olup onun kontrolünü sağlamaktadır.Nitekim deneklerin % 67.6'sının ailesinin aylık geliri 150 bin TL nın altında bulunmaktadır. Bu rakam halen birinci derece bir devlet memurunun aylık maaşına eşdeğer bir rakamdır. Aylık gelirleri 250 bin TL.nın üstünde olan adayların oranı ise sadece % 6.6 dolayında olup öğretmenlerin alt gelir gruplarından geldiklerini kanıtlamaktadır.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının en büyük öğrenci kaynağını şu anda genel liseler (% 74.0) oluşturmaktadır. Bunu ticaret, meslek ve teknik lise öğrencileri izlemektedir.

- Ortaöğretimden sonra aynı doğrultuda bir öğrenime devam etmeyip alan değiştiren öğrenciler, alan değiştirme nedenleri olarak en çok

yeteneklerine öğretmenliği uygun bulduğu (% 6.2) ve ikinci olarak da öğrenim gördüğü alana yeterli uyum sağlayamadığı gerekçelerini ileri sürmüşlerdir.

-Ortaöğretime öğretmen yetiştiren bir yükseköğretim kurumunu seçme nedenleri arasında en yüksek oranı; öğretmen olma isteği (% 28.2)ilgilenilen alanın burada bulunması (% 18.0) ve başka bir yerin kazanılamaması (% 15.4) oluşturmaktadır.

Gerçekten öğretmen olmak için gelenlerin oranı yaklaşık % 40.5 dolayında bulunmaktadır. Bunun dışındakiler ise başka nedenlerden ötürü öğretmen yetiştiren bir kurumu seçme durumunda kalmışlardır.

- Öğretmen adaylarının % 41.9'nun mesleği hemen hiç tanımadıkları, % 40.8 normal ve % 17.0 da çokiyi tanıdıkları anlaşılmaktadır.

- Kurumun adaylara uygunluğu konusunda adayların % 31.3'ü öğrenim görmekte oldukları kurumun kendilerine uygun olmadığı görüşünü paylaşmaktadır. Çokiyi derecede uygun düştüğünü söyleyenler ise % 13.4'dür.

- Öğretmen adaylarının % 11.2'si yükseköğretime uyum sağlayamadıklarını bildirmekte olup bu oran köyde oturanların (% 13.1) oranına yakındır. Uyum sorunun yerleşim birimleri arasındaki farkın yüksek olmasından kaynaklanabilmesi mümkündür.

- Öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerinin akademik başarı ortalamaları genelde ortadır (% 46.7). Pekiyi derecede başarı gösterenlerin sayısı oldukça düşük olup oran (%3.5)dir.

- Adayların mesleki doyum beklentisi çok düşüktür. Nitekim öğretmenliğin yeterli bir gelir sağlayabileceğini düşünenlerin oranı sadece % 21.9'dur. Buna karşılık yeterli maddi doyum sağlayamayacağı görüşünde olanlarsa % 78 gibi yüksek bir grup oluşturmaktadır. Bu nedenle daha başlangıçta öğretmen adaylarının mesleki bir doyumsuzluk içinde oldukları söylenebilir. Bu ise mesleki başarıda bir handicaptır.

- Ortaöğretim öğretmenliğini seçen adayların yalnızca % 9.4'nün mesleğin gerektirdiği sürekli okuma ve araştırma yeteneğine malik oldukları görülmektedir. Çünkü mesleki yeteneğin belirlenmesinde sürekli temel uğraşı çoğunluk bir ipucu olarak değerlendirilmektedir.

- Duygusal bakımdan öğretmen adaylarının % 35.9'unun öğretmenlik mesleğine uygun olmayan bir kişilik yapısına sahip bulundukları ileri sürülebilir. Nitekim heyecanlı, sinirli ve şüpheci kişilik yapısı bulunan öğretmenlerin öğrenciler üzerinde birtakım olumsuz tepkiler doğurduğu bilinmektedir.

- Adayların % 58.2'si kalabalıktan hoşlanmamaktadır. Bu ise sürekli biçimde kalabalıkla çalışmak durumunda olan öğretmen için uygun bir nitelik değildir. Böylesi adayların gelecekte meslekten çabuk soğumaları mümkündür. Kalabalıktan hoşlanmama durumu, öğretmenin sınıf içindeki davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilir.

- Öğretmen adaylarının yaklaşık % 28.4'ü kendilerinin bir öğretmenin niteliklerine malik olmadıkları görüşündedir. Kendilerini bir öğretmen olarak görmemektedirler. Buna karşılık % 44'ü ise kendilerini bir öğretmen olarak algılamaktadırlar.

- Öğretmen adaylarının % 56.9 mesleğe gerçekten bağlı olup her türlü şartlarda öğretmenlik yapmada kararlıdır. Öğretmen yetiştirmenin planlanmasında bunun değerlendirilmesi önemli yararlar sağlayabilir ve öğrenci sayıları bu doğrultuda belirlenebilir. Buna göre % 65.5'in öğretmen olma olasılığı vardır.

- Adayların okulun bitiminde yapacakları seçim de söz konusu durumu doğrulamaktadır. Çünkü öğretmenliği seçecek olanların oranı %66.1 dir. Bunun bir başka anlamı öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının yaklaşık % 65'lik bir kapasite ile çalışmakta olduklarıdır.

- Adaylar öğretmenliğin en ilginç yönü olarak öğretmenlerin kendi bilgi ve becerilerini başkalarına öğretebilmesini (%41.4) görmektedirler. Gerçekten bir insanın bildiklerini ve yaptıklarını bir başkasına öğretebilmesi, kazandırabilmesi heyecan verici bir olaydır.

- Denekler; öğretmenlerin Türk toplumundaki işlevini, temel olarak Atatürkçü, aydın, kültürlü ve üretici kuşaklar yetiştirmek şeklinde tanımlamaktadırlar. (% 21.9) Bunu öğrencilerini her yönden iyi yetiştirmek (% 13.7) ve toplumu her bakımdan bilinçlendirip kalkındırmak(%13.0) görevi izlemektedir.

- 2000'li yılların öğretmenleri, öğretmen adaylarının gözüyle herşeyden önce bilgili, kültürlü, demokratik ve sosyal (% 31.4) olmalıdır. Bu öğretmenler ikinci sırada ise (% 28.2) eğitim ve öğretim çağın gereklerine göre yapabilecek yeterliklere malik bulunmalıdır.

- Kontrol sorusu niteliğinde olan ve seçimin varlığında ne olunmak istendiğini araştıran soruya verilen cevapların analizinden Türkiye de ciddi boyutlarda bir meslek seçme sorunu bulunduğu, seçilecek okulların hem tür ve hem kapasite yönünden yetersiz olduğu izlenimi edinilebilir.

- Nitekim deneklerin bu soruya verdikleri cevapların çok dağılmış bulunması ve böyle bir durumda gerçekten öğretmenliği seçecek öğrencilerin yalnızca % 25.1 dolayında olması önceki görüşü doğrular niteliktе görülmektedir.

- Öğretmen adaylarının ikinci sırada hukuk mesleğini seçmeleri (% 17.4) söz konusu mesleğin tıpkı öğretmenlikte olduğu gibi konuşma ile ilgili olmasından kaynaklanabilir. Konuşma yeteneğine bağlanabilir.

- Üçüncü sırada yer verilen tıp mesleğinin öğretmenlikle ilgisini ilk bakışta kurabilmek güç ise de konuya yakından bakıldığında ve yapılan yerel gözlemler değerlendirildiğinde böyle bir seçimin çoğunluk fen ve matematik öğrencilerince yapıldığını söylemek mümkündür. Çünkü öğretmen yetiştiren kurumların fen ve matematik dallarına giren öğrenciler genellikle fen ve tıp mesleklerini öncelikle seçmekteler ve açıkta kalmamak için de anılan bölümlere tercih yapmakta olup birinci yılın sonunda yeniden üniversite sınavlarına girmektedirler.

- Öğretmen yetiştiren kurumlara giren öğrencilerin bu kurumları genellikle 4-8 sıralarda (% 49.6) tercih ettikleri, ilk üç sırada seçenlerin oranının ise % 20.7'yi geçmediği ortaya çıkmaktadır. 11 ve daha yukarıda tercih yapanların oranı ise yaklaşık % 20.6 olup öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin 1/5 düzeyindedir.

- Genelde bütün sorular topluca değerlendirildiğinde, yükseköğretmen okulu ile eğitim fakültesi öğrencilerinin bir benzerlik gösterdikleri ve arada bazı konularda bulunan farkların çok önemli bulunmadığı sonucuna varılabilir.

Genel Öneriler

Türkiye'de ortaöğretime öğretmen yetiştirme sisteminin pedagojik temelleri neler olmalıdır sorusuna verilebilecek başlıca cevaplar genel olarak şöylece sıralanabilir:

- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları, 2547 Sayılı Yükseköğretim Yasası çerçevesinde üniversiter bir sistem içinde fakat farklı biçimde örgütlenmelidir.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştirmenin asgari standartları, asıl mesleği öğretmen yetiştirmek olan ve bu konuda en az on yıllık deneyimi bulunan uzmanlarca hazırlanarak ivedilikle uygulamaya konulmalı ve belirlenen standartların denetimi Milli Eğitim Bakanlığınca gerçekleştirilmelidir.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştirecek yükseköğretim kurumlarına alınacak adayların öncelikle kendi ortaöğretim kurumlarının öğretmenler kurulunca aday seçilmiş olmaları, hiçbir ceza almamış bulunmaları zorunluluğu getirilmelidir.

- 1974-1975 öğretim yılı öncesinde olduğu gibi günün öğretmen liseleri yeniden düzenlenerek ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının temel öğrenci kaynağı durumuna getirilmeli ve öğretmen eğitimine lise düzeyinde bağlanmalıdır. Bu okullara atanacak öğretmenler ise önceden olduğunca ilgili kurullarca, her yönüyle iyi bir öğretmen olabileceğine karar verilen adaylar arasından seçilerek atanmaları yapılmak üzere bakanlığa önerilmelidir.

- Halen öğretmen yetiştirme görevini yürüten yükseköğretim kurumlarında zaman yitirilmeden akademik personelle öğretmen eğitiminde uzmanlaşmış personelin işbirliği gerçekleştirilmeli, alınacak kararlar ve yetiştirilecek öğretmenlerin bunların ortak ürünü olması mutlaka sağlanmalıdır. Bunun için, yükseköğretmen okullarından eğitim fakültelerine devredilen öğretmenlerin statüleri gözden geçirilerek kendilerinin gerek yönetimde temcil ve gerekse özlük hakları yönünden akademik personelle benzer duruma getirilmeleri konusunda zorunlu yasa değişikliklerine gidilmelidir.

- Mesleki eğitimin temel direğini meydana getiren öğretmenlik formasyonu derslerinin toplam ders içindeki sayısı en az 36 ders/saate ve oranı da yüzde 20 üzerine çıkarılmalı ve 6 olan ders çeşidi 12'ye yükseltilmelidir.

- Ortaöretime öğretmen yetiştirecek yükseköğretim kurumlarına alınacak her türden öğretim elemanlarının en azından üç yıl ortaöğretim öğretmenliği görevini başarıyla yürütmüş ve olumlu sicil almış öğretmenlerden seçilmesi hukuki yaptırıma bağlanmalı ve bunun dışındaki kimselerin anılan kurumlarda istihdamı kesinlikle önlenmelidir.

- Böylelikle öğretmenlikte yetenekli ve bunu uygulamasıyla kanıtlamış zeki, çalışkan ve çevresine örnek olmuş genç öğretmenlerin lisans üstü öğrenim yapabilmeleri sağlanmış olacak ve ortaöğretimdeki öğretmenler çalışmaya, araştırmaya, örnek olmaya özendirilebileceklerdir.

- Bunların öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına alınmasıyla da meslek için çok zorunlu görülen mesleki havanın yaratılabilmesi mümkün olabilecek ve söz konusu kurumların öğretim proğramları daha bir ortaöğretimin işlevlerine uygun biçimde düzenlenebilecektir.

- Öğretmenlik mesleği yasal bir çerçeveye oturtulmalı ve görevi özellikle öğretmen yetiştirmek olmayan kurumlardan mezun kimselerin öğretmen olarak okullarda görev almaları mutlak surette ve behamehal önlenmelidir. Öğretmenler, yalnız öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuş bulunan yükseköğretim kurumlarını iyi veya pekiyi derece ile bitiren adaylar içinden seçilmelidir. Böyle bir önlem, öğretmen yetiştiren kurumlarda adayların daha iyi yetişmelerine katkıda bulunacaktır. Öğrenmeyi özendirerek kalitenin yükseltilebilmesini sağlayacaktır.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında mesleki havayı oluşturacak ve güçlendirecek çeşitli ve sürekli sosyal etkinliklere geniş yer verilerek kuramsal bilgilerin pekiştirilmesi ve özümlenmesi mümkün kılınmalıdır.

- Öğretim elemanlarının geçmişte uygulandığı biçimde öğretmen adaylarının mesleki yetişmesi ve denetimi üzerinde etkili kılınabilmesi için kendilerine belirli sınırlar içinde öğrenci başarılarını takdir yetkisi verilmeli ve bunun şartları yönetmeliklerde yer almalıdır.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

- Öğretmen yetiştiren kurumlara alınacak öğrencilere, ÖSY sınavlarıyla birlikte mesleki yetenekleri ölçebilecek ayrı bir sınav yapılmalı ve meslekle bağdaşmıyan adaylar daha başlangıçta elenebilmelidir. Böylece daha yetenekli ve istekli adayların mesleğe katılması kolaylaştırılmalıdır.

- Ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurum öğrencilerinin öğrenimlerini bitirebilmeleri için kredi limitleri belirlenmeli ve belirlenecek limitler toplamı; alan bilgileri için 90, öğretmenlik bilgisi için 36 ve genel kültür içinse 18 krediden aşağı olmamak üzere 144 krediden düşük tutulmamalıdır.

- Genel ortaöğretime öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının öğrencilerinin sosyal kaynakları çoğunlukla sosyo-ekonomik yönden orta tabakanın altındaki gruplar olup sınırlı bir alanı kapsamaktadır. Bunun bütün kesimleri içine alabilecek şekilde genişletilmesi için önlemler alınmalıdır. Çünkü kaynakların yaygınlaştırılması demokratik bir yaşamın gerçekleştirilmesi ve aynı doğrultuda kuşakların yetiştirilmesinin önlenebilmesi bakımından son derece gereklidir.

- Öğretmen talep projeksiyonları % 35-40 kayıp esasına göre düzenlenmeli ve öğretmen arzı buna göre planlanmalıdır. Aksi takdirde doğacak öğretmen açıklarının meslekte olmıyan kimselerle karşılanması tehlikesi doğabilecektir. Öğrenci alımında kontenjanların aynı oranda yüksek tutulması daha çok sayı içinden daha yeterli durumda olanların seçimini olumlu yönde etkileyecektir.

- Kaldırılan tez çalışmaları ve iyice kısaltılan uygulama süreleri tekrar eski durumlarına getirilmeli ve bunlar yasal düzenlemelerle yapılması zorunlu çalışmalar kapsamına alınarak belirli kredilere bağlanmalıdır. Özellikle uygulama çalışmaları uzman eğitimcilerin gözetim ve denetiminde en az iki aydan az olmamak üzere düzenlenmelidir. Tez çalışmaları öğreniminin bitirilmesinde esas alınmalıdır.

- Öğretmen adaylarının % 78 daha mesleğin başında, bile değilken maddi doyumsuzluk içine girmiş bulunmaktadır. Böylece öğrenme ve daha gelişmiş yeterlikler kazanma için vazgeçilmez olan motivasyondan yoksun kalınmış olunmakta ve yetişmek için harcanan çabada bir düşme gözlenmektedir. Onun için öğretmenlik mesleğinin kalitesinin yükseltilmesi mutlak olarak mesleğe sağlanan ekonomik gelirle bağıntılı olacaktır.

Birçok nedenler arasında öğretmenlerin düşük performans göstermelerinin ve kaliteli öğrenci yetiştirilmesinde gerekli çabayı gösterememelerinin en önemli nedeni maddi doyumsuzluğun yol açtığı moral kırıklığıdır denebilir. Ancak salt maddi doyumun iyi bir öğretmen olmak için yeterli olmadığı da asla hatırdan çıkarılmaması gereken bir konudur.

- Öğretmen adaylarının mesleği yeterince tanımadıkları (% 57.8) anlaşılmaktadır. Bu nedenle ortaöğretimde mesleki rehberliğe önem verilmesi ve yükseköğretime gidecek gençlere mesleklerin yetkili uzmanlar tarafından yeterince tanıtılması sağlanmalıdır.

- Küçük yerleşim birimlerinden büyük kentlerdeki yükseköğretim kurumlarına gelen öğrencilere uyum sorunlarının çözümünde yardımcı olacak hizmet servisleri kurulmalıdır.

- Öğretmen adayları kişilik ve karakter yönünden de değerlendirilmeli, mesleğin gerektirdiği özellikleri taşımıyanların okulla ilişkisi birinci yılın sonunda yetkili kurullarca kesilmeli ve son sınıf öğrencileri yeniden değerlendirmeye alınarak öğretmen olmasında sakınca görülenlerin karteklerine "öğretmen olamaz" hükmü konulmalıdır.

- Geleceğin öğretmenleri Atatürkçü, aydın, kültürlü ve üretici kuşaklar yetiştirebilmek için öncelikle bilgili, kültürlü, demokratik ve sosyal nitelikleri üstün kimseler olarak yetiştirilmelidir.

- Eğitim fakülteleri herhangi bir fakülte görünümünden hızla kurtarılmalı ve kendilerine özgü farklı bir fiziki ve sosyal yapıya bir an önce kavuşturulmalıdır. Bu arada halen bir duplication meydana getiren Fen-Edebiyat fakülteleri ya tümden kaldırılmalı yahut Eğitim fakülteleriyle birleştirilmelidir. Aynen kaldıklarında ise bunların mezunlarına kesinlikle ortaöğretimde öğretmenlik verilmemelidir.

Öğretmenlik mesleği sağlıklı ve kalıcı bir hukuki temele oturtulmalı, nasıl avukat olmak için hukuk, doktorluk için tıp, ekonomist için se İktisat fakültesini bitirmek yasal şartsa, aynı şekilde öğretmenlik yapabilmek için de Eğitim fakültesini bitirmek önkoşul olarak aranmalıdır. Mesleğin saygınlığı bir ölçüde de buna bağlıdır.

- Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına ancak ilk sekiz sırada tercih yapan adaylar alınmalı, bunun dışındaki tercihler dikkate alınmamalıdır.

- Son beş yıl içinde önemli ölçüde kayba uğrayan mesleki normalar ve değerlerin yeniden oluşturulabilmesi için büyük çaba harcanmalı ve bu konuda gerekli her türlü önlemler alınarak bir ulusun geleceğinin mimarları olan öğretmenlerin, millet varlığını her yönden gelebilecek çeşitli tehlikelerden koruyabilecek inanç ve güçte kuşaklar yetiştirebilecek niteliklerle donatılmalarına özen gösterilmelidir.

Bir Model Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Bu çalışmanın doğal bir ürünü olarak genel ortaöğretime öğretmen yetiştirilmesine ilişkin yeni bir "Öğretmen Yetiştirme Modeli" geliştirilmiştir. Önerilen bu yeni modelin ana çizgileri şematik olarak aşağıda gösterilmiştir.

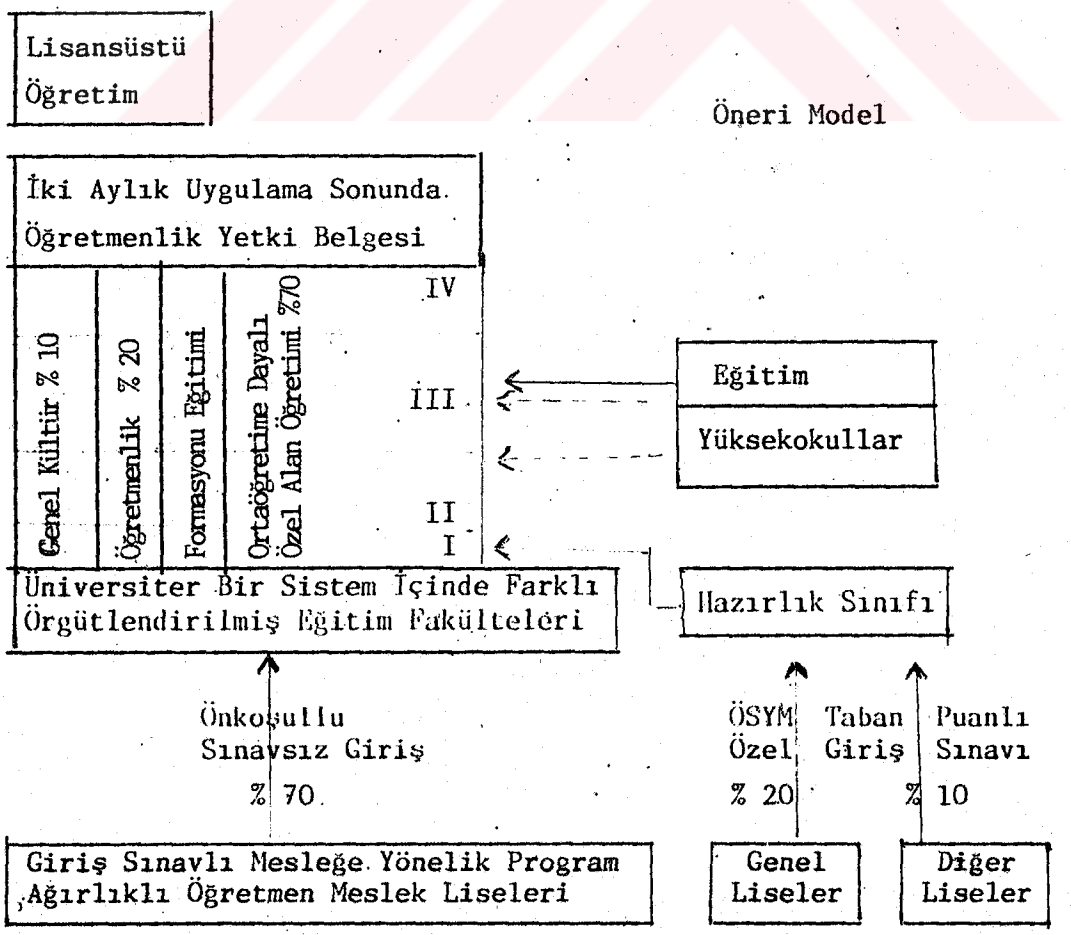

Modelin Başlıca Özellikleri

Yeni Genel Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Öneri Modeli, ana öğrenci kaynağı olarak halen mevcut bulunan, ancak geliştirilmiş öğretmen meslek liselerine dayandırılmıştır. Anılan liselere öğrenciler bir seçme sınavı ile alınacak ve bunların öğretmenliğe engel herhangi bir bedensel ve ruhsal rahatsızlığı bulunmıyacaktır.

Bu öğrenciler üç yıllık lise öğrenimleri süresince öğretmenlik mesleğine hazırlayıcı bir eğitim ve öğretim programıyla yetiştirilecektir. Bunlardan okullarını iyi ve pekiyi derece ile bitirenler sınavsız olarak eğitim fakültelerine kabul edileceklerdir. Bunların oranı, eğitim fakültelerine ayrılan toplam kontenjanın % 70'den az olamıyacaktır.

Öğretmen Meslek Liselerini orta derece ile bitirenlerle genel ve diğer mesleki lise mezunlarından öğretmenliğe yatkın ve istekli olanlar ÖSYM ve Özel Giriş Sınavına gireceklerdir.

Lise çıkışlıların bitirme derecelerinin iyi ya da pekiyi olması ve kendi okullarının öğretmenler kurulunca öğretmen aday adaylığına seçilmiş bulunmaları zorunluluğu vardır. Böylece belirlenen öğrencilerden her yıl yeniden saptanacak asgari bir ÖSYM taban puanını tutturanlar, aynı sınav sırasında cevaplandıracakları Özel Giriş Sınavında da başarı sağladıklarında eğitim fakültelerinin Hazırlık Sınıflarına alınacaklardır.

Genel ve diğer lise mezunlarının eğitim fakültelerinin bütün kontenjanları içindeki oranı ise genel liseler için % 20 ve öteki mesleki ve teknik liseler içinse %10 olarak düşünülmektedir. Burada özellikle mesleki açıdan üzerinde durulan nokta, mümkün olabildiğince uzun bir süre mesleki hava içinde yaşanılarak gerekli değerlerin özümlenebilmesidir. Ayrıca böylelikle öğretmenlikle yakınlığı bulunmıyanların zoraki bu mesleği seçmeleri de bir ölçüde önlenebilecektir.

Genel ve diğer lise çıkışlı aday adayları için öngörülen hazırlık sınıflarında bir yıl boyunca kendilerinin öğretmenlik mesleğini yakından tanımalarına ve meslekle olan ilişkilerini yeterince değerlendirebilmelerini sağlayacak bir öğretim proğramı izlenecek ve böylece daha sağlıklı bir seçim yapılabilmesine yardımcı olunacaktır.

Eğitim fakültelerine, önceleri eğitim yüksekokullarını pekiyi derece ile bitiren öğrencilerden doğrudan yada öğretmenlik yaptıktan sonra girmek isteyenler de alınabilecektir. Bunların toplam öğrenci sayısı içinde payı yaklaşık % 5 dolayında olabilecektir. Bu amaçla eğitim fakülteleriyle eğitim yüksekokullarının ilk iki sınıflarında eşdeğer öğretim programları uygulanacak ve eğitim yüksekokullarını bitirenlerden belirtilen şartı taşıyanlar fakülte yönetim kurulu kararıyla üçüncü sınıfa dikey geçiş yapabileceklerdir.

Belirli bir zamandan sonra eğitim yüksekokulları uygulamasına son verilerek bunların eğitim fakültelerinin bünyesi içinde örgütlenmeleri ve onlarla bütünleşmeleri için gerekli yasal ve bilimsel düzenlemeler yapılacaktır. Böylelikle temel eğitim öğretmenlerinin de lisans düzeyinde bir öğrenim görmeleri mümkün olabilecektir.

Bunun için, eğitim fakültelerinde öğretim yeniden düzenlenerek birinci ve ikinci sınıflar, bütün bölümler için yeter temel bilgi ve becerileri kapsayacak biçimde programlanacak ve asıl özel alan yahut dal öğretimi üçüncü ve dördüncü sınıflarla gerçekleştirilecektir. Yeni düzenlemede eğitim fakültelerinin halen varolan bölümleri üçüncü sınıfın başından itibaren, öğretmen adayları hangi derece ve türde bir orta öğretim kurumunda istihdam edilecekse o yönde yeterlik sağlayacak bir mesleki programla yetiştirilecek ve bu durum mezunların diplomalarında belirtilecektir.

Bu amaçla mevcut bölümlere yeni bir İlköğretim yahut Temel Eğitim Öğretmenliği Bölümü katılarak her derecedeki okul öğretmenlerinin aynı kaynaktan ve aynı düzeyde fakat farklı bir programla yetişmeleri yoluna gidilecektir.

Böyle bir uygulama hem eğitim ve öğretimde, kaynakta birliği,hem de bina, personel ve diğer yönlerden tasarruf sağlayacak ve verilen öğretimin kalitesini de yükseltecektir.

Eğitim fakültelerinde ikinci sınıfın sonunda dallara ayrılacak öğrencileri; üçüncü sınıfın başından başlıyarak görev alacakları okulların türlerine ve kapsamındaki öğrencilerin özelliklerine en uygun ve ileri düzeyde bilgi, beceri ve öğretim yöntemlerini özümleyebilmek için gereksiz ve amaca doğrudan hizmet etmiyen her türlü tekrar ve ders yü-

künden kurtarılarak mesleklerini ustalıkla yerine getirebilecek duruma getirilecektir. Böylece kendine güven duygusu pekiştirilecektir.

Eğitim fakültelerinin her düzeyde kaliteli öğretmenler yetiştirebilmeleri için ivedilikle ve öncelikle tüm öğretim elemanlarının en az üç yıl ortaöğretim öğretmenliği deneyimli kişiler arasından seçilmeli ve kayıtsız bütün eğitim-öğretim etkinliklerinde ortaöğretim proğramlarının temel ve esas alınması kısacası işlevsel bir yaklaşımın kurum boyutunda içten benimsenmesi ve uygulanması kaçınılmaz görünmektedir.

Dört yıl süreli lisans öğretimi veren farklılaştırılmış eğitim fakültelerinde öğretmen adayları, lisans öğretimi süresince sınıf esasına dayalı olarak % 70 özel alan bilgisi dersleri, % 20 mesleki formasyon eğitimi ve % 10 genel kültür bilgilerini içeren proğramları izleyeceklerdir.

Burada gerek mesleki formasyon eğitimi ve gerekse genel kültür bilgileri, yoğunlaştırılmış kurslar şeklinde olmayıp dört yıla dengeli biçimde dağıtılmış şekilde özel alan öğretimine paralel yürütülecektir. Böylece verilen bilgi ve becerilerin sindirilebilmesi, özümlenebilmesi sağlanacaktır.

Ayrıca anılan öğretim sırasında:

- Her sınıf düzeyinde geçer not, tam notun % 61' i düzeyinde belirlenecektir.
- Okul bitirme ve diploma alma bir kredi sistemine bağlanacak ve bunun için yeterli toplam kredi 144'den aşağı olmıyacaktır.
- Akademik personelle mesleği öğretmen yetiştirmek olan uzman eğitimcilerin, eğitim ve öğretim proğramının yürütülmesinde işbirliği içinde çalışmaları ve aynı hak ve yetkilere malik olmaları için gerekli yasal düzenlemeler ivedi olarak gerçekleştirilecektir.
- Mesleki formasyon eğitimi derslerinin sayısı 10 ve kredi ortalaması 2.5'den az olmıyacaktır.
- Mesleki formasyon dersleri temelde eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, genel öğretim metodu, rehberlik, eğitim yönetimi, eğitim felsefesi, gençlik psikolojisi, eğitim teknolojisi, ölçme ve değerlendirme, eğitime giriş derslerinden oluşturulacaktır.

- Özel alan eğitimi derslerinin kapsamı uygulanacak müfredat programını içerecek şekilde hazırlanacak ve burada okutulmayan dersler programa alınmıyacaktır.

- Haftalık ders saati toplamı 24 saati geçmiyecek ve haftanın bir gününün yarısı sosyal etkinliklere ayrılacaktır.

- 8.yarıyılda yapılacak iki aylık uygulamalar eğitim bilimi elemanlarının gözetim ve denetiminde gerçekleştirilecek, uygulama ilgili okul yönetimi ve sorumlu öğretim elemanlarınca birlikte değerlendirilecektir. Başarı durumunda yetki belgesi verilecektir.

- Uygulamayı başarı ile bitiren adaylar, bu kez bölüm genelinde çoktan seçmeli bir test sınavına gireceklerdir. Bu sınav % 70 alan bilgisi, % 20 mesleki formasyon ve % 10 genel kültür derslerine ilişkin soruları kapsayacaktır. Yetkili komisyonlar tarafından yapılacak bitirme sınavında da başarılı olan öğretmen adaylarına eğitim fakültesi diploması verilecektir.

- Yabancı Dil Dersleri, Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyetin Temel Nitelikleri, Dünya Siyasal Tarihi ve Demokrasi Eğitimi, Doğa'nın Korunması ve Çevre Sorunları gibi konuları içeren genel kültür öğretimi 1.sınıftan başlamak üzere birer yarıyılda okutulacaktır.

- Öğretmen adayları kendi istekleri doğrultusunda bir seçmeli yan dal eğitimi görebilecek biçimde proğramlanacaklardır. Yan dal seçimi serbest olacak ve bu durum diplomalarında belirtilecektir.

- Kaliteli öğretmen yetiştirilmesinde vazgeçilmez bir etmen olan meslek havası, geliştirilmiş bir kültür ve bilim ortamının hızla oluşturulmasına çalışılarak sağlam bir mesleki geleneğin yerleşmesine özen gösterilecektir.

- Aynı mesleki eğitimi veren eğitim fakültelerinin işleyiş ve proğramlarında benzerlik olmasına dikkat edilecek ve doğrudan adayların görev alacakları ortaöğretim müfredatına yönelik bulunmıyan her türlü tasarruftan kaçınılacaktır.

- Sürekli olarak fakültenin bulunduğu çevredeki ortaöğretim kurumlarıyla işbirliği ve dayanışma içinde olunarak kendilerinin gereksinmelerine karşılık verecek işlevsel bir eğitim verilmesine çalışılacaktır.

- Mesleğin saygınlığını arttırmak için öğretmenlerin ekonomik durumları hızla düzeltilerek mesleği öğretmenlik olmıyan kimselere, asker ve sivil, kesinlikle öğretmenlik yapabilme yetkisinin verilmemesi ve mesleğin yasal bir çerçeveye oturtulması zorunlu görünmektedir.

Ana hatları çizilen Yeni Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Modelinin içtenlikle benimsenmesi ve uygulanması durumunda; genelde eğitimde kalite sorunu çözümlenebilecektir.

ÖZET

İnsanları yetiştirecek ve böylece toplumlara şekil verecek insanların yetiştirilmesi özellikle zamanımız toplumlarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü artık insanlar yaygın eğitim denilen kendiliğinden ve düzensiz eğitim ortamından, kendileri tarafından proğramlanan ve düzenlenen örgün eğitim etkinliklerine yönlendirilmiş ve her türlü eğitim ve öğretim sadece okul denilen çağdaş kurumlarda gerçekleştirilir olmuştur.

Böyle bir gelişim sonucu okul kurumunun ortaya çıkması ve hızla yaygınlaşarak evrensel bir boyuta ulaşması, buralarda çalışacak ve söz konusu eğitim-öğretimi gerçekleştirecek elemanların nasıl ve hangi şartlarda yetiştirilmesi gerektiği sorusunu da beraberinde getirmiştir.

Bilim ve teknolojide gelişmiş, ileri bir hayat düzeyine ulaşmış toplumlarla; her yönden geri kalmış henüz ilkel denebilecek bir yaşam biçiminden kurtulamamış üçüncü dünya ülkelerinin durumlarının incelenmesinden sağlanan bilgilerin hemen bütünün; sonuçların büyük ölçüde, toplumların eğitim biçim ve düzeyine bağlı bulunduğunu göstermesi, eğitimin yürütülmesinden sorumlu öğretmenlerin eğitimine ilgisi giderek arttırmıştır.

Sanayileşmiş Batı toplumları öğretmen eğitiminde sayısal sorunları hızla aşarak kalite üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırırken, geri kalmış yahut gelişmekte olan ülkeler, hem sayısal açıdan öğretmen açıklarını kapatmak hemde diğer taraftan belli bir ölçüde kalite sorununu çözümlemek amacıyla çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye gibi gelişme yolunda oldukça ilerleme kaydetmiş ve hemen hemen bütün sektörler için sayısal sorunlarını geniş çapta çözümleyebilmiş toplumlar ise sınırlı da olsa artan bir ölçüde gündemlerine kalite sorununu getirebilmeyi başarmışlardır. Nitekim ülkemizde yaklaşık 20-30 yıldanberi öğretmenlerin yetiştirilmesinde kalite faktörü üzerinde daha fazla durulmakta ve kaliteye ilişkin eleştiriler daha bir yoğunluk kazanmaktadır.

Bu amaçla son yıllarda öğretmen eğitiminde kaliteyi arttırıcı önlemler üzerinde durulmakta, bazen gerektiğinden sık değişikliklere gidilmekte ve konuya açıklık getirmek amacıyla yapılan araştırmalarda az da olsa bir artış gözlenmektedir.

İşte bu gerçekleştirdiğimiz araştırma da anılan araştırmalardan birini oluşturmakta ve dünden bugüne kaliteli öğretmenler yetiştirilebilmesi için nelerin yapılageldiğini, nerelerde yanlışlıklar yapıldığını ve eksiklikler bırakıldığını, bundan böyle nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğini kendi sınırlılıkları içerisinde açıklamaya çalışmaktadır.

Araştırmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazılı kaynaklara dayandırılan kuramsal bir çalışma ile araştırma belgesel temellere oturtulurken ikinci bölümde bunlardan sağlanan bilgilerin ışığında bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması, farklı biçimde genel ortaöğretime öğretmen yetiştiren iki yükseköğretim kurumu öğrencilerinin değişik özelliklerini kapsamaktadır.

Alan araştırmasının evrenine halen öğrenimlerini sürdüren yalnız yükseköğretmen okulundan fakülteye dönüştürülen 10 yükseköğretim kurumu olup, örneklemi çoğunluk Dokuz Eylül, Selçuk ve Atatürk Üniversiteleri Eğitim Fakülteleri öğrencileri oluşturmaktadır. Sayısal veriler Ege Üniversitesi Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından işlenmiştir.

Gerek kuramsal düzeyde, gerekse alan araştırması şeklinde gerçekleştirilen çalışmanın genel verileri doğrultusunda, bugüne göre daha iyi, daha kaliteli öğretmenlerin yetiştirebilmesi için mutlaka, genel ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumların öncelikle öğretim elemanlarının, öğretim programlarının ve öğrenci özelliklerinin her yönüyle daha da iyileştirilmesinin zorunlu olduğu ileri sürülebilir. Bunun için geliştirilen örnek modelin söz konusu kalitenin yükseltilebilmesinde yararlı olacağına inanılmaktadır.

KAYNAKLAR

A.Kitaplar:

Abalı, Ali :Cumhuriyetimizin 50. Yılında Gençlik ve Spor, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1974.

Akarsu, Bedia :Atatürk Devrimi ve Yorumları, "Eğitim", Ankara Üni. Basımevi, Ankara 1969.

Akın, Hikmet :50 Yıl Konferansları, "Cumhuriyetimizin 50. Yılında Atatürk Devrimleri ve Türk Milliyetçiliğine Toplu Bir Bakış", Milli Eğitim Basımevi Ankara, 1974.

Akyüz, Yahya :Türk Eğitim Tarihi, Ankara Üni. Eğitim Fakültesi Yayını, 114, Ankara, 1982.

Akyüz, Yahya :Türk Eğitim Tarihi, Ankara Üni.Eğitim Fak.Yayını 149, Ankara, 1985.

Akyüz, Yahya :Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848-1940, Doğan Basımevi, Ankara 1978

Alptekin, Mehmet :Öğretmen Yetiştirme Reformu,"Coucil Of Europe Backoround Matarial II", Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974.

Ataşen, Mübeccel :Ruh Sağlığı Bilgisi, İzmir Eğitim Enstitüsü Yayını 16, İzmir, 1972.

Bottomore, T.B.Çev.Unsal Oskay. Toplumbilim,"Eğitim", Doğan Yayınevi, Ankara, 1977.

Bursalıoğlu, Ziya :Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1981.

Bursalıoğlu, Ziya :Okul Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Üni. Eğitim Fak. Yayını 93, İkinci Baskı, Ankara, 1981.

Cousinet, Roger :La Formation De I'Educateur, Presses Universıtaires De France, Paris, 1952.

Doğan, Hıfzı :Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu,"Atatürk ün İşlevsel Eğitim Anlayışı" Ankara Üni. Eğitim Fak. Yayını 92, Ankara, 1981.

Doğan, Hıfzı :Analiz ve Proğram Hazırlama, Ankara Üni.Eğitim Fak.Yayını 120, Sim Basımevi, Ankara, 1982.

Durkheim, Emile :Education et Sociologie, Presses Universitaıras De Prance, Paris, 1980.

Erdentuğ, Nermin :Türkiye'de Cağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri, Kültür Bakanlığı Yayınları 480, Ankara, 1981.

Eastmond, Jefferson N. :Türkiye'de Eğitim İmkânları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964.

Foulquié, Paul. :Dıctıonnaıre de la Ianque Pédagogıque, Presses Universitaıres De France, Paris, 1972.

Genelkurmay Başkanlığı :Atatürkçülük I, Genelkurmay Basımevi Ankara, 1982.

Güvenç, Bozkurt :Japon Kültürü, Türkiye İş Bankası Yayını 213, Ankara, 1980.

Devlet İstatistik Enstitüsü :Türkiye İstatistik Cep Yıllığı: 1980-1982, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara,1980. 1982.

Kanad, Fikret :Kısaltılmış Pedagoji, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1977.

Karasar, Niyazi :Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi, Torunoğlu Ofset, Ankara, 1979.

Karasar, Niyazi :Bilimsel Araştırma Yöntemi, Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara, 1982.

Kaya, Kemal :İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Dördüncü Baskı, Hacettepe Üni.Basım Tesisleri, Ankara, 1984.

Koçer, Hasan Ali :Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi, Ankara 1967.

Kurtkan, Amiran :Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları, İstanbul, Üni.İktisat Fak.Yayını 1742/312 Fakülteler Mat. İstanbul,1972.

Milli Eğitim Bakanlığı :XI. Milli Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1982.

Milli Eğitim Bakanlığı :Tanıtma I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1984.

Munn, Norman L. Çev. Nahid Tendar Psikoloji, İnsan İntibakının Esasları Cilt II, Maarif Basımevi, İstanbul, 1958.

Oğuzkan, Ferhan :Öğretmenliğin Üç Yönü, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1973.

Oğuzhan, Ferhan :Eğitim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayını 393, Ankara, 1981.

Oğuzkan, Ferhan :Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Hisar Vakfı İ, Ankara, 1981.

Oğuzkan, Ferhan :Orta Dereceli Okullarda Öğretim, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 1985.

Oğuzkan, Turhan :Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz, "Günümüz Türkiye'sinde Ortaöğretime Genel Bir Bakış" TED Bilim Dizisi 8, Şafak Mat. Ankara, 1985.

Ozankaya, Özer :Toplumbilime Giriş "Eğitim", Ankara Üni.Siyasal Bilimler Fak. Yayınları 403, Ankara Basımevi, Ankara, 1977.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi :Türkiye'de Yükseköğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi, Meteksan Ltd.Şti. Ankara, 1985.

Özalp, Reşat Aydoğan Ataünal :Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

Öztürk, Hüseyin :Modern Eğitim Sosyolojisi, Büyük Dağıtım Yayınevi, İstanbul, 1974.

Özyürek, Leyla :Öğretmenlere Yönelik Hizmet-İçi Eğitim Proğramlarının Etkinliği, Ankara Üni. Eğitim Fak.Yayını 102, Ankara, 1981.

Salınes, Mıchel :Pédagogie et Education, Mouton Editeur, Paris, 1972.

Sayın, Önal :İnsan Faktörünün Sosyal ve Ekonomik Gelişmelerdeki Yeri, Önemi, Ege Üni. Edebiyat Fak. Yayını 27, İzmir, 1983.

Sevim, Fuat :Dünya Uygarlığı ve Türk Sosyo-Ekonomik Tarihi İpek Yayınevi, Ankara, 1978.

Sumpf, Joseph-Michel-Hugues Dictionnaire De Sociologie, Librairie Larousse, Paris, 1973,

Turhan, Mümtaz :Maarifimizin Ana Davaları ve Bazı Hal Çareleri Bedir Yayınevi, İstanbul, 1964.

T.C.Başbakanlık :Türk Bilim Politikası 1983-2003, Devlet Bakanlığı, Ankara, 1983.

Uğurel-Şemin,Refia :Ordu Alfa Testleri, İstanbul Üni.Edebiyat Fak. Yayını 209, Rıza Koşkun Mat. İstanbul, 1943.

Varış, Fatma :Eğitim Bilimine Giriş, Ankara Üni.Eğitim Fak. Yayını, 98, Ankara, 1981.

Yılman, Mustafa :Noktalar, Necati Eğitim Enstitüsü, Ekspres Matbaası, Balıkesir, 1976.

Yılman, Mustafa :Çağdaş Eğitim Sosyolojisi, İzmir Eğitim Enstitüsü, Karınca Mat., İzmir, 1979.

B. Dergiler

Akhun, İlhan. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, "Meslek Seçimi", Cilt 16, Sayı 1, Ankara, 1983.

Alkan, Cevdet Eğitim ve Bilim, "Eğitim ve Din Arasındaki İlişki", TED Yayını, Cilt 5, Sayı 26, Ankara, 1980.

Kavcar,Cahit Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, "Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli, Yükseköğretmen Okulu", Cilt 15, Sayı 1, Ankara, 1983.

Koç,Nizamettin Eğitim ve Bilim, "Liselerde Öğrencilerin Akademik Başarılarının Değerlendirilmesi", TED Yayını, Sayı 14-15, Ankara, 1978.

Kuzgun, Yıldız Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, "Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının Edinilen Meslek Kavramı İle İlişkisi", Cilt 16, Sayı 1, Ankara, 1983.

Külahçı, Şadiye G. Eğitim ve Bilim, "Öğretmen Yetiştirmede Yeterliğe Dayalı Eğitim Yaklaşımı", TED, Sayı 52,Ankara,1984.

Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim, "Şûra Özel Sayısı", 54, Ankara, 1981.

Oğuzkan, Ferhan Eğitim ve Bilim, "Ortaokul ve Lise Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler", TED, Sayı 5, Ankara, 1973.

Okçabol,Rıfat Eğitim ve Bilim, "Sistem Kavramı ve Eğitim Sistemimiz", TED, Sayı 53, Ankara, 1985

Razan, Norma Eğitim ve Bilim, "Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları", TED, Sayı 37, Ankara, 1982.

C. Araştırmalar

Açıkalın, Aytaç Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Atama ve Yer Değiştirme İlkeleri ve Amaçları, (Doktora Tezi, Yayımlanmamış), Ankara Üni.Eğitim Fak., Ankara, 1980.

Bülbül, Sudi-Veysel Sönmez ve Melahat Topaç, Öğretmen Sorunları ve Eğilimleri Araştırması, TED, Talim ve Terbiye Dairesi Ankara, 1982.

Gerger, Yücel Öğretmen Yetiştirmenin Planlanması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,) Ankara Ankara Üni. Sos.Bil.Enstitüsü, Ankara, 1986.

Gökçe, Birsen Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Matbaası, Ankara, 1984.

Kısakürek, Mehmet A. Sosyal Bilimlerde Lisans Program Modelleri ve Programların Disipliner Analizi, Ankara Üni. Eğitim Fak. Yayını 100, Ankara, 1981.

Koçer,Hasan Ali Eğitim Sorunlarımız Üzerine İncelemeler ve Düşünceler Türk Eğitim Tarihi Araştırmaları, 3, Şafak Matbaası, Ankara, 1975.

Kuzgun, Yıldız Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi, Ankara Üni.Eğitim Fak.Yayını, 118, Ankara, 1982.

Küçükahmet, Leyla Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları, Ankara Üni. Eğitim Fak.Yayını 55, Ankara, 1975.

Uçan,Ali-Muzaffer Adıgüzel ve Diğerleri Öğretmen Yetiştirme Üzerine Bir Araştırma, Hacettepe Üni. Sosyal ve İdari Bilimler Fak. Yayını 136, Ankara, 1980, (Yayımlanmamış).

B. Yasa ve Yönetmelikler:

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Yönetmeliği, İzmir,1986

Fırat Üniversitesi, Öğretmenlik Meslek Bilgisi Programı Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı 18871, Ankara, 1985.

Karadeniz Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi Öğretmenlik Sertifikası Yönetmeliği, Resmi Gazete, Sayı 19240.

Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Enstitüsü Yönetmeliği, Matbaacılık Okulu Matbaası, İstanbul, 1955, Md.51

Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretmen Okulu Yönetmeliği, Resmi Gazete Sayı 17533, Ankara, 1981.

Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Temel Kanunu, 1739, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1973. Md.43

T.C.Başbakanlık , Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu, Resmi Ceride, Sayı 68, Ankara, 1924 (17 Nisan 1340).

T.C.Başbakanlık, Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazete, Sayı 17760, Ankara 20 Temmuz 1982.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Yönetmeliği, Resmi Gazete, Sayı 18942, Ankara 1985.

E. Diğerleri:

Dokuz Eylül Üniversitesi, 1985-1986 Yıllığı, Mühendislik Mimarlık Fak. Yayın Bürosu, İzmir, 1986.

Evren, Kenan Öğretmenler Günü Mesajı, Ankara, 24 Kasım 1985.

Fransız Büyükelçiliği. Fransadan Haberler, Sayı 1010, Ankara, 1985.

Korkut, Hüseyin Toplumun Mimarları Olan Öğretmenlere Sahip Çıkın Milliyet, İstanbul, 17 Kasım 1985.

Milli Eğitim Bakanlığı. Öğretmen Okulları Yıllığı 1968-1969,

Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretmen Okulu Müfredat Programı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1981.

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Klavuzu II, Meteksan Ltd.Şti. Ankara, 1982-1986.

Tüğen, Kamil En Rantabl Yatırım:Eğitim, Rapor, İzmir, 20.1. 1982

T.C.Başbakanlık 1985 Yılı Proğramı, Ankara, 1985.

Velidedeoğlu,Hıfzı Veldet. Öğretmenim, Cumhuriyet, Sayı 21999, İstanbul 1985.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne, Ankara, 18 Kasım 1982 tarih ve 220-5880 sayılı genelge.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğüne, Ankara; Eğ.07.01002-1947, 7858 sayı ve 31 Mayıs 1985 tarihli genelge.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne, Ankara, 3 Ekim 1985 tarih ve 2501-15462 sayılı genelge.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

EK.A Anket No:001

ÖĞRENCİ ANKETİ FORMU

AÇIKLAMA :

Bu anket sizin öğretmenlikle ilgili değişik konulardaki mesleki yaklaşımlarınızı belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. İsminizi yazmanız gerekmemektedir. Anketle sağlanan bilgiler araştırma amacı dışında kesinlikle hiçbir kişi ve kuruluşa verilmiyecektir.

Anket sorularının tamamı kapalı uçlu(seçenekleri araştırmacı tarafından belirlenmiş)olup sizin yapacağınız şey, verilen seçenekler arasından kendi duygu ve düşüncenize en uygun ve en yakın olanını bulup ilgili yere işaretlemektir.

Anket sorularına en doğru ve samimi cevapları vereceğinizi umar. saygı ve teşekkürlerimizi sunarız.

5 Ocak 1985

Araştırmacı

SORULAR:

4. Şu anda okumakta olduğunuz okulun adı nedir?

1. Yükseköğretmen Okulu ( ) 2. Eğitim Fakültesi ( )

5. Okumakta olduğunuz okul hangi şehirde bulunmaktadır?

1. İzmir ( ) 2. Konya ( ) 3. Erzurum ( )

6,7. Yaşınız nedir?

17( ) 18( ) 19( ) 20( ) 21( ) 22( ) 23( ) 24( ) 25( ) 26( ) 27( )

8. Cinsiyetiniz nedir?

1. Kız ( ) 2. Erkek ( )

9. Fakülteye girmeden önce ve halen oturmakta olduğunuz yer nedir?

1. Köy ( ) 2. İlçe ( ) 3. Şehir( ) 4. Büyükşehir ( )

10. Hangi bölümde okumaktasınız ?

1.TDE( ) 2.SB( ) 3.MP ( ) 4.RİE( ) 5.MÜZ( ) 6.EDE( ) 7.YDB( )

11-14. Anne ve babanızın öğrenim durumu nedir?

Öğrenim Durumu	Anne	Baba
1. Okur yazar değil	11,12 ( )	13,14( )
2. Okur yazar fakat diploma yok	( )	( )
3. İlkokul mezunu	( )	( )
4. Ortaokul veya dengi okuldan ayr.	( )	( )
5. Ortaokul veya dengi okul mezunu	( )	( )
6. Lise ve dengi okuldan ayrılma	( )	( )
7. Lise ve dengi okul mezunu	( )	( )
8. Yüksekokul veya Fak. ayrılma	( )	( )
9. Yüksekokul ve fakülte mezunu	( )	( )
10. Li[illegible] bir [illegible]	( )	( )

15,18. Anne ve babanızın işi veya mesleği nedir?

	15,16	17,18
1. İşsiz, ev kadını	( )	( )
2. İşçi, memur emeklisi	( )	( )
3. Usta işçi	( )	( )
4. Memur, memur emeklisi	( )	( )
5. Esnaf	( )	( )
6. Zanatkar	( )	( )
7. Tüccar	( )	( )
8. Sanayici	( )	( )
9. Yönetici	( )	( )
10. Serbest	( )	( )
11. Çiftçi	( )	( )

19. Ailenizin aylık net geliri kaç bin Türk Lirasıdır?

1. 50'den az Tl ( )
2. 51.100 TL ( )
3. 101-150 TL ( )
4. 151-200 TL ( )
5. 201-250 TL ( )
6. 250'den çok ( )

20. Fakülteye girmeden önce bitirdiğiniz lisenin türü nedir?

1. Genel ( )
2. Özel ( )
3. Ticaret ( )
4. Meslek-Teknik ( )
5. Öğretmen ( )
6. İmam-Hatip ( )

21. Yükseköğretmen okulunu veya eğitim fakültesini seçmenizin en önemli sebebi nedir?

1. Öğretmen olmak istediğim için ( )
2. Öğretmenlik idealim olduğu için ( )
3. İş bulabilme olanağı yüksek olduğundan ( )
4. Başka bir yükseköğretim kurumuna giremediğim için ( )
5. Bir rastlantı sonucu ( )
6. Açıkta kalmamak için ( )
7. Ailem istediği için ( )
8. İlgilendiğim alan bu kurumda bulunduğu için ( )
9. Belli bir nedeni yok ( )

22. Genel liseden başka bir okuldan mezunsanız niçin aynı alanda öğreniminizi devam ettirmediniz?

1. Öğretmenliği sevdiğim için ( )
2. Öğretmenliği yeteneğime daha uygun bulduğum için ( )
3. Alanımda iş olanakları yetersiz olduğu için ( )
4. Gördüğüm öğrenimin bir devamı saydığım için ( )
5. Yeterli uyum sağlayamadığım için ( )
6. Başka bir seçeneğim olmadığı için ( )
7. Bir rastlantı sonucu ( )

23. Öğretmenlik mesleğinde ne gibi güçlüklerle karşılaşacağınızı biliyormusunuz ?

1. Asla ( )
2. Biraz ( )
3. Oldukça ( )
4. Normal ( )
5. Çokiyi ( )

24. Yükseköğretmen okulu veya eğitim fakültesi sizin ilgi ve yeteneğinize ne ölçüde uygun düşmektedir ?

1. Asla ( )
2. Biraz ( )
3. Oldukça ( )
4. Normal ( )
5. Çokiyi ( )

25. Genel olarak yükseköğretim kurumuna hangi ölçüde uyum sağlayabiliyor sunuz ?

1. Asla ( )
2. Biraz ( )
3. Oldukça ( )
4. Normal ( )
5. Çokiyi ( )

26. Toplam derslerinizin yaklaşık akademik ortalaması nedir ?

1. Başarisız ( )
2. Geçer ( )
3. Orta ( )
4. İyi ( )
5. Pekiyi ( )

27. Öğrenim görmekte olduğunuz okulu bitirdiğinizde ne yapmayı düşünüyorsunuz ?

1. Öğretmenlik yapmak ( )
2. Büyük bir olasılıkla öğretmenlik yapmak ( )
3. Serbest çalışmak ( )
4. Askerlik yapmak ( )
5. Evlenmek ( )
6. Henüz karar vermedim ( )

28. Öğretmenlik size istediğiniz ve beklediğiniz maddi geliri sağlayabilecek midir ?

1. Asla ( )
2. Biraz ( )
3. Oldukça ( )
4. Normal ( )
5. Tamamen ( )

29. Size göre Türk toplumunda öğretmenin temel görevi ne olmalıdır?

1. Kültürel değerleri işlemek, kuşakları kültürlemek ( )
2. Öğrencilere doğru ve geçerli bilgiler,beceriler vermek ( )
3. Öğretmenliğin gerektirdiği tüm özelliklere sahip olmak ( )
4. Eğitimci olarak çevresine örnek ve önder olmak ( )
5. Öğrencileri her yönden en iyi şekilde yetiştirmek ( )
6. Atatürkçü,aydın,kültürlü ve üretici kuşaklar oluşturmak ( )
7. Toplumun her bakımdan bilinçlenip kalkınmasına yardım etmek ( )
8. Yeni kuşakları geleceğe ve topluma hazırlamak ( )
9. Değişik ( )

30. Öğrenim gördüğünüz okulu bitirdiğinizde istediğiniz yere atanmazsanız ne yaparsınız ?

1. Mutlaka giderim ( )
2. İstediğim yere atanmak için uğraşırım ( )
3. İstifa ederim ( )
4. Yapabileceğim başka bir iş ararım ( )
5. Sonuca razı olurum ( )
6. Henüz karar vermedim ( )

31. Size göre 2000 yılının öğretmenleri Hangi özellikleri taşımalıdır ?

1. Bilgili, kültürlü, demokratik ve sosyal olmalıdır ( )
2. Her türlü olumlu gelişmeye yatkın olmalıdır ( )
3. Eğitim ve öğretimi çağın gereklerine göre yapabilmelidir ( )
4. Değişmeye,yenileşmeye açık,yapıcı ve araştırıcı olmalıdır ( )
5. Mesleğin gerektirdiği bütün niteliklere malik bulunmalıdır ( )

6. Öğrencileri ve halkı bilgilendirip aydınlatmalıdır ( )
7. Ekonomik yönden yeterli duruma gelmiştir ( )
8. Değişik ( )

32. Siz bir öğretmenin niteliklerine malik olduğunuzu ne ölçüde inanıyorsunuz ?

1. Asla ( )
2. Biraz ( )
3. Oldukça ( )
4. Normal ( )
5. Tamamen ( )

33. Sizin için öğretmenliğin en ilgi çekici yönü nedir ?

1. Dinamik, hareketli bir meslek olması ( )
2. İnsan eğitim ve öğretimini uğraş edinmesi ( )
3. Toplum için en yararlı meslek olması ( )
4. Yeni kuşakları şekillendirip yönlendirmesi ( )
5. Bilgi ve becerisini başkalarına öğretebilmesi ( )
6. Saygın bir meslek olması ( )
7. Sürekli gençlerle birlikte bulunması ( )
8. Öğretmek amacıyla sürekli öğrenmesi ( )
9. Değişik ( )

34. Sürekli kalabalıktan ne ölçüde hoşlanıyorsunuz ?

1. Asla ( )
2. Bazen ( )
3. Genellikle ( )
4. Sıkça ( )
5. Daima ( )

35. Genel olarak kişiliğiniz hakkındaki yargınız nedir ?

1. Normal ( )
2. Sakin,soğukkanlı ( )
3. Sabırlı ( )
4. Heyecanlı ( )
5. Sinirli,çabuk kızar ( )
6. Şupheci ( )

36. Çoğunlukla boş zamanlarınızı hangi etkinlikle ve severek değerlendiriyorsunuz ?

1. Gezerim, seyahat ederim ( )
2. Oyun oynar, eğlenirim ( )
3. Spor yaparım. ( )
4. Okurum, araştırırım ( )
5. Müzik dinlerim ( )
6. Ev [illegible]eri [illegible] ( )

7. Sohbet ederim ( )
8. Çiçeklerle,hayvanlarla ilgilenirim ( )
9. Başka ( )

37,38. Eğer seçme olanağı elinizde olsaydı, hangi mesleği seçerdiniz ?

1. Öğretmen ( )
2. Doktor ( )
3. Hukukçu ( )
4. Mühendis ( )
5. Subay ( )
6. Eğitimci ( )
7. Serbest ( )
8. Sanatçı ( )
9. Yönetici ( )
10. Memur ( )
11. Değişik ( )

38,40. Yükseköğretmen okulu veya eğitim fakültesi sizin kaçıncı tercihinizdir ?

1 ( )
2 ( )
3 ( )
4 ( )
5 ( )
6 ( )
7 ( )
8 ( )
9 ( )
10 ( )
11 ( )
12 ( )
13 ( )
14 ( )
15 ( )
16 ( )
17 ( )
18 ( )

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Teşekkür ederiz.